

**Anayasa
Mukaddimesi
veya
Esbab-ı Mucibesi**

İkinci Bölüm

Hizb-ut Tahrir Neşriyatındandır

Anayasa Mukaddimesi
veya
Esbab-ı Mucibesi
İkinci Bölüm
(İktisadî Nizam, Öğretim Siyaseti
ve Dış Siyaset)

مُقَدِّمَةُ الدُّسْتُورِ

أَوْ

الْأَسْبَابُ الْمَوْجِبَةُ لَهُ

الْقِسْمُ الثَّانِي

(النظام الاقتصادي، سياسة التعليم، السياسة الخارجية)

Hizb-ut Tahrir Neşriyatındandır

Birinci Baskı
H. 1382 - M. 1963

İkinci Baskı
(Mutemet Baskı)
H. 1431 - M. 2010

Dar-ul Ummah
Basın-Yayın-Dağıtım
Beyrut-Lübnan
P.K 135190

(48)

(49)

(50) “Sana da, daha önceki kitabı doğrulamak ve ona müheymin olmak üzere hak olarak kitabı (Kur'an'ı) gönderdik. Aralarında Allah'ın indirdikleri ile hükmet ve sana gelen haktan (sapıp da) sakın onların hevalarına tâbi olma! Her birinize bir şeriat ve bir minhac verdik. Eğer Allah dileseydi sizi bir tek ümmet yapardı, fakat bu, verdikleriyle sizi imtihan etmek içindir; o halde iyiliklere koşuşun, hepinizin dönüşü Allah'adır. O, ayrılığa düştüğünüz şeyleri size bildirir. Aralarında Allah'ın indirdikleri ile hükmet ve onların arzularına uyma! Allah'ın sana indirdiklerinin bir kısmından seni saptırmalarından sakın! Eğer yüz çevirirlerse bil ki Allah bununla ancak, günahlarının bir kısmını onların başına bela etmek ister. Muhakkak ki insanların birçoğu da zaten fasıklardır. Yoksa onlar hala cahiliyye yönetimini mi istiyorlar? Oysa akleden bir toplum için hükmü (yönetimi) Allah'tan daha güzel olan kim vardır?” [el-Mâide 48-50]

İçindekiler

<i>Iktisadî Nizam</i>	9
<i>Öğretim Siyaseti</i>	229
<i>Dış Siyaset</i>	255

İktisadî Nizam

Madde-123: İktisadî Siyaset; ihtiyaçların doyurulması açısından toplumun üzerinde bulunması gerekene bakıştır. Böylece toplumun üzerinde bulunması gereken durum, ihtiyaçların doyurulmasının esası olur.

Bu madde birçok delilden istinbat edilmiştir. Şeri hüküm tek bir delilden istinbat edileceği gibi birçok delilden de istinbat edilebilir. Zira bu madde, eşyanın mülk edinilmesinin özel bir keyfiyetle sınırlandırılmasından, mülk edinme sebeplerinin muayyen sebeplerle sınırlandırılmasından, mülkiyetin arttırılmasının belirli keyfiyetle sınırlandırılmasından, bazı eşyanın ve bazı işlerin haram kılınmasından istinbat edilmiştir. İşte iktisat siyaseti bu dört hususun delillerinden istinbat edilmiştir.

Bu delillerden istinbat edilen iktisadî siyaset şudur ki ihtiyacı doyuran olması açısından servete bakışın, bu servet hakkındaki şeri hükme raptedilmiş ve şeri hükme bina edilmiş olması gerekir. Mesela buğday ve bal servetten sayılır. Çünkü Allah, her ikisini de mubah kılmıştır. Esrar ve içki ise servetten sayılmaz. Çünkü Allah, her ikisini de haram kılmıştır. Satın alınan ve ücret karşılığında alınan mal servetten sayılır. Çünkü şariat, mal kazanımını her iki durumda da mubah kılmıştır. Çalıntı mal ve batıl akitle kazanılan mal ise servetten sayılmaz. Çünkü şariat bunların her ikisini de haram kılmıştır. Dolayısıyla ihtiyaçlar doyurulurken bakılması gereken şey şeri hüküm olması gerektiği gibi servetin ihtiyacı doyuran olmasına bakışın

esası, yani servetin üretimi ve tüketiminin üzerine cereyan ettiği esas bu olmalıdır. Maddede geçen "siyasi iktisat; ihtiyaçların doyurulması açısından toplumun üzerinde bulunması gerekene bakıştır" ifadesinin manası işte budur. Zira toplumun üzerinde bulunması gereken, yani insanlar arasındaki ilişkilerin üzerinde bulunması gereken, bu ilişkilerin şeri hükümlerle mukayyet kılınması ve şeri hükümlere göre yürütülmesidir. Dolayısıyla toplumun üzerinde bulunması gerekene, yani toplumun şeri hükümlerle mukayyet kılınması bakımından, gerek servetin üretimi gerekse tüketimi yoluyla olsun ihtiyaçların doyurulmasına bakarken bulunması gerekir. Şöyle ki şeri hükme raptedilmiş ve şeri hükme bina edilmiş olmalıdır. Dolayısıyla gerek üretimi gerekse tüketimi doğru olan iktisadî bir ürün olabilmesi için İslam Nizamı'nda servete aslolan, toplumun üzerinde olması gerektir, yani insanlar arasındaki ilişkilerin şeri hükümle mukayyet kılınmasıdır. İşte insanın veya ferdin veya topluluğun ihtiyacını doyuran olması açısından servete bu esas üzere bakılmalıdır. Üretim ve tüketim bu esas üzere gerçekleşmelidir.

Her ne kadar bu esas -ki o, şeri hükümle mukayyet olmaktır-, şeri hükmün Müslümanın her amelinde hakem kılınmasının vacip olması hususunda genel olarak gelmiş olsa da şeriat, iktisat siyaseti açısından Allahuteala'nın,

"Resul size her ne getirdiyse onu alın ve sizi her neyden yasakladıysa ondan kaçın!" [el-Hasır 7] kavli gibi genel delillerle yetinmemiştir. Bilakis temin edilmesi ve ihtiyaçları gidermesi açısından servete has tafsili deliller getirmiştir. Bunlar mülk edinme

keyfiyetini sınırlandıran, mülk edinme sebeplerini sınırlandıran, mülkü çoğaltmayı sınırlandıran, bazı eşyayı ve bazı işleri haram kılan delillerdir. Dolayısıyla İslam'da iktisadî siyaset, ihtiyacı doyuran olması açısından sadece servete bakışa bina edilmiş değildir. Bilakis bunun yanı sıra hem bu servetin hem de doyurulan ihtiyacın mubah olmasına bina edilmiştir. Yani İslam'da iktisadî siyaset, servete olan bu bakışın insanlar arasındaki ilişkilerin şeri hükümlerle mukayyet olmasına bina edilmesidir.

Madde-124: İktisadî problem; malları ve menfaatleri tebaanın tüm fertlerine dağıtmak, bunların sahibi olmak ve bunlar için çalışma olanağı tanımak suretiyle bunlardan faydalanmalarına imkan vermektir.

Bu maddede iktisadî problemin iki şıktan ibaret olduğu beyan edilmiştir: Birincisi: Fertlerin fakirliği. Yani ülke servetinin hiçbir fert mahrum kalmayacak şekilde tebaanın her bir ferdine ulaşmasını garantilemek. İkincisi: Tebaanın her ferdinin servete sahip olmasına ve ondan faydalanmasına imkan vermek. Birinci şıkka gelince; bunun delili, fakir, miskin ve yolda kalanlar hakkında gelen ayetler ve hadislerdir. Bu sorunun önemine dikkat çekecek şekilde bir çok çeşitli delil gelmiştir. Ayetlere gelince; Allahuteala şöyle buyurdu: **"Biçare fakiri de doyurun."**

[Hac 28] Ve şöyle buyurdu:

"Hayır olarak infak ettiğiniz ne varsa; karşılığı size tam olarak verilir ve asla haksızlığa uğratılmazsınız. (Sadakalarınız) kendilerini Allah yoluna

adamış fakirler için olsun." [el-Bakara 272-273]

"Sadakalar (zekatlar) ancak fakirlere, miskinlere, zekat amillerine, müellefe-i kulûba (gönülleri İslam'a ısındırılacak olanlara), kölelere, borçlulara, Allah yolundakilere, yolda kalmışlara mahsustur." [et-Et-Tevbe 60] Ve şöyle buyurdu:

"Allah'ın, (fethedilen) ülkeler halkından resullerine verdiği ganimetler; Allah, resulü, yakınları, yetimler, miskinler ve yolda kalmışlar içindir." [Haşr 7] Ta ki şu kavline kadar: "(Bir de)

o muhacir fakirler içindir." [Haşr 8] Ve şöyle buyurdu:

"Eğer sadakaları açıktan verirsiniz ne âlâ! Eğer onu fakirlere gizlice verirsiniz, işte bu sizin için daha hayırlıdır." [el-Bakara 271] Ve şöyle buyurdu: "(Savm tutmaya) güçleri yetmeyenlere bir fakir doyumu kadar fidye gerekir." [el-Bakara 184] Ve şöyle buyurdu:

"Buna da gücü yetmeyen altmış fakiri doyurur." [Mücadele 4] Ve şöyle buyurdu:

"Onlar, kendi canları çekmesine rağmen yemeği fakire, yetime ve esire yedirirler." [İnsan 8] Ve şöyle buyurdu:

"Veya açlık gününde yemek yedirmektir. Yakınlığı olan bir yetime

veya hiçbir şeyi olmayan fakire." [Beled 14-16] Ve şöyle buyurdu:

"De ki: Hayır olarak infak ettiğiniz şey, ebeveyn, yakınlar, yetimler, fakirler ve yolda kalanlar için olmalıdır." [el-Bakara 215] Ve şöyle buyurdu:

"Asıl iyilik; Allah'a, ahiret gününe, meleklerle, kitaplara, nebilere inanan ve yakınlarla, yetimlere, fakirlere, yolda kalmışlara, dilenenlere sevdiği maldan veren kimselerdir." [el-Bakara 177] Ve şöyle buyurdu:

"Veya fakirleri doyurma keffaretidir." [el-Mâide 95] Ve şöyle buyurdu: "Bunun da keffareti on fakiri doyurmak." [el-Mâide 89] Ve şöyle buyurdu:

"Onların mallarında dilenen ve yoksullar için bir hak vardır." [ez-Zariyat 19] Ve şöyle buyurdu:

"Mallarında belli bir hak vardır. Dilene ve yoksula vermek için." [Mearic 24-25] Hadislere gelince; Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], şöyle buyurdu:

"Aralarında bir kişinin aç olarak sabahladığı herhangi bir hane halkının üzerinden Allahuteala'nın zimmeti/koruması kalkmıştır." [Ahmed, İbn-u Ömer kanalıyla tahrir etti ve Ahmed Şakir sahıhledi] Sallallahu Aleyhi ve Sellem, Rabbinden rivayetle şöyle buyurdu:

"Her kim komşusunun aç olduğunu bildiği halde tok olarak gecelerse bana iman etmiş olmaz." [el-Bezzar, el-Haysemi ve el-Munziri'nin hasenledikleri isnadla Enes'ten tahrir etti] İşte bu ayetler, hadisler, infak hakkında varit olan ayetlerin tamamı, sadaka ve zekat hükümleri, fakirlere, miskinlere, yolda kalmışlara, dilencilere, yani kendilerinde fakirlik sıfatının tahakkuk ettiği kimselere bakmaya sık sık teşvik edilmesi; işte tüm bunlar, açık bir şekilde iktisadî problemin fertlerin fakirliği olduğunu, yani servetin fertlere, fertlerin fakirliğine yol açacak şekilde kötü dağıtılması olduğuna delalet etmektedir. Dolayısıyla problem, servetin tebaanın her bir ferdine dağıtılmasıdır. Dolayısıyla da dağılımın, bu servet her bir ferde ulaşacak şekilde çözülmesi gerekir. Zira deliller, bu dağılımın her bir ferde isabet etmesi gerektiği şekilde gelmiştir. Her bir ferde isabet etmesi için ise servetten mahrum olanların halledilmesi gerekir. Yani fakirler, miskinler, yolda kalmışlar, dilenciler, yani kendilerinde fakirlik sıfatının tahakkuk ettiği kimselerin halledilmesi gerekir. İşte bunlar maddenin ilk şikkının delilleridir.

Maddenin ikinci şikkına gelince; bunun delili, Allahuteala'nın mubah kıldığı mülk edinme sebeplerinin hepsinde mülk edinmeyi genel olarak mubah kılmasıdır. Zira Aleyhi's Salatu ve's Selam şöyle buyurdu:

"Her kim bir araziye duvar çekerse o onundur." [Ahmed ve Ebu Davud, İbn-u Carud ile ez-Zeyn'in sahihlediği isnadla tahrir etti] Allahuteala ise şöyle buyurdu:

"Deniz avı yapmak size helal kılındı." [el-Mâide 96] Hakeza mülk edinmenin mubah olması ve bu mubahlığın da Müslüman

olsun zimmi olsun tebaanın her bir ferdi için genel olması, ferdin mülke sahip olmasına ve onun için çalışmasına imkan verilmesine delalet etmektedir. Aynı şekilde yiyecek, giyecek ve meskenden faydalanma ve yararlanma delilleri de genel olarak gelmiştir. Allahuteala şöyle buyurdu: **"Orada bulunanlardan yiyiniz."** [el-Bakara 58] Aleyhi's Salatu ve's Selam şöyle buyurdu:

"Hiçbir kimse kesinlikle elinin çalışması (emeği) ile yediği (yemekten) daha hayırlı bir yemek yememiştir." [el-Buhari, Mikdam kanalıyla tahrir etti] Allahuteala şöyle buyurdu:

"Allah'ın size verdiği rızıktan yeyin..." [el-Enam 142] Ve şöyle buyurdu: **"Allah'ın size helal ve temiz olarak verdiği rızıktan yeyin."** [el-Mâide 88] Ve şöyle buyurdu: **"Size verdiğimiz rızıkların**

temiz olanlarından yeyin." [el-Bakara 172] Ve şöyle buyurdu:

"De ki: Allah'ın

kulları için yarattığı süsü ve temiz rızıkları kim haram kıldı?" [el-Araf 32] Bu ve benzeri delillerin hepsi genel olarak gelmiş olup bu mubahlığın genelliği, Müslüman veya zimmi olsun tebaanın her bir ferдинin faydalanmasını kapsar. Tüm bunların manası ise şeriat, tebaanın her ferdine mala sahip olma ve ondan faydalanma imkanı vermiş demektir.

Buna göre şeri deliller gelmiş ve temel problemin ne olduğunu onun çözümünü beyan ederek açıklamıştır. Temel problemin; fertlerin fakirliği, her ferde mala sahip olma ve ondan faydalanma imkanı verilmemesi olduğunu beyan etmiştir. Geldiğinde ise çözümü, fertlerin fakirliğine

odaklanmış, mala sahip olmayı ve ondan faydalanmayı genel olarak mubah kılmış ve bu mubahlığı iktisadî işlerin esası kılmıştır. İşte temel problem budur. Veya diğer bir ifadeyle temel problem, servet dağılımıdır servetin üretimi değildir. Zira temel problem, fertlerin fakirliği ve servete sahip olmalarına ve ondan faydalanmalarına imkan verilmemesidir. Yoksa ülkenin fakirliği ve servete ihtiyacı değildir. Dolayısıyla problem, dağılımdır üretim değildir.

Temel problemin dağılım olup üretim olmadığının delili, fakirliğin çözümüne, mülk edinmenin ve mülkten faydalanmanın mubahlığına ilişkin gelen şeri deliller olduğu gibi iktisadî hayatın vakıasıdır. Şeri delillere gelince; fertlerin fakirliğinin çözümüne, mülk edinmenin ve faydalanmanın mubahlığına ilişkin, yani dağılıma odaklanarak gelen deliller olduğu gibi ülkenin fakirliğinin çözümüne, yani üretime ilişkin olarak gelen deliller de vardır. Her iki hususun delilleri dikkatle incelendiğinde fertlerin fakirliği, mülk edinmenin ve faydalanmanın mubahlığı hakkındaki delillerin dikkat çekici şekilde çok ve çeşitli olarak geldiği görülür. Bu da büyük bir ihtimamın olduğunu ve bu delillerin tali bir hususu değil temel bir hususu çözmek için geldiklerini gösterir. Zira fakirliğe, yani kötü dağılıma ve bunun çözümüne ilişkin ayetler ve hadisler, çokluk derecesine ulaştığı gibi mülk edinmenin ve faydalanmanın mubahlığı hakkında gelen deliller de çokluk derecesine ulaşmıştır. Bir yönden böyledir. Diğer yönden ise şöyledir; fakirliği çözen şey -ki o, servete sahip olmaktır-, iktisatta temel olup bunun ötesinde başka bir temel yoktur ve iktisadî problemlerin tamamı bundan dallanır. Dolayısıyla temel problem servete sahip olmaktır. İşte temel problemin

dağılım olması buradan kaynaklanmaktadır. Yani hem fakirlik, mülk edinme ve faydalanmanın mubahlığı hakkındaki delillerin çok olması hem de bu delillerin, ötesinde başka bir temelin olmadığı ve iktisadî problemlerin tamamının kendisinden dallandığı bir temeli çözmüş olması iktisatta temel problemin dağılım olduğuna dair bir delildir. Bunun aksine ülkenin fakirliğiyle ilgili deliller veya diğer bir ifadeyle üretimle ilgili deliller, hem birkaçla sınırlıdır hem de doğrudan üretimi değil üretimin gerektirdiği şeyleri çözmek için gelmiştir. Nitekim bunlar arasında doğrudan üretime delil olarak gelen neredeyse hiç yoktur. Zira ülkede serveti ortaya çıkarmayı gerektiren, yani üretimi çözmeyi gerektiren şeri deliller gelmiştir. Mesela Allahuteala'nın şu kavli:

"Onlara karşı gücünüz yettiğince kuvvetten hazırlayın" [el-Enfâl 60] ülkede servetin varlığını ve ortaya çıkarılması için çalışmayı gerektirir. Tebaanın güvenliğini sağlamak, maslahatlarını gerçekleştirmek, tebaa için gerekli yolları açmak, su bulmak, okul ve mescit yapmak, sağlık ve eğitimi temin etmek, deprem ve sel gibi acil olayları çözmek, bu ve benzeri her şey için gerekli tüm hususlarda tebaanın yükünü üstlenmek servetin varlığını ve onu ortaya çıkarmak için çalışmayı gerektirir. Aynı şekilde temel problem olan fertlerin fakirliğini çözmek de ancak servetin varlığı ile mümkündür. Dolayısıyla bu, serveti ortaya çıkarmak için çalışmayı kaçınılmaz kılmaktadır. Dolayısıyla bu hükümler, bizzat üretimi değil üretimin gerekliliklerini çözmektedir. Ancak bu hükümler, [ما لا يتم إلا به فهو واجب] **"Kendisi olmadıkça vacibin tamamlanmayacağı husus da vaciptir"** kaidesi gereği

üretimin vacipliliğine delalet etmektedir. Servetin ortaya çıkarılmasına teşvik etmek üzere gelen sarih hükümlere gelince; her ne kadar var olsa da bunlar birkaçla sınırlıdır. Mesela Allahuteala şöyle buyurdu:

"Salah kılınınca artık yeryüzüne dağılın ve Allah'ın lütfundan isteyin." [Cum'a 10] Ve şöyle buyurdu: "Şu halde yerin omuzlarında (üzerinde) dolaşın ve Allah'ın rızkından yeyin." [el-Mulk 15] Aleyhi's Salatu ve's Selam şöyle buyurdu:

"Hiçbir kimse kesinlikle elinin çalışması (emeği) ile yediği (yemekten) daha hayırlı bir yemek yememiştir." [el-Buhari, Mikdam kanalıyla tahrir etti] Ve şöyle buyurdu:

"Her kim dilenmekten kaçınmak, ailesi için çalışmak ve komşusuna ikramda bulunmak amacıyla helal olarak dünyayı talep ederse kıyamet günü yüzü dolunay ayı gibi gelir." [el-Beyhaki, eş-Şa'b'da Mekhul'dan mürsel olarak tahrir etti] Ve şöyle buyurdu:

"Helali talep etmek her Müslümana vaciptir." [Taberani, el-Haysemi ve el-Munzuri'nin hasenlediği isnadla Enes kanalıyla el-Evsat'ta tahrir etti] İşte bu deliller, doğrudan rızkın talebine teşvik edilmesi, yani üretime teşvik edilmesi hakkındadır. Veya diğer bir ifadeyle ülkenin fakirliğinin çözümü hakkındadır. Fakat aynı zamanda bu delillerden ortaya çıkmaktadır ki bunlarla muhatap olan fertlerdir ve üretime teşvik edilmesi sadece ihtiyaçlarını gidermek veya mülkiyetlerini arttırmak,

yani faydalanmanın mubahlığı yoluyla ferdî/bireysel ihtiyaçlarını çözmeleri içindir. Bir yönden böyledir. Diğer yönden ise şöyledir; bu delillerin doğrudan veya dolaylı olarak çözdüğü şey sadece çalışmak değil bilakis mülk edinmek için çalışmaktır. Yani sahip olmak için üretmektir sadece üretmek değildir. Bu da çalışmayı ortaya çıkaranın sahip olmak olduğunu göstermektedir. Bu da çalışmanın tali bir husus olup temel olmadığını gösterir. Dolayısıyla çalışmak sahip olmanın tali bir koludur temeli değildir. Bunun içindir ki üretimi gerektiren hükümler, sahip olmak hakkında gelmiş olup üretim sahip olmanın gerekliliklerinden olduğu gibi üretimin delilleri hakkındaki doğrudan hükümler de üretimin faydalanmak için olduğunu açıklamak üzere gelmiştir. Böylece ayette çalışmak yemek için kılınmış, birinci hadiste yemek çalışmaktan sayılmış, ikinci ve üçüncü hadislerde çalışmak dünyayı ve helali talep etmek olarak ifade edilmiştir. İşte tüm bu hükümlerin delilleri mala sahip olmayı ifade etmektedir. Tüm bunlar da temel problemin üretim olmadığını bilakis üretimin iktisadî problemlerden bir problem olduğunu gösterdiği gibi temel problemin mülk edinme veya diğer bir ifadeyle sahip olmak olduğunu göstermektedir. Bu da temel problemin dağıtım olması demektir.

Tüm bunlar şeri deliller açısından dır. İktisadî hayatın vakası açısından olana gelince; iktisadî bozukluk sıkıntısı çeken ülkelerin tamamının bu sıkıntıyı üretim eksikliği yüzünden değil ancak servetin kötü dağılımı yüzünden çektiğini hiçbir kimse inkar edemez. Zira komünizmin de kendisinden olduğu sosyalizm nizamı, ancak toplumun kapitalizm nizamından çektiği zulmün, yani servetin kötü

dağılımı sonucunda ortaya çıkmıştır. Nitekim kapitalistlerin nizamlarına sokmaya çalıştıkları yamaların hepsi servet dağılımı ile ilgilidir, sosyalist içtihatlar sadece dağılım meselesini ele almaktadır ve geri kalmış ülkeler olarak isimlendirdikleri ülkeler, fakirlikten değil servetin kötü dağılımı yüzünden geri kalmıştır. Bu ise ister Müslüman ister kapitalist ister sosyalist olsun her insanın hissettiği somut bir şeydir. Zira dünyanın toplam üretimi insanların ihtiyaçlarından fazladır. Ancak üretimin kötü dağıtılması, bazı insanları korkunç şekilde zenginleştirirken bazı insanları korkunç şekilde fakirleştirmektedir. Hatta üretim eksikliğinden şikayetçi olan ülkelerin bile sıkıntısını çektikleri temel problem, birinci derecede servetin kötü dağılımı ardından üretim eksikliği gelir. Buna göre iktisadî hayatın vakıası, iktisatta temel problemin üretim değil dağılım olduğunu gösterir.

Madde-125: Fert fert tüm fertlerin bütün temel ihtiyaçlarının tam bir şekilde doyurulması garanti edilmelidir. Her ferdin, lüks ihtiyaçlarını mümkün mertebe en yüksek seviyede karşılanmasına imkan verilmesi garanti edilmelidir.

Bu madde iki şıktan ibarettir: Birincisi: Temel ihtiyaçların doyurulmasının garanti edilmesi. İkincisi: Lüks ihtiyaçların doyurulmasına imkan verilmesi. Birinci şıkka gelince; bunun birçok delili vardır. Şâri, kazanmaya, rızkı talep etmeye ve çalışmaya teşvik etmiş, kendisinin ve bakmakla yükümlü olduğu kimselerin temel ihtiyaçlarını temin etmesi için muktedir olan kimseye çalışmayı farz kılmıştır. Kendisi ve

bakmakla yükümlü olduğu kimselerin temel ihtiyaçlarını gidermesi amacıyla geçimini temin etmesi için çalışmayı, çalışmaya muktedir kimseye farz kılmıştır. Allahuteala şöyle buyurdu: **"Şu halde yerin omuzlarında (üzerinde) dolaşın ve Allah'ın rızkindan yeyin."** [el-Mulk 15] Ve şöyle buyurdu:

"Salah kılınınca artık yeryüzüne dağılın ve Allah'ın lütfundan isteyin." [Cum'a 10] Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:

"Bakmakla yükümlü olduğu kişileri (sorumluluklarını ihmal ederek) zayi etmesi kişiye günah olarak yeter." [Ebu Davud, en-Nevevi'nin Abdullah İbn-u Amr İbn-ul Âs kanalıyla sahıhlediği isnadla tahric etti]

İnsanın tüm temel ihtiyaçlarını kendi kazancından doyurmasını garanti etmede aslolan işte budur. Zira Allah, ihtiyaçlarını doyurmaları için ihtiyaç sahibi muktedir erkeklere çalışmayı farz kılmıştır. Bu da çalışmaya muktedir olan bir kimsenin çalışmasının zorunlu olması demektir. Dolayısıyla bunu yerine getirmediğinde her farzda olduğu gibi cezalandırılır. Kadınlara ve yaşlı erkeklere gelince; Allah, onlara nafakayı farz kılmış, bunu gerekli bir hak olarak belirlemiş ve bunun şeri şekilde tahsil edilmesini devlete yüklemiştir. Mesela kadının nafakasını kocasına farz kılmıştır. Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:

"Onların sizin üzerindeki hakları, marufa göre onları yedirmeniz ve giydirmenizdir." Çocukların nafakasını babaya farz kılmıştır. Allahuteala şöyle buyurdu: **"Onların**

marufa göre yedirilmesi ve giydirilmesi babaya aittir." [el-Bakara 233] Nitekim Hint, Eba Sufyan'ın cimri bir adam olduğu şikayetinde bulununca Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], ona şöyle dedi: *"Marufa*

göre sana ve çocuklarına yetecek kadar al." Sıla-i rahimden mahrem olmaları halinde akrabaların nafakasını da farz kılmıştır. Allahuteala,

"Onların marufa göre yedirilmesi ve giydirilmesi babaya aittir." kavlinden sonra şöyle buyurdu:

"Mirasçıya düşen de bunun gibidir." [el-Bakara 233] Ayrıca şeriat, kadına kazanmayı farz kılmamasından dolayı onun nafakasını mutlak olarak vacip kıldığı gibi fakir olmaları halinde sıla-i rahimden mahrem yaşlı olan erkeklerin nafakasını da vacip kılmıştır. Nafakanın kendilerine vacip olduğu kimselerden hiçbir kimsenin bulunmaması veya bulunmasına rağmen infak etmeye gücü yetmemesi halinde ise şeriat, bu nafakayı Beyt-ul Mâl'e, yani devlete vacip kılmıştır. Ebî Hurayra'dan Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'den şöyle buyurduğu rivayet edildi:

"Kim bir mal bırakırsa onun varislerine aittir. Kim de kelle bırakırsa (onun bakımı) bize aittir." [Ebî Hurayra kanalıyla muttefekun aleyh] Kelle, çocuğu ve babası olmayan zayıf kimsedir. Başka bir rivayette ise şöyle geçmiştir:

"Kim bir mal bırakırsa onun ailesine aittir. Kim de bir borç veya iyal bırakırsa bana aittir ve benim üzerimedir." [Muslim, Cabir kanalıyla rivayet etti] Hadiste geçen [ضِيَاءًا] kelimesi iyal demektir.

Nitekim Kamus-ul Muhit'te şöyle denmiştir: "Aynı şekilde ed-Dyâ': İyaldir veya onların iyalidir." Dolayısıyla ister fakir bir kadın olsun isterse kazanmaktan aciz veya kazancı kendine yetmeyen fakir bir erkek olsun şeriat, bu delillerle her ikisinin de tüm temel ihtiyaçlarını garantilemiştir. Şeran yaşlı: Ya fiilen yaşlıdır ki o, çalışmaya muktedir olmayan kimsedir. Yada hükmen yaşlıdır ki o, kazanç sağlayacak bir iş bulamayan kimsedir. Dolayısıyla her ikisi de yaşlıdır. Şeriat, bu delillerle mutlak olarak kadının nafakasını kocaya, fiilen veya hükmen yaşlı olan erkeklerin nafakasını sıla-i rahimden mahrem olanlara vacip kılarak onların tüm temel ihtiyaçlarını garantilemiştir. Bu kişilerin bulunmaması veya aciz kalmaları halinde ise nafaka Beyt-ul Mâl'e, yani devlete aittir.

Şeriat, Beyt-ul Mâl'in bu nafakayı temin etmesini garantilemek için nafakaya tahsis edilen gelirlere özel bir önem vermiştir. Zira Beyt-ul Mâl'de fakirler için zekat gibi bir bölüm oluşturmuştur.

"Sadakalar (zekatlar) ancak fakirlere, miskinlere... mahsustur." [Et-Tevbe 60] Ta ki şu kavline kadar:

"...yolda kalmışlara." Zekatın karşılamaması halinde nafaka, Aleyhi's Salatu ve's Selam'ın şu kavlinden dolayı Beyt-ul Mâl'in diğer gelirlerine aittir:

"Her kim bir borç veya iyal bırakırsa bana aittir ve benim üzerimedir." [Muslim, Cabir kanalıyla tahrir etti] Yani devlete ait demektir. Ve şu kavlinden dolayı:

"İmam [Halife] bir çobandır ve güttüğünden mesuldür."

[el-Buhari, Abdullah İbn-u Ömer kanalıyla rivayet etti] Tebaaya karşı en önemli

sorumluluklardan birisi tebaanın temel ihtiyaçlarının doyurulmasını garantilemektir. Dolayısıyla tebaanın nafakası, Beyt-ul Mâl'in gelirlerinden sağlanır. Zira fakirlerin nafakasını temin etmek devletin sorumluluklarındandır. Eğer Beyt-ul Mâl'in sabit gelirleri nafakalara yetmezse bu gibi durumda Halifeye vergi koyma hakkı veren şeri hükümler gereği Müslümanların zenginlerine bu nafakalara yetecek oranda vergi konulur. Çünkü zekat gelirleri fakirlerin nafakasını temin etmeye yetmez ve Beyt-ul Mâl'in sabit gelirleri de bunu karşılamazsa bu, tüm Müslümanlara bir farz haline gelir. Nitekim Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:

"Aralarında bir kişinin aç olarak sabahladığı herhangi bir hane halkının üzerinden Allahuteala'nın zimmeti/koruması kalkmıştır." [Ahmed, İbn-u Ömer kanalıyla tahrir etti ve Ahmed Şakir sahihledi] Bu hadis, bir haber verme olup mefhumu, aç olanların doyurulmasını talep etmekte ve doyurulmamaları halinde zemm karinesi ile gelmiştir. Dolayısıyla kesin bir taleptir. Dolayısıyla Müslümanların aç olanları doyurması farzdır. Dolayısıyla da Halife, Müslümanlardan muktedir olanlara vergi koyar ve herhangi bir farzı infaz ettiği gibi bunu infaz eder. İşte bunların hepsi, şeriataın fert fert tüm fertlerin bütün temel ihtiyaçlarının doyurulmasının garantilenmesini vacip kıldığına ve bu doyurmayı gerçekleştirmeyi garantileyecek gelirleri belirlediğine dair bir delildir. Böylece bunun yerine getirilmesini ve devamlılığını garantilemiş olmaktadır.

Tüm fertlerin fert fert doyurulmasının garantilenmesi açısından böyledir. Bu doyurmanın tüm temel ihtiyaçlar için

olması açısından olana gelince; ferdin hayat vakiasındaki temel ihtiyaçları yiyecek, giyecek ve meskendir. Şeri deliller ise nafakayı garantilemek üzere gelmiştir. Nafaka ise yiyecek, giyecek ve meskendir. Ayrıca bu üç şeyin, yani yiyecek, giyecek ve meskenin temel ihtiyaç olduğuna ve bunun dışındakilerin fazlalık ve ziyade olduğuna delalet eden deliller de vardır.

Nafakanın yiyecek, giyecek ve mesken olduğuna dair delillere gelince; zira Allahuteala şöyle buyurdu:

"Onların marufa göre yedirilmesi ve giydirilmesi babaya aittir." [el-Bakara 233] Ve şöyle buyurdu:

"Onları gücünüz ölçüsünde oturduğunuz yerin bir bölümünde oturtun." [et-Talak 6] Ve şöyle buyurdu:

"Ailenize yedirdiğiniz yemeğin orta hallisinden." [el-Mâide 89] Böylece Allah nafakanın; yiyecek, giyecek ve mesken olduğunu beyan etmiştir. Sallallahu Aleyhi ve Sellem ise kadınlar, yani eşler hakkında şöyle buyurdu:

"Dikkat edin! Kadınların sizin üzerinizdeki hakkı, onları giydirme ve yedirmede onlara iyi muamelede bulunmanızdır." [Tirmizi, Amr İbn-ul Ehvas kanalıyla tahrir etti ve sahihledi]

Başka bir hadiste ise şöyle buyurdu:

"Onların sizin üzerindeki hakları, marufa göre onları yedirmeniz ve giydirmenizdir." [Muslim, Cabir kanalıyla tahrir etti] İşte bunlar, nafakanın yiyecek, giyecek ve mesken

olduğuna ve temel ihtiyaçların bunlar olduğuna dair birer delildir.

Ferdin temel ihtiyacının yiyecek, giyecek ve mesken olup bunların dışındakilerin fazlalık olduğunun delillerine gelince; Ahmed, Ahmed Şakir'in Osman İbn-u Affan [Radiyahallahu Anh] kanalıyla sahihlediği isnatla Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in şöyle buyurduğunu tahrir etmiştir:

"Bir ev gölgesi, katıksız bir ekmek, avretini örteceği bir elbise ve su dışındaki her şeyde ve bunun fazlasında ademoğlunun hakkı yoktur." Bu hadis başka bir lafızla şöyle varit olmuştur:

"Ademoğlunun şu şeyler dışında hakkı yoktur: İkamet edeceği bir ev, avretini örteceği bir elbise, katıksız bir ekmek ve su." [Tirmizi, tahrir etti ve hasen sahih dedi] Hadisin iki lafzında zikredilen şeylerin yiyecek, giyecek ve mesken olduğuna delalet etmektedir: [ظِلُّ بَيْتٍ] "**Bir ev gölgesi**", [بَيْتٌ] "**Avretini örteceği bir elbise**" [تَوْبِ يُوَارِي عَوْرَتَهُ] "**İkamet edeceği bir ev**", [يَسْتَكُنُّه] "**Katıksız bir ekmek ve su**" [جَلْفُ الْخُبْزِ وَالْمَاءِ] ve [فَمَا] "**Bunun fazlasında ademoğlunun bir hakkı yoktur**" kavli, bu üç hacetin temel ihtiyaç olduğu hususunda gayet açıktır. Dolayısıyla bu iki hadis, temel ihtiyaçların yiyecek, giyecek ve mesken olduğu, bunlardan fazlasının temel olmadığı ve bunların

doyurulmasıyla fertlerin temel ihtiyaçlarının doyurulmuş olacağı hakkında bir nasıttır.

Bu doyurmanın tam bir şekilde olması gerektiğinin deliline gelince; bu doyurmanın marufa göre ve yeterli miktarda olması hakkında varit olan delillerdir. Zira Allahuteala,

"Onların marufa göre yedirilmesi ve giydirilmesi babaya aittir." kavlinde [بِالْمَعْرُوفِ] "marufa göre" buyurmuştur. Yine Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem],

"Onların sizin üzerinizdeki hakları, marufa göre onları yedirmeniz ve giydirmenizdir." kavlinde [بِالْمَعْرُوفِ] "marufa göre" göre buyurmuştur. Marufun manası ise insanlar nezdinde maruf olana göre demektir. Keza Sallallahu Aleyhi ve Sellem, muttefekun aleyh olan Aişe [Radiyallahu Anhâ]'nın hadisinde Hind'e buyurduğu,

"Marufa göre sana ve çocuklarına yetecek kadar al." kavlinde ona [مَا يَكْفِيكَ] "sana yetecek kadar" ve [بِالْمَعْرُوفِ] "marufa göre" buyurmuştur. Dolayısıyla yeterli miktarda olacağını belirtmiştir. Dolayısıyla bu deliller, doyurmanın tam bir şekilde, yani insanlar arasında maruf olana göre yetecek şekilde tüm temel ihtiyaçlar için olacağına delalet etmektedir. Dolayısıyla yeterlilik şartı koşulmuştur. Yani yiyeceğin doycak, giyeceğin örtünecek ve meskenin sığınacak kadar olması demektir. Yeterliliğin yanı sıra bu yeterliliğin marufa göre olması da şart koşulmuştur. Yani en düşük eşyaya ve en az olanına göre yeterlilik demek değildir. Bilakis içerisinde yaşadığı o

ülkedeki ve arasında yaşadığı toplumdaki marufa göre demektir. Böylece doyurmanın tam bir şekilde olmasının kaçınılmaz olduğu sabit olmaktadır. İşte bunların hepsi maddenin birinci şıkkının delilleridir.

Ayrıca şeri deliller, sadece fertlerin fert fert temel ihtiyaçlarının giderilmesini zorunlu kılmakla kalmamış bilakis tebaa için güvenliğin, sağlığın ve eğitimin sağlanması gibi ümmetin temel ihtiyaçlarının giderilmesini de zorunlu kılmıştır:

Güvenliğe gelince; devletin temel görevlerindedir. Zira tebaanın güvenliğini ve emniyetini sağlamak devlete aittir. Hatta kendi güvenliğini sağlayamayan bir devlet varlığını kaybeder. Bunun içindir ki Dâr-ul İslam'da İslami Devlet'in kendi güvenliğini kendi kuvvetleriyle sağlamaya muktedir olması şarttır. Bundan dolayı Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], Müslümanlara hicret edecekleri dâri haber verdiğinde ilk dile getirdiği şey güvenlik olmuştur. Zira İbn-u İshak'ın Sîret'inde rivayet ettiğine göre Sallallahu Aleyhi ve Sellem, Mekke'de ashabına şöyle demiştir:

"Allah [Azze ve Celle] size kardeşler ve güvende olacağınız bir dâr verdi." Yine Ahmed'in sahih isnatla Enes'ten rivayet ettiğine göre Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem] ve arkadaşı Eba Bekir'i karşıladıklarında Ensarın onlara söylediği ilk şey şu olmuştur:

: "O ikisini Ensardan yaklaşık beş yüz kişi karşıladı. Ta ki onların yanına gelince Ensar dedi ki: "Emin ve itaat olunmuş olarak hareket edin." Dolayısıyla

tebaanın güvenliğini sağlamak devletin temel görevlerindedir.

Sağlık ve tedaviye gelince; bunları tebaaya temin etmek devletin görevlerindedir. Zira klinikler ve hastaneler, Müslümanların şifa ve tedavi amaçlı kullandıkları birer kamu kurumudur. Dolayısıyla aslen sağlık, maslahatlar ve kamu hizmetlerindedir. Maslahatları ve kamu hizmetlerini yerine getirmek ise devlete aittir. Çünkü bunlar, Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in şu kavli gereği gözetimi devlete ait olan şeylerdendir:

"İmam [Halife] bir çobandır ve o, raiyyesinden mesuldür." [el-Buhari, Abdullah İbn-u Ömer kanalıyla tahrir etti] Bu hadis, devlete vacip olan gözetime dahil olmalarından dolayı sağlık ve tedaviden devletin sorumlu olduğu hususunda genel bir nasıttır.

Sağlık ve tedaviye has deliller de vardır: Muslim, Cabir kanalıyla şöyle dediğini tahrir etmiştir:

"Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], Ubeyy İbn-u Ka'b'a bir doktor gönderdi. O da ondan bir damar kesti sonra üzerini dağladı." Keza el-Hakim, Mustedrak'ta Zeyd İbn-u Eslem'den babasının şöyle dediğini tahrir etmiştir:

"Ömer İbn-ul Hattab'ın zamanında çok ağır hasta oldum. Bunun üzerine Ömer, benim için bir tabip çağırtdı. O kadar ateşlendim ki ateşin şiddetinden çekirdekleri emiyordum."

Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], yönetici sıfatıyla Ubeyy'e bir doktor göndermiş ve ikinci raşid Halife Ömer [Radiyahallahu Anh], tedavi etmesi için Eslem'e bir doktor çağırılmıştır. İşte bu iki olay, sağlık ve tedavinin devletin ihtiyacı olan kimselere ücretsiz olarak sağlaması gereken tebaanın temel ihtiyaçlarından olduğuna dair birer delildir.

Eğitime gelince; çünkü Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem] Müslümanların evlatlarından onuna (okuma-yazma) öğretmeyi kafir esirlerin fidyesi kıldı. Fidyeye bedeli ganimetlerdendir ve tüm Müslümanların mülküdür... Ve çünkü sahabe, öğretmenlere ücret olarak Beyt-ul Mâl'den belirli miktarda yiyecek verilmesi üzerinde icmâ etmiştir.

Binaenaleyh devlet, tebaanın tamamı için güvenliği, sağlığı ve eğitimi sağlamalı ve Beyt-u Mâl, Müslüman ile zimmi, zengin ile fakir arasında ayırım yapmaksızın... bunları garantilemelidir.

Ferdin ve ümmetin temel ihtiyaçlarının öneminden dolayı Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], bu ihtiyaçların önemine kinaye olarak bunları temin etmenin dünyanın tamamına sahip olmak gibi olduğunu beyan etmiştir. Zira Tirmizi, Seleme İbn-u Ubeydillah İbn-u Mıhsan el-Ensari'nin -sohbeti olduğu- babasından Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in şöyle buyurduğunu tahrir etmiştir:

"Her

kim evinde emin, bedeninde afiyette olur, yanında da günlük kuvveti (iaşesi) bulunursa, âdeta dünya onun olmuş olur."
Ebu İsa, bu hadisin hasen garip olduğunu söyledi. Aynı şekilde İbn-u Mace, bu hadisi hasen isnat ile rivayet etti. Ebi

Naim'in el-Hilya eserinde Ebi'd Derda kanalıyla bir benzeri ama ek olarak [بحذافيرها] "**dünyalar**", yani [حيزت له الدنيا] [بحذافيرها] "**dünyalar onun olmuş olur**" şeklinde geçmiştir.

Böylece tüm bu deliller, yiyecek, giyecek ve mesken gibi tebaanın tüm fertlerinin fert fert temel ihtiyaçlarının tamamının doyurulmasını garantilemenin vacip olduğuna delalet ettiği gibi güvenlik, sağlık ve eğitim gibi ümmet için temel hizmetleri temin etmenin vacip olduğuna da delalet etmektedir.

Maddenin ikinci şıkkı olan lüks ihtiyaçların doyurulmasına imkan verilmesine gelince; çalışmanın muktedir olan erkeklere farz olması, temel ihtiyaçların doyurulmasına delil olmaya uygun olduğu gibi lüks ihtiyaçların doyurulmasına imkan verilmesine de delil olmaya uygundur. Çünkü kazanmaya mutlak olarak teşvik edilmiş ve temel ihtiyaçların doyurulması sınırıyla sınırlandırılmamıştır. Dolayısıyla bu mutlaklık şeriatın ferde, kendi kazancından lüks ihtiyaçlarını doyurmasına imkan verdiği dair bir delildir. Yine güzel nimetlerden faydalanmanın mubah olması da lüks ihtiyaçların doyurulmasına imkan verildiğine dair bir delildir.

Allahuteala şöyle buyurdu: **"Size rızık olarak verdiğimiz güzel nimetlerden yeyiniz (dedik)."** [el-

Bakara 57] Ve şöyle buyurdu:

"De ki: Allah'ın kulları için çıkarttığı ziyneti ve temiz rızık kim haram kıldı?" [el-A'raf 32] Ve şöyle buyurdu:

"Allah'ın kendi fazlından olarak kendilerine vermiş olduğu nimete cimrilik edenler, bu hareketin kendileri için hayırlı bir şey olduğunu sanmasınlar. Bilakis onlar için o, bir şerdir. Kıyamet günü cimrilik yaptıkları şey boyunlarına dolacaktır." [Âl-i İmran 180] Ve şöyle buyurdu:

"Ey iman edenler! Allah'ın sizin için helal kıldığı güzel nimetleri haram kılmayın." [el-Mâide 87] Ve şöyle buyurdu: "İmkanı fazla olan imkanına göre infak etsin." [et-Talak 7] Ve şöyle buyurdu:

"Dünyadan da nasibini unutma." [el-Kasas 77] İşte bu ayetlerin hepsi şeriatın, her ferдин lüks ihtiyaçlarını doyurmasını mubah kıldığına dair birer delildir. Zira bu mubahlıkla ferдин lüks ihtiyaçlarını doyurmasına imkan verdiği gibi cimrilik nehyedilmiş ve güzel nimetlerden faydalanmaktan imtina edenler azarlanmıştır. Bu da en açık ifade ile buna imkan verildiğine delalet etmektedir. İşte bunlar, maddenin ikinci şikkının delilleridir.

Madde-126: Mal, yalnızca Allah'ındır ve O, insanoğlunu bunda istihlaf edendir ki böylece bu genel istihlaf ile insan, malın mülkiyet hakkına sahip olmuştur. Allah, ferдин malı sahiplenmesine izin verendir ki bu özel izin ile de insanın fiili mülkiyeti meydana gelmiştir.

Bu maddenin delili, Allahuteala'nın şu kavlidir:

"Size vermiş olduğu Allah'ın malından

onlara veriniz." [en-Nür 33] Böylece mal Allahuteala'ya atfedilmiştir. Ve Azze ve Celle'nin şu kavlidir:

"Mallar ve çocuklar vererek sizi güçlendirsin." [Nuh 12] Böylece insanların malla güçlendirilmesi Allahuteala'ya atfedilmiştir. Ve Celle Şânuh'un şu kavlidir:

"Sizi istihlaf kıldığı şeylerde infak ediniz." [Hadid

7] Böylece insanlar, Allahuteala'nın yerine malda halife kılınmıştır. Dolayısıyla insanları istihlaf eden bizzat Allah'tır. Dolayısıyla malın aslı Allahuteala'nındır. Dolayısıyla da aslen malın mülkiyeti, insanlara değil Allah'a aittir. Ancak Allahuteala, insanları malda istihlaf kılarak onlara malı mülk edinme hakkı vermiştir. Bundan dolayı istihlaf ayeti, mülkiyetin ferde ait olduğuna dair bir delil değildir. Bilakis bu ayet, insan olması bakımından insanın malı mülk edinmeye hakkı olduğuna dair bir delildir. Ferdin fiili mülkiyetine, yani mala fiilen kendi mülkiyeti olarak sahip olmasına gelince; bu başka bir delilden kaynaklanmaktadır ki o, ferdin fiilen mülk edinmesini mubah kılan sebeptir. Aleyhi's Salatu ve's Selam'ın şu kavli gibi:

"Her kim bir araziye duvar çekerse o onundur."

[Ahmed ve Ebu Davud, İbn-u Carud ile ez-Zeyn'in sahihlediği isnatla tahrir etti] Ve şu kavli gibi:

"Her kim ölü bir araziye ihya ederse o onundur." [el-Buhari, Ömer'den ta'lik olarak ve Ahmed ile Tirmizi, Cabir'den sahih isnatla tahrir ettiler] Ve Allahuteala'nın şu kavli gibi:

"Ana-babanın ve akrabaların bıraktıklarından

erkeklere bir pay vardır; ana-babanın ve akrabaların bıraktıklarından kadınlara da bir pay vardır." [en-Nisâ 7] Ve şu kavli gibi: **"Deniz avı yapmak size helal kılındı."** [el-Mâide 96]

Bunların dışında başka nasslar da vardır. Dolayısıyla her insanın Allah'ın yarattığı şeylerde mülkiyet hakkı sabittir. Fiilen mülk edinme ise mülk edinme keyfiyeti ve mülk edinilmesi amaçlanan mal hakkındaki Şâri'in iznine muhtaçtır. Yani fiilen bu mülk edinmeyi mubah kılan şeriata bir deliline muhtaçtır. Dolayısıyla bu madde şu üç hususu içermektedir:

Birincisi: Mülk Allah'ındır ve bunun delili şu ayettir:

"Allah'ın malından onlara veriniz." [en-Nûr 33]

İkincisi: İnsan malda mülkiyet hakkına sahiptir ve bunun delili istihlaf ayetidir: **"Sizi istihlaf kıldığı şeylerde infak ediniz."** [Hadid 7]

Üçüncüsü: Ferdin fiili mülkiyeti, Şâri'nin iznine, yani fiili mülkiyeti caiz kılan bir delile muhtaçtır ve bunun delili fiili mülkiyetin mubahlığına delalet eden nasslardır. Böylece bu maddenin delili ortaya çıkmış olur.

Madde-127: Mülkiyet üç çeşittir: Ferdî Mülkiyet, Kamu Mülkiyeti ve Devlet Mülkiyeti.

Her mülkiyetin tarifinin delili, kitaptan, sünnetten ve şeri delillerden istinbat edilen mülkiyet çeşitlerinin tamamının istikrasından istinbat edilmiştir. Zira mülkiyetle ilgili şeri delillerin yanı sıra şeri delilden istinbat edilen her bir

mülkiyetin tarifi incelendiğinde mülkiyet çeşitlerinin bu maddede zikredilen bu üçü ile sınırlı olduğuna delalet etmektedir.

Madde-128: Ferdî Mülkiyet; nispet edildiği kimseye bir şeyden faydalanma ve mukabilinde karşılık alma imkanı veren mal ve menfaat ile takdir edilmiş şeri bir hükümdür.

Bu maddenin delili şudur ki şeri deliller, ferdî mülkiyetin tarifinin Şâri'nin maldan faydalanmaya izin vermesi olduğunu göstermiştir. O halde bu, faydalanmaya ilişkin iznini kapsar. Bu da her faydalanmaya dair bir delilin olmasını gerektirir. Çünkü faydalanmak, kulun bir fiilidir. Dolayısıyla Şâri'nin buna ilişkin bir hitabının olması kaçınılmazdır. Aynı şekilde bizzat mala ilişkin iznini, yani Şari'nin iznini de kapsar. Bu maldan faydalansın mı faydalanmasın mı? Bu ise her mal için bir delili gerektirmez. Bilakis her malda aslolan, Allahuteala'nın şu kavlindeki genel delile binaen malın mülk edinilmesine izin verilmiş olmasıdır:

"Göklerde ve yerde bulunan şeyleri size boyun eğdirdi, hepsi Allah'tandır." [Casiye 13]

Dolayısıyla bir malın mülk edinilmesi yasaklandığında buna ilişkin bir nassın olması kaçınılmazdır. Yani belirli bir şeyden faydalanmanın caiz olması için bu bir fiil olmasından dolayı faydalanmaya ilişkin bir delilin ve bu şeyin mülk edinilmesini yasaklayan bir delilin olmaması kaçınılmazdır. Çünkü insan için her şeyi mubah kılan deliller, onun her şeye sahip olmasını mutlak kılmıştır. Böylece bu iki husustan mülkiyetin tarifinin Şâri'nin maldan faydalanmaya izin

vermesi olduğu istinbat edilir. Bu maddedeki mezkur tarife gelince; Şâri'nin maldan faydalanmaya izin vermesi demektir. Mesela ekmeğin mülkiyeti hakkında deriz ki: Ekmek bir maldır ve onun hakkında takdir edilen şeri hüküm Şâri, insana tüketme, faydalanma ve mübadele olarak ondan faydalanmaya izin vermiştir. Bu faydalanmaya ilişkin izin ise mal sahibinin -ki o, iznin kendisine izafe edildiği varlıktır- ekmeğin yenmesine imkan vermesini gerektirdiği gibi satılmasına da imkan vermesini gerektirir. Dolayısıyla mal, yani ekmeğe takdir edilen şeri hüküm, tüketimine ve mübadelesine izin verilmesidir. İşte maddedeki mezkur tarif buradan gelmektedir ki o, Şâri'nin maldan faydalanmaya izin vermesi demektir. İşte bu madde bu esasa binaen konulmuştur.

Madde-129: Kamu Mülkiyeti; Şâri'nin topluma lütfettiği, mallardan müşterek faydalanma iznidir.

Bu maddenin delili şudur ki şeri deliller, kamu mülkiyetinin tarifinin Şâri'nin, mallardan müşterek faydalanma izni olduğunu göstermiştir. Bu tarifin delilleri ise kamu mülkiyeti hakkında varit olan naslardır. Mesela Aleyhi's Salatu ve's Selam'ın şu kavlidir:

: "*Müslümanlar şu üç şeyde ortaklırlar:*

Su, mera ve ateş." [Ahmed, Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in ashabından olan bir kişiden tahrir etti ve ravileri sikadır] Tirmizi'nin Ebyad İbn-u

Hammal'dan tahrir ettiği şu hadistir:

:

"O, Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'i ziyaret ederek yerini belirttiği bir tuz madeninin kendisine ikta edilmesini istedi. Allah'ın Resülü de bu tuz madenini ona ikta etti. Tam oradan ayrılacağı sırada meclisteki bir adam dedi ki: "Ona ne ikta ettiğinizi biliyor musunuz? Ona kesilmez bir suyu ikta ettiniz. Bunun üzerine Ebyad: Bundan vazgeçtiğini söyledi." Kesilmez mal, tükenmeyen maldır. Yani ona tükenmez bir madeni ikta ettin demektir. Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şu kavlidir:

"Mina, geçip giden herkesin konak yeridir." [Tirmizi, Aişe Radiyallahu Anhâ kanalıyla tahrir etti ve hasen sahih dedi] Mina, hacıların Arafat'ta vakfeden sonra indikleri Hicaz'da bilinen bir mekandır. Zira Mina, geçip giden herkesin devesini çöktürmek üzere tüm insanlara aittir. Yine Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], insanların kamu yollarına ortak olduğunu ikrar etmiştir.

İşte bu nassalar Şâri'nin, insanların bu mallara ortak olmasına izin verdiği delalet etmektedir. Böylece bunlardan da kamu mülkiyetinin tarifi istinbat edilmiştir. İşte bu madde bu esasa binaen konulmuştur.

Madde-130: Vergi malları, harac ve cizye gibi tasarrufu halifenin görüşüne ve içtihadına bağlı olan her mal, devlet mülkiyeti olur.

Bu maddenin delili şudur ki şeri deliller, devlet mülkiyetinin tarifinin Şâri'nin, halifeye kendi görüşüne ve içtihadına göre mallarda tasarrufta bulunma izni vermesi olduğunu göstermiştir. Zira Resul [Sallallahu Aleyhi ve

Sellem], hem fey malını hem cizye malını hem de ülkelerden gelen harac malını kendi görüşüne ve içtihadına göre harcamıştır. Nitekim bu mallar hakkında gelen şeri nasslar, Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'i bunları dilediği gibi harcamakta serbest bırakmıştır. Dolayısıyla bu, imamın/halifenin bu mallarda kendi görüşüne ve içtihadına göre tasarrufta bulunmaya hakkı olduğuna dair bir delildir. Çünkü Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in bunu yapması şeri bir delildir. Dolayısıyla bu mallarda kendi görüşüne ve içtihadına göre tasarrufta bulunması için imama/halifeye verilmiş bir izin olmaktadır. Dolayısıyla bu, devlet mülkiyetinin tanımıdır.

Bundan dolayı zekat malları, devlet mülkiyetinden değildir. Çünkü zekat mallarının harcanması halifenin görüşüne ve içtihadına bırakılmamıştır. Bilakis harcanacağı yerler belirlenmiş olup devlet, bu yerlere harcamakla görevlidir. Halife, kendi görüşüne ve içtihadına göre bunlara başka bir yer ekleyemez.

Binaenaleyh imama/halifeye belli bir malı kendi görüşüne ve içtihadına göre harcama hakkı veren şeri bir nass varit olduğunda bu mal, devlet mülkiyeti olur ve Şâri'nin bu nassı da imamın kendi görüşüne ve içtihadına göre Müslümanların maslahatına olan yerlere harcaması için ona verilen bir izin olur. Bundan dolayı fey, harac, cizye malları ve meşru vergiler gibi benzeri malların hepsi devlet mülkiyetidir ve bunların gelirleri devlet mülkiyetine girer. Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in fiilinden ve bu malların harcanmasını emretmek üzere gelen nassların genelliğinden istinbat edilen tarif de buna intibak etmektedir. İşte bu madde bu esasa binaen konulmuştur.

İşte bunlar mülkiyet türlerinden her bir türün tanımıdır ve bunlar da her tarifi kendisinden istinbat edildiği delillerdir. Gerek mülkiyet için konulan tariflerin gerekse tariflerin istinbat edildiği nassların incelenmesi sonucunda görülür ki mülkiyet, bu üç türün dışına çıkmaz. Bunlar ise: Ferdî mülkiyet, kamu mülkiyeti ve devlet mülkiyetidir. Zekat malları ise belirli bir kimsenin mülkü değildir. Bilakis belirli yerlerin mülküdür. Dolayısıyla ferdî mülkiyetten sayılır. Çünkü Şâri, zekatı veren kimse ister bizzat zekatı veren kimse olsun isterse imam olsun bu yerlerin, zekatı veren kimseden mülk edinmelerine izin vermiştir. Bunun içindir ki zekat, dördüncü bir mülkiyet türü sayılmaz. Binaenaleyh mülkiyet türleri, bu üçüdür. Böylece mülkiyet türlerini açıklayan 127. maddenin şeri delili de tafsili olarak ortaya çıkmış olmaktadır.

Madde-131: Menkul ve gayrimenkul malda ferdi mülkiyet beş şeri sebebe bağlıdır:

- a. Çalışma
- b. İrs
- c. Yaşamak için mala ihtiyaç
- d. Devletin malından tebaaya vermesi
- a. Fertlerin mal mukabilinde olmadan veya gayret sarf etmeden aldıkları mallar.

Şu halde mülkiyetin husul bulması için Şâri'nin izin verdiği sebeplerden birinin olması kaçınılmazdır. Dolayısıyla şeri bir sebep bulunduğu malın mülkiyeti ortaya çıkarken şeri bir sebep bulunmadığında fiilen

sahiplenilse bile malın mülkiyeti ortaya çıkmaz. Çünkü mülkiyet, Şâri'nin izin verdiği şeri bir sebeple mala sahip olmaktır. Şeriat, mülk edinme sebeplerini muayyen hallerle sınırlandırmış, bunları mutlak kılmayıp belirli sayıda olduğunu beyan etmiş ve bu halleri, müteaddit cüzlerin kapsamına girdiği açık genel hatlar yapmıştır. Bu müteaddit cüzler ise bunların dallarından ve hükümleriyle ilgili birtakım meselelerden ibarettir. Keza bu halleri belirli küllî bir illetle de illetlendirmemiştir. Dolayısıyla diğer küller, buna kıyas edilemez. Çünkü yenilenen ihtiyaçlar, sadece yeni mallar olup muameleler, yani ilişkiler düzeninde değişen bir şey yoktur. Bu sadece kendi mevzusu için geçerlidir. Dolayısıyla muamelelerin, yenilenen sayısız ihtiyaçlara, mal olması bakımından mala ve çaba olması bakımından çabaya intibak eden belirli hallere hasredilmesi kaçınılmazdır. Bu ise ferdi mülkiyeti fitratla örtüşecek ve bu mülkiyeti tanzim edecek şekilde tahdit etmektir. Ta ki toplum, ferdi mülkiyetin mutlaklığının doğuracağı tehlikelerden korunmuş olsun.

Bu madde, meşru mülk edinme sebeplerini, yani Şâri'nin içerisinde maldan faydalanmaya izin verdiği halleri açıklamaktadır. Bu hallerin, fiilen mülk edinmenin sebepleri olup mülkü arttırmanın sebepleri olmadığı da bilinmesi kaçınılmazdır. Zira Şâri, mülk edinmenin sebeplerini, yani malın aslına sahip olmanın sebeplerini, yani sahibi olmadığı bir malın kişi tarafından kendisiyle mülk edinmesinin gerçekleştiği sebebi açıkladığı gibi mülkiyeti arttırmanın sebeplerini, yani mülk edinilen malı arttırmanın sebeplerini de açıklamıştır. Şeriat, her bir mülke ve mülkü arttırmaya ilişkin hükümler getirmiştir. Zira alış-veriş ve icara gibi

akitler, malı arttırmaya, yani mülkiyeti arttırmaya ilişkin hükümlerdendir. Avcılık ve mudaraba gibi işler ise mülke, yani malın aslına sahip olmaya ilişkin hükümlerdendir. Dolayısıyla bu madde, mülkiyeti arttırmanın sebeplerini değil mülk edinmenin sebeplerini açıklamaktadır.

Bu maddenin delili ise Şâri'nin maldan faydalanma hakkındaki iznini açıklayan delillerin istikra edilmesidir. Yani fiili mülkiyetin delillerinin istikra edilmesidir. İstikra sonucunda ise mülk edinme sebeplerinin beş olduğu ve mülk edinme sebeplerinin tamamının bu beşinden birinin altına girdiği görülür. Bu beş sebebin delillerine gelince;

Birinci Sebep: Çalışmak: Bunun delilleri; ferdin çalışarak mala sahip olduğu, yani aslen malın mülk edinilmesinin çalışmakla gerçekleştiği hallerle ilgili delillerdir. Bu haller ise yedi olup şunlardır:

Birincisi: Mevat Arazinin İhya Edilmesi: Bunun delili; Aleyhi's Salatu ve's Selam'ın şu kavlidir:

"Her kim mevat bir araziyi ihya ederse o onundur." [Ahmed ile Tirmizi, sahih isnatla tahrir ettikleri gibi el-Buhari, Ömer'den ta'lik olarak tahrir etti] Ve şu kavlidir:

"Her kim birine ait olmayan bir araziye imar ederse o ona daha müstahaktır."

[el-Buhari, Aişe Radiyallahu Anhâ kanalıyla tahrir etti] Ve şu kavlidir:

"Her kim bir araziye duvar çekerse o onundur." [Ahmed ve Ebu Davud, İbn-u Carud ile ez-Zeyn'in sahihlediği isnadla tahrir ettiler] Mevat arazi ise üzerinde birisinin mülkü olduğunun görünmediği gibi çevirme veya ekme veya imar veya benzerleri gibi üzerinde bir şeyin eserinin görünmediği

arazidir. Bu arazinin ihya edilmesi ise ekmek, ağaçlandırmak, bina yapmak ve benzerleri gibi imarı gösteren herhangi bir şeyle mümkündür. Keza çit veya duvar veya kazık veya benzerleri gibi üzerine elin konulduğunu gösteren bir şey koymak da ihya etmek gibidir.

Böylece ihya eden ister Müslüman olsun isterse zimmet ehlinde olsun tebaanın her bir ferdi mevat bir araziye ihya edebilir ve şeri hükümlere göre ona sahip olabilir. Çünkü yukarıdaki naslar, genel olup tebaanın tüm fertlerini kapsamaktadır.

İkincisi: Avlanmak: Bunun delili; Allahuteala'nın şu kavlidir: **"İhramdan çıktığınız zaman**

avlanın." [el-Mâide 2] Ve şu kavlidir: **"Deniz avı yapmak size helal kılındı."** [el-Mâide 96] Dolayısıyla av, bu husustaki şeri hükümlere göre avlanan kimsenin mülkü olmaktadır.

Üçüncüsü: Komisyonculuk ve Aracılık: Bunun delili; Kinanlı Kays İbn-u Garze'nin şöyle dediğinin rivayet edilmesidir: "Biz Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem] zamanında Medine sokaklarında mal satıyor ve kendimizi komisyoncu olarak isimlendiriyorduk. Derken Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem] çıkageldi ve bizi kendimizden daha güzel bir isimle isimlendirdi. Şöyle dedi:

"Ey tacirler

topluluğu! Alış-verişe boş laf ve yemin karışabilir. O halde satışınıza sadaka karıştırın." [Ahmed, sahih isnadla tahrir etti]

Dördüncüsü: Mudaraba (el-Krad): Bunun delili; rivayet edildiğine göre; "Abdulmuttalib oğlu Abbas [Radiyahallahu Anh], mudaraba amaçlı bir mal verdiği müdaraba, bu mal ile deniz yolculuğuna çıkmamasını, hiç bir vadiye inmemesini, yaş karaciğer almamasını, mudarabı bunu yaptığı müddetinde tazmin şartı koşardı: **"Bu**

husus Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'e ulaşınca, bunu güzel buldu." El-Hafız, bu hadis hakkında (el-Beyhaki, zayıf dediği bir isnatla rivayet etti) demesine rağmen mudaraba (el-Krad), sahabenin icmâsıyla sabittir: İbn-u Hazm, Meratib-ul İcmâ adlı eserinde el-Krad'a dair sünnetten bir delil bulamadığını belirtti müddetinde sonra bu hususta şöyle demiştir: "Ancak bu, somut sahîh bir icmâdır. Kesin olan bir şey var ki el-Krad, Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in asrında vardı, bundan haberdar oldu ve onu ikrar etti. Şayet bu olmasaydı caiz olmazdı." Ayrıca el-Hafız, bunu İbn-u Hazm'dan Tahlis-ul Habir'de nakletmiştir.

İcmâ-us sahabe delilerinden biri de şudur:

Malik, Zeyd İbn-u Eslem [Radiyahallahu Anh]'dan babasının şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ömer İbn-ul Hattab'ın iki oğlu Abdullah ve Ubeydullah Irak'a giden bir orduya katılıp sefere çıktılar. Dönüşlerinde Basra emîri Ebu Musa el-Eşari'ye uğradılar. Ebu Musa onlarla merhabalaşıp kolaylık diledikten sonra dedi ki: "Elimden size faydası dokunacak bir iş gelseydi mutlaka yapardım!" Sonra dedi ki: "Evet evet! Şurada Allah'ın malından bir mal var. Onu Emîr-ul Müminuna göndermek istiyorum. Ben onu size krad/mudaraba olarak vereyim. Siz de onunla Irak mallarından satın alın, sonra da Medine'de satın. Sermayeyi

Emîr-ul Müminuna ödeyin, kar da sizin olsun!" dedi. Bunun üzerine o ikisi: "Bunu yapmak isteriz" dediler ve yaptılar. Ebu Musa, Ömer [Radiyahallahu Anhuma]'ya onlardan malı almasını yazdı. Medine'ye geldikleri vakit malı sattılar, kar ettiler. Parayı Ömer'e verdikleri zaman o dedi ki: "Ebu Musa, size borç verdiği gibi bütün orduya da borç veriyor mu?". Oğulları, "Hayır!" dediler. Bunun üzerine Ömer İbn-ul Hattab dedi ki: "Emir-ul Müminunun iki oğlu olduğunuz için borç vermiş. Sermayeyi de kârı da getirin!" Bunun üzerine Abdullah sustu. Ubeydullah ise şöyle dedi: "Ey Emir-ul Müminun! Bu davranış sana yakışmaz! Eğer bu sermaye eksilseydi veya kaybolsaydı biz tazmin edecektik." Bunun üzerine Ömer: "Kârı da getirin!" dedi. Abdullah yine sustu. Ubeydullah aynı şekilde karşı çıktı. Bunun üzerine Ömer'in meclis arkadaşlarından bir adam dedi ki: "Ey Emir-ul Müminun! O malı kırad (mudaraba) yapsanız (nasıl olur)?" Ömer de: "Evet, onu mudaraba saydım!" deyip sermayeyi ve kârın yarısını aldı. Abdullah ile Ubeydullah da diğer yarısını aldılar." [el-Muvatta] el-Hafız, isnadının sahih olduğunu söyledi. Bu olay sahabenin gözü önünde olmuştur.

Şu olay da kırad (mudaraba) ile amel etmektir:

Malik, Alâ İbn-u Abdurrahman'dan o da babasından o da dedesinden şu olayı rivayet etmiştir: Osman İbn-u Affan, Alâ İbn-u Abdurrahman'ın dedesine kârı aralarında ortak olmak üzere çalıştırmak için kırad (mudaraba) olarak mal (sermaye) verdi.

El-Beyhaki, el-Hafız'ın isnadının güçlü olduğunu söylediği Sünen-i Kübra'da şu olayı rivayet etmiştir: "Hakîm

İbn-u Hazm, mudaraba yoluyla birine bir mal verir, bu malla vadinin göbeğinden geçmemesini, onunla hayvan almamasını, denizde taşımamasını ve bunlardan birini yaptığında malı tazmin etmesi şartını koşardı." Devamla dedi ki: "Emri çiğnendiğinde bunu yapan kimseye tazmin ettirirdi."

Beşincisi: Sulamacılık: Bunun delili, Abdullah İbn-u Ömer [Radiyallahu Anhuma]'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir:

"Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], çıkan meyvenin veya ekinin yarısı karşılığında Hayber halkı ile muamele yaptı." [Muttefekun Aleyh]

Altıncısı: Ücret Karşılığı Başkaları İçin Çalışmak: Bunun delili Allahuteala'nın şu kavlidir:

"Eğer sizin için (çocuk) emzirirlerse, onlara (emziren kadınlara) ücretlerini veriniz." [et-Talak 6] Ve Aişe'den rivayet edilen şu hadistir:

"Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], Beni Deyl kabilesinden kavminin dini üzere ve usta bir rehber olan bir adamı kiraladı, bineklerini ona verdiler ve üç gece sonra Sevr Mağarası'nda (buluşmak üzere) sözleştiler." [el-Buhari, tahrir etti]

Yedincisi: Rikâz (Defineler): Bunun delili, Aleyhi's Salatu ve's Selam'ın şu kavlidir: *"Rikâzda*

(definelerde) **beşte bir (zekat) vardır.**" [Ebi Hurayra'nın hadisinden muttefekun aleyh]

İşte yedi halle ilgili bu deliller, mülk edinmenin ilk sebebi olan çalışmanın delilleridir.

İkinci Sebep: İrs/Miras: Bunun delili Allahuteala'nın şu kavlidir:

"Allah size, çocuklarınız hakkında erkeğe, kadının payının iki misli (miras vermenizi) emreder. (Çocuklar) ikiden fazla kadın iseler ölünün bıraktığının üçte ikisi onlarındır." [en-Nisâ 11] Ve irs/miras hakkındaki diğer ayetler ve hadislerdir.

Üçüncü Sebep: Yaşamak İçin Mala İhtiyaç: Bunun delili, çocuk veya çalışmaya muktedir olmayan bir kimse gibi fiilen veya çalışmaya muktedir olduğu halde iş bulamayan bir kimse gibi hükmen kazanmaktan aciz olduğunda bu kimselere verilmesi vacip olması bakımından nafakanın delilidir. Zira şeriat, bu kimselerin nafakasını önce akrabalarına sonra Beyt-ul Mâl'e vacip kılmıştır. Dolayısıyla bunun delilleri, nafaka olarak aldığı, yani yaşamak için aldığı bu mala sahip olduğuna dair bir delildir.

Dördüncü Sebep: Devletin Malından Tebaaya Vermesi: Tebaaya arazi ikta etmesi, borçlarını ödemesi veya çiftçilere yardım amacıyla para vermesi gibidir. İktanın delili Bilal el-Mezni'den rivayet edilen şu hadistir:

"Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], Akik denilen arazinin hepsini Bilal'e ikta etti." [Ebu Ubeyd, el-Emval'de tahrir etti] Ve Amr İbn-u Şuayb'tan şöyle dediği

rivayet edilmiştir:

"Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], Müzeyne'den veya Cüheyne'den bazı insanlara bir arazi ikta etti." [Ebu Yusuf, el-Harac kitabında tahrir etti] Borçlarını ödemeleri amacıyla insanlara para verilmesine gelince; Allah, zekat paylarından borçlulara da tahsis etmiştir. Zira şöyle buyurmuştur:

"...borçlulara..." [Et-Tevbe 60] Yine Resul [Sallallahu

Aleyhi ve Sellem], şöyle buyurmuştur:

"**Kim bir borç bırakırsa bana aittir. Kim de bir mal bırakırsa varislerine aittir.**" [Ebi Hurayra hadisinden muttefekun aleyh] Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in, [فَعَلَيْ] "**Bana aittir**" kavlinin manası devlete, yani Beyt-ul Mâl'e ait demektir. Çiftçilere ziraat amaçlı para verilmesine gelince; Ömer İbn-ul Hattab, arazilerini ekmede ve ihtiyaçlarını gidermede Iraklı çiftçilere yardımcı olmak için geri almamak üzere Beyt-ul Mâl'den onlara para vermiştir. Bu da karşı çıkılacak şeylerden olmasına rağmen hiçbir kimse buna karşı çıkmamıştır. Dolayısıyla bu, bir icmâdır.

İşte bu üç hal: İkta, borç ödemek için para almak ve ziraat yardımı için para almak mülk edinme sebeplerindedir. Mubahlardan olan her şeyde imamın kendi görüşüne ve içtihadına göre mal tasarrufunda bulunma hakkı vardır. Dolayısıyla kendisine malın sarf edildiği kimse, bu hibe sayesinde ona sahip olur.

Beşinci Sebep: Fertlerin Mal Mukabilinde Olmadan Veya Gayret Sarf Etmeden Aldıkları Mallar: Şu Beş Hali Kapsar:

Birincisi: Hediye, hibe ve vasiyet gibi fertlerin birbirleriyle olan ilişkisidir. Ebi Humayd es-Sâidî'den şöyle dediği rivayet edilmiştir:

...

"Tebuk gazvesinde Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem] ile birlikte savaştık...Eyle Meliki, Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'e beyaz bir katır hediye etti ve ona bir bürde giydirdi." [el-Buhari, tahrir etti] Dolayısıyla bu hadis, hediyein caiz olduğuna dair bir delildir. Yine Aleyhi's Salatu ve's Selam şöyle buyurmuştur:

"Birbirinizle hediyeleşin ki birbirinizi sevesiniz." [el-Buhari, Ebi Hurayra kanalıyla el-Edeb-il Mufred'de tahrir etti] Aynı şekilde bu hadisi el-Beyhaki, kendi kanalıyla tahrir etti. Bu da hediyein mubahlığına delalet etmektedir. Ve şöyle buyurmuştur:

"Babanın çocuğuna (verdiği hibeden dönmesi) dışında sizden biriniz hibesinden vazgeçmesin." [İbn-u Mace, Amr İbn-u Şuayb'tan o da babasından o da dedesinden olan kanalla tahrir etti] Ve şöyle buyurmuştur:

"Hibesinden dönen kusmuğuna dönen gibidir." [İbn-u Abbas kanalıyla muttefekun aleyh] Bu da hibenin mubahlığına delalet etmektedir. Yine Aleyhi's Salatu ve's Selam, Sa'd İbn-u Malik'e şöyle demiştir:

"Üçte birini vasiyet et. Üçte bir de çok ama." [Sa'd kanalıyla muttefekun aleyh] Dolayısıyla bu hadis vasiyetin mubahlığına delildir.

İkinci Hal: Öldürme ve yaralama diyeti gibi zarar bedeli olarak mal hak etmektir. Allahuteala şöyle buyurdu:

"Yanlışlıkla bir mümini öldüren kimseye (ceza olarak) bir mümin köle azat etmek ve öldürülenin ehline teslim edilmek üzere bir diyet icap eder." [en-Nisâ 92] Aleyhi's Salatu ve's Selam şöyle buyurdu: *"Dişte beş deve diyet vardır."*

[el-Beyhaki tahrir etti ve İbn-u Hibban ile el-Hakim sahihledi] Ve şöyle buyurdu:

"El ve ayak parmaklarının diyeti aynı olup her bir parmak için on devedir." [Tirmizi, İbn-u Abbas kanalıyla tahrir etti ve hasen sahih dedi] El-Beyhaki, bu hadisin bir benzerini Ebi Bekir İbn-u Muhammed'in kitabında tahrir etti. İşte maktulün bu diyeti ailesine, uzvun diyeti ise sahibine aittir.

Üçüncü Hal: Mihri ve mihirle ilintili aksesuarları hak etmek. Allahuteala şöyle buyurdu:

"Kadınlara mehirlerini gönül hoşnutluğu ile veriniz." [en-Nisâ 4] Dolayısıyla kadın, nikah akdi yapılır yapılmaz mihre sahip olur.

Dördüncü Hal: Lükâta/Buluntu. Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'e buluntu hakkında sorulduğunda şöyle buyurdu:

"Herkesin gelip geçtiği bir yolda ya da meskun bir köyde olan buluntuyu bir sene boyu tamt (beklet). Eğer sahibi gelirse onu ona ver. Şayet gelmezse o senindir." [Ebu Davud, Abdullah İbn-u Amr İbn-ul Âs kanalıyla tahrir etti] El-Mîta: Takip edilen yoldur. İyâd İbn-u Hamâr'dan Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in şöyle buyurduğu rivayet edildi:

"Kim bir

buluntu ele geçirirse buna adalet sahibi birini şahit kılın, torbasını ve bağını korusun. Sahibi gelirse gizlemesin. O ona daha müstahaktır. Sahibi gelmezse o Allah'ın malıdır onu dilediğine verir." [Ahmed, sahih isnadla tahrir etti] Dolayısıyla buluntuyu ele geçiren kimse şartlarına göre ona sahip olur.

Beşinci Hal: Halifenin, muavinlerin, valilerin ve diğer yöneticilerin tavitleri: İbn-u Hişam, Sîret'te şöyle dediğini tahrir etmiştir: Bana Zeyd İbn-u Eslem'in şöyle dediği ulaştı:

:

"Nebi

[Sallallahu Aleyhi ve Sellem], Itâb İbn-u Useyd'i Mekke üzerine amil olarak görevlendirince ona her gün bir dirhem verdi. Bunun üzerine Itâb ayağa kalktı ve insanlara bir konuşma yaparak şöyle dedi: Ey insanlar! Allah, bir dirhemle doymayan kimsenin karnını aç bıraksın. Allah beni her gün bir dirhemle rızıklandırdı, artık hiçbir kimseye ihtiyacım yok." İbn-u Sa'd, et-Tabakat'ta ravileri sika olan isnatla şunu rivayet etti: لَمَّا اسْتُخْلِفَ أَبُو بَكْرٍ أَصْبَحَ غَادِيًا إِلَى السُّوقِ، عَلَى رَأْسِهِ أَثْوَابٌ يَنْجُرُ بِهَا، فَلَقِيَهُ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ وَأَبُو عُبَيْدَةَ بْنُ الْجَرَّاحِ فَقَالَ: كَيْفَ تَصْنَعُ هَذَا وَقَدْ وُلِّيتَ أَمْرَ الْمُسْلِمِينَ؟ قَالَ: فَمِنْ أَيْنَ أَطْعِمُ عِيَالِي؟ قَالُوا: "Ebu Bekir, halife tayin edilince başında ticaretini yaptığı elbiselerle pazara gider oldu. Derken Ömer İbn-ul Hattab ile Ebu Ubeyda İbn-u Cerrah ile karşılaştı. Ömer dedi ki: "Müslümanların yönetimine atandığın halde bunu nasıl yaparsın?" Ebu

Bekir dedi ki: "Ailemi nereden doyurayım?" Dediler ki: "Sana (tavit) tahsis edelim." Böylece ona her gün bir koyunun yarısını (tavit olarak) tahsis ettiler. [İbn-u Hacer, Feth-ul Bâri'de ve ez-Zeylâi bir benzerini Nasb-ur Râye'de tahrir etti] Dolayısıyla bu, halifeye tavit verileceğine dair sahabenin bir icmâsıdır. Dolayısıyla halife, valiler ve amiller kendilerine verilen bu tavite sahip olurlar. Dolayısıyla bu, mülk edinme sebeplerinden olup bir ücret değildir. Dolayısıyla da ücretlinin tutulması babına girmez.

Bu beş hal, mülk edinme sebeplerinden beşinci sebebin kapsadığı hallerdir. İşte bu beş mülk edinme sebebi ile ilgili deliller, istikra sonucunda sabit olan deliller olup bunların dışında mülk edinme sebebi bulunmamaktadır. Mülk edinmeye ilişkin şeri izin bunlardır. Ticaret, sanayi ve ziraat gibi bu beş sebebin dışındakiler ise mülkü arttırmanın sebepleridir, mülk edinmenin sebebi değildir. Böylece bu maddenin delilleri ortaya çıkmış olur.

Madde-132: İster infak tasarrufuna ait olsun ister mülkün arttırılması tasarrufuna ait olsun mülkiyetteki tasarruf, Şârî'nin iznine bağlıdır. İsrâf, zevke düşkünlük ve cimrilik yasaklanır. Kapitalist şirketler, kooperatifler ve şeriata muhalif bütün muameleler yasaklanır. Ribâ, fahiş fiyat, ihtikar, kumar ve benzeri yasaklanır.

Bu maddenin delili; malın infak edilmesi delili ile alış-veriş, icara ve benzerleri -ki bunlar malı arttırmanın delilleridir- gibi malda sözlü tasarrufların delilidir. İnfakın deliline gelince; Allahuteala şöyle buyurdu:

"İmkanı fazla olan imkanına göre infak etsin." [et-Talak 7]

Ve israfın yasaklanması hakkında şöyle buyurdu:

"İsraf etmeyiniz. Muhakkak ki Allah, israf edenleri sevmez." [el-Enam 141] Ve şöyle buyurdu:

"Gereksiz yere de saçıp savurma. Zira böylesine saçıp savuranlar şeytanın dostlarıdır." [İsra 26-27] Cimriliğin yasaklanması hakkında ise şöyle buyurdu:

"Onlar infak ettiklerinde ne israf ne de cimrilik ederler; ikisi arasında orta bir yol tutarlar." [Furkan 67] Sözlü tasarruflara gelince; Şâri, sözlü tasarrufları alış-veriş, icara, şirket ve benzerleri gibi belirli muamelelerle sınırlandırdı, bunların keyfiyetini belirledi ve bunun dışındakileri haram kıldı. Nitekim Aleyhi's Salatu ve's Selam şöyle buyurdu:

"Her kim işimiz (dinimiz) üzere olmayan bir amel işlerse o merduttur." [Muslim, Aişe Radiyallahu Anhâ kanalıyla tahrir etti] İşte muamelelerin özel bir keyfiyetle sınırlandırılması ve belirli muamelelerin sarıh bir şekilde yasaklanması, mülkü arttırma tasarrufunu Şâri'nin izniyle sınırlandırmaktır.

Ayrıca haklarında belirli özel şekilde emrin varit olduğu bir takım tasarruflar olduğu gibi muamelenin inikad şartları ve sıhhat şartları hakkında kesin şekilde şeri nasslar da varit olmuştur. Dolayısıyla bu tasarruflar hem şeri nassın getirdiği şekle göre yapılmalı hem de şeri nassın getirdiği inikad ve sıhhat şartlarının tamamına haiz olmalıdır. Eğer bu

tasarruflar, nassın getirdiklerine muhalefet eder veya inikad ve sıhhat şartlarına haiz olmazsa şeriata muhalefet etmiş olur. Dolayısıyla ya haiz olmadığı şartlar inikad şartlarıdır ki bu durumda batıl olur yada inikad şartları değildir ki bu durumda fasit olur. Ancak bu da şeriatın getirdiği emir ve nehiylere muhalefet etmektir. İşte bu butlan ve fesat, şeriata muhalefet etmektir, yani Allah'ın emir ve nehiyelerine muhalefet etmektir. Bu da günah işlemektir. Buna örnek şeri akittir. Zira Şâri, şeri akdin iki akit tarafı arasında olmasını emretmiştir. Aleyhi's Salatu ve's Selam şöyle buyurdu:

"Alıcı ve satıcı muhayyerdirler." [İbn-u Ömer ve Hakîm İbn-u

Hazm kanalıyla muttefekun aleyh] Allahuteala, hadis-i kutside şöyle buyurdu: **"Ben iki ortağın üçüncüsüyüm."** [Ebu

Davud, Ebî Hurayra kanalıyla tahrir etti ve ez-Zehebi sahihleyip muvafakat etti] Keza Şâri, icap ve kabulün olmasını emretmiştir. Dolayısıyla herhangi bir muamele akdi, iki akit tarafı ile icap ve kabul şartlarına haiz olmazsa akit batıl ve gerçekleşmemiş olur. Bu muamele sonucunda ortaya çıkan tasarruf da günah ve haram bir fiili işlemek olur. Zira bu muamele, şeriatın yasakladığı şeylerden sayılır. Buna örnek anonim şirketleridir. Anonim şirketi, tek taraflı gerçekleşen bir şirkettir. Bir kişi sırf şirketin şartlarını imzalayarak şirkete ortak olduğu gibi sırf şirket hissesini satın alarak da şirkete ortak olmaktadır. Zira kapitalistlere göre anonim şirket, İslam'da vakfetmek ve vasiyette bulunmak gibi bireysel irade kabilendendir. Dolayısıyla anonim şirketinde iki akit tarafı yoktur. Bilakis tek bir yönetici vardır. İcap ve kabul yoktur sadece icap vardır. Şeran ise bir şirketin alış-veriş, icara, nikah ve benzeri akitlerde olduğu gibi aynen iki akit

tarafının icap ve kabulünün akdi ile olması kaçınılmazdır. Bunun içindir ki anonim şirketi akdolunmamıştır. Dolayısıyla batıldır ve haramdır. Şeriata muhalif olmasından dolayı da şeriata yasakladığı şeylerden sayılır. Zira anonim şirketinde Allah'ın emrettiği inikad şartları terk edilmiş ve Allah'ın yasakladığı bir fiil işlenmiş olup bu da Allah'ın emrine muhalefet etmektir. Allahuteala şöyle buyurdu:

"Onun (Resulullah'ın) emrine muhalefet edenler sakınsınlar." [en-Nür 63] Dolayısıyla anonim şirketi kurmak günah ve haram olan bir fiili işlemektir. Dolayısıyla da şeran haram olan muameleatlardandır. Çünkü batıl olan her akit haramdır. Bir diğer örnek ise hayat veya eşya veya varlık sigortasıdır. Zira bu, eşya veya varlıklar açısından zarar gören bir malın veya malın değerinin yada hayat açısından belirli bir paranın kişiye tazmin edilmesinin sigorta şirketi tarafından taahhüt edilmesidir. Keza iki tarafın tayin edeceği belirli bir zaman zarfında kaza olması durumunda belirli bir meblağ karşılığında vücudun herhangi bir organının sigortalanması da böyledir. Bu sigortada ortada ne sigortalı vardır ne de bir zimmet başka bir zimmete eklenmektedir. Zira şirketin kefil gösterdiği ve zimmetini zimmetine eklediği hiç bir kimse bulunmadığı gibi bu sigortada sigortalanan kimsenin sigorta şirketinin yükümlü kıldığı mali hak talebinde bulunacağı hiçbir kimse de bulunmamaktadır. Çünkü sigortalı kimsenin, şirketin kefil gösterdiği mali hak talebinde bulunacağı hiçbir kimse yoktur. Kefil, bizzat bu sigortadır. Şeran kefil ise kefilin zimmetinin hak taahhüdünde sigortalı kimsenin zimmetine eklenmesidir. Dolayısıyla sigortada hem bir zimmetin başka

bir zimmete eklenmesi hem kefil, sigortalı ve hak sahibinin bulunması hem de zimmette sabit olan hak için bir güvencenin olması kaçınılmazdır. İşte sigortanın inikad şartları ve sıhhat şartları bunlardır. Sigorta akdi, bu şartlara haiz olmadığı sürece şeran batıl ve haramdır. Dolayısıyla onu yapmak günah ve haram olan bir fiili işlemektir. Dolayısıyla da şeran haram olan muamelelerdendir. Çünkü batıl olan her muamele haramdır. İşte şirket ve sigorta gibi bu tür tasarruflar, şeri nasrlara binaen özel bir keyfiyet ve özel şartlarla sınırlandırılmıştır. Dolayısıyla bunlarla sınırlı kalmalıdır. Bu da mülkü arttırma tasarrufunun Şâri'nin izniyle mukayyet olduğuna dair bir delildir. Gabn-i fahiş gibi hakkında sarih yasağın varit olduğu tasarruflar da vardır. Çünkü Abdullah İbn-u Ömer [Radiyahallahu Anhumâ]'dan rivayet edildiğine göre bir adam Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'e alış-verişte aldattığını söyleyince şöyle buyurdu:

"*Bir şey sattığında aldatma yok de*" [İbn-u Ömer kanalıyla muttefekun aleyh] Bi-kesralı hâ ile el-Hilâbe: Aldatmaktır. Ve şöyle buyurdu:

"*Muhaffelât* (sütün sağılmayarak memede biriktirilmesi) *satışı aldatmadır. Bir Müslümanın aldatması helal olmaz.*" [Ahmed ve İbn-u Mace, Abdullah İbn-u Mesud kanalıyla tahrir etti] Bu hadisi İbn-u Ebî Şeybe ve Abdurrezzak, sahih isnatla İbn-u Mesud'dan mevkuf olarak rivayet ettiler. Bunun içindir ki gabn-ı fahiş, haramdır. İhtikar gibi ki bu da Aleyhi's Salatu ve's Selam'ın şu kavlından dolaydır: "*Her kim ihtikar (stokçuluk) yaparsa günahkardır.*" [Muslim, Muammer İbn-u Abdullah el-

Adevî kanalıyla tahric etti] Kumar gibi ki bu da Allahuteala'nın şu kavlinden dolaydır:

"Ey iman edenler! Şarap, kumar, dikili taşlar (putlar), fal ve şans okları birer şeytan işi pisliktir; bunlardan uzak durun ki kurtuluşa eresiniz." [el-Mâide 90] Ribâ (faiz) gibi ki bu da şu kavlinden dolaydır:

"Allah alış-verişi helal, ribâyı (faizi) haram kılmıştır." [el-Bakara 275] Dolayısıyla bu ve benzeri tasarruflar hakkındaki bu sarih yasaklama, mülkü arttırma tasarrufunun bu ve benzeri muamelelerle olmayacağını belirterek bunu sınırlandırdığı gibi mülkü arttırma tasarrufunun Şâri'nin izniyle sınırlı olduğuna dair de bir delildir.

Madde-133: Öşrî arazi, ahalsinin üzerinde İslam'a girdiği arazi ile Arap Yarımadası arazisidir. Haracî arazi ise, Arap Yarımadasından başka harp ve sulh suretiyle fethedilen yerlerdir. Fertler Öşrî arazinin rakabesini (aslını) ve menfaatini mülkiyet edinirler. Haracî arazinin rakabesinin mülkiyeti devletindir ve menfaatinin mülkiyeti ise fertlerindir. Her ferdin şeri akitlerle öşrî araziye, haraci arazinin menfaatiyle mübadele etme hakkı vardır. Bunlar da diğer mallar gibi miras bırakılır.

Bu maddenin delili şudur ki arazi, mal gibi olup savaş yoluyla fethedilerek alındığında diğer ganimetler gibi Müslümanlara ait bir ganimet sayılır. İşte bu haracî arazidir ve rakabesi Beyt-ul Mâl'in mülkü sayılır. Fakat ahalsi

üzerinde İslam'a girerse Müslümanların malları gibi onların mülkü olup rakabesine sahip olurlar. İşte bu da öşri arazidir.

Arazinin diğer mallar gibi bir ganimet olmasının deliline gelince; Hafsa İbn-u Gıyâs, İbn-u Ebi Zi'b'den o da ez-Zuhri'den şöyle buyurduğunu tahdis etti:

"Resul [Sallallahu

Aleyhi ve Sellem], Bahreyn halkından Müslüman olanların arazileri dışında kanlarını ve mallarını koruduklarına hükmetti. Zira arazi Müslümanlara ait bir feydir. Çünkü onlar, güçlü durumdalar iken Müslüman olmadılar." [Yahya İbn-u Adem, Kitab-ul Harac'ta tahrir etti]

Arazinin diğer ganimetler gibi savaşınlara taksim edilmemesine gelince; çünkü Zübeyr ile Ömer arasında Mısır arazisi hakkında ve Bilal ile Ömer arasında Irak arazisi hakkında bu hüküm üzerinde ihtilaf çıkmıştır. Bu iki durumda ise Ömer'in delili daha güçlüdür ve Ensar ile Muhacirden on kişi de onu desteklemiştir. Zira Zübeyr, Mısır arazisi fethedilince onun hakkında savaşınlara taksim edilen menkul mallar gibi olması görüşündeydi ve Mısır Valisi Amr İbn-ul Âs, Ömer'e bu şekilde yazdı. Ancak Ömer, buna karşı çıktı ve Amr İbn-ul Âs'a şöyle cevap verdi: أَقْرَهَا "Bu görüşü onaylayım da doğacakların doğuracakları onu istila etsin ha!" Yani çoğaldıkları müddetçe Müslümanların mülkü olsun diye demektir. Bilal de Irak arazisi hakkında aynı görüşteydi. Yani savaşınlara taksim edilmesi görüşündeydi. Nitekim Sa'd, bunu Ömer'e yazdı. Bunun üzerine Ömer, ona şöyle cevap verdi: واترك

الأرضين والأنهار لعمالها ليكون ذلك في أعطيات المسلمين، فإننا لو قسمناها بين الأراضين والأنهار لعمالها ليكون ذلك في أعطيات المسلمين، فإننا لو قسمناها بين أرازي و نهيرleri ise işleyenlere bırak ki bunlar Müslümanların giderleri için kalsın. Şayet bunları hazır olanlara taksim edecek olursak onlardan sonra geleceklere hiçbir şey kalmayacak." [Ebu Ubeyd, el-Emval'de, Ebu Yusuf el-Harac'da ve Yahya İbn-u Adem, el-Harac'da Yezid İbn-u Ebi Habib'den rivayet etti]

Ömer'in bu husustaki hücceti Allahuteala'nın şu kavliydi:

"Onların mallarından Allah'ın resulüne verdiği ganimetler için siz at ve deve koşturmuş değilsiniz." [Haşr 6] Zira Allahuteala şöyle buyurdu:

"...Allah, resul, yakınları, yetimler, yoksullar ve yolda kalmışlar içindir." [Haşr 7] Ardından şöyle buyurdu:

"Hicret eden fakirler içindir." [Haşr 8] Sonra buna razı olmamış onlara başkalarını eklemiştir. Zira şöyle buyurdu:

"Daha önceden Medine'yi yurt edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş olan kimseler, kendilerine göç edip gelenleri severler." [Haşr 9] Bu ayet hassaten Ensar hakkındadır. Sonra buna razı olmamış onlara başkalarını da eklemiştir. Zira şöyle buyurdu:

"Bunların arkasından gelenler..." [Haşr 10] Bu ayet ise onların arkasından gelenlerin geneli içindir. Dolayısıyla fey, bütün bu insanlar arasında bir fey haline gelmiştir. İşte Ömer'in fethedildiği halde ahalisinin üzerinde İslam'a girmediği arazinin kıyamet gününe kadar tüm Müslümanların mülkü olduğuna dair

delili budur. İmam ise insanlar adına onun menfaatine sahip olur. Nitekim Müslümanlar bu hususta istişare ettiler ve ihtilafa düştüler. Bunun üzerine Ömer, beşi Evs ve beşi Hazrec'ten olmak üzere onların ileri gelenlerinden ve eşraflarından oluşan Ensardan on kişiyi çağırttı. Onlara söylediklerinden bir kısmı şöyledir: "Ben arazileri demirbaşlarıyla birlikte haczetmeyi, arazilere harac ve ödemeleri için boyunlarına cizye koymayı düşündüm ki böylece savaşan Müslümanlar ve onlardan sonraki nesil için bir fey olsun. Şu kaleleri görüyorsunuz! Onları bekleyecek adamlara ihtiyaç vardır. Şam, Cezire, Basra, Kûfe, Mısır gibi büyük şehirleri de görüyorsunuz! Bu yerlere asker sevk edilmesi ve onların ihtiyaçlarının da karşılanması lazım. Arazileri demirbaşlarıyla birlikte taksim edersem bu kişilere nereden ne verilecek?" [Ebu Yusuf, el-Harac kitabında rivayet etti] Bunun üzerine hep birden şöyle dediler: "Düşündüklerin ve söylediklerin ne kadar güzel!" Dolayısıyla Ömer'in, ayeti ve arazinin Beyt-ul Mâl'in daimi geliri olarak bırakılması illetini delil getirmesi güçlü bir delil getirmedir. Bunun içindir ki fetih yoluyla alınan arazi haracî arazidir, rakabesi Beyt-ul Mâl'in mülküdür ve sahipleri ondan faydalanır. İster Irak arazisi gibi zorla (anaveten) isterse Beyt-il Makdis şehri gibi sulh yoluyla fethedilsin arazinin hükmü işte budur. Ancak sulh yoluyla fethedilmesi halinde bakılır:

Şayet araziye ilişkin sulh anlaşmasında belirli bir şart koşmuşlarsa, yani belirli bir harac üzerine sulh yapılmışsa üzerine sulh ettikleri şeye göre muamele edilmelidir. Bu da Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şu kavlından dolayıdır:

"Ola ki sizler bir kavimle savaşır onlar da canları ve evlatları dışında malları hususunda sizlerden sakınır ve sizlerle sulh yaparlarsa ondan bunun ötesinde bir şey almayın. Zira bu sizlere helal değildir." Ebu Ubeyd, bu hadis hakkında şöyle dedi: "Üzerine sulh yaptıkları arazinin işlevinden daha fazlasına güç yetirseler dahi bunun ötesine geçilmemesi sulh arazisinde bir sünnettir. Bu da Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şu kavlinden dolaydır:

"...ondan bunun ötesinde bir şey almayın. Zira bu sizlere helal değildir." [Ebu Ubeyd el-Emval'de rivayet etti] Her ne kadar bu hadisin isnadında meçhul birisi olsa da sahabe [Ridvanullahi Aleyhim], sulh arazisi hakkında üzerine sulh ettikleri şeye bağlı kalmışlardır. Ayrıca Tirmizi'nin Kesir İbn-u Abdullah İbn-u Amr İbn-u Avf el-Müzennî kanalıyla babasından ve dedesinden tahrir ettiği ve hasen sahih dediği şu hadis de buraya intibak etmektedir:

"Müslümanlar, helalı haram veya haramı helal kılan şart dışında şartlarına bağlıdırlar."

Beyt-ul Makdis'te olduğu gibi arazi hakkında hiçbir şart koşmamışlarsa bu araziye zorla fethedilen arazi olarak muamele edilir. Çünkü o, Müslümanların bir feyi olur.

Tüm bunlar ise Arap Yarımadası dışında olan araziler hakkındadır. Arap Yarımadası'na gelince; arazilerinin tamamı öşrî arazidir. Çünkü Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], Mekke'yi zorla fethetti, arazisini ahalisine bıraktı ve üzerine harac koymadı. Çünkü arazi üzerindeki harac, açık bir cizye konumundadır. Oysa Arapların boynunda cizye

sabit olmadığı gibi Arapların arazisinde de böyle bir şey sabit olmamıştır. Çünkü Arap müşriklerden Müslüman olmaları veya onlara kılıç çekilmesi dışında başka bir şey kabul edilmez.

"Onlarla savaşırsınız yahut Müslüman olurlar." [Fetih 16] Bunun içindir ki Arapların arazisi, ahalisi üzerinde İslam'a giren herhangi bir arazi gibi öşrî arazi olup haracî arazi değildir.

Öşrî arazi için zekat vardır. Bu zekat ise devletin yağmur suyu ile tabii olarak sulanması halinde araziyi işletenden fiili mahsulün onda birini (1/10), taşıma veya benzeri suni sulama ile sulanması halinde fiili mahsulün yirmide birini (1/20) almasıdır. Nitekim Muslim, Cabir'den Aleyhi's Salatu ve's Selam'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

"Bulutun

(yağmurun) ve nehirlerin suladığı (arazilerin mahsulünde) onda bir (1/10) miktar vardır. Sulama suyu ile sulanan (arazinin mahsulünde) yirmide bir (1/20) vardır." Bu öşür, zekat sayılır, Beyt-ul Mâl'e konulur ve sadece ayette zikredilen şu sekiz sınıftan birine harcanır:

"Sadakalar (zekatlar)

Allah'tan bir farz olarak ancak fakirlere, miskinlere, zekat amillerine, müellefe-i kulûba (gönülleri İslam'a ısındırılacak olanlara), kölelere, borçlulara, Allah yolundakilere, yolda kalmışlara mahsustur. Allah, Alim ve Hakim'dir." [et-Tevbe 60] el-Hakim, Beyhaki ve Tebarani, Ebî Musa ve Muaz'ın hadisinden şunu tahrir ettiler: Nebi

[Sallallahu Aleyhi ve Sellem], insanlara dinlerini öğretmek üzere ikisini Yemen'e gönderdiğinde şöyle buyurdu:

": **"Şu dört şeyin dışındakilerden zekat almayınız: Arpa, buğday, kuru üzüm ve hurma."**

Haracî araziye gelince; onun için harac vardır. Bu harac ise devletin, arazi sahibinden fiili mahsule göre değil de genellikle arazinin tahmini mahsulüne göre takdir ve tahdit ettiği belirli bir miktarı almasıdır. Ne arazi sahibine ne de Beyt-ul Mâl'e haksızlık yapılmaması için arazinin mahsulü, tahmini miktara göre takdir edilir. Eksin yada ekmesin verimli yada verimsiz olsun arazi sahibinden her sene harac tahsil edilir. Nitekim Ebu Yusuf, el-Harac isimli kitabında Amr İbn-u Meymun ve Harise İbn-u Medrab'tan şöyle dediğini tahrir etti: بعث عمر بن الخطاب (رضي الله تعالى عنه) عثمان بن حنيف على السواد، وأمره أن يمسه، فوضع على كل جريب عامر أو غامر، "Ömer İbn-ul Hattab [Radiyahallahu Anhu Te'alâ], Osman İbn-u Huneyf'i Sevad arazisi üzerine gönderdi ve ölçmesini emretti. İşlensin yada işlenmesin her bir cerîbe bir dirhem ve bir kafiz harac vergisi koydu." أن عمر بن الخطاب مسح السواد، ما دون جبل حلوان، فوضع على كل جريب عامر أو غامر يناله الماء بدلو أو بغيره، زرع أو غطل، درهماً وقفيزاً واحداً "Ömer İbn-ul Hattab [Radiyahallahu Anh], Hilvan Dağı dışında Sevad arazisini ölçtü ve taşıma veya benzeri su ile sulanan işlenmiş yada işlenmemiş, ekilmiş yada ekilmemiş her bir cerîbe bir dirhem ve bir kafiz harac vergisi koydu." [Ebu Yusuf, el-Harac adlı kitabında tahrir etti]

Haracî araziye harac konulmuştur: Çünkü harac, kira ve gelir için bir isimdir. Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in şu kavli de bu kabildendir: "*Harac, güvence*

vermeyi gerektirir." [Ahmed ve Sünen sahipleri tahrir etti. Tirmizi, hasen sahih dediği gibi el-Hakim sahıhledi ve ez-Zehebı de ona muvafakat etti] Burada arazi Beyt-ul Mâl'in bir mülkü olup insanlara faydalanmaları için verilmiş ve senelik olarak ona belirli miktarda vergi konulmuştur. Dolayısıyla bu vergi, bir nevi arazi üzerindeki kira gibidir. Bunun içindir ki bunun takdiri halifeye bağlıdır. Ancak arazinin taşıyabileceğinin üzerine çıkamaz.

Harac, Beyt-ul Mâl'de zekat bölümünün dışında bir yere konulur ve diğer malların harcandığı gibi devletin uygun gördüğü yerlerin hepsine harcanır.

Zorla fethedilen ve üzerine harac konulan arazinin haracı sonsuza dek kalır. Haracî arazinin ahalisi Müslüman olsa veya bir Müslümana satsalar dahi haracı düşmez. Çünkü zorla fethedilmiş olmasından dolayı vasfı, sonsuza dek baki kalır ve sahiplerinin öşürle birlikte harac ödemesi gerekir. Çünkü ayet ve hadislere binaen harac, araziye gereken bir haktır, öşür ise Müslümanın arazisinin mahsulüne gereken bir haktır. Bu iki hak arasında bir çelişki yoktur. Çünkü bu ikisi, farklı iki sebeple vacip olmuştur. Hanefilerin öşür ve haracın birleştirilemeyeceğine dair delil olarak getirdikleri Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'den rivayet ettikleri şu hadise gelince; *لا يجتمع عشر وخراج في أرض مسلم* "**Öşür ve harac, Müslümanın arazisinde birleşmez.**" Bu bir hadis değildir ve hadis hafızlarınca bunun Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in kelamı olduğu sabit olmamıştır.

Önce harac ödenir ve haracın ödenmesinden sonra ekin ve meyve gibi geriye bir şey kalırsa ona zekat gerekir. Eğer nisap miktarına ulaşırsa zekat ondan çıkarılır, nisap miktarına ulaşmazsa ona zekat gerekmez.

Hakeza Müslüman bir kimse, öşrî bir araziye sahip olursa ona "öşür veya yarı öşür" şeklinde zekat düşer, haracî bir araziye sahip olursa ona hem harac hem de zekat, öşür veya yarı öşür düşer.

Fakat kafir bir kimse, haracî bir araziye sahip olursa ona harac düşer, öşrî bir araziye sahip olursa ona öşür değil harac düşer. Çünkü araziyi işlevinden yoksun bırakmak doğru olmaz ve kafir de öşür ehlinden olmadığından dolayı harac belirlenir.

Bir kimse daha önce üzerine harac konulmamış harac arazisindeki mevat bir araziye ihya ederse bu arazi öşrî araziye dönüşür ve ihya eden de Müslüman ise bu araziye "zekat" düşer. Eğer bu araziye ihya eden zimmet ehlinden ise haracî arazi olur ve ona "harac" düşer.

Bir kimse harac arazisindeki mevat bir araziye ihya eder ve bu arazi üzerine mevat araziye dönüşmeden önce geçmişte harac konulmuşsa ihya eden ister Müslüman olsun isterse zimmet ehlinden olsun bu arazi haracî arazi olur.

Bu ise arazinin ekim amacıyla ihya edilmesi halindedir. Fakat oturma veya fabrika, depo yada ahır kurma amaçlı olursa bu araziye ne öşür ne de harac gerekir. Bu hususta öşrî arazi ile haracî arazi arasında bir fark yoktur. Zira Irak ve Mısır'ı fetheden sahabeler, Kûfe, Basra ve Fustât'ı da fethetmeyi planlamışlar, Ömer İbn-ul Hattab zamanında buralara yerleşmişler, onlarla birlikte başkaları da yerleşmiş,

onlara harac konulmamış ve yerleştikleri yerler için zekat ödememişlerdir. Çünkü meskenler ve binalara zekat gerekmez.

Her fert öşrî ve haracî arazisini mübadele etme ve sahibinden miras edinme hakkına sahiptir. Çünkü sahibinin gerçek mülküdür ve mülk hükümlerinin tamamı bunlara intibak eder. Bu ise öşrî arazi açısından açık bir durumdur. Haracî arazi açısından olana gelince; haracî arazisinin mülkiyeti, mülkiyet bakımından aynen öşrî arazisinin mülkiyeti gibidir. Sadece şu iki husus dışında bu ikisinin arasında hiçbir fark yoktur: Birincisi: Sahip olunulan malın aynı açısından. İkincisi: Araziye düşen şey açısından. Sahip olunulan malın aynı açısından olana gelince; öşrî arazinin sahibi onun rakabesine ve menfaatine sahip olurken haracî arazinin sahibi sadece onun menfaatine sahip olur. Bunun bir sonucu olarak da öşrî arazinin sahibi, sahip olduğu araziye vakfetmek istediğinde dilediği herhangi bir zamanda bunu yapabilir. Çünkü o, onun aynine, yani rakabesine sahiptir. Fakat haracî arazinin sahibi, sahip olduğu araziye vakfetmek istediğinde bunu yapamaz. Çünkü vakfetmede vakfeden kimsenin vakfettiği malın aynine sahip olması şarttır. Haracî arazinin sahibi ise arazinin aynine, yani rakabesine sahip olmayıp sadece onun menfaatine sahiptir. Çünkü haracî arazisinin rakabesi Beyt-ul Mâl'e aittir.

Araziye düşen şey açısından olana gelince; öşrî araziye öşür veya yarı öşür, yani öşrî arazide nisap miktarına ulaştığında çıkan mala zekat gerekir. Haracî arazisine gelince; ekilsin yada ekilmesin, bitsin yada bitmesin, verimli yada verimsiz olsun, harac gerekir, yani devletin ona senelik olarak belirlediği miktar gerekir. İşte haracî arazisinin

hükmünü öşrî araziden farklı kılan şey sadece bu iki husustur. Bu iki husus hariç ikisi arasında hiçbir fark yoktur. Zira bu ikisinin hükümleri tektir ki o, malın mülkiyet hükümleridir. Bundan dolayı öşrî yada haracî olsun arazi, akit ve benzerleri gibi tüm şeri tasarruf çeşitleri yoluyla mübadele ve diğer mallar gibi miras edinilebilir.

Madde-134: Mevat arazi (işlenmemiş sahipsiz arazi), faydalanılır hale getirmek ve çevrelemek suretiyle mülk edinilir. Fakat mevat arazi dışında kalan araziler ancak irs, satın alma ve ikta (devlet tarafından dağıtılması) gibi şeri sebeplerle mülk edinilir.

Bu maddenin delili; Aleyhi's Salatu ve's Selam'ın şu kavlidir:

"Her kim mevat bir araziyi ihya ederse o onundur." [el-Buhari, Ömer'den mevkuf ve Ahmed ile Tirmizi,

Cabir'den sahih senetle merfu olarak tahrir ettiler] Ve şu kavlidir:

"Her kim bir araziye duvar çekerse o onundur." [Ahmed ve Ebu Davud, İbn-u Carud ile ez-Zeyn'in sahihlediği isnadla tahrir etti]

Ve şu kavlidir:

"Arazinin geçmişi Allah'a, resulüne sonra da size aittir." [Ebu Ubeyd, sahih mürsel isnadla tahrir etti]

Yine Ebu Yusuf, el-Harac adlı kitabında Sâlim İbn-u Abdullah'tan Ömer İbn-ul Hattab [Radiyahallahu Anh]'ın minberde şöyle dediğini zikretmiştir: من أحيا أرضاً ميتة فمهي له، وليس لمحتجر حق بعد ثلاث سنين **"Her kim mevat bir araziyi ihya ederse o onundur. Muhtecirin (taşla çevirenin) üç seneden sonra bir hakkı yoktur."** Bu hadislerin metinleri, bir kişi mevat araziyi ihya ettiğinde veya taşla çevirdiğinde, yani etrafını taşla veya çitle veya duvarla çevirdiğinde bu

arazinin onun mülkü olduğuna delalet etmektedir. Mefhumu ise ister ekili veya ekime elverişli olmasın isterse bilinen bir sahibi olmasın mevat bir arazi değilse ihya etmek ve taşla çevirmekle ona sahip olunamayacağıdır. Dolayısıyla bir arazi mevat arazi değil ve bilinen de bir sahibi varsa bir kimse herhangi bir mülk edinme sebebi dışında başka bir şeyle onu mülk edinemez. Eğer bilinen bir sahibi yoksa ancak halifenin onu ona ikta etmesiyle mülk edinebilir. Eğer arazi mevat bir arazi ise onu, ihya ederek veya ihya etmeden bile üzerine el koyarak onu mülk edinebilir. Mevat arazi; üzerinde birisinin mülkü olduğu görülmediği gibi üzerinde çevirme veya ekme veya imar veya benzeri bir şeyin eserinin görülmediği ve hiç bir kimsenin kendisinden faydalanmadığı sahipsiz arazidir. Mevat arazi işte budur. Bunun dışındaki araziler ise sahibi ve faydalanan hiçbir kimse olmasa bile mevat arazi olmaz.

Madde-135: İster öşrî arazi olsun, ister haracî arazi olsun, araziyi ziraat için kiralamak mutlak olarak yasaklanır. Yine muzâra'a (parayla veya mahsulün bir kısmıyla kiralama) da yasaklanır. Musâkâ (ağaçların kiraya verilmesi) ise mutlak olarak câizdir.

Bu maddenin birçok delili vardır ve hepsi de arazinin kiralanmasının yasaklanması hakkında bir nasıttır. Râfi' İbn-u Hadîc'ten şöyle dediği rivayet edildi:

:

: : :

:

"Biz Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem] döneminde muhabera yapıyorduk. Derken amcalarından birkaçının yanına geldiğini ve şöyle dediğini zikretti: "Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem] bizim için faydalı olan bir işi yasakladı. Olsun Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'e itaat bizim için daha daha faydalıdır." Râfi' dedi ki: Biz: "Nedir o?" dedik. Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in şöyle buyurduğunu söyledi: "**Kimin bir arazisi varsa ya onu eksin yada kardeşine versin, o eksin. Araziyi 1/3 (üçte bir) ve 1/4 (dörtte bir) veya belli bir yiyecek karşılığında kiraya vermesin.**" [Ebu Davud, tahrir etti] İbn-u Ömer'den şöyle dediği rivayet edildi:

: "Râfi' İbn-u Hadîc'in

Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in yasakladığını söylediğini işitinceye kadar muzâra'ada bir sakınca görmüyorduk." [İbn-u Kudame, el-Mugni'de tahrir etti ve Muslim ile Şâfi, küçük bir ihtlif ile birlikte rivayet ettiler] Cabir şöyle dedi:

"**Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem] muhaberayı yasakladı.**" [Muslim, Cabir kanalıyla rivayet etti] Muhabera: Müzâra'adır. El-Buhari, Cabir'den şöyle dediğini rivayet etti: Araziyi üçte bir, dörtte bir ve yarı karşılığında ekiyorlardı. Bunun üzerine Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], şöyle buyurdu:

"Her kimin bir

arazisi varsa ya onu eksin yada bağışlasın. Eğer bunu yapmazsa arazisini elinde tutsun." Ebu Davud, Zeyd İbn-u Sabit'ten şöyle dediğini rivayet etti:

: :

"Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], muhaberayı yasakladı. Dedim ki: "Muhabera nedir? Dedi ki: "**Araziyi yarı veya üçte bir veya dörtte bir karşılığında** (kiraya) **tutmandır.**" Râfi', şu hadisi rivayet etti:

"**Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], tarlanın kiraya verilmesini yasakladı.**" [Muttefekun aleyh] Zuheyri İbn-u Râfi'den şöyle dediği rivayet edildi:

: :

:

"Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem] beni çağırdı ve dedi ki: "**Tarlalarınızı ne yapıyorsunuz?**" Dedim ki: "Dörtte bir veya belirli ölçekte hurma ve arpa karşılığında kiraya veriyoruz." Bunun üzerine dedi ki: "**Böyle yapmayın! Araziyi ya ekin ya da onu elinizde tutun.**" [el-Buhari ve Muslim tahrir etti] Ebu Saîd el-Hudrî'den şöyle dediği rivayet edildi:

"**Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], muhakalayı yasakladı.**" [en-Nesâi ve Muslim tahrir etti] Muhakala: Arazinin buğday karşılığında kiralanmasıdır. Sahih-il Buhari'de Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in şöyle buyurduğu geçmiştir:

"**Her kimin bir arazisi varsa ya onu eksin yada bağışlasın. Eğer bunu yapmazsa arazisini elinde tutsun.**" Sahih-i Muslim'de Cabir kanalıyla şöyle geçmiştir:

"Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], arazi karşılığında bir ücret veya pay alınmasını yasakladı." Sünen-i Nesaî'de Useyd İbn-u Zuheyr'den şu hadis rivayet edilmiştir: :

"Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], arazinin kiralınmasını yasakladı. Dedik ki: Ya Resulullah! Bir miktar hububat karşılığında kiralsak. Buyurdu ki: "**Hayır.**" Useyd dedi ki: "Saman karşılığında kiralsak?" Buyurdu ki: "**Hayır.**" Dedi ki: "Küçük dere (kenarında biten şeyler) karşılığında kiralsak?" Buyurdu ki: "**Hayır. Onu ya ekin yada kardeşinize hibe edin.**" Er-Rabî: Küçük nehirdir, yani vadidir. Yani rabî tarafındaki, yani suyun olduğu taraftaki parçanın ekilmesi karşılığında kiralsak demektir. Rivayet edildiği üzere Abdullah İbn-u Ömer, Rafi İbn-u Hadic ile karşılaşmış ve ona bu meseleyi sorunca o, şöyle demiştir: Bedir'e tanıklık eden amcalarımdan ikisini şöyle derlerken işittim:

"Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], tarlanın kiraya verilmesini yasakladı." [Muslim, tahrir etti. Hadisi zikretti ve içerisinde İbn-u Ömer'in araziye kiraya vermeyi terk ettiği geçmiştir]

İşte bu hadisler, Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in arazinin kiraya verilmesini yasakladığı hususunda sarihler. Her ne kadar yasaklama, sadece terkin talebine delalet etmiş olsa da burada karine talebin kesinliğine delalet etmektedir. Muzâra'anın haram olmasına gelince; Ebu Davud, Cabir'den Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'i şöyle derken

işittiğini tahric etmiştir:

"Her kim muhaberayı bırakmazsa Allah ve resulü ile savaş halinde olduğunu bilsin." [İbn-u Hibban ve el-Hakim, bu hadisi sahihlerken Münziri de bu hadise sükut etti] Arazinin mutlak olarak kiralınmasına gelince; Resulullah, sahabelerin araziyi kiralamalarını yasaklayınca dediler ki: "Bir miktar hububat karşılığında kiralayabilir miyiz?" Buyurdu ki: "**Hayır.**" Ardından dediler ki: "Saman karşılığında kiralayabilir miyiz?" Buyurdu ki: "**Hayır.**" Ardından dediler ki: "er-Rabî karşılığında kiralayabilir miyiz?" Buyurdu ki: "**Hayır.**" Ardından da şu kavli ile bunu tekit etti: "**Araziyi ya ekin yada bir kardeşinize hibe edin.**" Bu hadiste yasaklama üzerinde ısrar edildiği açıktır ki bu da tekit içindir. Hadiste kesinliğin olduğu açık bir husustur. Zira Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], araziyi kiralamalarını mutlak olarak yasaklayınca bazı şekilleri bu mutlaklıktan istisna etmek istediler ve kendilerine mübah kılması için resule ilk şekli arz ettiler. Zira dediler ki: "O halde bir miktar hububat karşılığında kiralayalım." Bunun üzerine resul, cevaben onların bu taleplerini reddetti ve buyurdu ki: "**Hayır.**" Ardından kendilerine mübah kılması için birinci şeklin dışında ikinci bir şekli arz ettiler ve dediler ki: "Saman karşılığında kiralayalım." Bunun üzerine onlara cevaben bunu da reddederek buyurdu ki: "**Hayır.**" Ardından kendilerine mübah kılması için ilk iki şeklin dışında üçüncü bir şekli arz ettiler ve dediler ki: "O zaman rabî karşılığında kiralayalım." Onlara cevaben üçüncü kez talep ettikleri şeyi reddederek buyurdu ki: "**Hayır.**" Ardından bununla da yetinmeyerek arazide tasarruf keyfiyetini şu ikisinden birine

hasretti: *"Araziyi ya ekin yada bir kardeşinize hibe edin."* Farklı şekiller sunulmasına rağmen reddin tekrarlanması bile tek başına yasaklamanın kesin olduğuna delalet etmektedir. Ayrıca bu hasr bile tek başına kesinliğe delalet etmektedir. Zira,

"Araziyi ya ekin yada bir kardeşinize hibe edin" kavli, hasr içindir. Yine [أ] harfi, "Yazarlar yada şairler oturdular" ifadesinde olduğu gibi iki şeyi bir araya getirmek mümkün mubahlık için gelmiştir. Burada [أ] harfi, mubahlık için olup hasr için değildir. Fakat iki şeyi bir araya getirmek mümkün değilse [أ] harfi bu ikisinden birini seçmek içindir ve bu durumda hasrı ifade eder. Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in,

kavlindeki [أ] harfi ise hasr içindir. Çünkü (Araziyi ya ekin yada hibe edin) ifadesindeki iki şeyi bir araya getirmek imkansızdır. Yani ekmenin ve hibe etmenin aynı anda olması imkansızdır. Bunun içindir ki [أ] harfi burada iki şey arasında, ya bunu yada şunu yapma arasında seçim yapmak içindir. Yani sadece bu ikisinden birine hasretmektir. Binaenaleyh gerek içerisinde tekrarın gerek tekrarın keyfiyetinin gerekse hasrın olması bakımından hadis, kesinliğe delalet etmektedir. Dolayısıyla bu hadis, arazinin kiralanmasını mutlak olarak yasaklayan hadislerde varit olan yasaklamanın kesin yasaklama olduğuna dair bir karinedir. Ebî Davud'un, Rafi'den yaptığı - ve el-Hakim'in sahıhlediği- rivayetinde geçenler ise yasağın tahrim için olduğunu teyit etmektedir ki o şöyle demiştir:

:

:

: "Rafi, bir arazi ekti ve araziyi sularken Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], yanından geçti ve ona, "**Ekin ve arazi kime ait?**" diye sordu. Rafi dedi ki: "Kendi tohumum ve emeğimle yarısı bana yarısı filan oğullarına olmak üzere ekin benimdir." Bunun üzerine buyurdu ki: "**Faizlendirdiniz! Araziyi sahibine iade et ve masrafını al.**" Dolayısıyla Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], bu muameleyi faiz olarak nitelendirmiştir. Faiz ise katı nassla haramdır. Yine Rafi'den içerisindeki ekinle birlikte araziyi sahibine iade etmesini ve masrafını almasını, yani muameleyi fesh etmesini talep etmiştir. Dolayısıyla yasaklamanın kesin yasaklama olduğuna delalet etmektedir. Dolayısıyla da bu yasaklama haramdır.

İşte bu üç hadis: Cabir'in muhabera, yani muzâra'a hakkındaki tehdit hadisi, en-Nesai'nin tekrar ve hasr hakkındaki hadisi ve Rafi'nin arazinin kiralanmasının faiz olarak nitelendirilmesi ve muamelenin feshedilmesi hakkındaki hadisi, yasaklamanın kesin olduğuna dair katı bir karinedir. Bu da arazinin kiralanmasının mutlak olarak haramlığına delalet eder.

Bu hadislerin mantuku ve mefhumundan dolayı arazinin kiralanmasının mutlak olarak haram olduğunda en ufak bir şüphe yoktur. Ancak imamlar içerisinde arazinin kiralanmasını caiz görenler de vardır. Bunun içindir ki bazı imamların arazinin kiralanmasının cevazı hususunda istinat ettiği delilleri sadece kritik etmek için değil çürütmek amacıyla açıklayacağız.

Arazinin kiralanmasını caiz görenler diyorlar ki: Arazi, bekası ile birlikte kendisinden mübah olan menfaatin elde edilmesi mümkün olan aynı bir maldır. Dolayısıyla ev gibi bedel ve benzeri bir şey karşılığında kiralanması caizdir. Arazilerin hükmü bedellerin hükmü gibidir. Bu sözün çürük olduğu son derece açıktır. Zira her ne kadar arazi, ev gibi kendisinden menfaatin elde edilmesi mümkün olan aynı bir mal olsa da arazinin kiralanmasının haramlığı hakkında sarih nas gelmiştir. Her ne kadar icaranın tarifi buna intibak etse de nass gelerek bunu haram kılmıştır. Bunun içindir ki haramdır. İcaranın delili, bütün kiralamaları kapsayacak şekilde genel olarak gelmiştir. Ancak araziye kiralamanın haramlığının delili, arazinin kiralanmasının dışında onu tahsis eder şekilde gelmiştir. Böylece arazinin kiralanmasını bundan istisna ederek onu haram kılmıştır. Bunun içindir ki arazinin kiralanması haramdır. Aynen Allahuteala'nın şu kavlinde olduğu gibi:

"Yeryüzündeki şeylerden helal ve temiz olarak yiyin." [el-Bakara 168] Bu ayet genel olup her şeyi kapsar. Sonra

Allahuteala'nın şu:

"Ölü, kan

ve domuz eti size haram kılınmıştır." [el-Mâide 3] kavli gelerek bunların dışında onu tahsis etmiştir. Böylece bu şeyler genellikten istisna edilmiştir. Böylece de arazinin kiralanmasının caiz olduğuna dair delilleri çürütülmüş olmaktadır.

Arazinin kiralanmasını caiz görenler diyorlar ki: Bunun delili, Hanzala İbn-u Kays'ın Rafi İbn-u Hadic'ten şöyle dediğini rivayet ettiği şu hadistir: حَدَّثَنِي عَمَّايَ أَنَّهُمْ كَانُوا يُكْرُونَ الْأَرْضَ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمَا يَنْبَغُ عَلَى الْأَرْبَعَاءِ أَوْ شَيْءٍ

يَسْتَتِنِيهِ صَاحِبُ الْأَرْضِ، فَتَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ ذَلِكَ، فَقُلْتُ لِرَافِعٍ: فَكَيْفَ هِيَ بِالذَّنْبَارِ وَالذَّرْهَمِ؟ فَقَالَ رَافِعٌ: لَيْسَ بِهَا بَأْسٌ بِالذَّنْبَارِ وَالذَّرْهَمِ "Amcalarım bana tahdis etti ki onlar, Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem] zamanında araziyi, küçük nehirlerin kenarında biten şeyler veya arazi sahibinin istisna ettiği bir şey karşılığında kiraya veriyorlardı. Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem] bunu yasakladı. Rafi'ye dedim ki: "Dinar ve dirhem karşılığında olursa nasıl olur?" Rafi dedi ki: "Dinar ve dirhem karşılığında olmasında bir beis yoktur." [el-Buhari tahric etti]

[لَيْسَ بِهَا بَأْسٌ بِالذَّنْبَارِ وَالذَّرْهَمِ] El-Buhari'nin hadisinde açıktır ki "Dinar ve dirhem karşılığında olmasında bir beis yoktur" cümlesi, Rafi'nin sözü olup aynı şekilde Muslim'in bizzat Hanzala İbn-u Kays el-Ensari'den şöyle dediğini rivayet etmesi de bunu teyit etmektedir: سَأَلْتُ رَافِعَ بْنَ خَدِيجٍ عَنْ كِرَاءِ الْأَرْضِ بِالذَّهَبِ وَالْوَرَقِ، فَقَالَ: لَا بَأْسَ بِهِ، إِنَّمَا كَانَ النَّاسُ يُؤَاجِرُونَ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ عَلَى الْمَازِيَانَاتِ وَأَقْبَالِ الْجَدَاوِلِ وَأَشْيَاءَ مِنَ الزَّرْعِ، فَيَهْلِكُ هَذَا وَيَسْلُمُ هَذَا، وَيَسْلُمُ هَذَا وَيَهْلِكُ هَذَا، فَلَمْ يَكُنْ لِلنَّاسِ كِرَاءٌ إِلَّا هَذَا، فَلِذَلِكَ زُجِرَ عَنْهُ، فَأَمَّا شَيْءٌ مَعْلُومٌ مَضْمُونٌ فَلَا بَأْسَ بِهِ "Rafi İbn-u Hadic'e arazinin altın ve gümüş karşılığında kiralanmasını sordum. Dedi ki: "Bunda bir beis yoktur. İnsanlar, Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem] zamanında araziyi su yatakları, kanal başları ve bir miktar ekin karşılığında kiralyıyorlardı. Bazen bunun mahsulü helak olur, bunun ki selamette kalır; bazen diğerinin mahsulü helak olur, öbürünün ki selamette kalır. İnsanlar için bundan başka bir kira şekli yoktu. Bunun içindir ki bundan men edilmiştir. Fakat malum ve teminatlı bir şey olursa bunda bir beis yoktur." Dolayısıyla bunların hepsi, Rafi'nin sözü olup Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in sözü değildir. Dolayısıyla bu, hadiste kendisinden rivayet edilen Rafi'ye ait bir görüştür. Rafi'nin sözü ise şeri delil olmadığı gibi

onun görüşü de şeri bir delil değildir. Özellikle de onun aksinde sarih bir nas gelmişken. Dolayısıyla Rafi, Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in, araziden çıkan şeylerin bir kısmı karşılığında araziyi kiraya verilmesini yasaklamasından arazinin altın ve gümüş karşılığında kiraya verilmesinde bir beis olmadığını anlamıştır. Nitekim bunu, yani bunun Rafi'ye ait bir anlayış olduğunu şu hadis teyit etmektedir: el-Buhari'nin rivayetinde geçtiği üzere Hanzala İbn-u Kays el-Ensari, Rafi İbn-u Hadic'in şöyle dediğini işitmiştir: كُنَّا أَكْثَرَ أَهْلِ الْمَدِينَةِ مُزْدَرَعًا، كُنَّا نُكْرِي الْأَرْضَ بِالنَّاحِيَةِ مِنْهَا مُسَمَّى لِسَبِّ الْأَرْضِ، قَالَ: فَمِمَّا يُصَابُ ذَلِكَ وَتَسَلَّمُ الْأَرْضُ، وَمِمَّا يُصَابُ الْأَرْضُ "Medine halkı içerisinde en çok tarlası olan bizdik. Bir kısmı mal sahibi adına isimlendirilmiş olmak üzere arazinin diğer tarafını kiraya verirdik. Bazen bu kısmı helak olur, kiraya verilen arazi selamete çıkar. Bazen kiraya verilen arazi selamet çıkar diğer kısmı helak olurdu. Bu bize yasaklandı. Altın ve gümüşe gelince; o zaman (bunlarla kiralama) yoktu." [el-Buhari tahric etti] Dolayısıyla gerek Rafi'nin bu hadisteki: "Altın ve gümüşe gelince; o zaman (bunlarla kiralama) yoktu" sözü gerekse Muslim'in yukarıda geçen rivayetindeki "Fakat malum ve teminatlı bir şey olursa bunda bir beis yoktur" sözü olsun bunların hepsi Rafi'ye ait bir anlayıştır. Rafi'nin anlayışı ise şeri bir delil sayılmaz ve bunun aksi olan bir delil geldiğinden bu reddedilir.

Arazinin kiralanmasını caiz görenler diyorlar ki: Arazinin kiralanmasının yasaklanması hakkında varit olan deliller, sadece o zamanki kiralama şekli hakkındadır. Bu ise araziyi kiralayan kimsenin, arazinin vadi üzerinde olan kısmını arazi sahibinin adına ekmesi ve bunun ücreti olarak da geri

kalan kısmını kendi adına ekmesi veya araziyi belirli bir yiyecek yada mahsulünün bir miktarı karşılığında kiralaması gibi kişinin arazinin bir kısmını sahibi adına ekmesi karşılığında kiralamasıdır. Arazinin kiralınmasının yasaklanması hakkında varit olan hadislerde geçen kiralama işte budur. Dolayısıyla araziye ilişkin haram kılınan kiralama bizzat bu olup bunun dışındakiler ise caizdir. Bundan dolayı arazinin altın ve gümüş karşılığında kiralınması caizdir. Bunun cevabı şöyledir: Yasaklama hakkındaki hadisler, kendisiyle muamelede buldukları şeylerle sınırlandırılmaz. Bilakis bu hadisler genel olarak gelmiştir:

"Kimin bir arazisi varsa ya onu eksin yada kardeşi eksin. Araziyi 1/3 (üçte bir) ve 1/4 (dörtte bir) veya belli bir yiyecek karşılığında kiraya vermesin." [Ebu Davud tahrir etti], **"Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem] muhaberayı yasakladı."** [Muslim, Cabir kanalıyla rivayet etti],

"Her kimin bir arazisi varsa ya onu eksin yada bağışlasın. Eğer bunu yapmazsa arazisini elinde tutsun." [el-Buhari, Cabir kanalıyla tahrir etti],

"Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], arazi karşılığında bir ücret veya pay alınmasını yasakladı." [Muslim, Cabir kanalıyla tahrir etti] İşte bu hadisler, yasaklama hususunda geneldir. Hatta onlar, Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'e müzâra'anın çeşitleri hakkında sorduklarında cevabını bunlarla sınırlandırmamıştır ki bunlara has olsun.

Bilakis cevabına genel bir hüküm eklemiştir. Zira en-Nesâi, Sünen'de Useyd İbn-u Zuheyr'den şu hadisi rivayet etmiştir:

:

:

:

:

:

"Resulullah

[Sallallahu Aleyhi ve Sellem], arazinin kiralınmasını yasakladı. Dedik ki: Ya Resulullah! Bir miktar hububat karşılığında kiralsak. Buyurdu ki: "**Hayır.**" Useyd dedi ki: "Saman karşılığında kiralsak?" Buyurdu ki: "**Hayır.**" Dedi ki: "Küçük dere (kenarında biten şeyler) karşılığında kiralsak?" Buyurdu ki: "**Hayır. Onu ya ekin yada kardeşinize hibe edin.**" Zuheyr İbn-u Rafi'den şöyle dediği rivayet edildi:

:

:

:

"Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem] beni çağırır ve dedi ki: "**Tarlalarınızı ne yapıyorsunuz?**" Dedim ki: "Dörtte bir veya belirli ölçekte hurma ve arpa karşılığında kiraya veriyoruz." Bunun üzerine dedi ki: "**Böyle yapmayın! Araziyi ya ekin ya da onu elinizde tutun.**" [el-Buhari ve Muslim, tahrir etti] Yukarıda geçen hadislerden açığa çıkmaktadır ki Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], onlara kendisiyle muamelede buldukları şeyleri yasaklamasının ardından meseleyi şu iki hadisin genel nassı ile kapatmıştır: [**Onu ya ekin yada kardeşinize hibe edin**] ve [**Araziyi ya ekin ya da onu elinizde tutun**] Bunun içindir ki hadisler, kendisi ile muamelede buldukları şeylerle sınırlı değil genel olarak kalırlar. Dolayısıyla mutlak olarak bir şeye tahsis edilmezler. Yani yasaklamanın varit olduğu sırada arazinin kiralınması hususunda muamelede

bulunulan şeylerle tahsis edilmez. Bilakis yasaklama, arazi ile ilgili her kiralama hakkında genel olarak kalır. Aynen insanların kat be kat faizle muamele ettikleri sırada inen faizle ilgili genel naslarda olduğu gibi. Zira bu muamele, faizle ilgili genel nasları tahsis etmez. Bilakis genel olarak kalır ve sadece kendisi ile muamelede buldukları şey değil faizin hepsi haram kılınır. Hakeza arazinin altın, gümüş ve bu ikisinin dışındaki her şeyle kiralınması haramdır. Böylece hadisleri yasaklamanın varit olduğu sırada insanların muamelede buldukları kiralama çeşitlerine tahsis edileceği istidlalinde bulunan kimselerin istidlali çürütülmüş olur.

Arazinin kiralınmasını caiz görenler diyorlar ki: Arazinin kiralınmasının caiz olduğuna dair delil şudur: Ebu Davud ve en-Nesâi, şu hadisi tahric etmişlerdir: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْمُحَاقَلَةِ وَالْمُزَابَنَةِ، وَقَالَ: إِنَّمَا يَزْرَعُ ثَلَاثَةٌ: رَجُلٌ لَهُ أَرْضٌ فَهُوَ يَزْرَعُهَا، أَوْ رَجُلٌ مُنِحَ أَرْضًا فَهُوَ يَزْرَعُ مَا مُنِحَ، أَوْ رَجُلٌ اسْتَكْرَى أَرْضًا بِذَهَبٍ أَوْ فِضَّةٍ "Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], muhakala ve muzabeneyi yasakladı ve şöyle buyurdu: Ancak şu üç kişi ekebilir: Kendisine ait olan araziye eken kişi, kendisine hibe edilen araziye eken kişi, altın ve gümüş karşılığında bir arazi kiralayan kişidir." [Lafız en-Nesâi'ye ait]

Aynı şekilde el-Hafız, en-Nesâi'ye ait olduğu halde Fethul Bâri'de hataen Ebî Davud'a atfettiği şu hadistir: Ubeydullah İbn-u S'ad İbn-u İbrahim bize, amcasının kendisine şöyle tahdis ettiğini haber verdi: Bize babam Muhammed İbn-u Ukrime'den o da Muhammed İbn-u Abdurrahman İbn-u Lebibe'den o da Saîd İbn-ul Museyyeb'ten Sa'd İbn-u Ebî Vakkas'ın şöyle dediğini tahdis

etti: كَانَ أَصْحَابُ الْمَزَارِعِ يُكْرُونَ فِي زَمَانِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَزَارِعَهُمْ بِمَا يَكُونُ عَلَى السَّاقِي مِنَ الزَّرْعِ، فَجَاءُوا رَسُولَ اللَّهِ فَاخْتَصَمُوا فِي بَعْضِ ذَلِكَ، فَتَهَاهُمْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يُكْرُوا بِذَلِكَ وَقَالَ: أَكْرُوا بِالذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ "Arazi sahipleri, Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem] zamanında arazilerini sulayan kimsenin ekinden pay alması karşılığında kiraya veriyorlardı. Derken Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'e geldiler ve bunun bir kısmında anlaşmazlığa düştüler. Bunun üzerine Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], araziyi bu şekilde kiralamalarını yasakladı ve şöyle buyurdu: "**Altın ve gümüş karşılığında kiralayın.**" En-Nesâi, şu eklemede bulundu: "Bu hadisi Süleyman Rafi'den rivayet etti ve amcalarımdan bir adam dedi."

Ayrıca Ebu Davud'un şöyle dediği rivayetine istinat ettiler: Bize Osman İbn-u Ebî Şeybe tahdis etti bize Yezid İbn-u Harun tahdis etti bize İbrahim İbn-u Sa'd Muhammed İbn-u İkrime İbn-u Abdurrahman İbn-u el-Haris İbn-u Hişam'dan o da Muhammed İbn-u Abdurrahman İbn-u Ebi Lebibe'den o da Saîd İbn-ul Museyyeb'ten Sa'din şöyle dediğini haber verdi: كُنَّا نُكْرِي الْأَرْضَ بِمَا عَلَى السَّوْاقِي مِنَ الزَّرْعِ وَمَا سَعَدَ بِالْمَاءِ مِنْهَا، فَتَهَاَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ ذَلِكَ وَأَمَرَنَا أَنْ نُكْرِيَهَا بِذَهَبٍ أَوْ فِضَّةٍ "Araziyi sulayan kişilerin su ile beslenen yerlerin dışında ekinden pay almaları karşılığında kiraya veriyorduk. Bunun üzerine Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], bize bunu yasakladı ve araziyi altın ve gümüş karşılığında kiralamamızı emretti."

Ve dediler ki: İşte bu üç hadis, arazinin altın ve gümüş karşılığında kiraya verilmesinin caiz olduğuna delalet etmektedir.

Bunun cevabı şöyledir: Bu hadisler arazinin altın ve gümüş karşılığında kiraya verilmesinin caiz olduğuna dair istidalde bulunmaya uygun değildir.

Birinci hadise gelince; hadisin ravisi en-Nesâi, bu hadisin merfu kısmının muhakala ve muzabenenin yasaklandığı kısım olduğunu, geri kalan kısmının ise Saîd İbn-ul Museyyeb'in sözünden dahil edildiğini açıkça beyan etmiştir. Zira Sünen-i Nesâi'de hadisin sonunda şu ifade varit olmuştur: "İsrail, Tarık'ı atlayarak ilk sözü mürsel kıldı ve sonunu Saîd'in sözünden aldı."

İkinci ve üçüncü hadise gelince; istidlale uygun değildir. Çünkü herkesin bu iki hadis üzerinde durduğu nokta, Muhammed İbn-u Abdurrahman İbn-u Lebib'e'dir. İbn-u Hibban'ın dışında onu hiçbir kimsenin sika görmediği söylenmiştir. İbn-u Hacer, et-Takrîb'te onun hakkında bir benzerini söylemiştir: "Çokça mürsel rivayette bulunan zayıf bir kimsedir." Ez-Zehebi ise Mizân-ul İ'tidâl'da şöyle demiştir: "Yahya, hadisinde bir şey olmadığını, ed-Darukutni, zayıf olduğunu ve bir başkası güçlü olmadığını söylemiştir." Et-Tezyîl Ale't Tehzîb'te ise şöyle geçmiştir: "İbn-u Ebî Hatim şöyle dedi: Bize Hamad Beşer'in, yani İbn-u Ömer'in şöyle dediğini tahdis etti: Malik'e, Saîd İbn-ul Museyyeb'den rivayet eden Muhammed İbn-u Abdurrahman hakkında sordum o da sika olmadığını söyledi." Albani gibi ona iyi diyenlere gelince; onun hakkındaki bu sözleri dakik değildir. Çünkü onlar, bu sözlerini şahitlere dayandırmışlardır.

Metinde sahihe muhalefet eden bir şey olduğunda böyle bir şey mümkün değildir. Zira iki hadisin sonunda

Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in, onlara altın ve gümüş karşılığında kiraya vermelerini emrettiği varit olduğu gibi el-Buhari'de de Rafi'den şu şekilde varit olmuştur: "وَأَمَّا الذَّهَبُ وَالْوَرَقُ -أَيَ الْفِضَّةِ- فَلَمْ يَكُنْ يَوْمَئِذٍ" Altın ve elvarika -yani gümüşe- gelince; o zaman (bunlarla kiralama) yoktu." Yani arazi kiralanırken bu ikisi ile muamele edilmiyordu demektir. Oysa o zaman altın ve gümüş mevcuttu ve arazinin kiralanması dışında bu ikisi ile muamele ediliyordu. Şayet Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], onlara araziyi bu ikisi karşılığında kiralamalarını emretmiş olsaydı muamele gerçekleşir ve bu da rivayet edilirdi. Ancak bu rivayet edilmemiştir. Üstelik arazinin kiralanmasında bu ikisi ile muamele edilmediği rivayet edilmiştir.

Bundan dolayı şahitlere dayanarak ona iyi denilmesi, bu iki hadisin sonundaki "Buyurdu ki: Altın ve gümüşle kiraya veriniz" ve "Araziyi altın ve gümüş karşılığında kiraya vermemizi emretti" ifadeleri bakımından sahih değildir. Böylece iki hadisin bu kısmı zayıf olarak kalır ve bunlar hüccet olmaz.

Arazinin kiralanmasını caiz görenler diyorlar ki: Arazinin kiraya verilmesinin caiz olduğuna dair delil, insanların muameleleri ve icmâ-us sahabedir. Muameleye gelince; İbn-u Ömer'den rivayet edildiğine göre o, Resulullah, Ebi Bekir, Ömer, Osman ve Muaviye'nin emirliğinin ilk günlerinde tarlayı kiraya veriyordu. Yine İbn-ul Arabî el-Malikî, arazinin kiralanmasının caiz olduğuna dair sahabenin icmâsı olduğunu rivayet etmiştir. Bu da arazinin kiralanmasının caiz olduğuna delalet etmektedir. Bunun cevabı şöyledir:

İnsanların bir şeyle muamele etmesi, onun caiz olduğuna dair şeri bir delil değildir. Bilakis delil, kitap veya sünnetten olan şeri nasstır. Bunun da ötesinde İbn-u Ömer'den onun araziye kiraya verdiğini rivayet etmeleri, delil olmaya uygun değildir. Çünkü İbn-u Ömer, hadisi duyduktan sonra bunu terk etmiştir. Bu ise ondan yapılan iki rivayetle sabittir ki o, yasaklanmasından dolayı arazinin kiralanmasını terk etmiştir. Zira Rafi'nin amcasından yaptığı rivayette şöyle geçmiştir: "أَنَّ ابْنَ عُمَرَ تَرَكَ كِرَاءَ الْأَرْضِ" İbn-u Ömer, arazinin kiralanmasını terk etti." İbn-u Ömer, kendi rivayetinde ise şöyle demiştir: "ما كنا نرى بالمزارعة بأساً حتى سمعنا رافع بن خديج يقول الحديث" Rafi İbn-u Hadic'in hadisi söylediğini duyuncaya kadar müzâra'ada bir beis görmüyorduk." Bunun mefhumu o, müzâra'ada bir beis olduğunu görür oldu demektir. Müzâra'a ise arazinin kiralanmasıdır.

Binaenaleyh hem insanların muamelesinin hem de İbn-u Ömer'in fiilinin delil getirilmesi reddedilir. Sahabenin arazinin kiraya verilmesinin caiz olduğu üzerinde icmâ ettiğini iddia ettikleri icmâ-us sahabeye gelince; bu, sadece Resulullah'ın Hayber arazisini Yahudilere kiraya vermesine binaen müsaka üzerine yapılmış bir icmâ olup arazinin kiraya verilmesi üzerine yapılmış bir icmâ değildir. Çünkü bu icmânın ravilerinden biri olan İbn-ul Arabî bu icmâyı, Ömer'in Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in Hayber halkına muamele ettiği ve sahabenin de bu kiralamanın caiz olduğu üzerinde icmâ ettiği hadisini şerh ederken zikretmiştir. Naklettikleri icmâ işte budur. Bu ise müsaka üzerine bir icmâ olup arazinin kiraya verilmesi üzerine bir icmâ değildir. Dolayısıyla bununla istidlalde bulunulmaz.

Binaenaleyh arazinin kiralanmasının caiz olduğuna dair delil olmaya uygun değildir.

Arazinin kiralanmasını caiz görenler diyorlar ki: Arazinin altın ve gümüş karşılığında kiraya verilmesinin caiz olduğunun delili, sahabenin bunun üzerinde icmâ etmesidir. Nitekim bunu nakleden el-Feth'in yazarı şöyle demiştir: "İbn-ul Münzir, sahabenin arazinin altın ve gümüş karşılığında kiraya verilmesinin caiz olduğu üzerinde icmâ ettiklerini belirtmiştir." Dolayısıyla bu icmâ, kiralamanın altın ve gümüş karşılığında caiz olduğuna dair bir delildir. Bunun cevabı şöyledir: Arazinin kiralanmasının yasaklanması hakkında varit olan hadisler, yasağın mutlak olduğunu belirtmektedir. Zira Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], şöyle buyurdu:

"Her kimin bir arazisi varsa ya onu eksin yada kardeşine etkirsin. Yoksa onu bıraksın." [Muslim, Cabir kanalıyla tahrir etti] Ve şöyle buyurdu:

"Her kimin bir arazisi varsa ya onu eksin yada bağışlasın. Eğer buna karşı çıkarsa arazisini elinde tutsun." [Muslim, Ebi Hurayra kanalıyla tahrir etti] Dolayısıyla: [

] **"Yoksa onu bıraksın"** kavli ile [] **"Eğer buna karşı çıkarsa arazisini elinde tutsun"** kavli, arazinin altın ve gümüş karşılığında kiraya verilmesinin caiz olmadığına dair bir delildir. Aynı şekilde hadisler, yukarıda açıkladığımız üzere bu husustaki hükmü, sadece iki şey ile sınırlandırmıştır. Zira Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in,

"Araziyi ya ekin yada bir kardeşinize

hibe edin" kavli, bir üçüncüsü olmayan iki şey arasında tercih içindir. Söz konusu icmâ ise üçüncü bir hususu (altın ve gümüşü) caiz kılmaktadır ki burada bir çelişki vardır. Dolayısıyla tercihe başvurulur. Mezkur hadisler senet bakımından icmânın rivayetinden daha güçlüdür. Ayrıca icmâ, ancak caiz veya yasak olduğu üzerinde icmân edildiği var olan bir şey üzerinde olur. Daha ortada olmayan bir şey üzerinde ise icmâ gerçekleşmez. Zira arazinin altın ve gümüş karşılığında kiralınması, insanların kendisi ile muamelede buldukları şeylerden değildi. Zira Rafi'den el-Buhari'de şöyle geçmiştir: *فَأَمَّا الذَّهَبُ وَالْفِضَّةُ فَلَمْ يَكُنْ يَرْمِزُ* "Altın ve gümüşe gelince; o zaman (bunlarla kiralama) yoktu." Yine Hanzala İbn-u Kays'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir: *سَأَلْتُ رَافِعَ بْنَ خَدِيجٍ عَنِ كِرَاءِ الْأَرْضِ بِالذَّهَبِ وَالْوَرَقِ، فَقَالَ: لَا بَأْسَ بِهِ، إِنَّمَا كَانَ النَّاسُ يُؤَاجِرُونَ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى الْمَائِدِيَّاتِ وَأَقْبَالَ الْجَدَاوِلِ وَأَشْيَاءَ مِنَ الزَّرْعِ، فَيَهْلِكُ هَذَا وَيَسْلُمُ هَذَا، وَيَسْلُمُ هَذَا وَيَهْلِكُ هَذَا، فَلَمْ يَكُنْ لِلنَّاسِ كِرَاءٌ إِلَّا هَذَا، فَلِذَلِكَ زُجِرَ عَنْهُ، فَأَمَّا شَيْءٌ مَعْلُومٌ مَضْمُونٌ فَلَا بَأْسَ بِهِ* "Rafi İbn-u Hadic'e arazinin altın ve gümüş karşılığında kiralınmasını sordum. Dedi ki: "Bunda bir beis yoktur. İnsanlar, Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem] zamanında araziye su yatakları, kanal başları ve bir miktar ekin karşılığında kiralyıyorlardı. Bazen bunun mahsulü helak olur, bunun ki selamette kalır; bazen diğerinin mahsulü helak olur, öbürünün ki selamette kalır. İnsanlar için bundan başka bir kira şekli yoktu. Bunun içindir ki bundan men edilmiştir. Fakat malum ve teminatlı bir şey olursa bunda bir beis yoktur." el-Mâziyânât, nehrin kenarında ve su yataklarında biten şeylerdir. Ekbâl'il Cedavil, küçük nehirlerin başlarıdır. Dolayısıyla bu iki hadis, arazinin kiralınmasında altın ve gümüşle muamelenin olmadığına delalet etmektedir. Bu da

var olan bir şey üzerinde icmânın olduğunu ortadan kaldırmaktadır. İcmâ-us sahabe, ancak bir delili ortaya çıkarmakta olup bir araya gelerek hakkında tartıştıkları ve üzerinde ittifak ettikleri onlara ait bir görüş değildir. Yani bir fiilin hükmünün şöyle şöyle olduğu üzerinde icmâ etmeleri, onların bu hükmü Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in ağzından işitmeleri veya onu yaptığını veya ona sükut ettiğini görmeleri demektir. Böylece delili rivayet etmeksizin hükmü haber vermişlerdir. Bu ise ancak var olan bir şey üzerinde olur. Çünkü şeriat, teorik varsayımlar üzerine değil ancak var olan fiillere ve gerçekleşmiş olaylar üzerine indirgenmek amacıyla şeriat kılınmıştır. Bundan dolayı icmâ-us sahabenin var olan bir şey üzerinde olması kaçınılmazdır. Arazinin altın ve gümüş karşılığında kiralanması muamelesinin varlığı sahih hadislerin nassına binaen ortadan kalktığına göre sahabenin bunun üzerindeki icmâsının varlığı da ortadan kalkmış olur. Aynı şekilde Ömer [Radiyahallahu Anh], minberde iken Müslümanların huzurunda şöyle demiştir: *مَنْ أَحْيَا أَرْضًا مَيْتَةً فَهِيَ لَهُ وَلَيْسَ لِمُحْتَجِرٍ* "Her kim ölü bir araziyi ihya ederse o onundur. Muhtecirin (taşla çevirenin) üç seneden sonra bir hakkı yoktur." [Ebu Yusuf el-Harac'ta Salim İbn-u Abdullah'dan zikretmiştir] Böylece muhtecir için üç seneden sonra her hangi bir hakkın olması [حق] "bir hak" sözünden dolayı nefyedilmiştir. Çünkü nefi bağlamında gelen nekra genel olup her hakkın nefyini kapsar. Şayet muhtecirin araziyi altın ve gümüş karşılığında kiralaması caiz olsaydı üç senenin ardından ondan alınmazdı. Oysa Ömer bunu, sahabenin gözü ve kulağı önünde söylemiş, bununla amel etmiş ve onlar da Ömer'e karşı çıkmamıştır. Dolayısıyla bu bir icmâdır.

Arazinin kiralanmasını caiz görenler diyorlar ki: Bunun delili, İbn-u Abbas'tan şöyle dediğinin rivayet edilmesidir: إِنَّ اللَّهَ لَمْ يَنْهَ عَنِ الْمُزَارَعَةِ، وَلَكِنَّهُ قَالَ: أَنْ يَمْنَحَ أَحَدَكُمْ أَخَاهُ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَأْخُذَ شَيْئًا مَعْلُومًا "Allah, müzâra'ayı yasaklamamıştır. Ancak o, şöyle buyurmuştur: Bir kimsenin kardeşine hibe etmesi onun için belli bir şey almasından daha hayırlıdır." [Muttefekun Aleyh] İbn-u Mace, İbn-u Abbas'tan şu haberi zikretmiştir: "O, yani İbn-u Abbas, araziyi kiraya veren insanlar çoğalınca şöyle demiştir: Fesubhanallah! Oysa Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], şöyle buyurdu: وَلَمْ يَنْهَ عَنْ كِرَائِهَا: "Dikkat edin! Sizden biriniz onu kardeşine hibe etsin ve kiraya vermesini yasaklamasın." İbn-u Abbas [Radiyahallahu Anhum]dan yapılan başka bir rivayette ise Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], müzâra'ayı haram kılmamış ancak şu kavli ile birbirlerine merhamet etmelerini emretmiştir:

"Her kimin bir arazisi varsa ya onu eksin yada bağışlasın. Eğer buna karşı çıkarsa arazisini elinde tutsun."
 [Tirmizi, İbn-u Abbas kanalıyla tahrir etti ve sahihledi] Aynı şekilde Sabit'ten şöyle rivayet edilmiştir: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْ الْمُزَارَعَةِ، وَأَمَرَ بِالْمُؤَاجِرَةِ، وَقَالَ: لَا بَأْسَ بِهَا "Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], müzâra'ayı yasakladı ve kiralamayı emretti ve buyurdu ki: Bunda bir beis yoktur." [Muslim, Sabit İbn-u ed-Dahâk kanalıyla tahrir etti] İşte bu hadisler, kiralamanın caiz olduğuna delalet etmektedir.

Bunun cevabı şöyledir: İbn-u Abbas'ın hadisi tüm rivayetleri ile resulün sözünden anladığını haber vermesinden ibaret olup resulden yapılmış bir rivayet değildir. Dolayısıyla bu rivayetler, resulün arazinin kiraya

verilmesini yasaklamasından onun, bunun tahrir için olmadığı şeklinde anladığına dair bir beyandır. Zira o demiştir ki: Yasaklamamıştır... Ancak o, şöyle buyurmuştur... Ve şöyle demiştir: Oysa şöyle buyurdu... yasaklamamıştır. Üçüncü rivayet bunlardan daha açıktır. Zira onun bunu, resulün sözünden anladığını beyan etmektedir. Çünkü hadisi zikrederek anlayışını beyan etmiştir. Zira resulün müzâra'ayı haram kılmadığını ancak birbirlerine merhamet etmelerini emrettiğini söylemiştir... Madem ki bunlar, İbn-u Abbas'a ait bir anlayış olup hadis değildir o halde hüccet sayılmazlar ve bunlarla istidlalde bulunulmaz. Resulün [] "ve kiralamayı emretti" şeklindeki Sabit'in hadisine gelince; bu başka bir hadisle çelişmektedir ki o şudur:

"Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], arazinin kiralanmasını yasakladı." [Muslim, Rafi kanalıyla tahrir etti] Ve şu hadisle:

"Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], arazi karşılığında bir ücret veya pay alınmasını yasakladı." [Muslim, Cabir kanalıyla tahrir etti] Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in, [

] "ve kiralamayı emretti" kavli genel olup her kiralamayı kapsar. Keza Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in, [

] "**arazinin kiralanmasını**" kavli ile [] "**ücret alınmasını**" kavlinin her ikisi de geneldir. Yani hem kiralamanın emredilmesi hem de kiralamanın yasaklanması genel olup bu ikisinin arasını cem etmek imkansızdır. Çünkü

her ikisi de geneldir. Zira biri amm diğeri has veya biri bir yönden amm diğeri bir yönden has ve diğeri başka bir yönden amm ve başka bir hadisin dışındaki yönden has değildir ki... ikisinin arasını cem etmek mümkün olsun. Bilakis hem emir hem de yasak geneldir. Bunun içindir ki tercihe başvurulur. Dolayısıyla yasaklama ile ilgili hadis tercih edilir ve emirle ilgili hadis reddedilir. Çünkü iki nas çatıştığında Aleyhi's Salatu ve's Selam'ın şu kavlından dolayı yasak emre tercih edilir:

"Şüpheli

olanları bırak şüpheli olmayanlara bak." [Tirmizi, tahrir etti ve hasen sahih dedi] Böylece bu hadislerle istidlalde bulunmaları düşmüş olur.

Arazinin kiralanmasını caiz görenler diyorlar ki: Arazinin kiralanmasının caiz olduğunun delili Ebu Davud'un rivayet ettiği şu hadistir: Bize Musedded bize Bişru el-Ma'nâ Abdurrahman İbn-u İshak'tan o Ebî Ubeyde İbn-u Muhammed İbn-u Ammâr'dan o Velid İbn-u Ebî el-Velid'den o da Urve İbn-uz Zubeyr'in şöyle dediğini tahdis etti: Zeyd İbn-u Sabit dedi ki: Allah, Rafi İbn-u Hadic'e mağfiret etsin. Vallahi ben hadisi ondan daha iyi biliyorum. Aslında onun yanına iki adam geldi ve Ensardan Musedded dedi ki: Kavga etmelerinin ardından anlaştılar. Bunun üzerine Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], şöyle buyurdu:

"Durumumuz buysa

tarlaları kiraya vermeyin."

Yani "Zeyd İbn-u Sabit", bunu (yani arazinin kiralanmasını) Rafi'den daha iyi bildiğini ve aslında Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in iki kişinin kavga ettiğini

işitince,

"Durumunuz buysa

tarlaları kiraya vermeyin" şeklinde buyurduğunu demek istemiştir. Yine el-Buhari, Amr İbn-u Dinar'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: Tavus'a dedim ki: "Keşke muhaberayı terk etseydin. Zira onlar, Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in onu yasakladığını iddia ediyorlar." Tavus dedi ki: "Onların en iyi bileni -yani İbn-u Abbas- bana, Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in onu yasaklamayıp ancak şöyle buyurduğunu haber verdi: **أَنْ يَمْنَحَ أَحَدَكُمْ أَخَاهُ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَأْخُذَ عَلَيْهَا خَرَّاجًا مَعْلُومًا**" "Bir kimsenin kardeşine hibe etmesi onun için belli bir harac almasından daha hayırlıdır." Lügatta harac, arazinin kirası, yani ücret almaktır. Dolayısıyla bu iki hadis, kiralamanın caiz olduğuna delalet etmektedir.

Bunun cevabı şöyledir: Zeyd'in hadisi araziyi kiralamanın caiz olduğuna delalet etmez. Aksine hadisin mantuku, onun yasak olduğuna delalet eder. Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in,

[] **"Durumunuz buysa"** kavlindeki şartın mefhumuna gelince; arazinin kiralanmasını mutlak olarak yasaklayan hadislerle binaen geçersiz olduğu gibi yaygın olan bir şeyin öne çıktığı gibi ortaya çıkmasından dolayı da geçersizdir. Zira bu şekildeki kiralama muamelelerine genellikle anlaşmazlık ve kavga hakimdi. Çünkü bazı araziler diğerlerinden daha verimli oluyordu. Bu, Allahuteala'nın şu kavlindeki şartın mefhumunun geçersiz olması gibidir:

"İffetli

olmak isteyen cariyelerinizi fuhşa zorlamayın." [en-Nür 33]

Zira bu, yaygın olan bir şeyin öne çıktığı gibi ortaya çıkmıştır. Zira genellikle cariyelerini fuhşa zorluyorlardı.

Dolayısıyla bu mefhum, yani şart mefhumu, yaygın olan bir şeyin öne çıkması gibi ortaya çıkmasından dolayı geçersiz olduğu gibi zinayı özelde değil genelde haram kılan nasslara binaen de geçersizdir.

Amr İbn-u Dinar'dan rivayet edilen ikinci hadise gelince; "Hibe etmek ve ücret almak caizdir fakat hibe etmek daha hayırlı ve daha evladır" demek değildir. Hadisin anlamı bu şekilde olmayıp bilakis ücret almayı haram kılmaktadır. Çünkü [...]

] "Bir kimsenin kardeşine hibe etmesi onun için belli bir harac almasından daha hayırlıdır" cümlesi, talep ifade eden haber cümlesidir.

Yani sanki o, şöyle demiştir: []

"Kardeşine hibe et harac alma." Dolayısıyla bu cümlede hibe etmeye, yani karşılıksız vermeye ve harac, yani ücret almayı yasaklamaya dair bir talep vardır. "Terkin talebi" şeklindeki bu yasaklamanın nasıl bir yasaklama olduğunu bilmek ise bir karineyi gerektirir. Diğer hadislerdeki karineler ise terkin talebinin kesin olduğunu ifade etmektedir. Çünkü bu karineler, ücret almayı mutlak olarak yasaklamaktadır. Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şu kavli:

"Kimin bir arazisi varsa ya onu eksin yada kardeşi eksin. Araziyi 1/3 (üçte bir) ve 1/4 (dörtte bir) veya belli bir yiyecek karşılığında kiraya vermesin." [Ebu Davud, tahrir etti] Ve şu kavli gibi:

"Her kimin bir arazisi varsa ya onu eksin yada bağışlasın. Eğer bunu yapmazsa arazisini elinde tutsun." Yine Rafi'den

şöyle rivayet edilmiştir:

"Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], tarlanın kiraya verilmesini yasakladı." [Muttefekun aleyh] Cabir kanalıyla Sahih-i Muslim'de şöyle geçmiştir:

"Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], arazi karşılığında bir ücret veya pay alınmasını yasakladı." Rivayet edildiği üzere Abdullah İbn-u Ömer, Rafi İbn-u Hadic ile karşılaşmış ve ona bu meseleyi sorunca o, şöyle demiştir: Bedir'e tanıklık eden amcalarımdan ikisini şöyle derlerken işittim:

"Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], tarlanın kiraya verilmesini yasakladı." [Muslim, tahrir etti]

Arazinin kiralanmasını caiz görenler diyorlar ki: Arazinin kiralanmasının caiz olduğunun delili, Şeyhayn'ın İbn-u Ömer'den şöyle dediğini rivayet etmeleridir:

"Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], Hayber'den çıkan meyvenin veya ekinin yarısı karşılığında Hayber halkı ile muamele yaptı." [Muttefekun Aleyh] Yine Ebu Cafer, şöyle demiştir:

"Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], ardından Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali ardından onlardan sonra gelen selefleri, üçte bir 3/1 ve dörtte bir 4/1'in verildiği güne kadar Hayber halkına yarı yarıya muamele etti." [İbn-u Kudame, el-Mugni'de zikretti ve

sahih meşhur dedi] El-Buhari, İbn-u Ömer'den şöyle rivayet etmiştir:

"Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], Hayber'den çıkan meyvenin veya ekinin yarısı karşılığında Hayber halkı ile muamele yaptı. Seksen (80) vask hurma ve yirmi (20) vask arpa olmak üzere hanımlarına yüz vask veriyordu. Derken Ömer, Hayberi taksim etti ve Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in hanımlarını, kendilerine su ve toprak ikta edilmesi ile aynı şekilde devam edilmesi arasında serbest bıraktı. Onlardan kimisi toprağı kimisi de vaskı seçti. Aişe ise toprağı seçmişti." İşte bu hadis, Hayberin ekimini bir parçası karşılığında kiraya vermenin caiz olduğuna dolayısıyla mutlak olarak kiraya verilmesinin caiz olduğuna delalet etmektedir.

Bunun cevabı şöyledir: Hayber arazisi, su ile sulanan ağaçlık bir araziydi ve ağaçlar arasında ağaçların alanından daha az olan ekili boş bir arazi vardı. Nitekim bazı haberlerin lafızlarında geçenler bunu teyit etmektedir: **أَنَّ النَّبِيَّ** **"Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], hurma ve ağaçlardan çıkanların yarısı karşılığında Hayber halkı ile muamele yaptı."** [ed-Darukutni, İbn-u Ömer'den tahrir etti] İbn-u Abbas'ın hadisinde ise şöyle geçmiştir: **أَرْضَهَا وَنَخْلَهَا** **"Arazisini ve hurmalarını."** Buna göre resulün Hayber'i kiralarken yaptığı şeyin vakıası, müsakadır

müzâra'a değildir. Yani ağaçlık arazinin kiralanması sadece arazinin kiralanması değil bilakis ağaçlar ve ağaçlarla birlikte arazinin kiralanmasıdır. Bu ise müsakadır. Müsaka ise tartışmasız caizdir. Zira sürülüp sulanmaları şartıyla ağaçların belli miktarda meyve karşılığında kiralanması caizdir. Buna bağlı olarak içerisindeki arazi de kiralanmış olur. Ancak kiralamanın arazi adına değil de ağaçlar adına olması için arazinin ağaçlı kısmının ağaçsız kısmından daha fazla olması şarttır. İşte bu müsaka caizdir. Yasak olan arazinin kiralanmasıdır müsaka değildir. Nitekim el-Buhari'nin hadisine dikkatle bakıldığında arazinin ağaçlık olduğu, ağaçların boş araziden daha fazla olduğu, içerisinde ağaçları sulamak için su olduğu görülür. Bunun içindir ki müsakadır. Hadiste geçen şu kavline:

"Seksen (80) vask hurma ve yirmi (20) vask arpa olmak üzere hanımlarına yüz vask veriyordu." Ve şu kavline bir bakınız:

"Kendilerine toprak ve su ikta edilmesi."

Hayber arazisinin vakiasının ağaçlık bir arazi olduğuna, kiralanmasının müsaka olduğuna, müzâra'a ve arazi kiralaması olmadığına delalet etmektedir.

Binaenaleyh bu hadis, arazinin kiralanmasının caiz olduğuna dair delil olarak getirilmez. Bunun içindir ki bu hadisle istidlal ortadan kalkmış olur.

Böylece arazinin kiralanmasının haram olması, olabildiğince açık bir husustur. Böylece de bu maddenin delili en bariz istidlalle ortaya çıkmış olur.

Müsakaya gelince; ağaçların bir miktar meyve karşılığında veya ağaçların araziden daha fazla olması şartıyla ağaçlarla birlikte arazinin bir miktar meyve ve ekim karşılığında kiralanmasıdır. Şeran müsakanın manasının bu olduğunun ve müsakanın caiz olduğunun delili, bu hususta varit olan hadislerdir. Zira el-Buhari, Ebî Hurayra [Radiyahallahu Anh]'den şöyle dediğini tahrir etmiştir:

:
:
: "Ensar,
Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'e dedi ki: "**Hurmaları bizimle kardeşlerimiz arasında taksim et.**" Buyurdu ki: "**Hayır.**" Bunun üzerine dediler ki: Bostanlarda çalışmak bize yeter. Sizi de meyvelere ortak ederiz." Onlar da (Muhacirler) dedi ki: "**İşittik ve itaat ettik.**" El-Buhari, Nafi'den Abdullah İbn-u Ömer [Radiyahallahu Anhumu]'nın kendisine şunu haber verdiğini tahrir etti:

"Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], Hayber'den çıkan meyvenin veya ekinin yarısı karşılığında Hayber halkı ile muamele yaptı. Seksen (80) vask hurma ve yirmi (20) vask arpa olmak üzere hanımlarına yüz vask veriyordu. Derken Ömer, Hayberi taksim etti ve Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in hanımlarını, kendilerine su ve toprak ikta edilmesi ile aynı şekilde devam edilmesi arasında serbest bıraktı. Onlardan

kimisi toprağı kimisi de vaskı seçti. Aişe ise toprağı seçmişti." Muslim, Ebu Davud ve en-Nesâi, şunu tahrir ettiler:

"Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], Hayber hurmalarını ve arazisini, kendi mallarıyla işletmeleri ve meyvesinin yarısı kendisine ait olması karşılığında Hayber Yahudilerine verdi." Ahmed ve İbn-u Mâce, İbn-u Abbas'tan şunu tahrir ettiler:

"Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], yarı yarıya paylaşmak üzere Hayberin arazisini ve hurmalarını Hayber (Yahudilerine) verdi." İşte bu hadisler müsakanın, Ebî Hurayra'nın hadisinde geçen Ensarın fiilinden ortaya çıktığı üzere bir miktar meyve karşılığında sadece ağaçların kiralanması olduğuna delalet etmektedir. Yine onun, yani müsakanın, ağaçların meyvelerinden bir miktarı ve arazinin ekimi karşılığında ağaçlarla birlikte arazinin de kiralanması olduğuna delalet etmektedir. Nitekim bu, Nafi'nin Abdullah İbn-u Ömer'den rivayet ettiği şu hadiste:

"Çıkan meyvenin veya ekinin yarısı karşılığında Hayber halkı ile muamele yaptı." Muslim, Ebî Davud ve en-Nesâi'nin tahrir ettikleri şu hadiste:

"Hayber hurmalarını ve arazisini." Ve İbn-u Abbas'ın şu hadisinde açıkça görülmektedir: *"Hayber arazisini ve hurmalarını."* Dolayısıyla bu hadisler, kiralamanın ya sadece

ağaçlar yada ağaçlarla birlikte arazi için olacağına delalet ettiği gibi arazinin ağaçlardan daha az olması gerektiğine de delalet etmektedir. Nitekim bu, Nafi'nin İbn-u Ömer'den rivayet ettiği şu hadiste açıkça görülmektedir:

"*Seksen (80) vask hurma ve yirmi*

(20) vask arpa olmak üzere hanımlarına yüz vask." Böylece müsakanın vakiasının ne olduğu ortaya çıkmış olmaktadır ki müsaka, bir miktar meyve karşılığında ağaçların veya ağaçların araziden daha fazla olması şartıyla bir miktar meyve ve bir miktar ekin karşılığında ağaçların ve arazinin kiralınmasıdır. Ayrıca bu hadisler, bu müsakanın caiz olduğuna dair bir delildir.

Madde-136: Arazi mülkiyeti olan herkes o araziyi işletmeye zorlanır. Beyt-ul Mâl'den, muhtaç olanlara arazisini işletmesini mümkün kılacak kadar yardım verilir. Arazi, üç sene işletmeksizin ihmal edenden alınıp başkasına verilir.

Bu maddenin delili, Ebu Yusuf'un el-Harac'ta Salim İbn-u Abdullah'tan tahrir ettiği Ömer İbn-u Hattab'ın minberde söylediği şu sözüdür: من أحيأ أرضاً ميتة فهي له، وليس لمحتجر حق بعد ثلاث سنين "Her kim ölü bir araziyi ihya ederse o onundur. Muhtecirin (taşla çevirenin) üç seneden sonra bir hakkı yoktur." Ömer bunu, sahabe'nin gözü ve kulağı önünde söylemiş, bununla amel etmiş ve onlar da Ömer'e karşı çıkmamıştır. Dolayısıyla bu bir icmâdır. Ömer'in bu sözü, bir kimse mevat araziyi ihya eder veya üzerine taş koyar, yani elini üzerine koyarsa ona sahip olacağı hususunda açıktır.

Ancak peş peşe üç sene boyunca onu işletmezse bu arazi ondan alınır. Gerek arazinin mülkiyeti gerekse üç sene ihmal ettiğinde arazinin alınması bakımından bu hususta ihya eden kimse ile taşla çeviren aynıdır. Şöyle denilmez: Nass mülkiyeti, [فمن أحيا] "**Her kim ihya ederse**" ifadesindeki ihya eden kimse ile sınırlandırırken arazinin alınmasını ise [وليس [لمحتجر] "**Muhtecir için yoktur**" ifadesindeki muhtecir ile sınırlandırmıştır. Yani mülkiyet ihya eden kimseye aitken ihmal edildiğinde arazinin alınması ihya eden kimse olmaksızın muhtecire ait demektir. Böyle denilmez: Çünkü bu, icaz-ı hazf [[icaz-ı Hazf: Manaya zarar gelmemesi şartı ile lafzi veya akli karine delaleti ile cümleyi tamamlayanlardan birinin hazfıdır]] babına girer. Dolayısıyla muhtecir mülkiyete dahil edilirken ihya eden kimse de arazinin alınmasına dahil edilir. Sanki Ömer [Radiyahallahu Anh] şöyle demiştir: "Kim ölü bir araziyi ihya ederse o arazi onundur. Üç seneden sonra onun bir hakkı yoktur. Kim ölü bir araziyi ihticar ederse o arazi onundur. Üç seneden sonra muhtecirin bir hakkı yoktur."

Ömer'in bu sözü, bir kimsenin ihya ederek veya taşla çevirerek, yani elini üzerine koyarak sahip olduğu mevat araziyi üç sene ihmal ettiğinde ondan alınacağını ifade etmekle birlikte ihya etmenin, taşla çevirmenin ve mevat arazinin dışında hatta ikta edilmiş mamur araziler hakkında varit olan başka naslar da vardır. Mesela Yahya İbn-u Adem, Amr İbn-u Şuayb kanalıyla onun şöyle dediğini tahrir etmiştir:

:

"Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], Müzeyne veya Cüheyne'den olan bazı insanlara arazi ikta etti. Onlar da onu atıl bırakınca bir kavim geldi ve onu ihya ettiler. Bunun üzerine Ömer dedi ki: Eğer Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem] tarafından değil de benim veya Ebi Bekir tarafından ikta edilmiş olsaydı onu (ilk sahiplerine) geri verirdim."

Bununla kastedilen şudur ki bu olayın üzerinden üç seneden fazla bir zaman geçmiştir. Yani Ebi Bekir veya Ömer tarafından ikta edilmiş olsaydı bunun üzerinden üç sene geçmemiş olacaktı. Şayet böyle olmuş olsaydı Ömer onu, kendilerine ikta edilen kimselere geri verirdi. Ancak ikta, Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem] tarafından yapılmış ve bunun üzerinden üç seneden fazla bir zaman geçmiştir. Dolayısıyla onun geri verilmesi imkansızdır. Bilakis Ömer onun ihya eden kimselere ait olduğuna karar vermiştir. Görüldüğü üzere bu olay, Ömer'in velayetinin üzerinden bir yıl yada daha fazla bir zaman geçmesinden sonra olmuştur. Ebi Bekir'in hilafeti iki yıl olduğunu göre onun atıl bırakılmasının üzerinden üç yada daha fazla bir zaman geçmiş olmaktadır. Bunun içindir ki Ömer, onu geri vermemiştir. Görüldüğü üzere bu olay, mevat arazinin ihya edilmesi veya taşla çevrilmesi hakkında olmayıp arazinin ikta edilmesi hakkındadır.

Aynı şekilde Ebu Ubeyd, el-Emval'de Bilal İbn-u el-Haris el-Meznîden şu hadisi tahrir etmiştir: *أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَقْطَعَهُ الْعَقِيقَ أَجْمَعِ، قَالَ: فَلَمَّا كَانَ زَمَانُ عُمَرَ قَالَ لِبِلَالٍ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمْ يُقْطِعْكَ لِتَحْجُرَهُ عَلَى النَّاسِ، إِنَّمَا أَقْطَعَكَ لِتَعْمَلَ، فَخَذَ مِنْهَا "Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], Bilal'e Akik (denilen yerin) tamamını ikta etti. Ömer, kendi döneminde Bilal'e dedi ki: "Resulullah [Sallallahu*

Aleyhi ve Sellem] sana onu, insanlardan engelleyesin diye değil işletesin diye ikta etti. Ondan imar edebileceğin kadarını al geri kalanını iade et." Bu hadisten görüldüğü üzere Ömer'in anladığı ve kendisiyle amel ettiği üzere işletmeye güç yetirilememesi nedeniyle arazinin ihmal edilmesi, araziye almanın sebebidir. Arazinin alınması için gerekli olan ihmal müddeti, Ömer'in yukarıda geçen sözünde olduğu gibi üç sene ile sınırlandırılmıştır.

Şöyle denilmez: Bu, ikta edilmiş arazi hakkındadır. Çünkü mevzu, bir soru ve meydana gelmiş bir olay değil ki nass ona özel olsun. Bilakis nass, geneldir. Dolayısıyla mülk edinilmiş her arazi için genel olur. Zira ihmal edildiğinde arazinin alınmasının sebebi, ikta edilmiş olması değildir. Bilakis ihmal edilmiş olmasıdır. Nitekim Ömer [Radyallahu Anh]'ın şu sözü bunu teyit etmektedir: *من عطل أرضاً ثلاث سنين لم يعمرها فجاء غيره فعمرها فهي له* "**Her kim bir araziye imar etmeden üç sene atıl bırakır ve bir başkası gelir onu imar ederse o arazi onun olur.**" [Yahay İbn-u Adem, el-Harac'ta ve İbn-u Zencevîh el-Emval'de Amr İbn-u Şuayb'ten tahrir ettiler] Ömer'in hadisteki [أرضاً] "**bir araziye**" sözü, mutlak bir lafız olup ister ihya edilerek ve taşla çevrilerek mülk edinilmiş mevat arazi olsun isterse ikta, miras, satın alma veya hibe yoluyla mülk edinilmiş mamur arazi olsun mülk edinilmiş her araziye kapsar... Dolayısıyla hüküm bunlara intibak eder ve üç sene ihmal edildiğinde alınır.

İşte tüm bunlar, ister ihya etmek ister taşla çevirmek ister ikta etmek ister satın almak yoluyla olsun bir kimse sahip olduğu araziye peş peşe üç sene işletmediğinde ondan alınacağına delalet etmektedir. Yine Ömer'in Amr İbn-u

Şuayb olayındaki, [من عطل أرضاً] "**Her kim bir araziyi atıl bırakırsa**" sözündeki ve Bilal olayındaki fiili de buna delalet etmektedir. Araziyi sahibinden karşılıksız olarak zorla almasından ve alan kişi de bizzat halife olmasından dolayı bu, karşı çıkılacak işlerden olmasına rağmen sahabeden hiç birinin ona karşı çıktığı işitilmemiştir. Dolayısıyla bu, sahabenin bir icmâsıdır. Çünkü sükutî icmâ, sahabelerden birinin onların gözü önünde karşı çıkılacak fiillerden bir fiili işlemesi ve ona hiçbir kimsenin karşı çıkmamasıdır. Dolayısıyla bu, bir kimse mevat veya mamur araziye sahip olur ve onu peş peşe üç sene ihmal ederse devletin bu araziyi karşılıksız olarak ondan zorla alabileceğine dair şeri bir delildir.

Bundan da ortaya çıkmaktadır ki bu hüküm, ister ihya ister ikta ister miras ister satın alma isterse benzeri yollarla mülk edinilmiş olsun her araziye kapsar. Dolayısıyla devlet, üç sene atıl bırakılan her araziye karşılıksız olarak sahibinden zorla alabilir.

Üç senenin peş peşe olmasına gelince; bu nasstan anlaşılmaktadır. Zira nass, arazinin alınması ve atıl bırakılmasında üçe odaklanmıştır. Zira Ömer, demiştir ki: مَنْ عَطَلَ أَرْضًا ثَلَاثَ سِنِينَ "**Her kim bir araziyi üç sene atıl bırakırsa.**" Dolayısıyla atıl bırakılma, üçe odaklanmıştır. Bundan da üç senenin peş peşe olduğu anlaşılır. Nitekim bu, Ömer'in şu sözü ile açık bir şekilde vurgulanmıştır: وَلَيْسَ لِمُحْتَجِرٍ حَقٌّ بَعْدَ ثَلَاثٍ "**Muhtecir için üç seneden sonra bir hak yoktur.**" Dolayısıyla hakkın nefyini, [] "**üç seneden sonra**" ifadesine odaklanmıştır. Zira "**üç seneden sonra**"

ifadesi, kesik kesik değil de ancak silsile şeklinde peş peşe olması halinde kullanılır.

Çiftçilere Beyt-ul Mâl'den arazilerini ekmelerine imkan verecek şekilde yardım yapılmasına gelince; bunun delili, Ömer'in Irak'ta yaptıklarıdır. Zira Irak fethedildiğinde ganimetlerden olduğu halde savaşçılara taksim etmeyerek araziyi henüz Müslüman olmamalarına rağmen sahiplerinin elinde bırakmış ve araziye sahip oldukları sürece Beyt-ul Mâl'den bir şey almayı hak eden kimselerden olmamaları vasfıyla fakirler kapsamına girmemelerine rağmen çiftçilere, arazilerini ekmelerini sağlayacak şekilde Beyt-ul Mâl'den mal vermiştir. Dolayısıyla bu iki husus, ganimetler ve Beyt-ul Mâl ile ilgili hükümlerle çelişmesinden dolayı karşı çıkılacak hususlardandır. Birinci hususa gelince; ganimet olarak alınan arazinin sahiplerinin elinde bırakılması ve savaşçılara taksim edilmemesidir. Sahabe içerisinde Ömer'e karşı çıkanların olması ve Ömer ile onlar arasında bu hususta tartışmanın yaşanmasıdır. İkinci hususa gelince; Irak'taki çiftçilere arazilerini ekmeleri için Beyt-ul Mâl'den onlara mal verilmesi ve bu hususta Ömer'e hiçbir kimsenin karşı çıkmamasıdır. Dolayısıyla bu, çiftçilere Beyt-ul Mâl'den arazilerini ekmelerine imkan verecek şekilde mal verilmesi üzerinde sükutî bir icmâ olmuştur. İşte tüm bunlar, bu maddenin delilleridir.

Madde-137: Kamu mülkiyeti şu üç şeyde tahakkuk eder:

- a. Şehir meydanları gibi toplumun yararlandığı her yer,
- b. Petrol yatakları gibi zengin maden kaynakları,

c. Nehirler gibi tabiatı gereği fertlerin sahiplenmesi mümkün olmayan şeyler.

Bu maddenin delili, 129. maddenin delilidir. Bu maddenin (c) fıkrasının delili; Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in insanların kamu yollarının mülkiyetine ortak olduğunu ikrar etmesi ve şu kavlidir: **"Mina,**

geçip giden herkesin konak yeridir." [Tirmizi, Aişe Radiyallahu Anhâ kanalıyla tahrir edip hasen sahih dedi ve İbn-u Hazîme Sahih'inde tahrir etti] Yani Hicaz'da bilinen bir mekan olan Mina'nın, tüm insanların mülkü olması demektir. Dolayısıyla her kim bir yere daha önce gelir ve orada konaklarsa orası onun olur.

(b) fıkrasına gelince; bunun delili, Amr İbn-u Yahya İbn-u Kays el-Mazini'den o da babasından o da Ebyad İbn-u Hammal'dan şöyle dediğinin rivayet edilmesidir:

:

- -

: "Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'den

Ma'rab'taki tuz madenini ikta etmesini istedim o da onu bana ikta etti." Bunun üzerine denildi ki: "Ya Resulullah! O, bitmez tükenmez -yani kesilmez- bir su mesabesindedir." Bunun üzerine Resulullah buyurdu ki: **"O zaman olmaz."** [en-Nesâi tahrir etti] Bitmez tükenmez su: Kesilmeyen şeydir. Yani kesilmemesinden dolayı tuz madenini suya benzetmiştir. Burada kastedilen şey tuz değildir. Bilakis burada kastedilen şey, onun kesilmez olduğunu öğrenince tuz olduğunu bilmesine ve ilk etapta ikta etmesine rağmen Resulullah'ın onu men etmesi deliline binaen madendir. Dolayısıyla onu

men etmesi, kesilmeyen bir maden olmasından dolayıdır. Nitekim Ebu Ubeyd, şöyle demiştir: *قَلَمًا تَبَيَّنَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ مَاءٌ عَدُّ ارْتَجَعَهُ مِنْهُ، لِأَنَّ سُنَّةَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْكَلْبِ وَالنَّارِ وَالْمَاءِ أَنَّ النَّاسَ جَمِيعًا فِيهِ شُرَكَاءُ، فَكُرِهَ أَنْ يَجْعَلَهُ لِرَجُلٍ يَحُوزُهُ دُونَ سِوَاهُ* "Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], onun bitmez tükenmez bir su olduğunu görünce onu ondan geri aldı. Çünkü tüm insanların mera, su ve ateşte ortak olması Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in bir sünnetidir. Dolayısıyla tek başına sahiplenmesi için onu bir adama ait kılmayı istemedi." Buna göre kesilmeyen, yani az bir miktarla sınırlı olmayan her maden kamu mülkiyetidir. Fakat az bir miktarla sınırlı olursa hadisin deliline binaen kamu mülkiyeti olmaz.

(a) fıkrasına gelince; bunun delili, Ebî Harâş kanalıyla Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem] ashabından olan bir adamdan rivayet edilen Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in şu kavlidir:

"Müslümanlar şu üç şeyde ortaklırlar: Su, mera ve ateş."

[Ahmed tahrir etti] Ve şu kavlidir: **"Şu**

üç şeyden men edilmez: Su, mera ve ateş." [İbn-u Mâce, Ebî Hurayra kanalıyla tahrir etti] Bunların men edilmemesi toplumun yararlandığı şeylerden olmasından dolayı bu hadis illetlidir. Zira Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], Taif ve Hayber'deki suların fertler tarafından mülk edinilmesine izin vermiş ve onlar da ekinleri ile bostanlarını sulamak için bunları bilfiil tek başlarına mülk edinmişlerdir. Şayet sudaki ortaklık aslen mutlak olmuş olsaydı fertlerin bu suları mülk edinmesine izin vermezdi. Dolayısıyla Resul [Sallallahu Aleyhi ve

Sellem]'in şu kavlinden: ... :

"Müslümanlar şu üç şeyde ortaklardır: Su...", şu kavlinden:

... : "Şu üç şeyden men edilmez: Su..." ve

fertlerin suyu mülk edinmesine izin vermesinden su, mera ve ateşe ortak olmanın illetinin bunların toplumun yararlandığı ve vazgeçemeyeceği şeylerden olmasının olduğu istinbat edilir. Dolayısıyla da şehir meydanları, odunluk ormanları ve hayvan otlakları gibi kendisinde toplumun yararlanacağı şeylerden olduğunun tahakkuk ettiği her şey, kamu mülkiyeti olur. Kamu mülkiyetinin delilleri işte bunlardır. Sadece bu üçünün kamu mülkiyeti olmasının deliline gelince; bunun delili, istikradır. Zira kamu mülkiyetine delalet eden delillerin istikra edilmesi sonucunda bunların bu üç türle sınırlı olduğu görülmüştür. Böylece bu maddenin delili ortaya çıkmış olur.

Madde-138: Fabrika esas itibariyle ferdi mülklere aittir. Ancak fabrika, ürettiği maddenin hükmünü alır. Eğer madde ferdi mülklere aittir ise o fabrika ferdi bir mülk olur, tekstil fabrikaları gibi. Eğer madde kamu mülklerinden ise o fabrika kamu mülkü olur, demir-çelik fabrikaları gibi.

Bu madde iki şıktan ibarettir: Birincisi: Aslen fabrikalar, ferdi mülklere aittir. İkincisi: Fabrika, ürettiği maddenin hükmünü alır. Birinci şıkkın gelince; bunun delili şu hadistir:

"Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], bir yüzük yaptırdı." [el-Buhari, Abdullah İbn-u Ömer'den tahrir etti]

Ve şu hadistir: "Sallallahu

Aleyhi ve Sellem, bir minber yaptırdı." [el-Buhari, Sehl İbn-u Sa'd es-

Sâidi'den tahrir etti] Bunları fabrikaya sahip olanlara yaptırması ise ferdi mülkiyettir. Nitekim insanlar, Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in döneminde bir şeyler üretiyorlar ve o da onlara sükut ediyordu. Hatta onların arasında cahiliyede kılıç sanatkarı olan ve Müslüman olduktan sonra buna devam eden Habbab [Radiyahallahu Anh] gibi silah üreten kimseler dahi vardı. Nitekim İbn-u Hişam'ın Sireti'nde geçtiği üzere kendisinden kılıç satın aldığı sırada el-Âs İbn-u Vâil es-Sehmî ile yaşadığı bir kıssası vardır. Zira Habbab, bedelini almak için el-Âs'a geldiğinde alay ederek ona şöyle demiştir: "Sana cennette öderim..." Bu da ister silah ister maden ister marangoz isterse benzeri fabrikalar olsun Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in fabrikaların ferdi mülkiyetini ikrar ettiğine delalet etmektedir. Fabrikaların mülk edinilmesini yasaklayan herhangi bir rivayet ve fabrikaların kamu mülkiyeti olduğuna dair herhangi bir nass varit olmadığı gibi fabrikaların devlet mülkiyeti olduğuna dair herhangi bir nass da varit olmamıştır. Dolayısıyla fabrikaların ferdi mülkiyete dahil olduğuna dair delil genel olarak kalır.

Bunlar birinci şıkkın delilleridir. İkinci şıkka gelince; bunun delili şu kaidedir: *إن المصنع يأخذ حكم ما ينتج* "Fabrika, ürettiği şeylerin hükmünü alır." Bu kaide, hadis-i şeriften istinbat edilmiştir. Zira rivayet edildiği üzere Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], şöyle buyurmuştur:

"Allah, içkiyi içene, sıkana ve sıkırana lanet etti." Bu hadis, Ebî Davud'un, İbnu Ömer kanalıyla Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'den rivayet ettiği ve İbn-us Seken'in sahihlediği hadisin bir parçasıdır.

Hadisin tamamı ise şöyledir:

"Allah, içkiye,
onu içene, onu sunana, onu satana, sattırana, sıkana,
sıktırana, taşıyana, taşıttırana lanet etti."

İçkinin sıkılmasının yasaklanması, sıkmanın yasaklanması demek değildir. Bilakis içkiyi sıkmanın yasaklanmasıdır. Dolayısıyla sıkmak haram değildir. Sadece içkiyi sıkmak haramdır. Dolayısıyla sıkmak ve sıktırmak içkinin haram olmasından dolayı haram kılınmıştır. Dolayısıyla da sıkılan bir şeyin hükmünü almışlardır. Yasaklama, sıkmaya, yani sıkma sanatına odaklanmıştır. Dolayısıyla sıkma aletine odaklanmış olmaktadır. Dolayısıyla sanat üretilen şeyin hükmünü fabrika da ürettiği şeyin hükmünü alır. Bu da fabrikanın, ürettiği şeyin hükmünü alacağına dair bir delildir. Yani bu kaidenin delilidir. Dolayısıyla bir fabrikanın haram kılınması ürettiği ürünlerin haram olmasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla da hadis, fabrikaların kamu mülkiyeti olduğuna dair bir delil değildir. Bilakis sadece fabrikanın ürettiği maddenin hükmünü alacağına dair bir delilidir. İşte bu, ikinci şıkkın delilidir. Yani hadisten istinbat edilen kaide, ikinci şıkkın delilidir.

İşte fabrikalara bu esas üzere bakılmalıdır. Eğer içerisinde üretilen maddeler kamu mülkiyetine dahil olan maddelerden değilse bu fabrika, dokuma fabrikası gibi ferdi mülkiyet olur. Çünkü Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], ferdi mülkiyete dahil olmalarından dolayı kılıç, elbise ve ayakkabı sanatını ikrar etmiştir. Eğer fabrika, petrol ve demir üretim fabrikaları gibi genel mülkiyete dahil olan maddeleri üretme amaçlı olursa kamu mülkiyeti olup ferdi

mülkiyete dahil olmaz. Çünkü Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], içki fabrikalarını yasakladığında fabrikaya ürettiği maddenin hükmünü vermiştir. İşte bu maddenin delili budur.

Madde-139: Devletin, ferdi mülkiyeti kamu mülkiyetine dönüştürmesi caiz değildir. Çünkü kamu mülkiyeti, malın tabiatında ve niteliğinde sabittir, devletin görüşüne bağlı değildir.

Bu maddenin delili; Ebî Bekre kanalıyla rivayet edilen ve muttefekun aleyh olan Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in şu hadisidir:

... *"Kanlarınız, mallarınız ve ırzlarınız, tıpkı şu şehrinizde bu ayınızda şu gününüzün haram olması gibi birbirinize haramdır."* Bu, genel bir hitap olup her insanı kapsar. Dolayısıyla Müslüman yada gayrimüslim olsun meşru bir sebep olmadıkça insanlardan herhangi bir ferdin malını almak haramdır. Dolayısıyla da devletin şeri bir sebep olmadan herhangi bir ferdin malını alması haramdır. Bunun içindir ki devletin, herhangi bir ferdin malını alması ve onu maslahat gerekçesiyle devlet mülkiyetine veya ümmetin maslahatı olduğu gerekçesiyle kamu mülkiyetine dönüştürmesi haramdır. Çünkü hadis, bunu haram kılmıştır. Zira maslahat, bunu helale dönüştürmez. Zira bunu helalleştirmek şeri bir delili gerektirir. Şöyle denilmez: İşleri gözetme hakkına sahip olmasından dolayı Müslümanların maslahatlarını gözetmek amacıyla imamın bunu yapmaya hakkı vardır. Böyle denilmez: Çünkü işleri gözetmek, insanların maslahatlarını

şeri hükümlere göre yerine getirmektir. Yoksa insanların maslahatlarını halifenin görüşüne göre yerine getirmek değildir. Zira Allah'ın haram kıldığı bir şeyi kesinlikle halifenin helal kılmaya hakkı yoktur Eğer bunu yaparsa onun bu fiili, yargılanmasını gerektiren bir mazlime olur ve mal sahibine iade edilir. Buna göre kamulaştırma denilen şey hiçbir şekilde şeriattan değildir. Çünkü malın tabiatı ve niteliğinde kamu mülkiyeti varsa devletin onu kamu mülkiyetine dönüştürmesi farzdır ve bu hususta muhayyer değildir. Onu kamulaştırdım diye bir şey olmaz. Ancak malın tabiatı ve niteliği böyle olursa devletin onu ferdî mülkiyete dönüştürmesi haramdır. Fakat malın tabiatı ve niteliğinde kamu mülkiyeti değil de ferdî mülkiyet varsa devletin onu kamulaştırması haramdır. Bunu yapması durumunda yargılanır ve mal sahibine iade edilir. Zira Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], tuz arazisini ikta ettikten sonra onun kesilmez bir maden olduğu ortaya çıkınca onu Ebyad İbn-u Hammal'dan geri almıştır.

Madde-140: Ümmetin fertlerinden her ferdin, kamu mülkiyetine giren her şeyden faydalanma hakkı vardır. Devletin tebaadan kayırdığı bir kimseye kamu mülklerini mülkiyet edinme veya kullanma izni vermesi caiz değildir.

Maddede geçen ümmetten maksat, Dâr-ul İslam'daki tebaadır. Yani Müslümanlardan yada zımmilerden olsun devlet tabiiyetini taşıyan herkestir. Devlet, temel ihtiyaçlarını tabi oldukları İslam hükümlerine göre temin ederek onları gerekli daimi bir gözetimle gözetmelidir. Tebaanın fertlerinden her bir ferdin kamu mülkiyeti olan şeylerden

faýdalanma hakkına sahip olması bu gözetimin bir parçasıdır. Zımmiler ve Müslümanlar, kamu mülkiyeti kurumlarından faydalanma hakkı hususunda eşittirler.

Şöyle denilmez: *"Müslümanlar şu üç şeyde ortaklırlar..."* hadisi, kamu mülkiyetinin sadece Müslümanlara ait olması demektir. Bilakis hem bu hadis hem de ... *"İnsanlar... ortaklırlar"* hadisi, Muslim'in tahrir ettiği Bureyde hadisi ile tahsis edilmiştir. Zira onda şöyle geçmiştir:

"Sonra kendi darlarından (beldelerinden) Dâr-ul Muhacirun'a (Dâr-ul İslam'a) ayrılmaya (hicrete) davet et ve onlara haber ver ki bunu yapmaları halinde muhacirlerin lehine olan onların da lehine olur, muhacirlerin aleyhine olan onların da aleyhine olur." Muhacirlerin dârı ise Dâr-ul İslam demektir. Dolayısıyla tebaalık hakkını Dâr-ul İslam'a ayrılan, yani Dâr-ul İslam tabiiyeti taşıyan kimselere hasreden bir nasıdır. Dolayısıyla tebaalık hakkı dünyadaki tüm Müslümanları değil sadece Dâr-ul İslam'da olanları kapsar. Aynı şekilde Dâr-ul İslam'da yaşayan ve devlet tabiiyetini taşıyan gayrimüslimler bundan istisna edilmez. Çünkü Bureyde hadisi, tebaalık hakkından faydalanmayı Dâr-ul İslam'a ayrılma şartına bağlamıştır. Binaenaleyh bu madde, gerek Müslüman gerekse zimmi olsun Dâr-ul İslam'da yaşayan ve onun tabiiyetini taşıyan herkese intibak eder.

Dâr-ul İslam'da tebaanın üzerine olduğu şey işte budur. Dolayısıyla tebaa, kamu mülkiyetinden faydalanır ve Müslüman yada zimmet ehlinde olsun tebaadan hiç bir kimse bundan men edilmez:

Tebaadan Müslüman olanların kamu mülkiyetinden faydalanmasına gelince; bu, açık bir husustur.

Zimmet ehli açısından olana gelince; bu hususta birçok nass varit olmakla birlikte Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem] ve raşidi halifeler döneminde de birçok vakia varit olmuştur. Bunların hepsi şunlara delalet eder:

- Zimmiler, pazarlarda dolaşıyorlar, alıyorlar ve satıyorlardı. Pazarlar ise kamu mülkiyetindedir. Nitekim Ahmed, Ka'b İbn-u Malik'ten şöyle dediğini rivayet etmiştir: "...Pazarda dolaşırken Nasrani bir adam, satacağı yiyeceklerle çıkageldi ve şöyle diyordu: Bana Ka'b İbn-u Malik'i kim gösterebilir?..." Bu da hem Müslümanların hem de zimmet ehlinin, ihtiyaçları için pazarlara uğradıklarına delalet etmektedir.

- Zimmiler, su, ateş ve meradan faydalanıyorlardı. Nitekim İbn-u Mâce, Ebî Hurayra'dan Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

: "Şu üç şeyden men edilmez: Su, mera ve ateş." Yine sahabe, Şam Nasranilerinin Müslümanlarla birlikte Şam nehirlerinden içebilecekleri üzerinde icmâ etmiştir. Irak ve Bahreyn'de Mecusilik üzerine kalanlar da böyleydi. Aynı şekilde Mısır'daki Kıptiler, Nil nehrinden içiyorlar ve sulama yapıyorlardı. Hepsi de odunluk ormanlardan odun yapıyorlar, ana nehirlerden ekinlerini suluyorlar ve tebaaya ait genel yerlerde

hayvanlarını güdüyorlardı. Bugün de onlar, petrolden, petrol türevlerinden ve elektrikten faydalanma hakkına sahiptirler. Çünkü bunların her ikisi de hadiste geçen ateştedir.

- Mevat arazileri ihya etme hakkına sahiptirler. Çünkü Ahmed ve Tirmizî, Cabir kanalıyla Aleyhi's Salatu ve's Selam'ın şöyle buyurduğunu tahrir etmişlerdir:

"Her kim ölü bir araziyi ihya ederse o onundur."
el-Buhari, Aişe [Radiyahallahu Anhâ]'den Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

"Her kim, kimseye ait olmayan bir araziye imar ederse o, onudur." Ebu Davud et-Tayâlsî, Aişe [Radiyahallahu Anhâ]'den Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

"Kullar, Allah'ın kuludur. Belde, Allah'ın beldesidir. Her kim mevat araziden bir şeyi ihya ederse o onundur. Zalimin teri için bir hak yoktur."

Bu delillerin hepsi, Müslüman yada gayrimüslim olsun tebaanın tüm fertlerini kapsayan birer genel delildir.

- Aynı şekilde Müslümanıya ve zimmet ehliyle tebaanın hepsi, kara, deniz ve hava ulaşım yollarını kullanma hakkına da sahiptir. Kara ulaşımına gelince; zimmet ehli, Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem] zamanında kara ulaşımını kullanıyorlardı. Nitekim Tirmizî, Aişe'den şöyle dediğini rivayet etmiştir: **كَانَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثَوْبَانِ قِطْرِيَّانِ**

غليظان، فَكَانَ إِذَا قَعَدَ فَعَرَقَ تَفْلًا عَلَيْهِ، فَقَدِمَ بَرٌّ مِنَ الشَّامِ لِغُلَانِ الْيَهُودِيِّ، فَقُلْتُ: Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in üzerinde kalın ve sert iki elbise vardı. Oturduğunda üzerinden ağır bir ter boşanırdı. Derken Şam'dan falan Yahudi için bir kumaş geldi. Dedim ki: Keşke ona haber gönderseydin de ondan iki hafif elbise satın alsaydın." [Hadis] Deniz yollarına gelince; sahabe [Rıdvanullahi Aleyhim] zamanında Müslümanlar gibi kullanıyorlardı ve bugünkü hava yolları da buna kıyas edilir.

Zımmiler, kamu toplu taşıma araçlarına kıyasen genel postayı ve kamu iletişim araçlarını kullanma hakkına da sahiptirler.

İşte bunlar, tebaanın tüm fertlerinin kamu mülkiyetinden faydalanma hakkı olduğuna dair maddenin birinci şıkkının delilleridir.

İkinci şıkka gelince; devletin, tebaadan kayırdığı bir kimsenin kamu mülklerini mülk edinmesine ve işletmesine izin vermesinin yasaklanmasıdır. Bunun delili, Ebyad İbn-u Hammal'ın hadisidir. Şöyle ki Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem] ona, Ma'rab'taki tuz madenini ikta etmiş ve ona ikta ettiği tuzun bitmez tükenmez bir su mesabesinde olduğu haber verilince ondan geri almıştır. Tirmizî, Ebyad İbn-u Hammal'dan şunu rivayet etmiştir: أنه وفد إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم فاستقطعه الملح، فقطع له. فلما أن ولى قال رجل من O, المجلس: أتدري ما قطعت له؟ إنما قطعت له الماء العذب. قال فانتزعه منه Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'i ziyaret ederek yerini belirttiği bir tuz madeninin kendisine ikta edilmesini istedi. Allah'ın Resülü de bu tuz madenini ona ikta etti. Tam

oradan ayrılacağı sırada meclisteki bir adam dedi ki: "Ona ne ikta ettiğinizi biliyor musunuz? Ona kesilmez bir suyu ikta ettiniz. Bunun üzerine Ebyad: Bundan vazgeçtiğini söyledi." Keza bunun delili Tirmizî'nin, Aişe [Radiyahallahu Anhâ] kanalıyla tahrir edip hasen sahih dediği ve İbn-u Hazîme Sahih'inde tahrir ettiği:

"*Mina, geçip giden herkesin konak yeridir*" hadisi ile el-Buhari'de geçen Sa'b İbn-u Cusâme'nin şu hadisidir: "*Himaye ancak Allah'a ve Resulüne aittir.*"

Açıktır ki şirketlerin ve fertlerin fahiş şekilde zenginleşmesi ve kapitalist tekellerin geneli; doğalgaz, petrol, diğer bitmez tükenmez madenler, iletişim, ulaşım, su ve benzerleri gibi çeşitli kamu mülkiyetlerini işletmek amacıyla elde ettikleri imtiyazların bir sonucudur.

Madde-141: Devletin, tebaanın maslahatı olarak gördüğü herhangi bir maslahat için, mevat araziyi ve genel mülkiyet kapsamına girenleri koruma altına alması caizdir.

Bu maddenin delili; Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in şöyle buyurduğunun rivayet edilmesidir:

"*Himaye ancak Allah'a ve Resulüne aittir.*" [el-Buhari, Sa'b İbn-u Cusâme'den tahrir etti] El-Hamyu, Müslümanların geneline ait olan bir şeyin himaye altına alınarak insanların ondan men edilmesi ve bu yolla tahsis edilmesidir. Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], bunu yasaklamış, yani haram kılmıştır. Dolayısıyla bir kimsenin bunu yapması helal olmadığı gibi halifenin bunu kendi adına yapması da helal olmaz. Çünkü

Allah'ın haram kıldığı bir şey helalleştirilmez. Devletin, kamu mülkiyetine dahil olan bir şeyi başkalarının ondan faydalanmasını engelleyecek şekilde bir kimseye mülk edindirmesinin yasaklanması işte buradan kaynaklanmaktadır. Devletin kendisine, yani halifeye gelince; kendisi için değil de Müslümanların maslahatlarından bir maslahatı için kamu mülkiyetine dahil olan mevât araziden bir şeyi tahsis etmesi caizdir. Bunun delili, İbn-u Ömer'in şöyle dediğinin rivayet edilmesidir:

"Nebi [Sallallahu

Aleyhi ve Sellem], Müslümanların atları için en-Nakîa'yı himaye altına aldı." [İbn-u Hibban, İbn-u Ömer'den tahrir etti] En-Nakîa, suyun biriktiği ve suyun birikmesinden dolayı verimin çok olduğu bir yerdir, yani verimli bir meradır. Yine Ebu Ubeyd, Amir İbn-u Abdullah İbn-uz Zubeyr'den -sanırım- o da babasının şöyle dediğini rivayet etmiştir: يَا أَعْرَابِيُّ عُمَرُ فَقَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، بِلَادُنَا قَاتَلْنَا عَلَيْهَا فِي الْجَاهِلِيَّةِ، وَأَسْلَمْنَا عَلَيْهَا فِي الْإِسْلَامِ، عَلَامَ تَحْمِيهَا؟ قَالَ: فَأَطْرَقَ عُمَرُ، وَجَعَلَ يَنْفُخُ وَيَقْتُلُ شَارِبَهُ، وَكَانَ إِذَا كَرِبَهُ أَمْرٌ قَتَلَ شَارِبَهُ وَنَفَخَ، فَلَمَّا رَأَى الْأَعْرَابِيُّ مَا بِهِ جَعَلَ يُرَدُّ ذَلِكَ عَلَيْهِ، فَقَالَ عُمَرُ: الْمَالُ مَالُ اللَّهِ، وَالْعِبَادُ عِبَادُ اللَّهِ، وَاللَّهُ لَوْلَا مَا أَحْمَلُ عَلَيْهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ مَا حَمَيْتُ مِنْ شَيْءٍ الْأَرْضِ شَيْئاً فِي شَيْءٍ "Bir Arabî, Ömer'e gelip şöyle dedi: "Ey Müminlerin Emîri! Cahiliyede iken bu topraklarımız uğrunda savaştık. İslam'da iken de onun üzerinde Müslüman olduk. O halde ne diye himaye koruma altına alıyorsun?" (Ravi) dedi ki: Ömer başını eğip sustu ve bıyığını bükerek solumaya başladı. Bir iş kendisini üzdüğünde, bıyığını bükerek ve (öfkeyle) solurdu. Arabî onu böyle (suskun) görünce, bunu (sormayı) tekrarlayıp durdu. Bunun üzerine şöyle dedi: "Mal, Allah'ın malıdır. Kullar, Allah'ın kullarıdır. Vallahi, Allah

yolunda üzerine taşınanlar olmasaydı, araziden bir karışı bile koruma altına almazdım." Bu, himayenin devlet için caiz olduğu hususunda açıktır. Yani devletin, hayvanların merası gibi kamu mülkiyetine dahil olan bir şeyi Müslümanların lehine tahsis etmesi caizdir. Nitekim sahabe, Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'den sonra bunun üzerinde yürümüş ve bu genel olup her halifenin bunu yapmaya hakkı vardır.

Madde-142: Zekatı verilse bile malın kenz edilmesi (yığılıp saklanması) yasaklanır.

Bu maddenin delili; Allahuteala'nın şu kavlidir:

"Altın

ve gümüşü kenz edip (biriktirip) Allah yolunda infak etmeyenler var ya! İşte onları elim bir azapla müjdele." [-Et-Tevbe 34] Dolayısıyla bu ayet, malın kenz edilmesinin mutlak olarak haram olduğuna dair bir delildir. Her ne kadar bu, yani ayet, ehl-i kitap hakkında inmiş olsa da lafzı geneldir ve ayetin başında görüldüğü üzere onunla bizler de muhatabız. Zira şöyle buyurdu:

"Ey iman edenler! Hahamlardan ve rahiplerden birçoğu insanların mallarını haksız yollardan yerler ve (insanları) Allah yolundan döndürürler. Altın ve gümüşü kenz edip (biriktirip)..." [-Et-Tevbe 34] Ayetin, zekatı verilsin yada verilmesin altın ve gümüşü kenz etmeyi genel olarak haram kıldığıının delili şunlardır:

Birincisi: Bu ayetin genel olmasıdır. Zira mantuken ve mefhumen ayetin nassı, altın ve gümüşten olan malın kenz edilmesinin kesin olarak yasak olduğuna dair bir delildir. Dolayısıyla zekatın verilmesinden sonra kenzin mübah olduğu sonucuna varılması ayetin katî şekilde delalet ettiği hükmünü terk etmektir. Ayeti manasından sarfedecek veya ayeti neshedecek bir delil olmadıkça bu sonuca varılmaz. Ayeti manasından sarfedecek herhangi sahîh bir nass varit olmamıştır ve onu manasından sarfedecek bir delilin olması muhtemel değildir. Çünkü ayetin delaleti katîdir. Dolayısıyla geriye sadece ayeti nesh edecek delil kalmaktadır. Ayeti nesh eden bir delil ise bulunmamaktadır. Dolayısıyla ayetin hükmü sabit olarak kalır ki o da zekatı verilmiş olsa dahi malın kenz edilmesinin haram olmasıdır. Yani malın kenz edilmesinin mutlak olarak haram olmasıdır.

İkincisi: Ahmed, Ebî Umâme'den sahîh isnat ile şöyle dediğini rivayet etmiştir:

:

:

"Suffa

ehlinden bir adam öldü ve izarından bir dinar çıktı. Bunun üzerine Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem] buyurdu ki: "**Bir dağlamadır.**" (Ravi) dedi ki: "Sonra başka biri vefat etti ve izarından iki dinar çıktı." Bunun üzerine Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], buyurdu ki: "**İki dağlamadır.**" Et-Taberî, bu hadisin bir benzerini Ebî Umâme el-Bâhîlî'ye isnat etti. Bu da bir veya iki dinar dahi olsa kenz olduğu, yani mal gereksiz yere biriktirildiği sürece altın ve gümüşü kenz etmenin mutlak olarak haram olması demektir. Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem] bunu, sadaka ile geçinmelerinden ve

yanlarında altın kırıntıları olmasından dolayı bu iki adama baka söylemiştir. Zira [] "**Bir dağlama**" ve [] "**İki dağlama**" diyerek Allahuteala'nın şu kavline işaret etmiştir:

"Cehennem

ateşinde kızdırılıp bunlarla onların alınları ve yanları dağlanacağı gün." [Et-Tevbe 35] Ki bu ayet, kenz ayetinin bir kısmıdır. Yani kenz ayetine işaret etmiştir. Dolayısıyla bu hadis, zekat nisabına ulaşsın yada ulaşmasın veya zekatı verilsin yada verilmesin kenzin mutlak olarak haram olduğuna dair bir delildir. Dolayısıyla da kenzin her türlü haramdır.

Üçüncüsü: Allahuteala'nın:

"Allah

yolunda infak etmeyenler var ya!" kavlindeki atf,

Allahuteala'nın,

"Altın ve gümüşü

kenz edip (biriktirip)" kavlinden ayrıştıran atftır. Böylece ayet, bunun gereği olarak şu iki hükmü kapsamaktadır: Birincisi malın kenz edilmesi. İkincisi Allah yolunda infak edilmemesi. Dolayısıyla ayetin nassı, elim bir azapla tehdit etmenin bu iki hususa, yani altın ve gümüşü kenz edenlere ve Allah yolunda infak etmeyenlere dolayısıyla onların elim bir azapla müjdelenmesine odaklandığına delalet etmektedir. Bundan da ortaya çıkmaktadır ki tehdit, kenz etmeyip fakat Allah yolunda infak etmeyen kimseleri kapsadığı gibi Allah yolunda infak etmeyip fakat kenz eden kimseleri de kapsamaktadır. Nitekim el-Kurtubi, şöyle demiştir: "Kenz etmediği halde Allah yolunda infak etmekten imtina eden bir kimsenin bu şekilde olması kaçınılmazdır." Ayetteki [] "**Allah yolunda"**

kavlınden maksat, cihattır. Çünkü bu, infak karinesi ile gelmiştir. Allah yolundaki bir kelime, infak karinesi ile geldiğinde onu cihattan sarfedecek bir karine bulunmadıkça bunun manası cihat olur. Buna göre [] "**infak etmeyenler var ya**" kelimesi, malı kenzedip bundan Allah yolunda infak ettikleri zaman azabın bu kimseleri kapsamayacağına dair delil olmaya uygun değildir. Zira ayetin manası, buradaki atf açıklayıcı atf anlamında olup malı Allah yolunda infak etmemek için kenz eden kimseyi azapla müjdele dolayısıyla kenz edilen maldan Allah yolunda infak edildiğinde kenz eden kimseye azap edilmez demek değildir. Bilakis ayetin manası, malı kenz eden kimseyi de Allah yolunda infak etmeyen kimseyi de azapla müjdele demektir. Dolayısıyla buradaki atf, ayrıştırıcı atfıdır açıklayıcı atf değildir. Böylece Allah yolunda infak edilsin yada edilmesin kenzin haramlılığı mutlak şekilde haram olduğu gibi bir şeyin kenz edilmesinin haram olması bir şey, Allah yolunda infak edilmemesi başka bir şey olmaktadır. Böylece de ayetin, zekatı verilmiş veya Allah yolunda infak edilmiş olsa dahi malı kenz etmeyi haram kıldığı açıkça ortaya çıkmış olur.

Dördüncüsü: el-Buhari, Zeyd İbn-u Vehb'den şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Rebeze'den geçerken birden Ebî Zerr'i gördüm ve ona dedim ki: "Seni buraya getiren şey nedir? Dedi ki: "Şam'da iken Muaviye ile şu ayet

"Altın ve gümüşü kenz

edip (biriktirip) Allah yolunda infak etmeyenler var ya!" [-Et-Tevbe 34] hakkında ihtilaf ettim. Muaviye dedi ki: "Bu ayet, ehl-i

kitap hakkında indi." Ben de dedim ki: "Bizim ve onlar hakkında indi. Bu hususta benimle onun arasında olan buydu. Bunun üzerine Osman'a beni şikayet eden bir mektup yazdı. Osman da Medine'ye gelmem için bana bir mektup yazdı. Ben de geldim. Sanki insanlar daha önce beni hiç görmemişlercesine başıma toplandılar. Bu durumu Osman'a arz ettim." Osman dedi ki: "İstersen geri gel (orada) garip kaldın." İşte beni buraya getiren şey bu. Başıma Habeşli bir emir tayin etseler dahi kesinlikle işitir ve itaat ederdim." Dolayısıyla Ebî Zerr ile Muaviye'nin ihtilafı, ayetin manası hakkında değil sadece ayetin kimin hakkında indiğidir. Zira Muaviye veya Osman, zekatı verilen bir malın kenz olmayacağına dair, yani Ebî Zerr'in görüşüne aykırı sahih bir hadise sahip olsalardı kesinlikle Muaviye veya Osman bunu delil getirirdi ve Ebî Zerr'i sustururdu. Bu da ayetin genel ve mutlak olduğu hususunda Muaviye ile Ebî Zerr veya Osman ile Ebî Zerr arasında bir ihtilafın olmadığına ve o ikisinin buna aykırı bir hadise sahip olduklarının sabit olmadığına delalet etmektedir.

Tüm bunlardan da ortaya çıkmaktadır ki ayet, genel olup basılmış yada basılmamış, zekatı verilmiş yada verilmemiş, nisap miktarına ulaşmış yada ulaşmamış olsun her türlü altın ve gümüş hakkında gelmiştir. Binaenaleyh kenzin her türlü haramdır.

Zekatı verildiğinde kenzi helal kılanlar, tek bir sahih delil dahi bulamazlar ve delillerinin hepsi de zayıf ve senetlerinin çürük olmasından dolayı itibar derecesinden düşmüş hadislerdir. Hatta el-Buhari, "Zekatı Verilen Şeylerde Kenz Yoktur" başlıklı bir bab koymuş ancak babta buna delalet eden tek bir hadis dahi getirmemiştir. Çünkü o, tek bir sahih

hadise bile sahip değildir ve zekatı verildiğinde kenzin caiz olduğuna dair istidlalde bulunduğu hadislerin tamamı kendi ortamlarında incelenmesinin ardından bir tanesinin dahi sahih olmadığı görülür. Zira bunlar, rivayeten ve dirayeten, yani senet ve metin olarak haklarında söz olan hadislerdir.

Zekatı verildiğinde altın ve gümüşü kenz etmenin caiz olduğuna dair istidlalde buldukları Ümmü Seleme'nin hadisine gelince ki o şudur: Ebu Davud, Atab'ın rivayetinden o da Sabit İbn-u Aclân'dan o da Atâ'dan o da Ümmü Seleme'nin şöyle dediğini tahrir etmiştir:

: :

"Altından bir takı takıyordum ve dedim ki: *Yâ Resulullah! Bu kenz midir? Buyurdu ki: (Nisap miktarına) ulaşan bir şeyin zekatını veriyorsan zekat verilmiş olup kenz değildir.*" El-Evdâh: Bir tür mücevherattır. Kamus-ul Muhit'te şöyle denmiştir: "el-Vadha harekeli olarak sabahın ve ayın beyazlığıdır." Ta ki şöyle denmiştir: "Gümüşten bir mücevherat olup cemisi, Evdâh ve el-Halhâl'dır." Bu hadis zayıftır. Çünkü Sabit İbn-u Iclân hakkında hadiste tek başına kaldığına dair söz vardır. Ez-Zehabî, Sabit'in biyografisi hakkında şöyle demiştir: "Atab'ın hadisinin Sabit'ten o da Atâ'dan o da Ümmü Seleme [Radiyahu Anhâden] olduğu reddedilmiştir." Bununla birlikte hadis sahih olsa bile kadınların taktığı mücevherata hastır. Nisap miktarına ulaşır ve zekatı verilirse bu kenz sayılmaz. Dolayısıyla bu, ayetin genelinden tahsis edilmiştir. Yani külçe, basılmış yada benzeri olsun kenzin her türlü haramdır. Ancak zekatı verildiğinde mücevheratın kenz edilmesi caizdir. Dolayısıyla

bu hadis, mücevheratın zekatının verileceğine ve kenzin genelliğinden istisna edildiğine dair bir delildir. O halde bu, yani bu hadis, zekatı verildiğinde kenzin caiz olacağına dair bir delil olmaya uygun değildir. Bu da şu iki yöndendir:

Birinci Yön: Bu hadis, bir sorunun cevabı olarak gelmiştir. Bir sorunun cevabı olarak veya muayyen bir konu hakkında gelen nassların hepsi, sorunun geldiği şeye ve muayyen konuya hasredilip her şey için genel olmaz. Çünkü lafzı, bir soru veya muayyen bir konu ile ilgilidir. Dolayısıyla bunlara has ve bunlarla sınırlı olup bunların dışına çıkmaz. Bunun içindir ki hadis, mücevherata has olur. Dolayısıyla zekatı verildiğinde mücevheratın kenz edilmesi caiz olur ve bunun dışındakilerin kenz edilmesi haram olur. Şöyle denilmez: Şeri kaide şöyledir: [العبرة بعموم اللفظ لا بخصوص السبب] "**Önemli olan sebebin hususiliği değil lafzın umumiliğidir.**" Burada ise lafız genel olup mücevherata has değildir. Bilakis mücevheratı ve mücevherat dışındakileri de kapsar. Böyle denilmez: Çünkü bu kaide, bir sorunun cevabı ve muayyen bir konu için değil sebep içindir. Bu sahih bir kaidedir ve metni onun sadece sebep için olduğuna delalet etmektedir. Zira kaide şöyle demiştir: "**Sebebin hususiliği değil.**" Sebep ile muayyen bir konu arasında ve sebep ile sorunun cevabı arasında fark vardır. Sebep, bir hususun gerçekleşmesi ve onun hakkında şeri bir hükmün inmesidir. Şu ayetin sebep-i nüzülü gibi:

"Allah ve resulü, bir

işe hükmettikleri zaman mümin bir erkek ve mümin bir kadına kendi işlerinde artık seçme hakkı yoktur." [el-Ahzâb 36]
Ebî Avâne'nin Müsnedi'nde Enes İbn-u Malik'ten varit

"Biz, Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in yanında otururken bir adam çıkageldi ve dedi ki: "Yâ Resulullah! Helak oldum." Buyurdu ki: "**Sana ne oldu?**" Dedi ki: "Oruçlu iken hanımumla cimaa ettim." Buyurdu ki: "**Azat edebileceğin bir kölen var mı?**" Dedi ki: "Yok." Buyurdu ki: "**Ardı ardına iki ay oruç tutabilir misin?**" Dedi ki: "Hayır." Buyurdu ki: "**Altmış miskini doyurabilir misin?**" Dedi ki: "Hayır." (Ravi) dedi ki: "Derken Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem] birden doğruldu ve biz hala ordayken ona içinde hurma olan bir sepet getirildi -el-Arak bir ölçü birimidir-." Buyurdu ki: "**Soru soran nerede?**" Dedi ki: "O benim." Buyurdu ki: "**Bunu al ve tasadduk et.**" Adam dedi ki: "Benden daha fakir birisi var mı yâ Resulullah? Vallahi iki kara taşlık arasında -iki dağı kastediyordu- benim ailemden daha fakir bir aile yok." Bunun üzerine Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem] azı dişleri görününceye kadar güldü. Sonra da buyurdu ki: "**Onunla aileni doyur.**"

Dolayısıyla Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in adama verdiği cevap, hakkında sorduğu şeye hastır. Dolayısıyla da resulün bir köle azat et kavli, Arabinin sorusu ile ilgili olmaktadır. Mesela Aleyhi's Salatu ve's Selam'dan rivayet edildiği üzere yaş olan hurma kuruduğunda satmanın caiz olup olmadığı hakkında sorulduğunda Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], şöyle buyurdu: :

: "**Yaş (hurma) kuruduğunda eksilir mi?**" Dediler ki: "Evet." Buyurdu ki: "**O zaman olmaz.**" [Ebu Ya'le, Sa'd İbn-u Ebi

Vakkas'tan bu lafızla tahrir etti, el-Hakim ve İbn-u Hibban sahihledi] Dolayısıyla Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in cevabı, hakkında soru sorulan şeye, yani yaş hurmanın satılmasına has olur. Dolayısıyla da [] "**O zaman olmaz**" kavli, soru ile ilgili olmaktadır. Bu, hükmün sebebi olmayıp sadece sorunun cevabıdır. Sorunun cevabı ile hükmün sebebi arasında büyük bir fark vardır. Zira genel bir lafız, bir sorunun cevabı olarak geldiğinde hükmün sebebi olmaz. Bir şey hakkında soru sorulduğunda sadece bir beyan olur. Genel bir lafız, gerçekleşmiş bir hususa ilişkin yeni bir hükmün teşrisi olarak geldiğinde ise hükmün teşrisi genel olur ve gerçekleşen husus hükmün teşrisinin sebebi olur. Böylece sebep ile bir sorunun cevabı arasındaki büyük fark ortaya çıkmış olur. Zira sebep, kendisini ve kendisi dışındakileri kapsayan genel bir hüküm olur. Bir sorunun cevabı ise soruya has olur. Çünkü resulün lafzı, onunla ilgilidir. Resule deniz suyu hakkında sorulması ve buna şu kavli ile cevap vermesine gelince:

"Onun suyu temiz ve ölüsü de helaldir." [Tirmizi, Ebî Hurayra kanalıyla tahrir etti ve Ebu İsa, bu hadisin hasen sahih olduğunu söyledi] Aynı şekilde bu hadis de hakkında sorulan şeye -ki o deniz suyudur- hastır. Ancak resul, soru soran kimseye hakkında sorduğu şeyden daha fazlasını açıklamıştır. Yine de resulün cevabı, hakkında soru sorulan şeye -ki o deniz suyudur- has ve onunla sınırlı olarak kalır. Resule Bidâa kuyusu hakkında sorulması da böyledir. Zira onun hakkında sorulduğunda şöyle buyurdu:

"Su temizdir." [Tirmizi, Ebî Saïd el-Hudrî kanalıyla tahrir edip hasen dedi ve Ahmed sahihledi] Bu hadis de soru ile ilgilidir. Zira Bidâa kuyusunun suyu hakkında cevap vermesine rağmen soru soran kimseye

sorduğu şeyden daha fazlasıyla cevap vermesine rağmen resulün cevabı soru ile ilgili olarak kalır. Yine ona deniz suyu ile abdest alma hakkında sorduklarında onlara, abdesten, yıkanmaktan ve benzerlerinden daha kapsamlı bir cevap verdi. Nitekim El-İmam Şerh-ul İlmam'da şöyle geçmiştir: "Onunla abdest alabilir miyiz?' dediklerinde niçin onlara "evet" diye cevap vermedi. Deriz ki: Çünkü böyle olmasaydı zaruret hali ile sınırlı olurdu. Yine cevabın 'evetle' sınırlı kalınmasından deniz suyu ile sadece abdest alınacağı onunla diğer pisliklerden ve necasetlerden temizlenmeyeceği anlaşılır." Dolayısıyla resulün, deniz suyu ve Bidâa kuyusu hakkındaki cevabı, hakkında sorulan şeylerle sınırlı olup her şey için genel olmaz. Her ne kadar resul, soru soran kimseye hakkında sorduğu şeyden daha fazlasıyla cevap vermiş olsa da bu, sorusunun konusu hakkındadır. Burada söz konusu olan cevabın soruya mutabık olması değildir ki resulün cevabının, soruyu soran kimsenin sorusundan daha genel olduğu söylensin. Bilakis burada söz konusu olan cevabın, sorunun konusuna hasredilmesi ve onunla sınırlandırılması olup bunun dışına çıkılmamış olmasıdır. Yoksa cevabın soruya mutabık olması değildir. Nitekim eş-Şevkanî, Neyl-ul Evtâr'da şöyle demiştir: "Bu hadisin faydalarından biri de faideyi sınırlandırmak ve sözü kısa kesmemek için soru soran kimseye fazlasıyla cevap vermenin meşru olmasıdır. El-Buhari, bunun için "Soru Soran Kimseye Sorduğundan Daha Fazlasıyla Cevap Veren Kimse Babı" başlıklı bir bab hazırlamış ve İbn-u Ömer'in şu hadisini zikretmiştir:

:

"Bir adam

Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'e, "İhramlı bir kimse neler giyebilir?" diye sordu. Buyurdu ki: "*Sarı takamaz, gömlek, pantolon, bornoz ve koku veya za'feran sürdüğü bir elbise giyemez. Eğer nalin bulamazsa ayakkabı giysin ve topuğunun altında kalıncaya kadar onu kessin.*" Sanki o, muhayyerlik durumundan sordu resul de bunun hakkında ve artı olarak soru ile bağlantısı olan zaruret hali hakkında da cevap verdi. Çünkü sefer hali bunu gerektirir." İşte tüm bunlar, cevabın soru ile sınırlı olduğuna delalet etmektedir. Onun şu sözüne dikkat buyurunuz: "Soru ile bağlantısı olan." İster cevap, kişinin sorduğu şeye mutabık olsun ister sorduğu şeyden daha fazla olsun bunların hepsi, soruya has cevap olur. Bundan dolayı Ümmü Seleme [Radiyahallahu Anhâ]'nın sorusu, mücevherat hakkındadır. Dolayısıyla Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in cevabı, mücevherata has olup onunla sınırlıdır ve bunun dışına çıkmaz. Çünkü bu, sorunun cevabıdır hükmün nüzulünün sebebi değildir. Böylece zekatı verildiğinde kenzin caiz olduğuna dair bu hadisle istidal düşmüş olur. Çünkü hadis, mücevherata hastır.

İkinci Yön: Zekat ayeti, her kenz için geneldir ve Ümmü Seleme'nin hadisi mücevherata hastır. Dolayısıyla hadis, ayetin genelliğinden tahsis edilmiştir ki yasak olan kenz sadece mücevherat dışında olanlar içindir. Mücevherata gelince; zekatı verildiğinde kenz edilmesi yasaklanmaz. Keza hadisin, hiçbir şekilde her kenz için genel olması da imkansızdır. Hadisin genel kılınamayacağının en basit delili,

genel kılınmış olsaydı ayeti neshederdi. Çünkü hem ayet hem de hadis genel olur ki böylece ayeti neshetmiş olur. Hadis ise haber-i ahaddır. Dolayısıyla o zannidir ayet ise katîdir. Aslen hadis, mütevatir olsa bile Kur'an'ı neshedemez. Çünkü Kur'an, sübutî katî olup lafzı ve manası vahyi ile gelmiş ve biz onun lafzı ve manası ile ibadet etmekteyiz. Bunun aksine mütevatir hadis, sübutî katîdir ancak lafzını değil manasını vahiy getirmiş ve biz onun lafzı ile ibadet etmemekteyiz. Dolayısıyla Kuran'ı neshedemez. O halde ahad hadis nasıl nesh edecek... Binaenaleyh Kuran'ın hadislerle neshedilmesi caiz olmamasından dolayı sahih olsa dahi bu hadislerle zekatı verildiğinde kenzin caiz olduğuna dair istidlal düşmüş olur.

Zekatı verildiğinde altın ve gümüşün kenz edilmesinin caiz olduğunu söyleyenler diyorlar ki: Bunun caiz olduğunun delili, kenzi haram kılan ayet, zekatın farz kılındığı ayetlerle neshedilmesidir. Zira bu ayetler, üzerine sadakayı, yani zekatı farz kılarak kenzi haram kılan ayeti neshetmiştir. Bunun cevabı şöyledir: Zekat, Müslümanlara hicretin ikinci senesinde farz kılınmıştır. Bu ayet, yani kenzi haram kılan ayet ise hicretin dokuzuncu senesinde inmiştir. Nüzul bakımından önce gelen sonra geleni neshedemez. Bunun da ötesinde bir ayetin başka bir ayeti neshetmesi için bu ayetin şu ayeti neshettiğine delalet eden bir delilin olması kaçınılmazdır ki nesh olsun. Şayet neshe delalet eden bir delil yoksa ortada bir nesh olmaz. Nesh; bir önceki nasstan çıkarılan hükmün bir sonraki nassla iptal edilmesi ve kaldırılmasıdır. Bir önceki hükmün bir sonraki nassla iptal edilebilmesi içinse bir sonrakinin bir öncekini neshettiğini belirtmesi şarttır. Aynen Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şu

kavli gibi:

"Sizleri kabirleri ziyaretten nehyetmişim. Artık onları ziyaret edebilirsiniz."

[Muslim, Büreyde kanalıyla tahrir etti] Ve Allahuteala'nın şu kavli gibi:

"Ey iman edenler! Resul ile gizli bir şey konuşacağınız zaman bu konuşmanızdan önce bir sadaka veriniz. Bu sizin için daha hayırlı ve daha temizdir. Şayet bir şey bulamazsanız, bilin ki Allah gafur ve rahimdir." [el-Mucadele 12] Bu ayet, gizli konuşmadan önce bulunması halinde sadaka verilmesini vacip kılmaktadır. Ardından diğer ayet gelerek bunu neshetmiştir. Allahuteala, şöyle buyurdu:

"Gizli bir şey konuşmanızdan önce sadakalar vermekten korkunuz mu? Bunu yapmadığınıza ve Allah da sizi affettiğine göre artık salahı kılın, zekatı verin Allah'a ve resulüne itaat edin." [el-Mucadele 13] Böylece bu ayetle gizli konuşmadan önce sadaka vermenin vacip olması kaldırılmıştır. Hadiste nesh, sarih olarak beyan edilirken ayette ise nesh, şu kavline işaret edilerek beyan edilmiştir:

"Gizli bir şey konuşmanızdan önce sadakalar vermekten korkunuz mu?" Dolayısıyla nassta, onun bir önceki nassı ya sarahaten yada delaleten neshettiğine delalet eden bir şeyin olması kaçınılmazdır. İki nassın arasında zahiren çelişkinin olması nesh için yeterli değildir. Çünkü Kuran ayetlerinin arasında çelişki yoktur. Bazı alimler, aralarında çelişki olduğu sanılan

birtakım ayetler getirmekteler ve bunların neshedildiğini iddia etmekteler. Bizzat bu ayetlerin nasslarında çelişkinin olmadığı, aralarının cem edileceği ve neshe dair hiçbir delaletin olmadığı hususunda açıktır. Bundan dolayı bir önceki nassı neshettiği iddia edilen bir sonraki nassta, ya sarahaten yada delaleten neshe delalet eden bir şeyin olması kaçınılmazdır. Zekat ayetlerinde ise ne sarahaten ne delalaten ne yakından ne de uzaktan bunların kenz ayetini neshettiğine delalet eden bir şey bulunmaktadır. Dolayısıyla kenz ayetini neshetmiş olmaz. Hatta çelişkinin varlığının bir sonraki nassın bir önceki nassı nesheder kıldığını söyleyenlere göre bile zekat ayetleri, aralarında çelişki sanısı veren bir şeyin bulunmamasından dolayı kenz ayetini neshetmez. Zira zekat ayetlerindeki hitap zekatın verilmesini belirtirken kenz ayetindeki hitap kenzin yapılmamasını belirtmektedir. Bu iki husus arasında bir çelişki yoktur. Zira bazen kenz ile zekatın verilmesi bazen kenzin yapılmaması ile zekatın verilmemesi bazen de kenzin yapılmaması ile zekatın verilmemesi bir arada bulunabilir. Bunun içindir ki bu söze göre bile nesh bulunmamaktadır. O halde neshin olduğu iddiası nereden gelmektedir. Bundan dolayı gerek zekatın hicretin ikinci senesinde teşrii kılınması ve kenz ayetinin hicretin dokuzuncu senesinde, yani zekatın farz kılınmasından yedi yıl sonra inmesi gerekse zekat ayetlerinde ne sarahaten ne de delaleten bunların kenz ayetini neshettiğine delalet eden bir şeyin olmaması bunun da ötesinde çelişmemesi, yani zekat ayetleri ile kenz ayetinin çelişmemesinden dolayı kenz ayetinin zekatla neshedildiği iddiası batıl bir iddiadır. Dolayısıyla reddedilir.

Zekatı verildiğinde altın ve gümüşün kenz edilmesinin caiz olduğunu söyleyenler diyorlar ki: Bunun caiz olduğunun delili, el-Buhari'nin rivayet ettiği şu olaydır: "İbn-u Ömer [Radiyahallahu Anhuma]'dan şu ayet:

"Altın ve gümüşü kenz edip (biriktirip)... var ya!" hakkında soran Arabiye şöyle dediği rivayet edilmiştir: Bunları kenz edip zekatını vermeyen kimsenin vay haline! Ancak bu, zekat ayeti inmeden önceydi. Ne zaman ki zekat ayeti indi işte o zaman Allah onu, mallar için bir temizlik kıldı." İbn-u Ömer'in bu haberinin Kuran'ın sünnetle tahsis edilmesi veya Kuran'ın sünnetle neshedilmesi olduğu söylenemez. Ancak bu haber, bu neshe dair sahîh bir haberdir. Dolayısıyla bu, Kuran'ın Kuran ile neshedilmesi babındandır. Çünkü Kuran'ı nesheden şey yine Kuran'dır. Çünkü zekat, sünnetle değil Kuran'la farz kılınmıştır. Dolayısıyla onu almak vaciptir. Çünkü bu, ayetin bir diğer ayetle neshedildiğini rivayet eden sahîh bir haberdir. Dolayısıyla kenzin haram kılınması neshedilmiş olmaktadır. Dolayısıyla da zekatı verilen şeyleri kenz etmek caizdir. Bunun cevabı şu dört yöndendir:

Birincisi: Bu, ayetin neshedildiğini rivayet eden ahad bir haberdir. Dolayısıyla zannî olmasından dolayı herhangi ahad bir habere intibak eden ona da intibak eder. Ayette gelen ise katîdir. Katî ise zannîye tercih edilir. Dolayısıyla neshedildiğine dair bir nesh olmadığı için ayetin nassı tercih edilmiş olur. Dolayısıyla da neshin olmaması ile amel edilir. Çünkü racih olan budur ve nesh iddiası reddedilir.

İkincisi: Ayetin neshedildiğinin haber verilmesi, Kuran ayetinde geçen bir hükmün başka bir hükmü neshettiğini

içeren bir hadisi rivayet etmek gibidir. Ayetin neshedildiğini veya neshedildiğini ifade eden bir şeyi içeren hadis, onu neshedemeyeceği gibi İbn-u Ömer'in haberi de sırf neshedildiğini haber vermesi ile Kuran'ın ayetini neshedemez.

Üçüncüsü: İbn-u Ömer, ayetin neshedildiğini resulden bir haber olarak vermemiştir. Yani İbn-u Ömer, Resul Aleyhi's Salatu ve's Selam'ın ayetin neshedildiğini söylediğini rivayet etmemiştir. O, sadece ayetin neshedildiğine dair kendi görüşünü ortaya koymuştur. Zira Arabi ona, ayet hakkında sorunca o da kendine göre ayetin neshedildiği cevabını vermiş ve bunu, Resul Aleyhi's Salatu ve's Selam'ın ayetin neshedildiğini kendisine haber verdiği dayandırmamıştır. Dolayısıyla kenz ayetinin zekat ayeti ile neshedildiği İbn-u Ömer'e ait bir görüş olur. Yani zekat ayetinin bu ayeti neshettiği İbn-u Ömer'e ait bir anlayıştır ve resulün bir hadisi değildir. İbn-u Ömer'in görüşü ve anlayışı ise şeri bir delil sayılmaz. Çünkü sahabenin görüşü, şeri bir hükme ilişkin şeri bir delil sayılmaz. O halde Kuran'ı neshettiği nasıl kabul edilir?!

Dördüncüsü: Zekat, hicretin ikinci senesinde farz kılınmıştır. Kenzi haram kılan ayet ise hicretin dokuzuncu senesinde inmiştir. O halde zekatın hükmü, kendisinden yedi yıl sonra inen bir ayeti nasıl nesheder? Bunun içindir ki bu haber dirayeten reddedilir.

İşte bu hadisle istidlalin düşmesi ve ayetin neshedildiği iddiasının iptali için bu dört yönün yeterli olduğunda şüphe yoktur. Binaenaleyh bu hadis, zekatı verildiğinde kenzin caiz olduğuna dair delil olmaya uygun değildir.

Zekatı verildiğinde altın ve gümüşün kenz edilmesinin caiz olduğunu söyleyenler diyorlar ki: Bunun caiz olduğunun delili, Müslümanın zekatın dışında mali bir mükellefiyetinin olmamasıdır. Buna dair bir çok delil vardır. Bunlardan biri, bir Arabinin sorusuna cevaben muttefekun aleyh olarak varit olan şu hadistir: ...

: "O, İslam hakkında soruyordu...Ta ki şöyle deyinceye kadar: Resulullah ona zekatı zikredince şöyle dedi: Zekatın dışında bir borcum var mı?" Buyurdu ki: "**Hayır, ama nafîle olarak verirsen o başka.**" Ve Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in şu kavlidir: "**Malda zekatın dışında bir hak yoktur.**" [İbn-u Mâce, Fatıma Bintu Kays kanalıyla tahrir etti] Ve şu kavlidir:

"**Malının zekatını verdiğinde sana düşeni yerine gitirmiş olursun.**" [Tirmizî, Ebî Hurayra kanalıyla tahrir etti ve hasenledi] İşte bu hadisler, malda zekatın dışında Müslümana başka bir şey düşmediğine delalet etmektedir. Zira resulün şu kavli: [

] "**Sana bir şey gerekmez**", şu kavli: [

]**malda bir hak yoktur**" ve şu kavli: [] "**sana düşeni yerine gitirmiş olursun**" genel olup mala düşen her şeyi kapsar. Bu da Müslümana vacip olan şey -ki o zekattır- verildiğinde kenzin caiz olduğuna delalet etmektedir.

Bunun cevabı şöyledir: Kenzin haramlığı zekattan apayrı bir husustur ve mezkur haberler zekata ek olarak birtakım hakların vacip olduğunu yasaklamaktadır. Bu ise

malla ilgili ek hükümlerin olmasına mani değildir. Kenz, malla ilgili hükümlerdendir mala vacip olan haklardan değildir. Zira Allahuteala, Müslümanın sahip olduğu mala, mal olması bakımından zekatın dışında başka bir hakkı farz kılmamıştır ama zekat hükümleri dışında mal için başka hükümler koymuştur. Nitekim altın ve gümüşte faiz hükümleri, altın ve gümüşte sarf hükümleri, altın ve gümüşte kenz hükümleri bunlardan olup bunların hepsi malla ilgili hükümlerdir. Dolayısıyla malla ilgili hükümlerden olan kenz, diğer hükümler gibi olup malda vacip olan haklardan değildir. Bunun içindir ki bu hadislerin malın kenz edilmesi ile bir ilgisi yoktur. Binaenaleyh bu hadisler, zekatı verildiğinde kenzin haram olmadığına delalet etmez. Bunun içindir ki bu hadislerle istidlal düşmüştür. Ayrıca el-Hafız'ın et-Telhis'te zayıf kılmasından dolayı son iki hadis özellikle de İbn-u Mâce'nin hadisi hakkında söz olduğu da bilinmelidir. Zira bu hadisin isnadı zayıf ve metni karışıktır:

İbn-u Mâce, bunu Süneni'nde rivayet etmiş ve şöyle demiştir: Bize Ali İbn-u Muhammed bize Yahya İbn-u Adem Şerik'ten o da Ebî Hamza'dan o da Şa'bî'den o da Fatıma Binti Kays'ın bunu, Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in şöyle buyurduğunu kastederek işittiğini tahdis etti:

"Zekatın dışında malda bir hak yoktur."

Ancak Tirmizî, bu hadisi Süneni'nde rivayet etmiş ve şöyle demiştir: Bize Muhammed İbn-u Ahmed İbn-u Meddeveyhi bize el-Esved İbn-u Âmir Şerik'ten o da Ebî Hamza'dan o da Şa'bî'den o da Fatıma Bint-i Kays'ın zekat hakkında Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'e şöyle

sorduğumu veya sorulduğunu dediğini ve şöyle buyurduğunu tahdis etti: "**Malda zekatın dışında kesinlikle bir hak vardır.**"

Dolayısıyla zekatın dışında bir hakkın olduğunu ispat ve nefyetmesi bakımından bu hadisin isnadı zayıftır. Zayıflık Şerik'ten kaynaklanmaktadır. O, sika ancak hafızası zayıf biridir. Yine Ebî Hamza Meymûne el-Â'vâr'dan kaynaklanmaktadır ki o, çokça muhalefet etmesi ve hafızası zayıf biri olmasından dolayı ittifakla zayıftır. Her ikisinin de hafızası zayıf olmasından dolayı hadisi, bir defasında ispat olarak bir defasında da nefiy olarak zikretmişlerdir.

Zekatı verildiğinde kenzin caiz olduğunu söyleyenlerin delillerinin tamamı, yani zekatı verildiğinde kenzin caiz olduğunda şüphe oluşturabilecek delillerin tamamı işte bunlardır. Bunlarla istidlalde bulunmayı haklı çıkaracak hiçbir şeyin bulunmadığını söylemek mümkündür. Nitekim kenz ayetinin zekatın farz kılınmasından yedi yıl sonra inmesi delili, bu delillerle istidlalde bulunmanın batıl olduğunun beyanı için yeterlidir. Bundan da ortaya çıkmaktadır ki ayet sarihtir ve zekatı verilse dahi kenz mutlak olarak haramdır.

Geriye tek bir mesele kaldı ki o da şudur: Ayetteki kenz kelimesi ile kastedilen nedir? Bunun cevabı şöyledir: Ayetteki kenz kelimesinden maksat, gereksiz yere üst üste yığarak malı biriktirmektir. Zira lügatte kenz, üst üste yığarak malı biriktirmek ve korumaktır. Kenz edilmiş mal, yani biriktirilmiş maldır. Üst üste yığılarak yerin altında veya üstünde biriktirilmiş her şey kenzdir. Kamus el-Muhit'te şöyle geçmiştir: "Kenz: Gömülmüş maldır. Malı

kenz eden onu kenz etmiştir. Altın, gümüş ve kenz yoluyla korunulan mal." İmam Ebu Cafer et-Taberi, şöyle demiştir: "Kenz: İster yerin altında isterse üstünde olsun üst üste yığılarak biriktirilmiş her şeydir." El-Ayn'in yazarı şöyle demiştir: "Depolanmış maldır." Kenzin lügat manası işte budur. Kuran'ın kelimeleri sadece lügat manaları ile açıklanır. Ancak Şâri'den kelimenin şeri manasına dair bir şey varit olmuşsa işte o zaman şeri manası ile açıklanır. Kenz kelimesi için konulmuş şeri bir mananın varit olduğu ise sabit olmamıştır. Dolayısıyla sadece lügat manası ile açıklanmalıdır. Dolayısıyla kenz, gereksiz yere üst üste yığarak sırf malı biriktirmek olduğundan Allah'ın failini elim bir azapla tehdit ettiği zemmedilmiş kenzden sayılır. Zira malı gömmek, ihtiyaç duyulmaması yüzünden onu korumak ve malı depolamak ona ihtiyaç duymamak demektir. Çünkü malı infak konumuna koymak, onun gömülmesini ve depolanmasını imkansız kılacaktır. Dolayısıyla ayette geçen malı kenz etmekten maksat, gereksiz yere depolamaktır. Dolayısıyla da bu, gereksiz yere depolanan her altın ve gümüş için geçerlidir. Fakat harcama yapılacak bir hacet için olursa bu, zemmedilmiş kenz babına girmez.

Madde-143: Zekat, Müslümanlardan tahsil edilir ve şeriatın kendilerinden alınmasına karar verdiği nakit, ticaret eşyası, mâşiye (küçük-büyük baş hayvan) ve hububat gibi mallardan alınır. Şeriatın zikretmediklerinden alınmaz. Zekat; ister âkil ve bâliğ gibi mükellef olsun, isterse çocuk ve deli gibi mükellef olmasın, her mal sahibinden alınır ve Beyt-ul Mâl'de özel

bir bölüme konur ve yalnızca Kuran-ı Kerim'de zikredilen sekiz sınıftan birine veya birden fazlasına harcanır.

Bu madde şu beş hususu kapsar: Birincisi: Zekatın Müslümanlara vacip olması. İkincisi: Zekatın şeriatın belirlediği mallardan alınması ve bunların dışındakilerden alınmaması. Üçüncüsü: Zekatın mal sahibi olan herkesten alınması. Dördüncüsü: Beyt-ul Mâl'de özel bir bölüme konması. Beşincisi: Yalnızca sıfatı ve sayısı belirlenmiş özel kişilere harcanması.

Birinci Hususa Gelince: Zekatın Vacip Olması: Bunun delili Kuran-ı Kerim'dir. Allahuteala'nın şu kavli:

"Ve zekatı verin." [el-Bakara 43] Şu kavli:

"Salahı kılın ve zekatı verin." [el-Ahzâb 33] Ve şu kavli gibi:

"Onlar, ne

ticaret ne de alış-verişin kendilerini Allah'ı anmaktan, salah kılmaktan ve zekat vermekten alıkoyamadığı insanlardır." [en-Nûr 37] Yine bunun delili sünnettir. Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], Muaz'ı Yemen'e göndermiş ve ona şöyle demiştir:

"Onlara zenginlerinden alınıp fakirlerine verilmek üzere Allah'ın kendilerine zekatı farz kıldığını bildir." [İbn-u Abbas kanalıyla muttefekun aleyh] Ve şu hadistir:

"İslam, beş şey üzerine bina edilmiştir."

[İbn-u Ömer kanalıyla muttefekun aleyh] Bu hadiste, [] **"zekatı vermek"** de vardır. Ebî Hurayra [Radiyahallahu Anh]'dan şöyle rivayet edilmiştir: Bir Arabi, Nebi [Sallallahu Aleyhi ve

Sellem]'e gelerek, "Bana yaptığımda cennete gireceğim bir ameli göster" dedi. O da buyurdu ki:

"Allah'a

hiçbir şeyi ortak koşmaman, farz olan salahu kılman, farz olan zekatı vermen ve ramazan orucunu tutmandır." [el-Buhari, tahric etti] Kays'tan şöyle dediği rivayet edilmiştir: Cerir İbn-u Abdullah, şöyle dedi:

"Salahu ikame etmek, zekatı

vermek ve her Müslümana nasihat etmek üzere Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'e biat ettim." [Muttefekun aleyhi]

Zekatın vacip olduğunun delilleri işte bunlardır. Sadece Müslümanlardan alınıp onların dışındakilerden alınmamasına gelince; bu, resulün Muaz'ın hadisindeki şu kavlinden dolayıdır: [] "**Zenginlerinden alınmak.**" Sadece Müslümanlara verilip onlardan başkalarına verilmemesine gelince; aynı şekilde bu, resulün Muaz'ın mezkur hadisindeki şu kavlinden dolayıdır: [

] "**Fakirlerine verilmek üzere**", yani Müslümanlara demektir.

İkinci Hususa Gelince: Zekatın Şeriatın Belirlediği Mallardan Alınması ve Bunların Dışındakilerden Alınmaması: Bunun delili şudur ki Şâri, kendilerinden alınacak zekatın miktarını belirleyerek zekatın alınacağı türleri belirlemiştir. Dolayısıyla şeriatın kendisi için nisap belirlediği her şey nisap miktarına ulaştığında ondan zekat alınır ve nisap miktarına ulaşmadığında ondan zekat alınmaz. Çünkü Cabir'den Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve

Sellem]'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

"Beş ukiyeden az olan gümüšte zekat yoktur. Beş taneden az olan devede zekat yoktur. Beş vasktan az olan hurmada zekat yoktur." [Muslim, tahrir etti]

Şeriatın hakkında zekat için nisap miktarı açıklamadığı maldan zekat alınmaz. Çünkü her ne kadar ayet, mücmel olsa da hadis gelmiş ve onu beyan etmiştir. Dolayısıyla zekatla ilgili hadisler, mücmeli beyan etmek içindir onu tahsis etmek için değildir. Beyan ile mücmel arasında ise büyük bir fark vardır. Mesela salah ayeti mücmel olarak gelmiştir:

"Salahı kılın" [el-Bakara 43] Resul gelmiş ve onu beyan etmiştir. Dolayısıyla resulün salah olarak açıkladığı şeyin dışındaki bir şeye salah olarak itibar etmek caiz değildir. Çünkü biz, resulün beyan ettiği şeylerle mukayyetiz. Aynı şekilde zekat ayeti de mücmel olarak gelmiştir:

"Ve zekatı verin." [el-Bakara 43],

"Onların mallarından al." [Et-Tevbe 103], **"Sadakalar ancak"** [Et-Tevbe 60] Hadisler gelerek zekat alınacak türleri, bunların nisap miktarlarını ve bunlardan alınacak zekat miktarlarını beyan etmiştir. Bunların dışındaki bir şeyden zekat alınmaz. Şeriatın nisabı ve bu nisaptan alınacak miktar hakkında getirdiği nassın dışında bir şeyin zekat olarak alınması haramdır. Binaenaleyh evin, arabanın ve zeytinin zekatı yoktur. Çünkü Şâri, bunlar hakkında zekat nisabı ve nisap miktarına ulaştığında alınacak bir miktar

belirlememiştir. Dolayısıyla bunlarda zekat yoktur. Dolayısıyla zekat alınırken hakkında şeri nass varit olan malla sınırlı kalınır. Dolayısıyla da hakkında sahih nassların varit olduğu şeylerin dışında başka bir şeyden zekat alınmaz. Bunlar ise deve, inek, koyun, altın, gümüş, buğday, arpa, hurma ve üzumdür.

Deve ve koyuna gelince; bunun delili, Zuhri'den o da Salim'den onun da babasından şöyle dediğinin rivayet edilmesidir: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ قَدْ كَتَبَ الصَّدَقَةَ وَلَمْ يُخْرِجْهَا إِلَى عَمَالِهِ حَتَّى تُؤْفَى، قَالَ: فَأَخْرَجَهَا أَبُو بَكْرٍ مِنْ بَعْدِهِ فَعَمِلَ بِهَا حَتَّى تُؤْفَى، ثُمَّ أَخْرَجَهَا عُمَرُ مِنْ بَعْدِهِ فَعَمِلَ بِهَا. قَالَ: فَلَقَدْ هَلَكَ عُمَرُ يَوْمَ هَلَكَ وَإِنَّ ذَلِكَ لَمَقْرُونٌ بَوْصِيَّتِهِ، قَالَ: فَكَانَ فِيهَا فِي الْإِبِلِ فِي خَمْسِ شَأَةٍ، حَتَّى تَنْتَهِيَ إِلَى أَرْبَعٍ وَعِشْرِينَ، فَإِذَا بَلَغَتْ إِلَى خَمْسٍ وَعِشْرِينَ فَفِيهَا بِنْتُ مَخَاضٍ، إِلَى خَمْسٍ وَثَلَاثِينَ، فَإِنْ لَمْ تُكُنْ بِنْتُ مَخَاضٍ فَابْنُ لُبُونٍ، فَإِذَا زَادَتْ عَلَى خَمْسٍ وَثَلَاثِينَ فَفِيهَا بِنْتُ لُبُونٍ، إِلَى خَمْسٍ وَأَرْبَعِينَ، فَإِذَا زَادَتْ وَاحِدَةً فَفِيهَا حَقَّةٌ، إِلَى سِتِّينَ، فَإِذَا زَادَتْ فَفِيهَا جَذَعَةٌ، إِلَى خَمْسٍ وَسَبْعِينَ، فَإِذَا زَادَتْ فَفِيهَا ابْنَتَا لُبُونٍ، إِلَى تِسْعِينَ، فَإِذَا زَادَتْ فَفِيهَا حَقَّتَانِ، إِلَى عِشْرِينَ وَمِائَةٍ، فَإِذَا كَثُرَتْ الْإِبِلُ فَفِي كُلِّ خَمْسِينَ حَقَّةٌ، وَفِي كُلِّ أَرْبَعِينَ بِنْتُ لُبُونٍ. وَفِي الْعَنَمِ مِنْ أَرْبَعِينَ شَأَةً شَأَةً، إِلَى عِشْرِينَ وَمِائَةٍ، فَإِذَا زَادَتْ شَأَةً فَفِيهَا شَاتَانِ، إِلَى مِائَتَيْنِ، فَإِذَا زَادَتْ فَفِيهَا ثَلَاثُ شِيَاهٍ، إِلَى ثَلَاثِمِائَةٍ، فَإِذَا زَادَتْ بَعْدَ فَلَيْسَ فِيهَا شَيْءٌ حَتَّى تَبْلُغَ أَرْبَعِمِائَةٍ، فَإِذَا كَثُرَتْ الْعَنَمُ فَفِي كُلِّ مِائَةٍ شَأَةً "Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], zekatların (miktarını belirten) bir kitap yazdı ve amillerine göndermeden vefat etti. (Ravi) dedi ki: Ardından Ebu Bekir, onu (amillerine) gönderdi ve ölünceye kadar onunla amel etti. Ardından Ömer, onu (amillerine) gönderdi ve onunla amel etti. (Ravi) dedi ki: Ömer öleceği gün öldü ve bu vasiyetine eklenmişti. (Ravi) dedi ki: Kitabın içerisinde şunlar geçmekteydi; 25'e kadar 5 deve için 1 koyun, 25'e ulaştı mı 35'e kadar 1 bintu mehaz yoksa 1 ibnu lebun, 36'ya ulaştı mı 45'e kadar 1 bintu lebun, 46'ya ulaştı mı 60' kadar 1

hıkka, 61'e ulaştı mı 75'e kadar 1 ceza'a, 76'ya ulaştı mı 90'a kadar 2 ibnetu lebun, 91'e ulaştı mı 120'ye kadar 2 hıkka, 120'den fazla ise her 50 deve de bir hıkka ve her kırta 1 bintu lebun gerekir. Koyuna gelince; 40'a ulaştı mı 120'ye kadar 1 koyun, 121'e ulaştı mı 200'e kadar 2 koyun, 201'e ulaştı mı 300'e kadar 3 koyun, 300'ü aştı mı 400'e kadar hiçbir şey gerekmez. 400'ü aşınca her 100 koyunda 1 koyun gerekir." [Ahmed, Ebu Davud ve Tirmizi tahrir etti]

Enes'ten şöyle rivayet edilmiştir: *أَنَّ أَبَا بَكْرٍ كَتَبَ لَهُمْ: إِنَّ هَذِهِ فَرَائِضُ الصَّدَقَةِ الَّتِي فَرَضَ رَسُولُ اللَّهِ عَلَى الْمُسْلِمِينَ الَّتِي أَمَرَ اللَّهُ بِهَا وَرَسُولُهُ* "Eba Bekir, onlara şöyle bir mektup yazdı: Bunlar, Allah'ın resulünün Müslümanlara farz kıldığı zekatın farizalardır ki bunları Allah ve resulü emretmiştir." [el-Buhari, tahrir etti] Sonra da Zuhri'nin hadisinde varit olduğu şekilde deve ve koyunu zikretti. Fethalı mim ile bint-u mehaz, bir yaşını doldurmuş iki yaşına basmış dişi devedir. İbn-u lebun, üç yaşına girmiş erkek devedir ve annesi hamile kalarak lebun olmuştur. Dişisi Bint-u Lebun'dur. Kesralı hâ ve şeddeli kaf ile hıkka, üç yaşını doldurmuş dört yaşına basmış dişi devedir. Cemisi kesra ile hıkkâk'tır. Fethalı cim ve zel ile ceza'a, dört yaşını doldurmuş beş yaşına basmış dişi devedir. Hadisin deve 36'ya ulaştığında bint-u lebunu belirtmiş olması bunda İbn-u lebunun caiz olmayacağına delalet etmektedir. Bunun içindir ki el-Buhari, [أنتى] "dişi" kelimesini eklemiştir.

Sığıra gelince; bunun delili, Muaz İbn-u Cebel'den şöyle dediğinin rivayet edilmesidir: *بَعَثَنِي النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى الْيَمَنِ، فَأَمَرَنِي أَنْ أَخَذَ مِنْ كُلِّ ثَلَاثِينَ بَقْرَةً تَبِيْعًا أَوْ تَبِيْعَةً، وَمِنْ كُلِّ أَرْبَعِينَ... مُسِيْنَةً* "Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], beni Yemen'e gönderdi ve her 30 sığırdan bir tebîa veya tabîa' her 40

sığırdan bir müsinnem almamı emretti." [Ahmed, Ebu Davud, en-Nesai ve -hasenleyen- Tirmizî tahrir etti] Yine Yahya İbn-u Hakem'den rivayet edildiği üzere Muaz şöyle demiştir: بَعَثَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَصَدَقَ أَهْلَ الْيَمَنِ وَأَمَرَنِي أَنْ أَخُذَ مِنَ الْبَقَرِ مِنْ كُلِّ ثَلَاثِينَ تَبِيْعًا قَالَ هَارُونُ وَالتَّبِيْعُ الْجَذَعُ أَوْ الْجَذَعَةُ، وَمِنْ كُلِّ أَرْبَعِينَ مُسِنَّةً قَالَ فَعَرَضُوا عَلَيَّ أَنْ أَخُذَ مِنَ الْأَرْبَعِينَ قَالَ هَارُونُ مَا بَيْنَ الْأَرْبَعِينَ أَوْ الْخَمْسِينَ وَبَيْنَ السَّنِينَ وَالسَّبْعِينَ وَمَا بَيْنَ الثَّمَانِينَ وَالتَّسْعِينَ فَأَبَيْتُ ذَلِكَ وَقُلْتُ لَهُمْ حَتَّى أَسْأَلَ رَسُولَ اللَّهِ عَنْ ذَلِكَ فَقَدِمْتُ فَأَخْبَرْتُ النَّبِيَّ فَأَمَرَنِي أَنْ أَخُذَ مِنْ كُلِّ ثَلَاثِينَ تَبِيْعًا وَمِنْ كُلِّ أَرْبَعِينَ مُسِنَّةً وَمِنْ... "Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], zekat toplamam için beni Yemen halkına gönderdi ve her 30 sığırdan bir tebîa -Harun, tebîanın ceza'a veya ceza'a' olduğunu söyledi-, her kırk sığırdan bir müsinnem almamı emretti." Muaz dedi ki: "Bunun üzerine bana 40'tan itibaren almamı teklif ettiler. -Harun, 40 ila 50, 60 ila 70, 80 ila 90 arasında olduğunu söyledi.- Ben de buna karşı çıktım ve onlara bu hususu Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'e soruncaya kadar (bunun olamayacağını) söyledim. Geldim ve Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'e haber verdim. O da bana, her 30 sığırdan bir tabîa, her 40 sığırdan bir müsinnem ve her 60 sığırdan 2 tebîa almamı... bunların arasında olanlardan almamı emretti..." [Ahmed, ez-Zeyn'in hasenlediği isnad ile tahrir etti] Yine Ahmed, Muaz İbn-u Cebel'den şöyle dediğini rivayet etmiştir: لَمْ يَأْمُرَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي أَوْقَاصِ الْبَقَرِ شَيْئًا "Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], sığırın evkası hususunda hiçbir şey emretmedi." Evkas, vakas kelimesinin çoğulu olup iki nisap arasında olan şeydir. Tebîa ve tebîa'a, bir yaşını doldurmamış dişi veya erkek buzağıdır. Müsinnem, iki yaşında olan düvedir.

Altın ve gümüşe gelince; bunun delili, Ali İbn-u Ebî Talip'ten rivayet edildiği üzere Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in şöyle buyurmasıdır:

"Şayet 200 dirhemin olur ve üzerinden de bir yıl geçerse buna 5 dirhem (zekat) gerekir. 20 dinarın oluncaya kadar altında sana bir şey gerekmez. Şayet 20 dinarın olur ve üzerinden de bir yıl geçerse buna 0,5 dinar (zekat) gerekir."

[Ebu Davud, rivayet etti ve hasendir] Dirhem: 6 dinktir. Dink: 2 kırattır. Kırat: 2 tasugtur. Tasug: 2 habbedir. Habbe: Dirhemin 1/6'i olup 48 parçasından bir parçadır. Hadiste kastedilen şeri dirhem ölçüsü işte budur. Dinar: 1 miskaldir. Miskal: Dirhem bir tam üç bölü yedisidir. Hadiste kastedilen şeri dinar ölçüsü işte budur.

Buğday, arpa, hurma ve üzüm gelince; bunun delili, el-Hakim, el-Beyhaki ve et-Tebarani, Ebî Musa ve Muaz'ın hadisinden şunu tahrir etmişlerdir: Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem] ikisini, insanlara dinleri ile ilgili hususları öğretmeleri için Yemen'e gönderdiğinde şöyle demiştir:

: **"Şu dördü dışındaki şeylerden zekat almayın: Arap, buğday, üzüm ve hurma."** [el-Hakim, sahihledi ve el-Beyhaki, ravilerinin sika ve muttasıl olduğunu söyledi]

ed-Darukutni, Süneni'nde Abdullah İbn-u Amr kanalıyla şöyle dediğini rivayet etti:

: **"Resulullah**

[Sallallahu Aleyhi ve Sellem], zekatı sadece şunlarda sünnet kıldı: Buğday, arpa, hurma ve üzüm." Şa'bi'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], Yemen halkına şöyle bir mektup yazdı:

"Zekat sadece buğday, arpa, hurma ve üzümde vardır." [el-Beyhaki, Şa'abi'den mürsel olarak tahrir etti]

Mısırda zekatın olduğunu belirten hadislere gelince; bunlar zayıftır. Mesela İbn-u Mâce, Amr İbn-u Şuayb kanalıyla babasından o da dedesinden şunu tahrir etmiştir: **إِنَّمَا سَنَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الزَّكَاةَ فِي: الحِنْطَةِ وَالشَّعِيرِ وَالتَّمْرِ أَشْيَاءَ: الإِبِلِ وَالْبَقَرِ وَالْعَنَمِ وَالذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَالْحِنْطَةَ وَالشَّعِيرِ وَالتَّمْرِ وَالزَّبَّيبِ،** **Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], zekatı sadece şunlarda sünnet kılmıştır: Buğday, arpa, hurma, üzüm ve mısır.** El-Hafız, et-Talhîs'te şöyle demiştir: İsnadları, yani İbn-u Mâce ile ed-Darukutni'nin isnatları zayıftır. Zira isnatlarında el-Arzamî vardır ki o metruktur. Aynı şekilde el-Beyhaki, Hasen kanalıyla şöyle dediğini rivayet etmiştir: **لَمْ يَفْرَضْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَّا فِي عَشْرَةٍ: الإِبِلِ وَالْبَقَرِ وَالْعَنَمِ وَالذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَالْحِنْطَةَ وَالشَّعِيرِ وَالتَّمْرِ وَالزَّبَّيبِ،** **Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], şu on şeyin dışındakilere (zekatı) farz kılmamıştır: Deve, sığır, koyun, altın, gümüş, buğday, arpa, hurma, üzüm.** İbn-u Uyayne onu, mısır derken gördüm." El-Hafız, et-Talhîs'te şöyle demiştir: "Hasen'in rivayeti Amr İbn-u Abîd kanalıyla mürsel olup o cidden zayıftır. Ebu Hatim ise onun hadisi metruktur demiştir." Yine el-Beyhaki, Sünen-i Kübra'da Hasen'den başka bir rivayetini zikretmiştir ki onda da Amr İbn-u Abid vardır. Hasen şöyle demiştir: **Resulullah** **فِي عَشْرَةٍ فَذَكَرَهُنَّ وَذَكَرَ فِيهِنَّ السُّلْتُ وَلَمْ يَذْكُرْ الدَّرَةَ**

[Sallallahu Aleyhi ve Sellem], on şeyin dışındakilere zekat koymamıştır. Bunları ve bunların içerisinde sültu zikredip mısırı zikretmedi." Sült: Kamusta geçtiği üzere bir tür arpadır. Dolayısıyla isnatlarının zayıf olmasının yanı sıra iki rivayet farklıdır. Görüldüğü üzere mısırın zekatı ile ilgili hadisler, zayıftır.

Dolayısıyla kendisinden zekatın alındığı sınıflar şu dördüdür: "Buğday, arpa, hurma ve üzümdür." Bunların dışındakilerden ise kesinlikle zekat alınmaz. Cabir'den Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in şöyle buyurduğunun rivayet edilmesine gelince:

"Nehir ve yağmur sularının suladığı şeylerden (zekat olarak) öşür (1/10) alınır. Hayvanla sulanan şeylerden ise (zekat olarak) öşriin yarısı (1/20) alınır." [Muslim, tahrir etti] İbnu Ömer'den Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

"Yağmur ile pınar sularının suladığı veya pınarların damarlarından beslenen şeylerden (zekat olarak) öşür (1/10) alınır. Hayvanlarla sulanan şeylerden ise (zekat olarak) öşriin yarısı (1/20) alınır." [el-Buhari tahrir etti] Asariyyen: Sulanmaksızın pınarların damarlarından beslenen şeydir. Ebî Saîd'den Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'den şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

"Beş vasktan az olan şeylerde zekat yoktur." [Muttefekun aleyh] Bunların hepsi, ekin ve meyvenin zekatı hakkında birer mücmel nass olup başka hadisler gelerek bunları beyan etmiş ve özellikle hasr yoluyla beyan ederek gelenler olmak üzere bunlardan

alınacak zekatı belirlemiştir. Nitekim el-Hakim, el-Beyhaki ve et-Tebarani'nin tahrir ettiği hadislerde şöyle geçmiştir:

"Şu dördü dışındakilerden zekat

alınmaz." [el-Hakim sahıhledi ve el-Beyhaki ravilerinin sika olduğunu söyledi] Yine ed-Darukutni, Süneni'nde şu hadisi rivayet etmiştir: **إِنَّمَا سَنَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الزَّكَاةَ فِي: الْحِنْطَةِ وَالشَّعِيرِ وَالْتَّمْرِ وَالزَّيْتِيبِ وَالدُّرَّةِ** "Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], zekatı sadece şunlarda sünnet kılmıştır: Buğday, arpa, hurma, üzüm ve mısır." Birinci hadiste geçen [لا], [لا] ve ikinci hadiste geçen [لِنَمَا] lafızlarının hepsinin hasr edatı olduğunda bir şüphe yoktur. Dolayısıyla bunlar, ekinin ve meyvenin zekatının bu dördüne hasredildiğine delalet etmektedir. Bunun içindir ki "Yağmur sularının suladığı" ve "Nehir sularının suladığı" ve benzeri hadislerin yerde biten her şeyden zekat alınacağına dair olması imkansızdır. Zira bunlar birer mücmel hadis olup başka nasslar bunları beyan etmiş ve zekatı, yerde biten şeylerden sadece bu dördüne hasretmiştir. Nitekim bu anlamda olan başka rivayetler de bunu teyit etmektedir. Mesela ed-Darukutni, Süneni'nde Amr İbn-u Şuayb kanalıyla onun babasından o da dedesinden Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in şöyle buyurduğunu tahrir etmiştir:

"Hurma, üzüm, buğday ve

arpada (zekat olarak) öşür (1/10) vardır." Bunların hepsi, ekin ve meyvenin zekatının ancak bazı hadislerin dört olarak belirlediği muayyen sınıflardan alınacağına delalet etmektedir. Bunlar ise arpa, buğday, üzüm ve hurmadır. Bunlar hakkında birçok hadis gelmiş olup hepsi de sahihtir. Bu da bu nasslarda geçenlerin dışında ekin ve meyvede

zekat olmadığını teyit etmektedir. Allahuteala'nın şu kavline gelince; **"Hasat günü de hakkını verin."** [el-Enâm 141] Bu ayette zekat varit olmamıştır. Çünkü bu ayet Mekke'de inmiştir ve zekat Medine'de farz kılınmıştır. Bundan dolayı öşür olmadığı halde narı zikretmiştir. Mücahit şöyle demiştir: "Ekini hasat edildiğinde onlara sümbüllerinden verin. Hurmaları olgunlaştığında ise onlara salkımlarından verin." En-Nehâî ve Ebu Ca'fer, şöyle demiştirler: "Bu ayet, zekatı olmayan narın hasat edilen şeylerden sonra zikredilmiş olması deliline binaen hasat edilen şeylere hamledilecek şekilde neshedilmiştir." Kamus el-Muhit'te şöyle geçmiştir: "Ekin ve nebatı hasat etti. Yani hasat etti demektir. Tam bir hasatla hasat ederek onu tırpanla biçti." Dolayısıyla narın zekata dahil olduğunu saksak bile hasat edilen şeylere hamledilirdi. Çünkü nar, hasat edilmez. Dolayısıyla mücmel kabilinden olur. Hadisler gelerek hasat edilenlerden zekatı verilecek olan şeylerin buğday ve arpa olduğunu beyan etmiş ve bunlara hurma ve üzüm olmak üzere iki sınıf daha eklemiştir. Her halükarda bu ayet Mekke'de indiğine ve o zaman henüz zekat farz kılınmadığına göre bu, bu ayetle istidlalin reddedilmesi için yeterlidir. Ebî Seyyâra el-Mutî'nin şöyle dediğinin rivayet edilmesine gelince;

: "Dedim ki: Yâ Resulullah! "Benim arılarım var." Buyurdu ki: "**O halde öşürünü ver.**" Dedi ki: "Dedim ki yâ Resulullah! Arıların olduğu dağı benim himayeme ver." Dedi ki: "Onun olduğu dağı benim himayeme verdi." Yine Amr İbn-u Şuayb kanalıyla babasından o da dedesinden şöyle dediği rivayet edilmiştir: جَاءَ هَلَالٌ، أَحَدٌ

بَنِي مُتْعَانَ، إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعْشُورَ نَحْلٍ لَهُ، وَكَانَ سَأَلَهُ أَنْ يَحْمِيَ لَهُ وَادِيًا يُقَالُ لَهُ سَلْبَةٌ، فَحَمَى لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَلِكَ الْوَادِيَّ. فَلَمَّا وَلى عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ كَتَبَ سَفِيَّانُ بْنُ وَهْبٍ إِلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ يَسْأَلُهُ عَنْ ذَلِكَ فَكَتَبَ عُمَرُ: إِنْ أَدَى إِلَيْكَ مَا كَانَ يُؤَدِّي إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ عَشُورِ نَحْلِهِ، فَاحْمِ لَهُ سَلْبَتَهُ، وَإِلَّا فَايْمًا هُوَ دُبَابٌ غَيْثٌ يَأْكُلُهُ مَنْ يَشَاءُ "Beni Mutan'dan biri olan Hilal, arılarının öşrü ile birlikte Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'e geldi ve Selebe denilen bir vadinin kendisine himaye edilmesini talep etti. Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem] de bu vadiyi onun himayesine verdi. Ardından Ömer İbn-ul Hattab [Radiyahallahu Anh], yönetime atanınca Sufyân İbn-u Vehb ona, vadi hakkında sorduğu bir mektup yazdı. Bunun üzerine Ömer, ona şöyle bir mektup yazdı: Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'e verdiği arıların öşrünü sana da verirse Selebe'yi onun himayesine ver. Aksi takdirde o, yağmur sineklerinin dilediğince konduğu yerdir." Bu hadis, balda zekatın olduğuna istidlalde bulunmaya uygun değildir. Zira Ebî Seyyâra'nın hadisi munkatidir. Çünkü bu, Süleyman İbn-u Musa'nın Ebî Seyyâra'dan rivayet ettiği bir hadistir. Nitekim el-Buhari, şöyle demiştir: "Süleyman, sahabeden hiçbir kimseyi görmemiştir ve balın zekatı hususunda sahih olan bir şey yoktur." Amr İbn-u Şuayb'ın hadisini ise Ebu Davud ve en-Nesaî rivayet etmiş ve İbn-u Abdilberr el-İstizkar'da hasenlemiştir. Buna rağmen zekatın balda vacip olduğuna delalet etmez. Çünkü onun verdiği şey nafîle olup Ömer'in fiilinin deliline binaen alınan şey karşılığında o ikisine himaye hakkı verilmiştir. Çünkü o, illeti fark etti ve bunun aynısını emretti. Nitekim Sa'd İbn-u Ebî Zubâb'tan rivayet edilen şu hadis bunu teyit etmektedir: أَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اسْتَعْمَلَهُ عَلَى قَوْمِهِ وَأَنَّهُ قَالَ لَهُمْ: أَدُوا الْعُشْرَ فِي

العسل "Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], onu kavmi üzerine amil olarak görevlendirdi ve o da onlara şöyle dedi: Balın öşrünü verin." [el-Beyhaki ve İbn-u Ebî Şeybe tahrir etti. El-Buhari, el-Ezderî ve başkaları zayıf dedil] Bununla birlikte eş-Şâfi, şöyle demiştir: Sa'd İbn-u Ebî Zubâbe'nin rivayet ettiği şey şuna delalet etmektedir: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمْ يَأْمُرْهُ فِيهِ بِشَيْءٍ، وَأَنَّهُ شَيءٌ رَأَىهُ "Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], bal hususunda ona hiçbir şey emretmemiştir. Bu onun gördüğü bir şey olup kavmi, bunu ona nafile olarak vermiştir." İşte bunların hepsi, balda zekat olmadığına delalet etmektedir. Hatta kendisi ile istidlalde buldukları hadisler bile balda zekatın vacip olmadığına delalet etmektedir.

İşte bu nassların hepsi, şeriatın hakkında nisap beyan etmediği şeylerden zekat alınmayacağına delalet etmektedir. Çünkü nasslar, nisabı ve verilecek miktarı beyan etmiştir. Dolayısıyla zekat, bunlara vacip olmaktadır. O halde bir şey hakkında nass varit olmadan bu şeyden hangi esasa göre zekat veya ne kadar zekat alınacak?! Özellikle nisabı ve verilecek miktarı beyan eden nasslar illetli olarak gelmemişken bunlara kıyas etmek doğru olmaz. Bunun da ötesinde başka nasslar gelerek zekatı verilecek şeyleri aynı olarak beyan etmiştir. Bununla da yetinmemiş bilakis zekatı, bu şeylere hasretmiş ve hasrederken de birden çok hasr edatı kullanmıştır. Sadece bu bile zekatın ancak nassların belirttiği şeylerin ayninden verileceği ve bunların dışındaki şeylerden kesinlikle verilmeyeceğine delalet eder.

Şöyle denilebilir: Kuran ve sünnetteki nasslar, malın zekatının vacipliliğini genelleştirerek gelmiştir. Zira Allahuteala, Kuran'da şöyle buyurdu:

"Onların mallarından zekat al." [Et-Tevbe 103] Ve şöyle buyurdu:

"Onların mallarında belli bir hak

vardır." [Mearic 24] Hadiste ise şöyle geçmiştir:

"Onlara Allah'ın kendilerine mallarda

zekatı farz kıldığım haber ver." [İbn-ü Abbas kanalıyla muttefekun aleyh]

Bunlar, tüm mal türlerini kapsamaktadır. Dolayısıyla şeriatın istisna ettikleri müstesna bunların hepsinde zekat gerekir. Şeriat ise Aleyhi's Salatu ve's Selam'ın şu kavline binaen köle ve atın dışında başka bir şeyi istisna etmemiştir:

"Müslümana kölesi ve atı için bir

zekat yoktur." [Ebi Hurayra kanalıyla muttefekun aleyh]

Bunun cevabı şöyledir: Bu nass mücmel olup beyana muhtaçtır ve sünnet gelerek aynen faiz gibi onu beyan etmiştir. Zira faizin yasaklanması mücmel olarak gelmiş ve sünnet gelerek onu beyan etmiştir. Dolayısıyla faizin yasaklanması genel olarak gelmesinden dolayı faiz her şeyde haramdır denilmez. Bilakis sünnetin gelerek beyan ettiği faizli mallarda faiz haramdır denilir. Çünkü faizle ilgili nass mücmeldir ve sünnet onu beyan etmiştir. Dolayısıyla bunların dışındaki şeylerde faiz yoktur. Aynı şekilde zekatla ilgili emrin genel olarak gelmesinden dolayı her şeyde zekat vaciptir denilmez. Bilakis zekat, sünnetin gelerek nisaplarını beyan ettiği mallarda vaciptir denilir. Dolayısıyla bu şekilde kendisinden zekat alınacak malların türlerini de açıklamış olur. Çünkü Allah, zekatı mücmel olarak emretmiş ve alınacak miktar ile bu miktarın ne zaman alınacağını beyan etmemiştir. Hadisler gelerek verilmesi vacip olan miktarları, nisaba ulaştığında alınacak olan nisap miktarlarını, ne

zaman verileceğini, ekin gibi sırf (hasadın) gerçekleşmesi veya altın ile gümüş gibi (üzerlerinden) muayyen bir zamanın geçmesi ile vacibin tahakkuk ettiğini beyan etmiştir. İşte zekat, sünnetin açıkladığı bu beyana göre alınmalıdır. Dolayısıyla zekatın vacip olduğu mallar, sünnetin kendilerinden zekatın alınacağını ve keyfiyetini beyan ettiği mallardır. Bunların dışındakilerde zekat yoktur. Bilakis hiçbir şekilde bunlardan zekatın alınması gerçekleşmez. Zira bunlar hakkında ne zekatın alınacağı zaman ne nisap miktarı ne de alınacak miktar bilinmektedir. Dolayısıyla şeriatın beyan ettiği şeylerin dışındaki bir şeyden zekat alınmasının gerçekleşmesi kesinlikle imkansızdır. Nitekim bu şeyler hakkında açık naslar varit olmuştur: Ebî Hurayra'dan Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

... *"Altın ve gümüşe sahip olup onun hakkını vermeyen hiçbir kimse yok ki kıyamet günü onun için ateşten levhalar basılıp cehennemde ateşinde kızdırılarak onunla alını, yüzü ve sırtı dağlanmamış olsun..."* [Muttefekun aleyh] Yine Sallallahu Aleyhi ve Sellem, şöyle buyurmuştur:

"Beş ukiyeden az olan gümüşte zekat yoktur." [Muslim, Cabir kanalıyla tahrir etti] Ali İbn-u Ebî Talib [Radiyahallahu Anh]'den Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

"Şayet 200 dirhemin olur ve üzerinden de bir yıl geçerse buna 5 dirhem (zekat) gerekir. 20 dinarın oluncaya kadar altında sana bir şey gerekmez. Şayet 20 dinarın olur ve üzerinden de bir yıl geçerse buna 0,5 dinar (zekat) gerekir." [Ebu Davud tahrir etti ve hasendir] Aleyhi's Salatu ve's Selam, şöyle buyurmuştur:

"Deve, sığır ve koyuna sahip olup zekatını vermeyen bir kimse yoktur ki kıyamet günü bunlar mümkün olan en iri ve en semiz şekilde gelerek boynuzlarıyla onu süsmemiş ve ayaklarıyla çiğnememiş olsun." [Ebi Hurayra kanalıyla muttefekun aleyh] Sallallahu Aleyhi ve Sellem, şöyle buyurmuştur:

"Şunlarda öşür (1/10) vardır: Hurma, üzüm, buğday ve arpa." [ed-Darukutni, Süneni'nde Amr İbn-u Şuayb kanalıyla babasından o da dedesinden tahrir etti] Yine aynı kanalla Amr İbn-u Şuayb'ın şöyle dediğini tahrir etmiştir:

"Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], zekatı sadece şunlarda sünnet kıldı: Buğday, arpa, hurma ve üzüm." Muaz İbn-u Cebel'den Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in kendisini Yemen'e gönderdiğini ve şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

"Hububattan hububat, davardan koyun, deveden (erkek veya dişi) deve ve sığırdan dişi sığır al." [Ebu Davud, İbn-u Mâce ve ed-Darukutni tahrir etti]

Hakeza zekat, sadece hakkında nassın geldiği ve nassın beyan ettiği mallara gerekir bunların dışındaki şeylere kesinlikle gerekmez. Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in belli malları -ki bunlar köle ve attır- zekattan istisna ettiği ve bunun da istisna etmediği mallarda zekatın vacip olduğu anlamına geldiği iddiasına gelince; batıl bir iddiadır. Çünkü Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], zekattan belli malları istisna etmemiştir. Zira o, zekatın köle ve at dışında her şeyde vaciptir diye bir şey söylememiştir. Bilakis zekat emri, mücmel olarak gelmiş ve nasslar gelerek bu mücmelliği tamamen beyan etmiştir. Dolayısıyla kesinlikle istisna meselesi diye bir şey yoktur. Köle ve at kıssasına gelince; Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], bu ikisini istisna etmemiştir. Bilakis bunlarda zekatın olmadığını haber vermiştir. Zira el-Buhari, Ebî Hurayra'dan Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

"Müslüman için atında ve kölesinde zekat yoktur." Ebî Hurayra'dan yapılan başka bir rivayette ise Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

"Müslüman için kölesinde ve atında zekat yoktur." Yine Ali [Radiyallahu Anh]'den Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

... *"Sizi atın ve kölenin zekatından muaf tuttum. Haydi zekatı getirin..."*
[Ahmed ve Sünen sahipleri tahrir etti ve el-Hafız, isnadının hasen olduğunu söyledi] Bu, bir istisna değildir. Bilakis bir haber vermedir. Dolayısıyla

zekattan istisna edilmiş hiç bir mal yoktur. Aynı şekilde eşeğin zekatı olmadığına dair de nass gelmiştir. Ebî Hurayra'nın şöyle dediği rivayet edilmiştir:

:

"Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'e eşeğin zekatı olup olmadığı soruldu. O da buyurdu ki: **"Bana onun hakkında sadece şu ayetin dışında başka bir şey gelmedi:**

"Kim zerre miktarı

hayır işlerse onu görür. Kim de zerre miktarı şer işlerse onu görür." [ez-Zilzal 7-8] [Muttefekun aleyh] Ebî Hurayra'nın hadisinde geçtiği üzere hakkında sorulan at da böyledir. Bu ise bir istisna değildir. Bilakis bir sorunun cevabıdır. Bundan dolayı Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], mallardan köle, at ve eşeği istisna etmiş sayılmaz. Zira bunlarda zekat yoktur demiş. Keza tüm mallara zekatı vacip kılmış da sayılmaz. Zira bu, şeri nasslarla tamamen çelişmektedir ki bu nasslarda kesinlikle istisna varit olmamıştır. Çünkü istisna, ya hükme ilişkin genel bir nassın olması ve aynı nassın, yani aynı cümlelerin içerisinde bundan istisna edilen şeyin istisna edatlarından bir edatla gelmesi ile olur. Mesela "Muhammed hariç kavim geldi" ve "At ve köle hariç her şeye zekat vaciptir" cümlelerinde olduğu gibi. Ya da genel bir nass olur ve başka özel bir nass gelerek bu genel için bir tahsis olur. Böylece ondan, yani genelden istisna edilmiş olur. At, köle ve eşekle ilgili nasslarda ise böyle bir şey mevcut değildir. Çünkü zekat hakkındaki nass mücmeldir ve sünnet gelerek onu beyan etmiştir. Ayrıca at ve köle ile ilgili hadis, genel bir cümle içerisinde gelerek herhangi bir istisna edatı ile istisna

edilmemiştir. Bilakis cümle içerisinde tek başına gelmiştir. Dolayısıyla istisna değil bir haber verme olur.

Ticaretin zekatına gelince; bunun vacip olduğunun delili hadis ve sahabe icmâdır. Ebu Davud, kendi isnadı ile Semere İbn-u Cendeb'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Emmâ ba'd; Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem] bize, alış-veriş için hazırladığımız şeylerin zekatını vermemizi emrederdi." [el-Hafız, Buluğ-il Meram'da Ebu Davud'un rivayet ettiğini ve isnadının leyyin olduğunu söyledi] Yine Ebû Amr İbn-u Hamas'tan babasının şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Ömer, beni emretti ve şöyle dedi: "Malının zekatını ver." Dedim ki: "Malım da mal olsa sanki! Ok kılıfından ve tabaklanmış deriden başka bir şey değil." Bunun üzerine Ömer dedi ki: "Onları düzelt sonra da zekatını ver." [Ahmed, eş-Şâfi ve başkaları tahrir etti] Bu, benzerleri gibi meşhur olmuş hiçbir kimsenin karşı çıkmadığı bir kıssadır. Dolayısıyla bir icmâdır. Oysa ok kılıfı ve tabaklanmış derinin aynine zekat gerekmez. Bunlar, alış-veriş amaçlı olmadıkça genellikle zekat gerektirecek kadar çok miktarda mülk edinilmeyen mallardandır. Dolayısıyla bu kıssa, bunların alış-veriş amaçlı olduğuna dair bir karinedir.

Üçüncü Hususa Gelince: Zekatın Mal Sahibi Olan Herkesten Alınması: Bu da erkek yada kadın akıllı yada deli çocuk yada baliğ olsun zekatın her Müslümandan alınacağı anlamına gelmektedir. Kadın ve erkeğe gelince; nassların genelliğinden ortaya çıkmaktadır. Çocuk ve deliye gelince; çünkü zekat, malla ilgili bir hak olup mal olması bakımından

malda vacip olan tek haktır. Bunun içindir ki Allahuteala şöyle buyurdu: **"Onların mallarından**

zekat al." [Et-Tevbe 103] Ve şöyle buyurdu:

"Onların mallarında bir hak vardır." [Mearic 24] Hadiste ise şöyle geçmiştir:

"Allah'ın kendilerine mallarında zekatı farz kıldığını bildir." [İbn-u Abbas kanalıyla muttefekun aleyh] Bir Arabinin sorusuna cevaben gelen muttefekun aleyh olan hadiste şöyle geçmiştir:

... : ...
 : ... "O, İslam hakkında soruyordu...Ta ki şöyle diyinceye kadar: Resulullah ona zekatı zikredince şöyle dedi: Zekatın dışında bir borcum var mı?"
 Buyurdu ki: **"Hayır, ama nafîle olarak verirsen o başka."** İşte bunlar zekatın, mal sahibinin mükellef olup olmamasına bakılmaksızın mal olması bakımından ancak mala farz kılındığına delalet etmektedir. Zira Allah, mala sahip olan bir Müslümana mal sahibi, yani zengin olması vasfıyla birçok hakkı farz kılmıştır. Mesela malla cihat etmesini, aç olanı doyurmasını, nafakayı ve benzeri hususları farz kılmıştır. Ancak Allah, Müslümanın sahip olduğu mala tek bir hakkın -ki o da zekattır- dışında başka bir şeyi farz kılmamış, mala vacip olan hakları ona hasretmiş ve malda başka hakların olmasını nefyetmiştir. Bu da farziyetin, sahibinin mükellef olup olmamasına bakılmaksızın mal olması bakımından mala odaklandığına delalet etmektedir. Bu, mal sahibi mükellef olmasa, yani çocuk veya deli olsa dahi maldan zekatın alınacağına dair bir delildir. Yine Allah, mal sahibi olması vasfıyla bir Müslümana bir takım farzları,

yani malla ilgili bir takım hakları farz kılarken mükellef olsun yada olmasın bunları ona mutlak olarak farz kılmıştır. Bu da akrabaların ve eşlerin nafakası, cinayetlerin diyeti ve itlaf edilen şeylerin kıymeti gibi. İşte bunların hepsi, malla ilgili olmasından dolayı çocuk ve deliye vaciptir. İşte zekatta böyledir. Çünkü zekat da malla ilgili bir haktır. Bunun da ötesinde Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'den şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

"Her kim malı olan bir yetime veli olursa onun malı ile ticaret yapsın, sadaka yiyip bitirinceye kadar onu olduğu gibi bırakmasın." Yani zekat demektir.

[Tirmizî ve ed-Darukutni, Amr İbn-u Şuayb kanalıyla babasından o da dedesi Abdullah İbn-u Amr'dan tahrir etti] Her ne kadar bu hadisin isnadında hakkında söz olan el-Mesnî İbn-u es-Sabâh olsa da Amr İbn-u Şuayb'tan o da Ömer İbn-ul Hattab'tan mevkuף olarak rivayet edilmiştir. Teklifin olmaması her ikisini de kapsamasına binaen deli de yetime kıyas edilir. Dolayısıyla mükellef olmadığı halde çocuğa zekat vacip olduğunu göre aynı şekilde deliye de vacip olur.

Dördüncü Hususa Geline: Zekatın Beyt-ul Mâlde Özel Bir Bölüme Konması: Çünkü Müslümanların hak ettiği ve sahibi belli olmayan her mal Beyt-ul Mâl'in haklarındandır. Müslümanların maslahatlarına harcanması gereken her hak ise Beyt-ul Mâl'in üzerindeki bir haktır. Her ne kadar zekat, Müslümanların hak ettiği şeylerden olsa da Şâri, sahibini nassla belirlemiştir. Zira şeriat, zekatın harcanacağı yerleri belirlemek ve sadece sekiz sınıfa hasretmekle zekatın sahibini de belirlemiş olmaktadır. Allahuteala şöyle

buyurdu:

"Sadakalar (zekatlar)

ancak fakirlere, miskinlere, zekat amillerine, müellefe-i kulûba (gönülleri İslam'a ısındırılacak olanlara), **kölelere, borçlulara, Allah yolundakilere, yolda kalmışlara mahsustur.**" [Et-Tevbe 60] Madem ki zekat, bu sınıflara hasredilmiştir o halde Beyt-ul Mâl'in haklarından değildir. Çünkü zekat, harcanacağı sınıfları belli olan bir mal olup bu sınıfların dışında başka bir yere harcanması caiz değildir. Beyt-ul Mâl ise zekat için sadece bir korunak yeri olup onun haklarından değildir. Beyt-ul Mâl, sadece zekatın korunak yeridir: Çünkü zekat, halifeye verilir ve onu tahsil edecek olan odur. Nitekim Enes'ten bir adamın Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'e şöyle dediği rivayet edilmiştir:

:

"Elçilerine zekatı verdiğimde

zekat hususunda Allah'a ve resulüne karşı temize çıkmış olur muyum? Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem] buyurdu ki: **"Evet, elçilerime zekat verdiğinde zekat hususunda temize çıkmış olursun. Onun ecri sana ait olur günahı ise onu değiştiren kimseye olur."** [Ahmed, tahrir etti ve el-Haysemi ile ez-Zeyn sahihledi] Yine Beşir İbn-u el-Hasâsiyye'den şöyle dediği rivayet edilmiştir:

:

:

"Dedik ki: Yâ Resulullah!

Zekat toplayanlar, (zekat hususunda) bize karşı haddi aşıyorlar. Mallarımızdan bize karşı haddi aştıkları miktarı gizleyelim mi?

Buyurdu ki : "Hayır." [Ebu Davud ve Abdurrezzak tahrir etti ve el-Münziri sükut etti] İşte bu hadisler zekatın, halifeye verileceğine dair bir delildir. Zekatı tahsil etmeleri için valilerini ve amillerini gönderecek sonra kendi görüş ve içtihadında göre belli sınıflara harcayacak olan odur. Bunun içindir ki zekatın korunak yeri Beyt-ul Mâl'dir. Ancak sadece onun korunak yeridir. Zira zekat ancak belli olan sınıflara harcanır. Bunun içindir ki Beyt-ul Mâl'de özel bir bölüme konur. Her ne kadar zekat, halifeye verilmesi ve zekatı vermeyi geciktirmeleri halinde insanları cezalandıracak olan olmasından dolayı Beyt-ul Mâl'ın gelirlerinden olsa da kesinlikle halifenin kendi görüş ve içtihadına göre harcayacağı şeylerden değildir. Bilakis halifenin görüşü ve içtihadı, sadece zekatı hak eden sınıfların sınırı ile sınırlıdır.

Beşinci Hususa Gelince: Yalnızca Sıfatı ve Sayısı Belirlenmiş Özel Kişilere Harcanması: Çünkü Allah, zekatın harcanacağı kimseleri belirlemiş ve zekatın harcanmasını belirlediği kimselere hasretmiştir. Allahuteala, şöyle buyurdu:

"Sadakalar (zekatlar)

ancak fakirlere, miskinlere, zekat amillerine, müellefe-i kulûba (gönülleri İslam'a ısındırılacak olanlara), **kölelere, borçlulara, Allah yolundakilere, yolda kalmışlara mahsustur.**" [Et-Tevbe 60] Bu kişilere hasredilmesi [] "ancak" lafzı ile gerçekleşmiştir ki o, bir hasır edatıdır. Dolayısıyla bunların dışındakilere harcanması kesinlikle helal olmaz. Bunun içindir ki Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], şöyle buyurdu:

"Zekat, zengine ve

gücü yerinde olan kimseye helal olmaz." [Tirmizi, Abdullah İbn-u Amr kanalıyla tahrir etti ve hasenledi. El-Hakim, Ebî Huraya kanalıyla tahrir etti ve sahihledi]

Yine Sallallahu Aleyhi ve Sellem, zekat hakkında şöyle buyurmuştur: **"Zekatta**

zengine ve kazanmaya gücü yeten kimseye pay yoktur."

[Ahmed, Ebu Davud ve en-Nesai tahrir ett ve ez-Zehebi, sahih hadis ve ravilerinin sika olduğunu söyledi] İşte bu hadisler zekatın, kesinlikle bu sekiz sınıftan başkasına harcanmayacağına dair bir delildir.

Madde-144: Zimmilerden cizye tahsil edilir. Verebileceği miktarda balığ erkeklerden alınır. Kadınlar ile çocuklardan alınmaz.

Bu maddenin delili kitap ve sünnettir. Kitaba gelince, Allahuteala şöyle buyurdu:

"Küçülerek elleriyle cizye verinceye kadar." [Et-Tevbe 29]

Sünnete gelince; şu hadistir:

"Resulullah

[Sallallahu Aleyhi ve Sellem], Hacer Mecusilerine onları İslam'a davet eden bir mektup yazdı ki; kim Müslüman olursa ondan kabul edilecek aksi takdirde kestiklerinin yenilmemesi ve kadınları ile nikahlanılmamasından dolayı ona cizye konulacaktır." [Ebu Ubeyd, el-Emval'de, Ebu Yusuf, el-Harac'ta ve başkaları rivayet etti]

Cizye, sadece muktedir olanlardan alınır. Bu da Allahuteala'nın şu kavlinden dolayıdır: [] **"elleriyle"** Yani muktedir olanlardan demektir. Erkeklerden alınır ve kadınlar ile çocuklardan alınmaz. Bu da Aleyhi's Salatu ve's

Selam'ın Muaz'a şöyle demesinden dolayıdır:

"*Buluğa eren herkesten bir dinar al.*" [el-Hakim tahrir etti ve sahihledi] Ve çünkü el-Beyhaki, Sünen-i Kübra'da Amr İbn-u Şuayb'tan o da babasından o da dedesinden Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in şöyle buyurduğunu tahrir etmiştir: "*Yemen*

halkından baliğ olan herkese birer dinar cizye farz kılındı." Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in [] "**Buluğa eren**" ve

[] "**baliğ olan**" lafızlarını müzekker olarak zikretmesi cizyenin, kadınlardan ve baliğ olmayanlardan alınmayacağına delalet etmektedir. Aynı şekilde Ömer, ordu komutanlarına şöyle bir mektup yazmıştır: "Cizye koysunlar ama tıraş olanların (baliğ olanların) dışında kadınlara ve çocuklara koymasınlar." [Ebu Ubeyd, el-Emval'de ve el-Beyhaki, Eslem'den tahrir etti] Hiçbir kimsenin Ömer'e karşı çıktığı bilinmemektedir. Dolayısıyla bu, bir icmâdır. Aynı şekilde çocuğa kıyasen deliden de cizye alınmaz.

Madde-145: Haracî araziden gücü yettiğince harac alınır. Öşri araziden ise bilfiil çıkan mahsulün zekatı alınır.

Bu maddenin delili; ez-Zuhri'den şöyle dediğinin rivayet edilmesidir: قَضَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيمَنْ أَسْلَمَ مِنْ أَهْلِ الْبَحْرَيْنِ أَنَّهُ قَدْ أَحْرَزَ دَمَهُ وَمَالَهُ إِلَّا أَرْضَهُ، فَإِنَّهَا فِيَّ لِلْمُسْلِمِينَ، لِأَنَّهُمْ لَمْ يُسَلِّمُوا وَهُمْ مُمْتَنِعُونَ "Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], Bahreyn halkından Müslüman olanların arazileri dışında kanlarını ve mallarını koruduklarına hükmetti. Zira arazi Müslümanlara ait bir feydir. Çünkü onlar, güçlü durumda iken Müslüman

olmadılar." [Yahya İbn-u Adem, Kitab-ul Harac tahrir etti] Yani onlar, Müslümanlara karşı güçlü bir durumda iken demektir. Dolayısıyla bu, fetih yoluyla fethedilen beldelerdeki arazilerin ganimetlerden olduğuna dair bir delildir. Ancak efendimiz Ömer [Radiyahallahu Anh], gelerek arazinin rakabesini (aslını) Beyt-ul Mâl'a ait bir mülk olarak ve menfaatini de sahiplerine bıraktı. Böylece araziden faydalanmaları karşılığında onlardan belli bir miktar değil de arazinin taşıyabileceği bir harac alır oldu. Zira Irak'ın bazı nahiyelerinde her bir ceribe bir kafız ve bir dirhem harac vergisi koydu. Cerib, arazinin belli bir alanına ait belli bir ölçüdür. Başka bir bölgeye bu miktarın dışında bir harac vergisi koydu ve Şam bölgelerinde bundan başkasıyla amel etti. Zira Ömer'in her arazi için taşıyabileceği şeyi gözettiği bilinmektedir. Bu, haracî arazi hakkındadır. Öşri arazilere gelince; ahalisinin üzerinde Müslüman olduğu arazi ve Arap yarımadasıdır. Öşri arazilerden fiili mahsul üzerinden zekat alınır ki bu, yağmur suyu ile sulanması halinde öşür ve araçla sulanması halinde öşrün yarısıdır.

Madde-146: Müslümanlardan, Beyt-ul Mâl masraflarını karşılamak için şeriatın alınmasını caiz gördüğü vergi alınır. Şu şartla ki marufa göre mal sahibine bırakılması gereken ihtiyaçlardan fazla bulunan kısımlardan alınmalı ve bunun, devletin ihtiyaçlarını gidermeye yetip yetmediği gözetilmelidir.

Bu maddede üç husus vardır: Birincisi: Verginin alınması. İkincisi: Bu verginin sadece örfe göre mal sahibinin gerek duyduğu ihtiyaçların fazlasından alınması. Üçüncüsü:

Sadece Beyt-ul Mâl'in ihtiyaç duyduğu miktarda alınması ve bundan fazlasının alınmaması.

Birinci Hususa Gelince: Vergi kelimesi, Batılı bir ıstılahtır ve sultanın, işlerin idaresi için tebaaya koyduğu bir şeydir. Varit olan soru şudur: İslam Devleti'nin işlerinin idaresi için Müslümanlara vergi koyması caiz midir? Bunun cevabı şöyledir: Şeriat, Beyt-ul Mâl'in gelirlerini belirlemiş, bu gelirleri tebaanın işlerinin idaresine tahsis etmiş ve tebaanın işlerinin idaresi için vergiler koymamıştır. Ayrıca Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], tebaanın işlerini bu gelirlerle idare ederdi. Aleyhi's Salatu ve's Selam'ın ne insanlara vergi koyduğu sabit olmuş ne de ondan kesin olarak böyle bir şey rivayet edilmiştir. Devletin sınırlarındaki kimselerin ülkeye giren emtialardan vergi aldıklarını öğrenince bunu yasaklamıştır. Zira Akabe İbn-u Amir'den rivayet edildiği üzere o, Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'i şöyle buyurduğunu işitmiştir:

"Gümrük vergisi alan cennete giremez." [Ahmed, tahrir etti ve el-Hakim ile ez-Zeyn sahihledi] Ebî'l Hayr'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: Ruveyfa İbn-u Sabit'in Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'i şöyle buyururken işittim dediğini işittim:

"Gümrük vergisi alan ateştedir." [Ebu Ubeyd, el-Emval'de ve Ahmed tahrir etti. Ez-Zeyn hasenledi ve şöyle dedi: "Yani Âşir demektir."] Âşir, dış ticaretten öşür alan kimsedir. Bu da Batının ıstılah haline getirdiği anlamda vergi alınmasının yasak olduğuna delalet etmektedir. Ayrıca Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], Ebi Bekre kanalıyla rivayet edilen muttefekun aleyh olan hadiste şöyle buyurmuştur:

... *"Kanlarınız, mallarınız ve ırzlarınız, tıpkı şu şehrinizde bu ayınızda şu gününüzün haram olması gibi birbirinize haramdır."* Bu hadis genel olup devlet de dahil her insanı kapsar. Verginin alınması ise Müslüman bir kimsenin malını onun rızası olmadan almaktır. Bu da vergiyi almanın caiz olmadığına delalet etmektedir.

Ancak Beyt-ul Mâl'in gelirlerinin alındığı yerler ve bu gelirlerin miktarı sınırlı olup tebaanın işlerinin gözetimi için yeterli olmayabilir. Bazen gözetilmesi gereken işler olduğu halde Beyt-ul Mâl'in gelirleri bitmiş olabilir. Peki bu durumda vergi koymak caiz midir değil midir? Bunun cevabı şöyledir: Bazı işler vardır ki şeriat bunları, sadece Beyt-ul Mâl'a vacip kılmış olup Müslümanlara vacip kılmamıştır. Bazı işler de vardır ki şeriat bunları, hem Beyt-ul Mâl'a hem de Müslümanlara vacip kılmıştır. Sadece Beyt-ul Mâl'a vacip kıldığı ve Müslümanlara vacip kılmadığı işlerin yerine getirilmesi için devletin Müslümanlara vergi koyması helal olmaz. Eğer Beyt-ul Mâl'da mal varsa bu işleri yapar. Eğer mal yoksa bu işleri yapacak mala sahip oluncaya kadar bunları erteler. Kesinlikle bunun için Müslümanlara vergi koyamaz. Çünkü şeriat, bunu Müslümanlara vacip kılmamıştır. Dolayısıyla Müslümanlardan vergi almak helal olmaz. Çünkü bu durumda vergi almak bir zulüm olur ki bu haramdır. Aynı şekilde Allah'ın vacip kılmadığı bir şeyi vacip kılmak olur ki bu da mubahı haram ve haramı mubah kılmak gibidir. Bu ise şeriatı haddi aşmak olur. Bunu inanarak yapan bir kimse kafir, inanmayarak yapan kimse ise asi sayılır. Bundan dolayı şeriatın kitap ve sünnette

Müslümanlara vacip kılmadığı işlerde devletin onlara vergi koyması helal olmaz. Bu da zekat amillerinin maaşlarını vermesi, müellefe-i kulûba, azat olmaları için kölelere ve borçlarını ödemeleri için borçlulara mal vermesi, artı ikinci bir yol yapması, yağmur olmasına rağmen baraj yapması, ihtiyaç olmadığı halde ikinci bir hastane yapması ve olmaması halinde zarara yol açmayan ancak olması halinde daha iyi ve mükemmel olacak benzeri şeyleri yapması gibi. İşte tüm bu işleri yapmak için devletin Müslümanlara vergi koyması helal olmaz. Çünkü şeriat, bunları Müslümanlara vacip kılmamıştır. Nitekim fakihler, bu tür işler hakkında Beyt-ul Mâl'in varlığını ve yokluğunu göz önüne alarak bunları gerçekleştirmenin ona ait olduğunu söylemişlerdir. Dolayısıyla eğer mal varsa onu yerine harcamak bir hak olur. Eğer yoksa bu hak düşmüş olur.

Şeriatın hem Beyt-ul Mâl'a hem de Müslümanlara vacip kıldığı işlere gelince; Beyt-ul Mâl'da mal bulunmadığında veya mal kalmadığında bu durumda devlet, şeriatın hem Müslümanlara hem de Beyt-ul Mâl'a vacip kıldığı maslahatlarla kaim olmak için Müslümanlara vergi koyabilir. Çünkü Allah'ın bu işleri Müslümanlara vacip kılması ve imamı da onlara veli yapması nassla sabittir. Dolayısıyla bu malı onlardan tahsil edecek ve bu maslahatlara harcayacak olan imamdır. Bu da fakirler, miskinler ve yolda kalmışlar için gerekli nafakalar gibi olup ne Beyt-ul Mâl'in zekat gelirlerinde ne de diğer gelirlerinde olmak üzere Beyt-ul Mâl'da onlara harcanacak bir şeyin bulunmaması halindedir. Çünkü fakirleri doyurmak tüm Müslümanlara vaciptir. Sallallahu Aleyhi ve Sellem, şöyle

buyurmuştur:

"Aralarında bir kişinin aç olarak sabahladığı herhangi bir hane halkının üzerinden Allahuteala'nın zimmeti/koruması kalkmıştır." [Ahmed, İbn-u Ömer kanalıyla tahrir etti ve Ahmed Şakir sahihledi]

Ordu, savaş ve savaş hazırlıkları için gerekli olan her şey için gerekli harcamalar da böyledir. Eğer Beyt-ul Mâl'da bunlara yetecek mal yoksa bunların yapılması için Müslümanlara vergi koyulur. Bu da Allahuteala'nın şu kavlinden:

"Mallarınız ve canlarınız ile Allah yolunda cihat edin!" [Et-Tevbe 41] Ve şu kavlinden dolayıdır:

"Malları ve canları ile Allah yolunda cihat edenler." [en-Nisâ 95] Yine Enes'ten Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

"Mallarınız, elleriniz ve dillerinizle müşriklerle cihat edin." [Ahmed ve en-Nesâi, tahrir etti ve en-Nesâi ile el-Hakim sahihledi ve ez-Zehebi muvafakat etti] Alternatifi bulunmayan bir yolu açmak ve zorunlu olan bir hastaneyi inşa etmek gibi yapılmaması halinde Müslümanlara zarar verecek, karşılıksız refiklik ve maslahat yönünden harcama yapmayı gerektirip bir zorunluluk olan ve bulunmaması halinde ümmeti zarara sokacak benzeri her şey de böyledir. Devlet bunları yapmak için Müslümanlara vergi koyabilir. Çünkü zararı ortadan kaldırmak Müslümanlara vaciptir. Aleyhi's Salatu ve's Selam şöyle buyurdu:

"Zarar vermek de yoktur. Zarar görmek de yoktur." [Ahmed, İbn-u Abbas'tan ve el-Hakim Ebi Said el-

Hudri'den tahrir etti. El-Hakim sahihledi ve ez-Zehebi muvafakat etti] Askerlerin, kâdilerin ve öğretmenlerin rızıkları da böyledir. Bunlar şeriatın, Müslümanlara vacip kıldığı işlerdendir. Zira sarih nasların delalet ettiği üzere eğitim, yargı ve cihat onlara farzdır. Beyt-ul Mâl'a vacip olmakla birlikte şeriatın, Müslümanlara vacip kıldığı bu işleri yerine getirmek için devletin vergi koyması caizdir. Çünkü bunların Müslümanlara farz olduğu hususunda naslar açıktır. Maddedeki birinci hususun delili işte budur.

İkinci Hususa Gelince: Bunun delili, Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in şu kavlidir:

"Sadakanın en hayırlısı zenginın sırtından olandır."

[Hakim İbn-u Hizâm ve Ebi Hurayra kanalıyla muttefekun aleyh] Zenginlik ise insanın ihtiyaçlarını doyurması için kendisine yetecek miktara ihtiyaç duymasıdır. Yine Cabir'den rivayet edildiği üzere Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], şöyle buyurdu:

"Sadakanın en hayırlısı zenginın sırtından olandır. Veren el, alan elden daha hayırlıdır. Nafakasını vermek zorunda olduklarından başla." [Muttefekun

aleyh] Muslim'in Cabir kanalıyla gelen başka bir rivayette ise şöyle geçmiştir:

"Önce kendinden başla ve onun için tasadduk et. Eğer bir şey kalırsa o da ailen içindir." Böylece nafakasını gidermek zorunda olduğu kimseyi kişinin kendisinden sonraya erteledi. Vergi de bunun gibidir. Çünkü vergi, nafaka ve sadaka gibidir. Ayrıca Allahuteala, şöyle buyurmaktadır:

"Yine sana ne infak edeceklerini

soruyorlar. De ki: İhtiyaçtan fazlasını." [el-Bakara 219] Yani infakında bir çabanın olmadığı fazla olan demektir. Bu da ister zekat isterse nafaka olsun Müslümana vacip olan malın ancak marufa göre kendisine yeterli olanın fazlasından alınacağına delalet etmektedir. Vergi de bunun gibidir. Zira adetan gerekli olan benzeri ihtiyaçlardan fazlası olmadıkça, yani yiyeceği, giyeceği, meskeni, hizmetçisi, hanımları, ihtiyacını gidereceği bineği ve emsallerine göre bunları benzerlerinden artmadıkça Müslümandan tahsil edilmez. Çünkü resulün, [عن ظهر غنى] "**Zengin'in sırtından**" kavlinin manası budur.

Üçüncü Hususa Gelince: Bunun delili şeriatın, vacip olmayan bir şeyi almayı haram kılması ve yeterli olandan fazlasının Müslümana vacip olmamasıdır. Dolayısıyla ihtiyaçtan fazla vergi almak haramdır. Bundan dolayı Beyt-ul Mâl'a gerekli olan miktarda vergi tahsil edilir ve bundan fazlası alınmaz. Nitekim Ali Ömer'e, Beyt-ul Mâl'da hiçbir şey bırakmaması teklifinde bulunmuş ve şöyle demiştir: "Sende toplanan malı her sene taksim et ve ondan hiçbir şeyi tutma." [İbn-u Sa'd, Vakidi'den tahrir etti] Rivayet edildiği üzere: "Ali [Radiyahallahu Anh], Beyt-il Mâl boşalınca kadar malları taksim eder sonra onu sular sonra da içerisine otururdu." [İbn-u Abdulbirr, el-İstizkar'da Enes İbn-u Sitrin'den tahrir etti] Bu, vergi dışındaki gelirler açısından olup halifeler bunu yapıyorlarsa vergi gelirlerinde nasıl olmasın ki! Zira Beyt-ul Mâl'da tahsil edilen vergiden hiçbir şeyin kalmaması evla babındandır. Dolayısıyla Beyt-ul Mâl'da kalacak şekilde gerekli olandan fazla vergi tahsil edilmez.

İşte bunların hepsi, maddenin üç hususa ilişkin delilleridir.

Madde-147: Şeriatın ümmete yapmasını vacip kıldığı bütün işleri yerine getirmek için Beyt-ul Mâl'da mal yoksa bu vacip, ümmete intikal eder. Bu takdirde ümmete vergi koymak suretiyle işleri imkan dahilinde yoluna sokmak devletin hakkıdır. Şeriatın ümmete vacip kılmadığı; mahkemeler, daireler veya herhangi bir maslahatın gerçekleştirilmesi için konan resmî harçlar gibi şeylerden dolayı devletin vergi alması caiz değildir.

Bu maddenin delili, bir önceki 146. maddenin birinci hususunun delilinin aynısıdır ki şeriat, kamu gelirlerini belirlemiş, resul vergi koymamış ve bir vergi olmasından dolayı meks vergisi -ki o, gümrük vergisidir- koymayı yasaklamıştır. Bu ise tüm vergileri kapsayan bir yasaklamadır. Şeriatın hem Beyt-ul Mâl'a hem de ümmete yapmasını vacip kıldığı işler, Beyt-ul Mâl'da mal yoksa bu vacip, ümmete intikal eder. Şeriatın Beyt-ul Mâl'a farz kılıp ümmete vacip kılmadığı işler, Beyt-ul Mâl'da mal yoksa bu vacip, ümmete intikal etmez. Bilakis mal bulununcaya kadar ertelenir ve bunun için ümmete vergi konulmaz. Ümmete vacip olmayan işlerde ümmete doğrudan vergi konulmayacağı gibi dolaylı olarak da vergi konulmaz. Mesela mahkemeler ve daireler için harç, gelir pulları, ruhsat ücreti ve kesinlikle bunların benzeri hiçbir şey alınmaz. Posta pullarına gelince; dolaylı bir vergi değildir. Bilakis bu, mektupları taşıma ücreti olup bu caizdir. Dolayısıyla şeriatın Müslümanlara vacip kılmadığı şeylerden alınan her türlü

dolaylı verginin tahsil edilmesi doğru değildir. Zira bu, aynen doğrudan vergi gibi olup ümmetten tahsil edilmesi caiz değildir.

Madde-148: Devlet bütçesinin şer'î hükümlerce belirlenen daimi bölümleri vardır. Fakat bütçe kısımları, her kısmın içerdiği meblağlar ve her kısımda bu meblağların tahsis edildiği işler, halifenin görüşüne ve ictihadına bağlıdır.

Bütçe veya muvazene lafzı, Batılı bir ıstılah olup manası; devletin sağladığı gelirlerin, bu gelirlerin toplandığı yerlerin olduğu bölümlerin, bu yerlerin kollarının olduğu kısımların ve tahsil edilen meblağların beyan edilmesidir. Ayrıca harcama yapılan yerlerin olduğu bölümlerin, bu yerlerin dallarının olduğu kısımların ve her kısımdaki mezkur işlerden her birine harcanan meblağların beyan edilmesi yoluyla devletin yaptığı harcamaların beyanı da belirlenir. İşte bütçenin veya muvazenenin vakıyası budur. Müslümanlar ise bu vakıayı bilmiyorlardı. Onlar sadece Beyt-ul Mâl'ı biliyorlar, gelirler onda toplanıyor ve harcamalar ondan yapılıyordu. Ancak Beyt-ul Mâl'a ait gelirlerin ve ondan harcamaların yapılıyor olması bütçe adıyla isimlendirilmemiş olsa da onun vakıyasını oluşturmaktadır. Bundan dolayı bu lafzın ıstılahi anlamında alınmasında bir mania yoktur ki o, gelirler bölümü, harcamalar bölümü ve bunlardan her birinin bölümünün toplamıdır. Buna göre devletin bir bütçesi veya muvazenesi olmalı ve bu bütçe Beyt-ul Mâl'a bağlanmalıdır.

Bölümleri, kısımları ve bunlara konulacak meblağlarıyla bu bütçenin hazırlanmasına gelince; şeri hükümler bunu

belirlemiştir. Zira şeri hükümler gelerek haraç ve fey gibi gelirleri belirlediği gibi harcamaların keyfiyetini de belirlemiştir. Kesinlikle harcama yapılması gereken şeyler ve ancak mal olduğunda harcama yapılması gereken şeyler sabittir. Dolayısıyla şeri hükümler gelerek gelirleri de harcamaları da belirlemiştir. Dolayısıyla da buna göre bütçenin bölümleri daimî bölümler olur. Çünkü bunları şeri hükümler belirlemiş ve şeri hüküm ise daimi olup değişmez. Bütçenin kısımları ise yağmurla sulanan arazilerin haracı ve sulama ile sulanan arazilerin haracı veya benzerleri gibi bütçeden dallanan kollardır. Bunları halife belirler. Çünkü bunlar, işlerin gözetilmesindedir ve halifenin görüşü ile içtihadına terkedilmiş şeylerdendir. Belirlenecek meblağlar da böyledir. Çünkü meblağlar, cizye, harac ve benzerlerinin miktarında olduğu gibi halifenin görüşüne ve içtihadına göre belirlenir. Çünkü bunlar, halifeye bağlı olan şeylerdendir. Dolayısıyla Beyt-ul Mâl'in gelirleri, Beyt-ul Mâl'in harcamaları ve Beyt-ul Mâl'da şeriatın belirlemediği şeylerin tasarrufunu halifenin görüşüne ve içtihadına bağlı kılınmasına ilişkin şeri hükümlerin delilleri olur. İşte bu üç delil; gelirlerin delilleri, harcamaların delilleri ve İmamın işleri gözetmesinin delili, bu maddenin delilleridir. Madem ki halifenin kendi görüşüne ve içtihadına göre gelirlerin kısımlarını, her kısma konulacak meblağları, harcamaların kısımlarını ve her kısma ait meblağları belirleme hakkı vardır o halde gerek kısımları gerekse gelirler yada harcamalar için olsun her kısma ait meblağlarıyla devlet için yıllık bir bütçenin belirlenmesinde bir mania yoktur. Yasak olan şey gelirleri ve harcamalarıyla bütçenin bölümleri için

yıllık bir bütçenin belirlenmesidir. Çünkü bunları şeri hükümler belirlemiştir. Dolayısıyla bunlar daimidir.

Madde-149: Beyt-ul Mâl'ın daimî gelirleri; feyin (savaşız elde edilen ganimetlerin) tamamı, cizye, harac, rikâzın (definenin) beşte biri ve zekattır. İhtiyaç olsun ya da olmasın bu mallar devamlı olarak alınır.

Bu maddenin delilleri; gelirlerin içerdiği delillerdir:

Fey: Bunun delili Allahuteala'nın şu kavlidir:

"Allah'ın, (fethedilen) ülkeler halkından resullerine verdiği ganimetler; Allah, resulü, yakınları, yetimler, miskinler ve yolda kalmışlar içindir." [Haşr 7]

Cizye: Bunun delili Allahuteala'nın şu kavlidir:

"Küçülerek elleriyle cizye verinceye kadar." [Et-Tevbe 29]

Harac: Bunun delili, Ebi Ubeyd'in haraci araziler hakkında şöyle dediğinin rivayet edilmesidir: "Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem] ve ondan sonra gelen halifeler hakkındaki eserlerde arazilerin fethedilmesi hakkında şu üç hükmün geldiğini gördük: Ahalisinin üzerinde Müslüman olduğu arazi. Dolayısıyla o, onların sahip olduğu bir mülktür ve kendilerine öşürden başka bir şey gerekmeyen öşür arazisidir. Belli bir harac karşılığında sulh yoluyla fethedilen arazi. Dolayısıyla onlar, üzerine sulh yaptıkları şeye bağlı olup onları bundan fazlası bağlayıcı değildir.

Zorla alınan arazidir ve Müslümanlar onun hakkında ihtilaf etmişlerdir. Kimileri, onun durumunun ganimetin durumu gibi olduğunu, beşte dördünün hassaten onu fethedenler arasında pay edileceğini ve geriye kalan beşte birinin Allahu [Tebarake ve Te'alâ]'nın adına olacağını söylemişlerdir. Kimileri ise onun hükmünün ve onun hakkındaki görüşün imama bırakılacağını, onun ganimet sayılmasını görürse Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in Hayber'e yaptığı gibi beşte biri alınıp taksim edileceğini, beşte birinin kendisine ait olacağını, fey sayılmasını görürse beşte birinin alınmayacağını, taksim edilmeyeceğini ve Ömer'in Sevad'a yaptığı gibi hayatta kaldıkları sürece sadece Müslümanların geneline vakfedileceğini söylemişlerdir. İşte bunlar fetih yoluyla fethedilen arazinin hükümleridir." Aynı şekilde Müslümanların Sevad arazisi hakkındaki Ömer [Radiyahallahu Anh] ile olan tartışmalarını Ebu Yusuf, el-Harac'ta nakletmiştir.

Rikâzın (definenin) Beşte Biri: Bunun delili, Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in şu kavlidir:

"Rikâzda (definde) beşte bir vardır."

Zekat: Bunun birçok delili vardır. Allahuteala, şöyle buyurdu: **"Ve zekatı verin."** [el-Bakara 43] Ve Aleyhi's Salatu ve's Selam, Muaz'a şöyle demiştir:

"Onlara

zenginlerinden alınıp fakirlerine verilmek üzere Allah'ın kendilerine mallarında zekatı farz kıldığını bildir."

İşte bunların hepsi, vacibi ifade eden delildir. Dolayısıyla bu malların verilmesi farzdır. Bunun içindir ki ihtiyaç olsun

yada olmasın daimi bir şekilde alınır. Çünkü Allah, bunu farz kılmıştır. Farzın ise eda edilmesi gerekir.

Madde-150: Beyt-ul Mâl'ın daimî gelirleri devlet harcamalarına yeterli gelmediği zaman, devlet Müslümanlardan vergiler tahsil edebilir. Vergileri tahsil etmede aşağıdaki yönleri takip etmelidir:

- a. Fakirler, miskinler, İbn-is Sebîl'ler (yolda kalanlar) ve cihat farzını yerine getirmek için Beyt-ul Mâl'a farz olan harcamaları karşılamak.
- b. Memurların nafakaları, ordunun erzakları ve yöneticilerin tavitleri gibi, Beyt-ul Mâl'e farz olan, bedel vaziyetindeki harcamaları karşılamak.
- c. Yollar yapmak, sular çıkarmak, mescidler, okullar ve hastaneler inşa etmek gibi, karşılıksız refiklik ve maslahat yönünden Beyt-ul Mâl'a farz olan harcamaları karşılamak.
- d. Tebaanın başına gelen açlık, tufan veya deprem benzeri bir olay gibi, zaruret yönünden Beyt-ul Mâl'a farz olan harcamaları karşılamak.

Bu maddenin delili şudur ki şeriat sultanın, tarafından yayınlanan bir emre binaen Müslümanlara vergi koymasını yasaklamıştır. Sallallahu Aleyhi ve Sellem, şöyle buyurdu:

"Gümriük vergisi alan cennete giremez."

[Ahmed, tahrir etti ve el-Hakim ile ez-Zeyn sahihledi] Meks, ülke sınırlarında tüccarlardan alınan vergidir. Ancak yasaklama, tüm vergileri kapsamaktadır. Bu da Ebi Bekre kanalıyla rivayet edilen muttefekun aleyh olan hadisteki Resul [Sallallahu Aleyhi ve

Sellem]'in şu kavlınden dolayıdır:

...

"Kanlarınız, mallarınız ve ırzlarınız, tıpkı şu şehrinizde bu ayınızda şu gününüzün haram olması gibi birbirinize haramdır..." Bu hadis, genel olup diğer insanları kapsadığı gibi halifeyi de kapsar. Madem ki şeriat, verginin alınmasını yasaklamıştır o halde halifenin, tarafından bir emre binaen insanlara vergi koyması caiz değildir. Ancak Allah, onun alacağı malı Müslümanlara farz kılarsa bu durumda halifenin Müslümanlara vergi koyması ve bu vergiyi onlardan zorla alması caizdir. Bu durumda onu alması, sultanın emretmesine binaen değil bilakis Allah'ın emretmesine binaen olur. Sultan ise ancak Allah'ın kendisine emrettiği şeyi infaz eder. Dolayısıyla şeriat, Allah'ın emretmesi durumunda halifenin vergi almasını caiz kılmıştır. Şu şartla ki verginin alınması, bu vergiyi halifenin emretmesi ile değil onun Allah'ın Müslümanlara vermelerini emrettiği şeyin toplanmasına dair emriyle olmalıdır. Buna göre şeriatın hem Beyt-ul Mâl'a hem de Müslümanlara vacip kıldığı işlerin harcaması Beyt-ul Mâl'dan yapılır. Eğer Beyt-ul Mâl'da mal yoksa veya mal bitmişse veya harcamaları karşılamaya yeterli değilse halife, bu işlerin Müslümanlara farz olduğuna dair gelen şeri hükümlere göre onlara vergi koyabilir. Maddede zikredilen tafsilatlar, Allah'ın bunları Müslümanlara vacip kılmasından dolayıdır:

(a) fıkrasına gelince; bunun delili şudur ki Allah, fakirlere, miskinlere, yolda kalmışlara ve cihat farzını yerine getirmek için harcama yapmasını halifeye farz kıldığı gibi bunu Müslümanlara da farz kılmıştır. Aleyhi's Salatu ve's Selam,

şöyle buyurdu: "Her
kim komşusunun aç olduğunu bildiği halde tok olarak
gecelese bana iman etmiş olmaz." [el-Bezzar, Enes'ten tahrir etti ve el-
 Haysemi ile el-Munziri'nin hasenledi] Ayrıca içerisinde fakirlerin,
 miskinlerin, yolda kalmışların, dilencilerin ve zekat ayetinin
 zikrinin varit olduğu deliller de vardır. Bu fıkranın
 delillerinden biri de cihatla ilgili delillerdir. Allahuteala, şöyle
 buyurdu: "Mallarınız ve canlarınız ile
cihat edin!" [Et-Tevbe 41]

(b) fıkrasına gelince; bunun delili şudur ki Allah, memurların nafakalarını, ordunun erzaklarını, yani onlarla yaptığı icara akdine göre ücretlerini halifeye farz kılmıştır. Halifenin ve diğer yöneticilerin tavitlerini ise sahabenin ticareti terk etmesi ve kendini Hilafet'e vermesi karşılığında Ebî Bekir'e Beyt-ul Mâl'dan belli bir mal tahsis etmesi deliline binaen Beyt-ul Mâl'a farz kılmıştır. Aynı şekilde eğitimi, yargıyı ve malla cihat etmeyi Müslümanlara farz kılmasının yanı sıra bir emir ikame etmelerini farz kıldığı gibi bir halifeyi ikame etmeyi de onlara farz kılmıştır. Ordunun erzakına gelince; Ebu Davud'un Abdullah İbn-u Ömer kanalıyla rivayet ettiğine göre Aleyhi's Salatu ve's Selam, şöyle buyurdu:

"Gazi için ecri vardır. Câil için ise hem ücreti hem de gazinin ecri vardır." Memurların nafakalarına gelince; bunlar öğretmenler ve kâdilerdir. Madem ki Allah, bu kişileri ikame etmeyi Müslümanlara farz kılmıştır o halde yükümlülük, yani kâdiyi ikame etmenin zorunlu olmasının onun ücretini ödemenin zorunlu kılması ve kendisi

olmadıkça vacibin tamamlanmayacağı husus da vaciptir kaidesi bakımından bu işleri yapan kimselerin ücretini ödemek onlara vaciptir. Zira öğretmenlerin ve kâdilerin tayin edilmesi ancak onlara ücret olarak ödenecek olan parayı temin etmekle mümkündür. Diğer memurlara gelince; eğer yaptıkları iş, mescit imamları, harp idaresi memurları ve benzerleri gibi Allah'ın Müslümanlara ve Beyt-ul Mâl'a vacip kıldığı bir şeyse onlar için vergi konulabilir. Yok eğer bu iş, malların toplanması gibi Allah'ın Müslümanlara değil de sadece Beyt-ul Mâl'a vacip kıldığı bir şeyse onlar için vergi konulmaz. Yöneticilerin tavitlerine gelince; Allah, yöneticinin ikame edilmesini Müslümanlara farz kıldığına göre kendilerini yönetime vermeleri için razı oldukları parayı da onlara farz kılmıştır.

(c) fıkrasına gelince; bunun delili şudur ki Allah, Müslümanların maslahatının olduğu şeylere harcama yaparak ve onlara refiklik ederek Müslümanların maslahatlarının gözetimini yerine getirmeyi halifeye farz kılmıştır. Maslahat ise su çıkarma, eğitim, yolların bakımı ve benzerleri gibi ümmetin tamamının kullandığı şeylerdir. Merafik ise irfak kelimesinden gelmekte olup yolcuların dinlenme yerleri, umumi tuvaletler ve hastaların geldiği hastaneler ve musallilerin mescit binaları gibi insanların maslahatlarını gidermek için irfak ettikleri (kullandıkları) şeylerdir. Denilir ki [ارتفق بالشيء] "Bir şeyi irfak etti", yani onu kullandı. Dolayısıyla bir Müslüman, oturmak için mescit alanlarını ve abdest almak için sularını kullanabilir. Şeriat, yollar yapmak, su çıkarmak, okul, mescit, hastane ve benzeri şeyleri inşa etmek gibi bu tür işleri halifeye vacip kılmıştır. Çünkü bunlar işlerin gözetilmesindedir. Çünkü maslahat,

menfaati celbetmek ve mazarratı defetmek olup maslahatın temin edilmemesi zarara yol açar. İrfak ise insanların maslahatlarını gidermek için irfak ettikleri (kullandıkları) şeylerdir ve yokluğunda zarar kaçınılmaz olur. Zararın ortadan kaldırılması ise hem halifeye hem de Müslümanlara vaciptir. Nitekim İbn-u Abbas'tan Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

"Zarar vermek de yoktur. Zarar görmek de yoktur."

[Ahmed, İbn-u Abbas'tan ve el-Hakim Ebi Saïd el-Hudrî'den tahrir etti ve sahihledi] Yine Aleyhi's Salatu ve's Selam, şöyle buyurdu:

"Kim zarar verirse Allah da ona zarar

verir. Kim sıkıntı verirse Allah da ona sıkıntı verir." [Ahmed, ez-Zeyn'in sahihlediği isnad ile Ebi Sarame'den tahrir etti] Aynı şekilde el-Hakim, bu hadisi Ebî Saïd el-Hudrî'den tahrir etti ve sahihledi. Dolayısıyla tebaa için gerekli olan maslahatın ve irfakın karşılıksız olarak temin edilmemesi sonucunda Müslümanlara terettüp edecek zarara binaen bunları temin etmek hem halifeye hem de Müslümanlara vaciptir. Zira zararı ortadan kaldıracak şey bunların temin edilmesidir. Dolayısıyla onlara farz olmaktadır. Bunları halifeye farz kılan şey ise işlerin güdülmesinde ortaya çıkmaktadır. Bunları hem Müslümanlara hem de halifeye farz kılan şey ise delillerin genel olmasıdır. Zira, **"Zarar vermek de yoktur. Zarar görmek de yoktur"** ifadesi genel olduğu gibi مَنْ شَقَّ "kim sıkıntı verirse" ifadesi de geneldir. Dolayısıyla hem halifeyi hem de Müslümanları kapsar.

(d) fıkrasına gelince; bunun delili, imdat bekleyen

kimseler hakkında varit olan delillerdir. Zira tufan, deprem ve benzeri gibi olaylarda imdat bekleyen kimselere yardım etme kapsamına girer. Açlık ise şu hadisin:

"Her kim komşusunun aç olduğunu bildiği halde tok olarak gecelerse bana iman etmiş olmaz."

[el-Bezzar, Enes'ten tahrir etti ve el-Haysemi ile el-Munzirî'nin hasenledi] Ve şu

hadisin kapsamına girer:

"Herhangi bir hane halkının..." [Ahmed, İbn-u Ömer kanalıyla tahrir etti ve Ahmed Şakir sahihledi]

Dolayısıyla bu, delillerin genel olmasından dolayı hem Beyt-ul Mâl'a hem de Müslümanlara vaciptir.

Madde-151: Devletin sınır kapılarında alınan gümrükler, devlet mülkiyetinin veya kamu mülkiyetinin neticesi olan mallar, mirasçısı olmayanlardan tevarüs eden mallar ve mürtedlerin malları Beyt-ul Mâl'ın gelirlerindedir.

Bu maddenin delili Ömer'den, harbî tüccarlar bizim tüccarlarımızdan ne alıyorlarsa Müslümanların da onlardan aynısını alabileceğinin varit olmasıdır. Zira İbn-u Ebî Şeybe, el-Musannaf'ta şunu tahrir etmiştir: "Ebî Meclez'den rivayet edildiği üzere Ömer, Osman İbn-u Hanîf'i gönderdi ve o da zimmet ehline ihtilaf ettikleri mallarında her yirmide birer dirhem koydu. Bunu Ömer'e yazınca o da razı oldu ve ona izin verdi. Ve Ömer'e dedi ki: Harp ehli tüccarlardan ne kadar almamızı emredersin? Ömer, dedi ki: "Onların ülkelerine geldiğinizde sizden ne kadar alıyorlar?" Dediler ki: "Öşür." Ömer, dedi ki: "Siz de aynı şekilde onlardan alın."

Nitekim Ebû Ubeyd, el-Emval isimli kitabında Abdurrahman İbn-u Ma'kal'den şöyle dediğini tahrir

etmiştir: "Ziyad İbn-u Hudayr'a sordum: "Kimlerden öşür alırdınız?" Dedi ki: "Müslümandan da muahidden de öşür almazdık." Dedim ki: "O halde kimlerden öşür alırdınız?" Dedi ki: "Harbi tüccarlara geldiğimizde onlar bizden öşür aldığı gibi biz de onlardan alırdık." İşte bu, devletin tebaasından olmayan kimselerden alınan gümrük vergisinin Beyt-ul Mâl'in gelirlerinden sayılacağına dair bir delildir. Vergiler açısından böyledir. Kamu mülkiyetinin neticesi olan mallara gelince; halife, Müslümanların maslahatlarını gözetmede onların naibi kılınmıştır. Kamu mallarından olan bir şeyden tebaanın tüm fertleri faydalanabileceğine göre su aldıkları nehir suları ve kuyu suları gibi ondan diledikleri şekilde almada serbest bırakılırlar. Fakat güçlünün aldığı zayıfın alamadığı demir madeni gibi onlardan bir kısmının alması diğer bir kısmına mani oluyorsa böylesi bir durumda bu madenin gözetimini ve çıkarılmasını halife üstlenerek bedelini tebaanın tüm fertlerine ait kılar. İşte bu mallar, Beyt-ul Mâl'a konur ve onun gelirlerinden sayılır. Çünkü bunları üstlenecek olan halifedir. Ancak bunlar, her şeyde halifenin görüşüne ve içtihadına göre sarfedilen mallardan değildir. Zira bunlar, tebaanın geneline aittir ve halifenin görüşü ile içtihadı, kime harcama yapılacağına değil sadece harcamanın eşit olup olmaması durumunda geçerlidir. Zira bunlar, devletin mülkiyetinden değildir.

Mirasçısı olmayan mallara gelince; bunlar Beyt-ul Mâl'a konur. Eğer bunların mirasçısı ortaya çıkarsa ona verilir aksi takdirde Beyt-ul Mâl'in mülkü olur. Çünkü Beyt-ul Mâl, mirasçısı olmayan kimselerin varisidir. Çünkü Müslümanlar, mirasçısı olmayan kimselerin miraslarını resule getirir ve o da onun bir nesebi veya bir akrabası olup olmadığını sorar

sonra da uygun gördüğü kimseye verilmesini emrederdi. Bu da mirasçısı olmayan malların Beyt-ul Mâl'in gelirlerinden olduğuna delalet etmektedir.

Mürtedlerin mallarına gelince; Müslümanlara ait bir fey olup Müslümanların Beyt-ul Mâl'ındaki fey ve harac divanına konulur, bu ikisinin masraflarına harcanır ve onun malı tevarüs etmez. Çünkü cimadan önce karı kocadan birisi mürted olursa akit derhal fesholur ve böylece tevarüs de olmaz. Aynı şekilde irtidat hali cimadan sonra gerçekleşirse aralarındaki nikah fesholur ve herhangi birisi ölürse diğerine mirasçı olamaz. Çünkü onlardan biri kafirdir ve diğer Müslümandır. Yine mürtedin mirasçısı olduğu Müslüman bir kimse öldüğünde mürted ona varis olamaz. Çünkü mürted kafirdir ve varis olduğu kimse Müslümandır. Kafir ise Müslüman bir kimseye varis olamaz. Bu durumda mürtede düşen pay, şayet varsa diğer varislerine ait olur. Şayet yoksa mirasın tamamı, Müslümanlara ait bir fey olur ve Beyt-ul Mâl'a konulur. Eğer mürted ölür ve onun da evlatlarından veya babalarından veya analarından veya kardeşlerinden Müslüman bir varisçisi varsa ona varis olamaz. Çünkü Müslüman bir kimse, kafir bir kimseye varis olamaz ve mallarının tamamı Müslümanlara ait bir fey olur ve Beyt-ul Mâl'a konulur. Nitekim Usame İbn-u Zeyd'den Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

"Müslüman kaire, kafir de Müslümana varis olamaz."
[Muttefekun aleyh] Yine Abdullah İbn-u Amr'dan Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: **"İki dinin halkı birbirine varis**

olamaz." [Ahmed ve Ebu Davud, tahrir etti] Aynı şekilde mürtedin kendisi ile birlikte tüm mirasçuları mürted olursa hem onun hem de mirasçılarının malı korumasız hale gelir, Müslümanlara ait bir fey haline dönüşür ve birbirlerine varis olamazlar.

Madde-152: Beyt-ul Mâl'in harcamaları, şu altı yöne taksim edilir:

- a. Zekatı hak eden sekiz sınıfa, zekat bölümünden harcanır.
- b. Zekat malları bölümünde mal bulunmadığı takdirde fakirlere, miskinlere, ibn-is sebîllere, cihada ve ğarîmlere (borçlarını ödeyemeyen borçlulara) para, Beyt-ul Mâl'in daimi gelirlerinden ödenir. Burada da yoksa ğarîmlere bir şey ödenmez. Fakat fakirler, miskinler, ibn-is sebîller ve cihat için yapılacak masrafı kapatmak üzere vergiler tahsil edilir. Fesat korkusu halinde ise bu giderler için borç para alınır.
- c. Askerler, yöneticiler, memurlar gibi devlet hizmetini yerine getirenlere Beyt-ul Mâl'dan para ödenir. Beyt-ul Mâl'in malı yeterli olmazsa bu masrafı kapatmak üzere derhal vergiler tahsil edilir. Fesat korkusu halinde ise bu giderler için borç para alınır.
- d. Yollar, camiler, hastaneler ve okullar gibi temel hizmetler ve maslahatlar için Beyt-ul Mâl'dan harcanır. Beyt-ul Mâl'daki yeterli olmazsa bu masrafı kapatmak üzere hemen vergiler tahsil edilir.

e. Lüks hizmetlere ve maslahatlara Beyt-ul Mâl'dan harcanır. Bunlar için Beyt-ul Mâl'da yeteri kadar bulunmazsa bunlara para harcanmaz ve ertelenir.

f. Deprem ve tufan gibi doğal afetler için Beyt-ul Mâl'dan harcanır. Bunlar için Beyt-ul Mâl'da yeteri kadar yoksa bunlar için hemen borç para alınır, sonra bu borç toplanan vergilerden kapatılır.

(a) fıkrasına gelince; bunun delili zekatla ilgili ayettir ve o da Allahuteala'nın şu kavlidir:

"Sadakalar (zekatlar) ancak fakirlere, miskinlere, zekat amillerine, müellefe-i kulûba (gönülleri İslam'a ısındırılacak olanlara), kölelere, borçlulara, Allah yolundakilere, yolda kalmışlara mahsustur." [Et-Tevbe 60]

(b) fıkrasına gelince; fakirler, miskinler, yolda kalmışlar ve cihat açısından olup mal olsun yada olmasın bunlara harcama yapılmasının Beyt-ul Mâl'a vacip olmasıdır. Çünkü bu, Allah'ın hem Beyt-ul Mâl'a hem de Müslümanlara vacip kıldığı hususlardandır. Eğer Beyt-ul Mâl'da mal yoksa bunun için Müslümanlara vergi konulur. Çünkü bu, şeri delillerle sabit olduğu üzere onlara vaciptir. Garimlere, yani borçlulara gelince; Allah'ın Müslümanlara değil Beyt-ul Mâl'a vacip kıldığı hususlardandır. Bunun Beyt-ul Mâl'a vacip olması ise Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in şu kavlinden dolayıdır:

"Ben, her mümine kendi nefsinden daha evlayım. Kim bir borç bırakırsa bana aittir. Kim de bir mal

bırakırsa onun varisine aittir." [Muslim, Cabir'den tahrir etti] Yani devlet başkanı olması vasfıyla resule aittir demektir. Dolayısıyla bu, Allah'ın Beyt-ul Mâl'a vacip kıldığı hususlardandır. Yine Ebî Hurayra'dan Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

"Herhangi bir mümin ölür ve bir mal bırakırsa asabesinden kim varsa ona varis olur. Kim de bir borç veya yetim bırakırsa bana getirin. Zira onun mevlası benim." [el-Buhari, tahrir etti] Dolayısıyla borç, Beyt-ul Mâl'a aittir. Dolayısıyla da Beyt-ul Mâl'da mal varsa harcanması vacip olur yoksa bunun için vergi konulmaz. Çünkü bunun Müslümanlara farz olduğuna delalet eden hiçbir şey bulunmamaktadır. Nevevi'nin bu hadise ilişkin şerhinde şöyle varit olmuştur: "Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], insanlar borçlarında gevşeklik gösterir ve borçlarını ihmal ederler diye borçlu olarak ölen ve onu ödeyecek birini bırakmayan kimsenin (cenaze) salahını kılmazdı. Böylece (cenaze) salahlarını kılmayarak onları bundan nehyetmiştir. Derken Allah, Müslümanlara fetihlerin kapılarını açınca Sallallahu Aleyhi ve Sellem, şöyle buyurdu: ***"Kim de bir borç bırakırsa bana aittir."*** Yani onu ödemek demektir. Dolayısıyla onu ödüyordu." Yani ğarimlerin borcu, mal olduğunda Beyt-ul Mâl'dan ödenir.

(c) fıkrasına gelince; bunun delili, daha önce geçtiği üzere Allahu Subhânehu, eğitimi, yargıyı, cihadı ve halifeyi ikame etmeyi Müslümanlara farz kıldığı gibi yöneticiler ve memurlar için gerekli olan işleri gütmeyi de halifeye farz

kılmıştır... Bu kişilerin görevlerini yapabilmeleri içinse Beyt-ul Mâl'in memurlara ücretlerini ve yöneticilere tavitlerini vermesi gerekir. Bu da [ما لا يتم الواجب إلا به فهو واجب] "Kendisi olmadıkça vacibin tamamlanmayacağı husus da vaciptir" kaidesi babındandır. Eğer Beyt-ul Mâl'da olanlar bu harcamaları karşılamaya yetmezse bu harcamaları karşılamak için derhal vergi konulur ve fesat korkusu halinde derhal borç para alınır.

(d) fıkrasına gelince; zorunlu maslahatlardan ve kurumlardan olmasından ve yerine getirilmemesi halinde ümmetin zarara maruz kalacak olmasından dolayıdır. Bunun içindir ki hem Beyt-ul Mâl'a hem de Müslümanlara vaciptir. Eğer Beyt-ul Mâl'da mal olmazsa Müslümanlardan vergi tahsil edilir. Çünkü zararı ortadan kaldırmak onlara vaciptir. Dolayısıyla zararı ortadan kaldırmak için gerekli olan malı vermek de vacip olur.

(e) fıkrasına gelince; bunun deliline vakıf olabilmek için dikkatli bir şekilde karşılıksız maslahat ve refiklik yönünden vacip olan harcamaların karşılanmasının delilinin işlerin güdülmesinden olduğunun anlaşılması gerekir. Zira hadiste şöyle geçmektedir:

"*Ve o, raiyyesinden*

mesuldür." [el-Buhari, İbn-u Ömer'den tahrir etti] Keza bunun yerine getirilmemesinden dolayı ümmetin zarara maruz kalacak olduğunun anlaşılması gerekir. Zira Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], şöyle buyurdu:

"*Zarar vermek de*

yoktur. Zarar görmek de yoktur." [Ahmed, İbn-u Abbas'tan ve el-Hakim Ebi Saïd el-Hudrî'den tahrir etti ve sahihledi.] Maslahat ve refikliğin halifeye vacip olduğunun delili işte bu iki hadistir. Bunun içindir ki ister zaruri isterse lüks olsun kesinlikle bunları yapması

gerekir. Maslahatın ve refikliğin Müslümanlara vacip olmasına gelince; Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in şu kavlidir:

"Zarar vermek de yoktur. Zarar görmek de yoktur." Bunun içindir ki lüks maslahatlar onlara vacip değildir. Çünkü bunların yerine getirilmemesi ümmeti zarara maruz bırakmaz. Dolayısıyla Müslümanlara vacip olan şeyler, yerine getirilmemesi halinde ümmetin zarara maruz kalacağı şeylerdir. Binaenaleyh her maslahat ve refiklik Müslümanlara vacip olmayıp sadece yerine getirilmemesi ümmeti zarara maruz bırakacak olan maslahatlar vaciptir. Beyt-ul Mâl'a düşene gelince; Müslümanlara faydası olan ve yerine getirilmediğinde Müslümanların zarara maruz kalacağı olan her şeyi yapması gerekir. Bunların ümmete vacip olmasının delili,

"Zarar vermek de yoktur. Zarar görmek de yoktur."

hadisi ile tahsis edilmesinden dolayı insanlara yeterli olan yolların genişletilmesi, vazgeçilmez olmayan bir hastanenin inşa edilmesi ve benzerleri gibi lüks maslahatları ve kurumları yapmak için Müslümanlara vergi konulmaz. Eğer Beyt-ul Mâl'da mal olursa devlet bunları yapar aksi takdirde mal oluncaya kadar erteler. Bunların yapılması için vergi konulması doğru değildir.

(f) fıkrasına gelince; bunun delili, imdat dileyenlere yardım etmenin delilidir: Ebî Musa el-Eşarî'den rivayet edilen muttefekun aleyh olan hadiste Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], şöyle buyurdu:

: : :

:

"Her Müslümanın sadaka vermesi gerekir." Dediler ki: "Ey Allah'ın nebisi! Ya bulamayan kimse?" Buyurdu ki: **"Eliyle çalışır hem kendisine faydalı olur hem tasadduk eder."** Dediler ki: "Ya çalışacak gücü yoksa?" Buyurdu ki: **"İmdat dileyen ihtiyaç sahibi bir kimseye yardım eder."** Dediler ki: "Buna da gücü yetmezse?" Buyurdu ki: **"Maruf için çalışır ve kendisini şerden alıkoyar. Zira bu da onun için bir sadakadır."**

Aynı şekilde İbn-u Ömer'in muttefekun aleyh olan hadisinde Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], şöyle buyurdu:

"Müslüman

Müslümanın kardeşidir. Ona zulmetmez ve onu (düşmana) teslim etmez. Her kim kardeşinin bir hacetini giderirse Allah da onun bir hacetini giderir. Her kim kardeşinin bir sıkıntısını giderirse Allah da onun kıyamet günündeki sıkıntılarında bir sıkıntısını giderir. Her kim bir Müslümanı(n ayıbını) örterse Allah da kıyamet günü onu(n ayıbını) örter."

Bu hadis genel olup hem halifeyi hem de diğer Müslümanları kapsar. Dolayısıyla bu, hem Beyt-ul Mâl'a hem de Müslümanlara vaciptir. Eğer Beyt-ul Mâl'da bunun için yeterli mal varsa Beyt-ul Mâl'dan buna harcama yapılır. Yoksa bunun için vergi konulur. Çünkü imdat dileyenlere yardım etmek Müslümanlara vaciptir.

(b), (c) ve (f) fıkralarında geçen fesat korkusu halinde borç para alınmasına gelince; çünkü fesat, Müslümanların maruz kaldığı bir zarardır. Zararın ortadan kaldırılması ise şu hadise binaen vaciptir: *"Zarar vermek de yoktur. Zarar görmek de yoktur."* Malın bulunmaması, borç para alınmaması ve mal bulununcaya kadar beklenilmesi ise zarara neden olur. Bunun içindir ki zararın ortadan kaldırılması için borç para alınması vaciptir. Dolayısıyla devlet, zararı ortadan kaldıracak miktarda borç para alır. Bu üç durumun dışında ise bunun için borç para almak caiz değildir. Çünkü bu durumda borç para almak yokluk değil varlık olarak sayılır. Zira mal varsa onu yerine harcamak bir hak olur. Malın olmaması ise borç almayı ortadan kaldırır. Madem ki borç almak ortadan kalkmıştır o halde bunun için borç almak doğru değildir. Fakat borç para almanın varlık ve yokluk olarak sayılmasına gelince; mal varsa harcanır, yoksa temin edilmesi için Müslümanlara vergi konularak bulunulması için çalışılır. Bu ise beklenilmesi ve beklemenin zarara neden olmaması halinde geçerlidir. Dolayısıyla bunun için vergi toplanıncaya kadar beklenilir. Beklenilemeyecek ve insanlar paranın gecikmesinden dolayı zarara maruz kalacaklarsa bunun için borç para alınır. Bunun içindir ki devlet, harcama yapılmamasının zarara neden olacağı durumların dışında borç para alamaz. Bu da borç para almanın varlık ve yokluk olarak sayılması halinde geçerlidir.

Madde-153: Devlet, tabiyetini taşıyan herkes için iş bulmayı garanti eder.

Bu maddenin delilleri; Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şu

kavlinin genelliği kapsamına girmesidir:

"İmam [Halife] bir çobandır ve güttüğünden mesuldür." [el-Buhari, Abdullah İbn-u Ömer kanalıyla tahrir etti] İşleri gütmenin en önemlilerinden biri de çalışmaya muktedir olup da iş bulamayan kimselere iş bulmaktır. Keza bu maddenin delili, kendisine infakta bulunmaya muktedir bir yakını olmayan fakir bir kimsenin nafakasının, Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şu kavlinde dolayı sadece devlete ait olmasıdır:

"Kim bir mal bırakırsa onun varislerine aittir. Kim de kimsesiz birisini bırakırsa (onun bakımı) bize aittir." [Ebi Hurayra kanalıyla muttefekun aleyh] Ebî Hurayra'dan rivayet edilen diğer bir hadiste ise şöyle geçmiştir:

"Kim bir mal bırakırsa asabesinden kim varsa ona varis olur. Kim de bir borç veya yetim bırakırsa bana getirin. Zira onun mevlası benim." [Muttefekun aleyh/lafız el-Buhari'ye ait] Yani kim yetim sahibi bir halef bırakırsa demektir. Dolayısıyla nafakası devlete vacip olan bir kimseye infakta bulunması için kazanç elde edeceği bir iş bulmak da devlete vaciptir. Zira İbn-u Mâce, Enes İbn-u Malik'ten şu hadisi tahrir etmiştir:

:

:

:

:

:

:

:

"Ensardan bir adam, Nebi

[Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'e gelip ondan bir şey istedi. Buyurdu ki: "**Evinde bir şey yok mu?**" Dedi ki: "Bilakis var... Yarısını giydiğimiz ve yarısını yere serdiğimiz bir hıls ile su içtiğimiz bir kadeh var." Buyurdu ki: "**Onları bana getir!**" Onları getirdi. Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem] onları eline aldı ve şöyle dedi: "**Bunları kim satın alır?**"... Bir adam dedi ki: "Ben onları bir dirheme alırım." "Ravi dedi ki: Resulullah iki veya üç defa bir dirhemden fazla verecek kimse yok mu dedi." "Bir adam dedi ki: Ben onları iki dirheme alırım." Onları ona verdi ve ondan iki dirhemi aldı. Bunu da Ensârîye verdi ve şöyle dedi: "**Bunun biriyle alışveriş yap ve ailene götür. Diğerini de bir keser satın al ve bana getir.**" Getirdi. Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem] eliyle ona bir sap taktı. Sonra şöyle buyurdu: "**Şimdi git, odun topla ve onu sat. Seni on beş gün görmeyeyim.**" Odun toplar ve satar oldu. Sonra çıkageldi, on dirhem kazanmıştı." "Buyurdu ki: "**Bir kısmı ile yiyecek al, bir kısmı ile de giyecek al.**" Ardından şöyle buyurdu: "*Bu, senin için kıyamet gününde alında dilenme lekesi ile gelmeden daha hayırlıdır. Dilenmek, ancak aşırı yoksul veya aşırı borçlu veya elem verici kana bulaşmış bir kimseye*

yakıştır." Tirmizi ise bu hadisi hasenlemiş ve Enes İbn-u Malik'in lafzı ile muhtasar olarak şöyle tahrir etmiştir: "Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], hılsı ve bardağı satışa çıkardı ve şöyle buyurdu: **"Bu hıls ile bardağı alacak kimse yok mu?"** Bir adam dedi ki: "Onları bir dirheme alırım." Bunun üzerine Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], buyurdu ki:

:

:

"Bir

dirhemden fazla verecek kimse yok mu? Bir dirhemden fazla verecek kimse yok mu?" Bir adam iki dirhem verdi ve o da onları ona sattı." İbn-u Mâce'nin hadisinde ise Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in şöyle buyurduğu varit olmuştur: :

"Buyurdu ki: "Bir dirhemden fazla verecek kimse yok mu?-bunu iki defa söyledi-" Aynı şekilde Tirmizi'nin hadisinde Nabi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in şöyle buyurduğu varit olmuştur:

"Bir dirhemden fazla verecek kimse yok mu? Bir dirhemden fazla verecek kimse yok mu?" Yani satış, müzayede yoluyla gerçekleşmiştir.

Hakeza Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in devlet başkanı vasfıyla sürece el koyması, işsizlere iş bulmak devlete ait demektir.

Bunun da ötesinde fiilen veya hükmen aciz olan kimselerin nafakası Beyt-ul Mâl'a aittir. Fiilen aciz, çalışmaya muktedir olmayan kimsedir. Hükmen aciz, çalışmaya muktedir olup da iş bulamayan kimsedir. Dolayısıyla bu

kimse hükmen acizdir ve ona nafaka verilmesi gerekir. Dolayısıyla da hükmen aciz bir kimseye iş temin edilmesi aynen fiilen aciz bir kimseye nafaka temin edilmesi gibi olur. Yine şeriat, istemeyi, yani dilenciligi haram kılmış ve sultandan, yani devletten istemeyi caiz kılmıştır. Zira Semere İbn-u Cendeb'ten varit olduğu üzere Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], şöyle buyurmuştur:

"Kişinin sultandan veya kaçınılmaz bir husus için istemesi dışındaki istemesi yüzsuyunu lekelemektir." [Tirmizî ve en-Nesai tahrir etti ve Tirmizî, hasen sahih olduğunu söyledi. Ahmed, bir benzerini tahrir etti ve ez-Zeyn sahıhledi] Dolayısıyla bu hadis, sultandan, yani devletten istemenin caiz olduğuna dair bir delildir. Bu da devlet, isteyen kimseye infakta bulunmak veya ona iş bulmakla mükellef demektir.

Madde-154: Fertlerin yanında ve şirketlerde çalışanlar, hakların ve yükümlülüklerin tümünde devlette çalışanlar gibidir. Ücretle çalışmakta olan herkes, -iş veya işçi türü değişse de- çalışandır. Ücretli ile işveren ücret miktarında anlaşmazlığa düşerlerse, ecr-i misle (piyasa ücretine) göre hüküm verilir. Bunların dışındaki hususlarda anlaşmazlığa düştüklerinde ise aralarında şeri hükümlere göre yapılan sözleşmeye binaen hüküm verilir.

Bu maddenin delili; icaranın delilidir. Çünkü memur, bir ücretlidir. Allahuteala, şöyle buyurdu:

"Eğer sizin için (çocuk) emzirirlerse, onlara (emziren kadınlara) ücretlerini verin." [et-Talak 6] Yine Aleyhi's Salatu ve's Selam, Rabbinden rivayet ettiği hadis-i kutside şöyle

buyurdu: : "Allah, şöyle buyurdu: Üç kişi vardır ki kıyamet günü ben onların hasmıyım." Ta ki şöyle buyurdu:

"Bir kimseyi ücret ile tutup da ondan faydalandığı halde ücretini vermeyen adam." [el-Buhari, Ebi Hurayra kanalıyla tahrir etti]

Eğer ücret belli değilse icara akdi gerçekleşmiş ve sahih olur. Miktarında anlaşmazlığa düşülürse ecr-i misle başvurulur. İcara akdi sırasında ücret belirtilmez veya ücretli ile işveren belirtilen ücrette anlaşmazlığa düşerlerse mihr kıyasen ecr-i misle başvurulur. Zira mihrin belirtilmemesi halinde veya belirtilen mihrde anlaşmazlığa düşülürse mihr-i misle başvurulur. Çünkü en-Nesâî ve -hasen sahih olduğunu söyleyen- Tirmizî, şu hadisi rivayet etmişlerdir: عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ رَجُلٍ تَزَوَّجَ امْرَأَةً وَلَمْ يَقْرَضْ لَهَا صَدَاقًا وَلَمْ يَدْخُلْ بِهَا حَتَّى مَاتَ، فَقَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ: لَهَا مِثْلُ صَدَاقِ نِسَائِهَا لَا وَكَسَ وَلَا شَطَطَ، وَعَلَيْهَا الْعِدَّةُ وَلَهَا الْمِيرَاثُ، فَقَامَ مَعْقُلُ بْنُ سَيَانَ الْأَشْجَعِيُّ فَقَالَ: قَضَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي "Bir kadınla evlenip ona mihr vermeyen ve onunla cimaa etmeden ölen bir adam hakkında sorulunca İbn-u Mesud dedi ki: Kadına ne bir fazla ne bir eksik onun benzeri olan kadınların mihr-i misli gerekir, iddetini beklemelidir ve miras hakkına sahiptir. Bunun üzerine Makıl İbn-u Sinan el-Eşcaî ayağa kalkarak dedi ki: Bizim kadınlarımızdan biri olan Berva Bint-i Vâşık hakkında Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem] de senin hükmettiğin gibi hükmetti. Bunun üzerine İbn-u Mesud bundan dolayı sevindi." [لها صداق نساؤها] "Ona benzeri olan kadınların mihri gerekir" kavlinin anlamı, benzeri olan

kadınların mihrî gibi mihr gerekir demektir. Dolayısıyla Şâri, kadının mihrini belirlemeyen kimseye mihr-i misli vacip kılmıştır. Belirtilen mihrde anlaşmazlığa düşülmesi halinde de böyledir. Madem ki mihr, nikah akdi üzerine terettüp eden gerekli bir bedeldir o halde ister alış-veriş gibi bir mal ister icara gibi bir menfaat veya emek isterse nikah akdinde olduğu gibi hediye olsun akit üzerine terettüp eden bedelin karşılığına bakılmaksızın her bedel buna kıyas edilir. Binaenaleyh akitte bedelin belirtilmemesi veya belirtilen bedel hakkında anlaşmazlığa düşülmesi halinde bedel hakkında bedelin misline hükmedilir. Bunun içindir ki akit sırasında belirtilmemesi ve belirtilende anlaşmazlığa düşüldüğünde icarada ecr-i misle ve alış-verişte bedelin misline hükmedilir. Buna göre ücretli ile işveren belirtilen ücrette anlaşmazlığa düştüklerinde ve akit sırasında ücret belirtilmediğinde ecr-i misle hükmedilir. Eğer akit sırasında ücret belirlenmişse bu durumda ücret, belirtilen ücret olur. Yok eğer belirtilmemiş veya belirtilen ücret üzerinde anlaşmazlığa düşülmüşse ücret, ecr-i misl olur.

Madde-155: Ücretin, işten sağlanacak maslahata ve işçinin sağlayacağı maslahata göre takdir edilmesi caizdir. Ücretlinin bilgisine veya ilmî diplomasına göre ücret takdir edilmez. Çalışanlar için dereceler yoktur. Bilakis kendilerine -gerek iş gerek işçi ile ilgili olsun- hak ettikleri ücretin tamamı verilir.

Bu maddenin delili; icaranın şeri tarifidir. Çünkü şeri tarif, şeri bir hükümdür ve şeri kaide ile aynıdır. Çünkü o, sahih bir içtihatla şeri bir delilden veya delillerden istinbat edilmiştir. Bunun içindir ki şeri hüküm, üzerine intibak ettiği

mesele için bir delil sayıldığı ve şeri nass, iki halde meseleye intibak eden şeri hükme veya meseleye intibak eden şeri tarife dair bir delil sayıldığı gibi o da üzerine intibak ettiği mesele için bir delil sayılır. İcaranın şeri tarifi ise şöyledir: [عقد على المنفعة بعوض] "Bir bedel karşılığında bir menfaat üzerinde yapılan akittir." Ücretli açısından menfaat ise ya mühendis gibi kişinin yaptığı işin sağladığı menfaattir yada hizmetçi gibi kişinin kendisinin sağladığı menfaattir. İşte üzerinde akdin gerçekleştiği şey menfaatin bu iki türüdür. Akdin bu ikisinin dışındaki menfaatlerin üzerine odaklanması sahih olmaz. Bundan dolayı ne bilgilerin ne de diplomaların sağladığı menfaatler üzerine akit odaklanır. Bilakis ya kişinin yada işinin sağladığı menfaat olmak üzere ücretli kimsenin sağlayacağı menfaat üzerine odaklanır. Ücret, ancak akdin üzerine odaklandığı bu menfaatin bir karşılığı olur. Bundan dolayı memurların dereceleri denilen derecelendirme, yani memurların ücretinin takdir edilmesi, diplomaya ve bilgilere göre olmaz. Bilakis hizmetçi gibi işini kendi bedeni ile görüyorsa bizzat kişiye veya mühendis gibi işini bilgisi ve deneyimi ile yapıyorsa işinin sağladığı menfaate göre olur. Bunun dışındakilere göre olmaz. Çünkü tarife intibak eden budur.

Madde-156: Devlet, malı ve işi olmayan, nafakasını temin edecek kimsesi bulunmayan kimselerin nafakalarını garanti eder. Yaşlıların ve özürlülerin barındırılmasını üstlenir.

Bu maddenin delili; 153. maddenin delilinde geçenlerdir. O da Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şu kavlidir:

"*Kim bir mal bırakırsa onun varislerine aittir. Kim de kimsesiz birisini bırakırsa (onun bakımı) bize aittir.*" [Ebi Hurayra kanalıyla muttefekun aleyh] Kelle ise zayıf kimse olup fakiri, yaşlı ve özürlü olan herkesi kapsar. Keza Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in şu kavlidir:

"*Kim de bir borç veya yetim bırakırsa bana getirin. Zira onun mevlası benim.*" [Ebi Hurayra kanalıyla muttefekun aleyh] Bu hadis, fakir, yaşlı, özürlü ve benzeri yetimlerin hepsini kapsar.

Madde-157: Devlet, malın tüm tebaa arasında tedavül etmesi için çalışır ve yalnızca belirli bir zümre arasında tedavül etmesine engel olur.

Bu maddenin delili; el-Haşr suresindeki ayettir ki o da Allahuteala'nın şu kavlidir:

"**İçinizden yalnız zenginler arasında dolaşan bir güç olmasın diye.**" [el-Haşr 7] Böylece tüm Müslümanlara ait olmasına rağmen Benî Nadîr feyinin, Muhacirler gibi fakir olan Ebu Ducâne ile Sehl İbn-u Hanîf'in olduğu iki kişinin dışında Ensardan hiçbir kimseye bir şey verilmemesi ve Muhacirlere verilmesi illetlendirilmiştir. Bunu el-Beyhaki, el-Kübra'da ve İbn-u Sa'd, et-Tabakat'ta zikretti. Bu feyi sadece zenginler tedavül ettirmesin diye bunu illetlendirmiştir. Bu ise şeri bir illet olup malulun bulunması ile bulunur ve yok olması ile yok olur. Bundan dolayı her ne zaman eşitsizlik olursa halife, bu ayetle amel ederek denge oluşturmalıdır. Çünkü bu ayet, bir taraftan illetliyken diğer taraftan sebebi has olsa da lafzı geneldir. Zira şeri kaide şöyledir: [العبرة بعموم]

السبب [اللفظ لا بخصوص السبب] "Önemli olan sebebin hususiliği değil lafzın umumiliğidir." Bunun içindir ki her zaman intibak eder.

Madde-158: Devlet, lüks ihtiyaçlarını sağlama imkanları için ve devletin sahip olduğu mallara göre toplumda dengenin oluşturulması için tebaa fertlerine şöyle kolaylık sağlar:

- a. Beyt-ul Mâl'da sahibi olduğu menkul veya gayrimenkul mallardan, feyden ve benzerlerinden verir.
- b. Yeterince arazisi bulunmayanlara mamur olan ve mamur olmayan (verimli ve çorak) arazilerini ikta eder. Fakat arazisi olup da işletmeyenlere vermez. Ziraata imkanı olmayanlara ise ziraat yapabilmeleri için mal verir.
- c. Borçlarını ödeyemeyenlerin borçlarını zekat malından, feyden ve benzerlerinden kapatır.

(a) fıkrasına gelince; bunun delili şudur ki Allah, Benî Nadîr mallarını dilediği yere koyması için Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'e ait kıldı. Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem] de onu Muhacirlere tahsis etti ve iki kişinin dışında Ensara bir şey vermedi. Benî Nadîr malları ise feydendir ve harac gibi sabit gelirlerden olan diğer mallar fey gibidir. Çünkü bunların harcanması, imamın görüşüne ve içtihadına bırakılmıştır. Ancak zekatın harcanması gibi harcanacağı yeri açıklayan bir nass gelmişse hakkında nassın geldiği yerin dışına harcaması sahih olmaz. Bu, sadece sabit gelirler için geçerlidir. Müslümanlardan vergi olarak toplanan mallara gelince; bunlardan veremez. Çünkü nass, fey

hakkındadır ve buna fey gibi olan mallar -ki sabit mallardır- kıyas edilir.

(b) fıkrasına gelince; bunun delili, Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in arazileri ikta etmesine ilişkin fiilidir. Nitekim Amr İbn-u Haris'ten şöyle dediği rivayet edilmiştir:

:

"Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], benim için Medine'de yayla bir ev planı çizdi ve şöyle buyurdu: "**Sana daha da arttırayım mı, arttırayım mı?**" [Ebu Davud tahrir etti ve hasenledi] ez-Zeyn'in sahiclediği ve Ahmed ile el-Beyhaki'nin Ulkime İbn-u Vail kanalıyla babasından tahrir ettikleri hadiste ise şöyle geçmiştir: "Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], ona bir arazi ikta etti. Ulkime dedi ki:

:

"**Onu Muaviye'ye vermem veya bunu ona bildirmem için onu benimle birlikte gönderdi.**" Yine Ebu Ubeyd, el-Emval'de ve Ebu Yusuf, el-Harac'ta şunu tahrir etmişlerdir: سَأَلَ تَمِيمُ الدَّارِيُّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يُقْطِعَهُ عَيْتُونَ، الْبَلَدَ الَّذِي كَانَ مِنْهُ بِالشَّامِ قَبْلَ فَتْحِهِ، وَهُوَ مَدِينَةُ الْخَلِيلِ، فَأَقْطَعَهُ إِيَّاهَا Temim ed-Dâri, Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'den fethedilmeden önce Şam'da bir belde olan Aynûn'u -ki o, el-Halil şehridir- kendisine ikta etmesini istedi. Sallallahu Aleyhi ve Sellem de onu ona ikta etti." Yine bunun delili, Ömer İbn-ul Hattab'ın arazilerini ekmeleri için Irak'taki çiftçilere Beyt-ul Mâl'dan mal vermesi ve sahabebinin de buna sükut etmesidir. Dolayısıyla bu bir icmâdır.

(c) fıkrasına gelince; bunun delili şudur ki Allah bunu, şu kavli ile zekat malına ait kılmıştır: "...borçlulara..." [Et-Tevbe 60] Ve Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in şu kavlidir:

"Ben, her mümine kendi nefsinden daha evlayım. Kim bir borç bırakırsa bana aittir. Kim de bir mal bırakırsa onun varisine aittir." [Muslim, Cabir'den tahrir etti] Böylece şariat fey mallarını, imamın kendi görüşüne ve içtihadına göre harcayabileceğini belirlemiştir ki borçların kapatılması da bunlardan biridir.

Madde-159: Arazinin üretimini en üst seviyeye ulaştırmak üzere, arazinin işletilmesini gerçekleştirecek ziraat siyaseti gereğince devlet, ziraat işlerini ve ziraat mahsullerini denetler.

Bu maddenin delili; Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şu kavlidir:

"İmam [halife] bir çobandır ve güttüğünden mesuldür." [el-Buhari, Abdullah İbn-u Ömer kanalıyla tahrir etti] Ziraat işlerinin denetlenmesi, işlerin güdülmesinden daha genel bir iştir. Bunun içindir ki imamın gözetmesi gereken işlerdendir. Ancak devlet, ziraat işlerini üstlenmez. Çünkü resul, bunu Müslümanlara terk etmiştir. Zira hurmaların aşılınması ile ilgili hadiste onlara şöyle demiştir:

"Siz dünya işlerini daha iyi bilirsiniz." [Muslim, Aişe Radiyallahu Anhâ ve Enes Radiyallahu Anhden tahrir etti] İbn-u Hazm ise el-İhkam'da senedi ile birlikte rivayet etti ve

Aişe ile Enes'ten şu lafızla sahihledi: **"Siz dünya işlerini daha iyi bilirsiniz."**

Enes'ten yapılan başka bir rivayette ise şöyle geçmiştir:

: . :
: :

"Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], (hurma ağaçlarına) aşısı yapan bir toplulukla karşılaştı ve buyurdu ki: **"Keşke yapmasaydınız daha iyi olurdu."** (Enes) dedi ki: "O sene hurmalar olgunlaşmadı. Derken Allah'ın Resulü onlara uğradı ve dedi ki: **"Hurmalarınıza ne oldu?"** Onlar da dediler ki: "Böyle böyle dediniz." O da dedi ki: **"Siz dünya işlerini daha iyi bilirsiniz."** Ahmed'in Enes'ten yaptığı rivayette ise Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], şöyle buyurmuştur:

"Dünyalık bir iş olursa siz daha iyi bilirsiniz. Dini bir iş olursa o bana aittir." Bu da devletin ziraatı doğrudan denetlemeyeceğine, onu işletmeyeceğine bilakis ziraatı geliştirmek, güçlendirmek, zirai işleri kolaylaştırmak ve üretim rekoltesini arttıracak zirai bir politika çizmek için seçeceği mubah üslupları düzenlemek yoluyla genel olarak denetleyeceğine delalet eder.

Madde-160: Devlet, bütün sanayi işlerini denetler ve kamu mülkiyeti kapsamına giren sanayiye direkt işletir.

Bu madde şu iki şıktan ibarettir:

Birincisi: Bütün sanayi işlerinin denetlenmesi. İkincisi: Sanayinin bir kısmının direkt işletilmesi. Birincisi: Bunun delili şudur ki Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem] fertlerin,

ayakkabı, kılıç, elbise ve benzeri fabrikalar gibi fabrikaları mülk edinmelerini ikrar etmiştir:

"*Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], bir yüzük yaptırdı.*" [el-Buhari, Abdullah İbn-u Ömer'den tahrir etti],

"*Sallallahu Aleyhi ve Sellem, bir minber yaptırdı.*" [el-Buhari, Sehl İbn-u Sa'd es-Sâidi'den tahrir etti] Bu da fabrikaları devlet değil fertlerin işleteceğine delalet etmektedir. Dolayısıyla fabrikalar, aynen ziraat gibidir. Ancak şeriat, devletin işleri götürmesini vacip kılmıştır. Bu da Aleyhi's Salatu ve's Selam'ın şu kavlından dolayıdır:

"*İmam [Halife] bir çobandır ve güttüğünden mesuldür.*" [el-Buhari, Abdullah İbn-u Ömer kanalıyla rivayet etti] Dolayısıyla devlet, sanayiye iyileştirmeye yardımcı olacak mubah üslupları tanzim etmek, ona pazarlar açmak, ham madde temin etmek ve benzeri şeyleri yapmak yoluyla sanayi işlerini genel olarak denetlemelidir.

İkincisi: Bunun delili, şu şeri kaidedir: [يأخذ المصنع حكم المادة] التي ينتجها "Fabrika ürettiği şeylerin hükmünü alır." Bu kaide ise Enes'ten rivayet edilen Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in şu hadisinden istinbat edilmiştir:

"*Allah, içkiye, onu içene, onu sunana, onu satana, sattırana, sıkana, sıkırana, taşıyana, taşıttırana lanet etti.*" [Ebu Davud, İbn-u Ömer kanalıyla tahrir etti ve İbn-us Seken sahihledi] Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], içki sıkma sanatını haram kılmıştır. Çünkü bu, içki üretmektedir. Oysa sıkma sanatı

mubahtır. Böylece fabrika, ürettiği şeyin hükmünü almıştır. Bu ise geneldir. Binaenaleyh fabrika, ürettiği şeyin hükmünü alır. Dolayısıyla kamu mülkiyetine giren şeyleri üreten fabrikalar, kamu mülkiyeti olur. Çünkü fabrika, ürettiği şeyin hükmünü almıştır. Kamu mülkiyeti ise Müslümanların genelinin mülküdür ve başkalarının mülk edinme imkanını engelleyecek şekilde bir ferde veya fertlere tahsis edilmesi doğru olmaz. Bundan dolayı bu fabrikaları işletecek ve fertlerin mülk edinmesini engelleyecek olan halifedir. Çünkü fertlerin kamu mülkiyetini mülk edinmeleri, başkalarının onu mülk edinmesine mani olmaktadır. Bundan dolayı petrol, demir, altın ve benzerlerini çıkarma gibi kamu mülkiyetine dahil olan fabrikaları direkt işletecek olan bizzat devlettir. Ancak halife, gerek gelirleri gerek harcamaları gerekse diğer işleri olsun bunlar için özel bir maslahat oluşturur ve karlarını Beyt-ul Mâl'da özel bir bölüme kor. Çünkü bunlar, devlet mülkiyetinden değil bilakis kamu mülkiyetindedir.

Madde-161: Dış ticaret, malın kaynağı bakımından değil, tacirin tabiiyeti bakımından değerlendirilir. Harbî tacirler -tacir veya mal için özel izinleri olmadıkça- beldelerimizde ticaret yapmaktan men edilirler. Muâhid (anlaşmalı) devletlerin tacirleri ise aramızdaki anlaşma gereğince muameleye tabidirler. Tebaadan olan tacirler de beldelerin muhtaç olduğu maddeleri ihraç etmekten ve düşmanları askerî, ekonomik ve sanayi yönünden güçlendirecek maddeleri ihraç etmekten men edilirler. Fakat sahip oldukları herhangi bir malı ithal etmekten men edilmezler. "İsrail" gibi bizimle ehli arasında fiili harp bulunan bir

ülke, bu hükümlerden istisna edilir. Bu ülke, ticaret ile ilgili olsun ya da olmasın, kendisi ile olan tüm alakalarda fiili dâr-ul harp hükümlerini alır.

Bu madde şu üç hususu kapsar: Birincisi: Malın, malın kaynağı bakımından değil, tacirin tabiiyeti bakımından değerlendirilmesi. İkincisi: Tacirlerle ilgili hükümlerin tabiiyetlerinin farklılığı ile farklılaşması. Üçüncüsü: İhracat ve ithalatın yasaklandığı durumlar.

Birinci Hususa Gelince: Bunun delili şudur ki dış ticaretle ilgili birtakım şeri hükümler vardır ki bunlar şunlardır: Alış-veriş, malların dâr-ul harpten dâr-ul İslam'a girişi ve dâr-ul İslam'dan dâr-ul harbe girişi, Müslümanların bunlardan zarara maruz kalması ve düşmanın Müslümanlara karşı güçlenmesi ile ilgili hükümler. Şeri hüküm Şâri'in, kulların fiillerine ilişkin hitabıdır. Bunun içindir ki dış ticaret, malın kaynağı ile değil tacirle ilgilidir. Çünkü dış ticaretle ilgili şeri hükümler, ancak insan olması bakımından fertler hakkında inmiştir. Malla ilgili inen hüküm ise sadece mal olması bakımından değil malın muayyen bir ferdin mülkü olması bakımından da malla ilgilidir. Yani sırf mal olması itibarıyla değil muayyen bir ferdin mülk edindiği mal olması itibarıyla demektir. Bundan dolayı dış ticaretle ilgili hükümler, şeriyyatın kendilerine ve mallarına bakışı, yani Allah'ın onlar ve mülk edindikleri malları hakkındaki hükmü bakımından sadece fertlerle ilgili hükümlerdir. Bundan dolayı dış ticaret hükümleri, malın kaynağı ile değil tacirle ilgilidir.

İkinci Hususa Gelince: Bunun delili, Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in vasiyeti hakkında Süleyman İbn-u Bureyda'nın babasından rivayet ettiği hadiste Resul

[Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in orduya emir tayin ettiği kimselere şöyle dediği varit olmuştur:

"...Önce İslam'a davet et, eğer sana icabet ederlerse onlardan kabul et ve artık onlara dokunma! Sonra kendi darlarından (**beldelerinden**) dâr-ul muhaciruna (**dâr-ul İslam'a**) ayrılmaya (**hicrete**) davet et ve onlara haber ver ki bunu yapmaları halinde Muhacirlerin lehine olan onların da lehine olur, Muhacirlerin aleyhine olan onların da aleyhine olur. Eğer ondan (**beldelerinden**) ayrılmayı reddederlerse, onlara haber ver ki Müslüman Arabiler (**bedeviler**) gibi olurlar; müminler üzerine icra edilen Allah'ın hükmü onların da üzerine icra edilir, ama onların ganimette [savaş yoluyla düşmandan alınan mal] ve feyde [savaş olmadan düşmandan alınan mal] hiçbir hakkı olmaz, Müslümanlar ile birlikte cihat etmeleri müstesna." [Muslim rivayet etti] **Bu hadisle istidlal yönü şudur ki resulün:**

"Sonra kendi darlarından (beldelerinden) dâr-ul muhaciruna (dâr-ul İslam'a) ayrılmaya (hicrete) davet et ve onlara haber ver ki bunu yapmaları halinde Muhacirlerin lehine olan onların da lehine olur" kavli, bizim lehimize ve aleyhimize olanların onların da lehine ve aleyhine olması, yani devletin hükümleri onlara tatbik etmesinin kendilerini de kapsamaları için ayrılma şartını koşan bir nasıttır. Eğer ayrılmazlarsa

bizim lehimize ve aleyhimize olanlar onların da lehine ve aleyhine olmayacaktır. Dolayısıyla onlara hükümler tatbik edilmeyecektir. Ayrıca resul, Muhacirlerin dârına ayrılmayı fey ve ganimetten hak elde etmelerinin bir şartı olarak görmüştür. Diğer mallar da buna kıyas edilir. Dolayısıyla malın hükmü bakımından Muhacirlerin dârına ayrılmayan bir kimse maldan mahrum olması bakımından diğer Müslümanlar gibi olurlar. Bu da mali hükümlerin ona tatbik edilmemesi demektir. Çünkü o, Muhacirlerin dârına ayrılmamıştır. Muhacirlerin dârı ise dâr-ul İslam'dır ve onun dışında kalan yerler dâr-ı küfürdür. Bunun içindir ki resul, dâr-ı küfür olması itibarıyla Muhacirlerin dârı dışındaki tüm beldelere savaş açardı. Ancak sakinleri Müslüman ise onlarla savaşmaz onları öldürmez bilakis onları, dâr-ul İslâm'a gitmeye davet ederdi. Gayrimüslimse bu hadisin de delalet ettiği üzere onlarla savaşardı. Aynı şekilde Enes'ten rivayet edilen şu hadis de buna delalet etmektedir:

"Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], bir kavme saldıracağı zaman sabah oluncaya kadar saldırmazdı. Eğer ezan sesi işitirse (saldırmaktan) vazgeçerdi. Ezan sesi işitmezse sabah olur olmaz saldırırdı." [el-Buhari tahrir etti] Dolayısıyla Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], Muhacirlerin dârı, yani dâr-ul İslam dışındaki yerlerin sakinleri Müslüman olsa dahi dâr-ul harp, yani dâr-ul küfür olarak değerlendirirdi. Dolayısıyla buraların hükmü, mali hükümler de dahil hükümlerin tatbiki bakımından dâr-ul küfür hükmü gibidir. Dâr-ul küfürdeki Müslümanlarla savaşılmaması, öldürülmemeleri, mallarının alınmaması ve

gayrimüslimlerle savaşılmaması, öldürülmeleri ve mallarının alınması dışında Müslümanlar ile gayrimüslimler arasında fark gözetilmez. Bunların dışında haklarındaki hüküm aynıdır. Dâr-ul küfür ile dâr-ul İslam'ın hükmü işte budur. Dolayısıyla her kim dâr-ul küfür veya dâr-ul harpta ikamet ederse Müslüman yada gayrimüslim olsun küfür tabiiyetini taşır ve Müslümanın kanı ile malının korunması dışında ona dâr-ul küfür hükümleri tatbik edilir. Buna göre Müslüman yada gayrimüslim olsun harbî tacir beldelerimize ancak emanla girebilir. Çünkü o, bir harbîdir. Çünkü resul, şöyle buyurmuştur:

"Müslümanların emamı tektir. Onların en alt seviyede olanı bile verdiği emana uyar." [Ali Radiyallahu Anh kanalıyla muttefekun aleyh]

Yine Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], Ümmü Hâni'ye şöyle buyurmuştur:

"Senin himaye verdiğine biz de himaye verdik ey Ümmü Hâni!" [Muttefekun aleyh]

Dolayısıyla harbî bir kimsenin dâr-ul İslam'a girebilmesi için kendisine eman verilmesi gerekir ve malı da bu eman kapsamına girer. Eğer sadece malını girdirmek istiyorsa bunun için özel bir eman gerekir. Muâhide gelince; ona muahedesine göre muamele edilir. Bu da Allahuteala'nın şu kavlından dolayısıdır:

"Onların ahitlerini tamamlayınız." [et-Tevbe 4]

Muâhid hususunda Müslüman ile kafir arasında bir fark yoktur. Çünkü her ikisi de harbî sayılır. Çünkü o, yani Müslüman küfür tabiiyeti taşımaktadır. Dolayısıyla muahede hususunda ona, muâhid harbî muamelesi yapılır. Müslüman yada zımmi olsun İslam tabiiyeti taşıyan kimseye gelince; istediği malı çıkarmasına ve girdirmesine mani olunmaz. Aynı şekilde ondan gümrük

vergisi de alınmaz. Herhangi bir malı çıkarmasına ve girdirmesine mani olunmamasına gelince; bu, Allahuteala'nın şu kavlından dolayıdır: **"Allah,**

alış-verişi helal kıldı." [el-Bakara 275] Bu ayet, genel olup dâr-ul İslam'da yada dâr-ul küfürde olsun her alış-verişi kapsar. Yani hem dış ticareti hem de iç ticareti kapsar. Bu genelliği tahsis eden veya Müslümanın yada zimminin bir malı dâr-ul İslam'a girdirmesini veya çıkarmasını yasaklayan hiçbir nass varit olmamıştır. Aynı şekilde bu ayet genel olup Müslümanı da zimmiyi de kapsamaktadır. Zimminin alış-verişini yasaklayan veya alış-verişin helalliğini Müslümana tahsis eden bir nass varit olmamıştır. Müslüman bir kimseden gümrük vergisi alınmamasına gelince; Nitekim Ebû Ubeyd, el-Emval isimli kitabında Abdurrahman İbn-u Ma'kal'den şöyle dediğini tahrir etmiştir: "Ziyad İbn-u Hudayr'a sordum: "Kimlerden öşür alırdınız?" Dedi ki: "Müslümandan da muahidden de öşür almazdık." Dedim ki: "O halde kimlerden öşür alırdınız?" Dedi ki: "Harbi tüccarlara geldiğimizde onlar bizden öşür aldığı gibi biz de onlardan alırdık." Âşir: Dâr-ul harpten dâr-ul İslam'a giren maldan öşür alan kimsedir. İşte dâr-ul İslam, dâr-ul küfür, Müslüman yada kafir olsun harbî bir kimsenin dâr-ul İslam'a ancak emanla girmesi, muâhide muahedesine göre muamele edilmesi, alış-verişin Müslüman ve zimmi için mutlak olarak helal olması ile ilgili bu deliller, bu maddedeki ikinci hususun delilleridir.

Üçüncü Hususa Gelince: Bunun delili, resulün Tebuk'e giden ordunun Semed kuyusundan su içmesini yasaklamasından istinbat edilen şu kaidedir: [الشئ المباح إذا]

[كان فرد من أفراده يؤدي إلى ضرر يمنع ذلك الفرد ويبقى ذلك الشيء مباحاً]
 "Mübah olan bir şeyin kollarından bir kol bir zarara götürürse sadece bu kol haram kılınır ve o şey mübah olarak kalır." Dolayısıyla yiyecek gibi dâr-ul İslam'a zarar vereceği veya silah ve stratejik ürün gibi düşmanı Müslümanlara karşı güçlendireceği görülen her malın dışarı çıkarılması yasaklanır. Bunları Müslümanın veya zımminin veya muâhidin veya harbînin çıkarması arasında bir fark yoktur. Aynı şekilde malın girdirilmesi de bu kaideye tabidir. Eğer bu malın dâr-ul İslam dışına çıkarılması bir zarar oluşturmuyorsa Müslümanın ve zımminin onu çıkarması da girdirmesi de yasaklanmaz. Bu hususta harbî ve muâhide onlardan her birinin hükmü uygulanır.

Madde-162: Hayat işleriyle ilgili her türlü ilmi laboratuvarlar kurmak tebaanın tüm fertlerinin hakkıdır. Bizzat devletin de böyle laboratuvarlar kurması lazımdır.

İlmi laboratuvarlar, insanların öğrendiği bir ilim olmanın ötesine geçmez. Allah [Subhânehu ve Te'alâ], ilmi mutlak olarak mubah kılmıştır. Allahuteala, şöyle buyurmuştur:

"**Yaratan Rabbinin adıyla oku.**" [el-Alak 1] Ve

şöyle buyurmuştur: "**O, insana bilmediği şeyleri öğretti.**" [el-Alak 5] Yine Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], şöyle buyurmuştur:

"**Allah, her kimin hakkında hayır dilerse onu dinde fakih kılar.**" [Muaviye kanalıyla muttefekun aleyh] el-Buhari, kesinlik siygası ile ta'lik olarak şu hadisi rivayet etmiştir: "**İlim,**

ancak öğrenmekle olur." el-Hafız, el-Feth'te, bu hadisin aynı şekilde merfu hadis olduğunu söylemiştir.

İşte bu deliller, aslen ilmin mubah olduğuna delalet etmektedir. Zira Allahuteala'nın, [] "**oku**" kavli, genel olup her şeyin okunmasını kapsar. Yine, [] "**O, insana bilmediği şeyleri öğretti.**" kavli genel olup her ilmi kapsar. Yine resulün, [] "**İlim ancak...**" kavli, elif lam takısı almış cins bir isimdir. Dolayısıyla amm lafızlardandır. İşte tüm bunlar, hem her şeyi öğrenmenin hem de her ilmin mubah olduğuna delalet etmektedir. Zira delillerin genel olması, ilmin mutlak olarak mubah olduğuna delalet etmektedir. Buna göre tebaanın her bir ferdi, herhangi bir ilmi öğrenmeyi ve ilmi bilgilere ve hakikatlere ulaşmak için gerekli araçları edinmeyi talep etme hakkına sahiptir. Dolayısıyla her fert, uygun gördüğü laboratuvarı kurabilir ve laboratuvar kurmak isteyen bir kimseye yardım edebilir.

Bu laboratuvarlar, birer ferdi mülkiyet olup kamu mülkiyeti veya devlet mülkiyeti değildir. Ancak herhangi gerçek bir kişinin, yani herhangi bir ferdin sahip olduğu gibi devletin de tüzel bir varlık olması vasfıyla bu ferdi mülkiyete sahip olması caizdir. Devletin ona sahip olması, onu bir devlet mülkiyeti haline getirmez. Bilakis ferdi mülkiyet olarak kalmaya devam eder. Ancak devletin mülk edindikleri, ferdi mülkiyet olmakla birlikte onun mülklerinden bir mülk haline gelir. Devlet, laboratuvarları kurarken bunu ancak işleri gözetmek ve Allah'ın kendisine

vacip kıldığı farzı yerine getirmek bakımıyla yapar. Bu farz ise ilmi laboratuvarlar da dahil ilmin icat edilmesidir.

Madde-163: Fertler, ümmet veya devlet için zarara yol açan maddeler üreten laboratuvarlara sahip olmaktan men edilirler.

Bu maddenin delili; şu şeri kaidedir: [الشيء المباح إذا كان فرداً [من أفراده يؤدي إلى ضرر يمنع ذلك الفرد ويبقى ذلك الشيء مباحاً] "Mübah olan bir şeyin kollarından bir kol bir zarara götürürse sadece bu kol haram kılınır ve o şey mübah olarak kalır." Dolayısıyla fertler, atom laboratuvarları ve benzerleri gibi zarara yol açan laboratuvarlara sahip olmaktan men edilirler.

Madde-164: Devlet bütün sağlık hizmetlerini herkes için ücretsiz temin eder. Fakat ücretle doktor tutmak ve ilaç satmak yasaklanmaz.

Sağlık, insanların vazgeçemeyeceği maslahatlardan ve kamu hizmetlerindedir. Dolayısıyla sağlık, zaruri işlerdendir. Nitekim Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], tedavi olmayı emretmiştir:

"Bir Arabi gelerek dedi ki: "Ey Allah'ın Resülü tedavi olmalı mıyız? Buyurdu ki: "Evet. Şüphesiz Allah, şifasını yaratmadığı hiç bir dert yaratmamıştır. Her kim onu (şifayı) bilmişse onu bilmiş olur. Her kim de onu bilmezse onun cahili olur." [Ahmed, Usâme İbn-u Şerik kanalıyla tahrir etti] Yine Tebarani'in Mucem-il Kebir'deki rivayetinde Usâme İbn-u

Şerik kanalıyla şöyle dediği geçmiştir:

:
: "Biz Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in yanında iken Arabiler gelerek dediler ki: Ey Allah'ın Resulü tedavi olmalı mıyız? Buyurdu ki: **"Evet. Şüphesiz Allah, şifasını yaratmadığı hiç bir dert yaratmamıştır."** Tirmizi'de ise Usâme İbn-u Şerik'ten şu lafızla geçmiştir: :

: : "Arabiler dediler ki: Ey Allah'ın Resulü tedavi olmalı mıyız? Buyurdu ki: **"Evet. Ey Allah'ın kulları tedavi olunuz. Şüphesiz Allah [Azze ve Celle] şifasını yaratmadığı hiçbir dert yaratmamıştır."** Veya şöyle buyurdu: **"Tek bir derdin şifası yoktur."** Dediler ki: "Ey Allah'ın Resulü! Nedir o?" Buyurdu ki: **"el-Heramu."** [Tirmizi, bu hadisin hasen sahih olduğunu söyledi] Fethalı Hâ ve Râ ile el-Harem: ölüm ve yok oluşla sonuçlanan aşırı yaşlılıktır. Yani ölümün devası yoktur demektir.

Bu da tedavinin mubah olduğuna delalet etmektedir. Tedavi sayesinde menfaat celbedilir ve mazarrat defedilir. Dolayısıyla tedavi, bir maslahattır. Ayrıca klinikler ve hastaneler, Müslümanların şifa ve tedavi amaçlı kullandıkları birer kamu kurumudur. Dolayısıyla aslen sağlık, maslahatlar ve kamu hizmetlerinden olmaktadır. Maslahatları ve kamu hizmetlerini yerine getirmek ise devlete aittir. Çünkü bunlar, Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in şu kavli gereği gözetimi devlete ait olan

şeylerdendir:

"İmam bir

çobandır ve raiyyesinden mesuldür." [el-Buhari, Abdullah İbn-u Ömer kanalıyla tahrir etti] Sağlık da gözetim mesuliyetlerindedir. Bunun içindir ki bunu insanlara temin etmek devlete vaciptir. Bunun delillerinden bazıları şunlardır:

Muslim, Cabir kanalıyla şöyle dediğini tahrir etmiştir:

"Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], Ubeyy İbn-u Ka'b'a bir doktor gönderdi. O da ondan bir damar kesti sonra üzerini dağladı."

Keza el-Hakim, Mustedrak'ta Zeyd İbn-u Eslem'den babasının şöyle dediğini tahrir etmiştir: **مَرَضْتُ فِي زَمَانِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ مَرَضًا شَدِيدًا فَدَعَا لِي عُمَرُ طَبِيبًا فَحَمَّانِي حَتَّى كُنْتُ أُمِصُّ الْوَرَاءَ مِنْ شِدَّةِ الْحَمِيَّةِ** "Ömer İbn-ul Hattab'ın zamanında çok ağır hasta oldum. Bunun üzerine Ömer, benim için bir tabip çağırttı. O kadar ateşlendim ki ateşin şiddetinden çekirdekleri emiyordum."

Binaenaleyh devlet, tedavi (sağlık) hizmetlerini ücretsiz olarak temin etmelidir; çünkü bu, Beyt-ul Mâl'in karşılıksız olarak maslahat ve refiklik yönünde harcama yapması gereken işlerdendir. Bunun içindir ki tüm sağlık hizmetlerini karşılıksız olarak temin etmelidir. İşte devletin sağlık hizmetlerini insanlara ücretsiz olarak temin etmesinin delili budur. Ücretle doktor tutmanın ve ona ücret ödemenin caiz olmasına gelince; çünkü tedavi olmak mubahtır. Nitekim Aleyhi's Salatu ve's Selam, yukarıdaki hadiste şöyle buyurmuştur:

"Ey Allah'ın kulları tedavi

olunuz." Çünkü bu, yani tedavi olmak doktor tutan kimsenin karşılayabileceği bir menfaattir. Dolayısıyla icaranın tarifi buna intibak eder ve bu hususta bir yasaklama varit olmamıştır. Bunun da ötesinde şu hadis varit olmuştur:

"Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], Ebu Taybe'ye hacamat oldu ve ona iki saa yiyecek verdi. Dostlarıyla konuşunca bunu biraz hafiflettiler." [el-Buhari, Enes Radiyallahu Anh kanalıyla tahrir etti] Dostlarından maksat, efendileridir. Çünkü o, bir topluluğa aitti. Ayrıca Muslim'in rivayeti de buna delalet etmektedir. Yine İbn-u Abbas'tan şöyle dediği rivayet edilmiştir:

"Nebi [Sallallahu Aleyhi's Salatu ve's Selam], hacamat oldu ve haccama ücretini verdi. Eğer bu (hacamat ücreti) haram olsaydı vermezdi." [Ahmed, bu lafızla tahrir etti ve el-Buhari ile Muslim, farklı lafızlarla bir benzerini tahrir ettiler] O zaman hacamat, kullanılan bir tedavi türüydü. Dolayısıyla bundan ücret alınması doktor tutmanın caiz olduğuna delalet etmektedir. İlaç satmak da doktor tutmak gibidir. Çünkü bu, Allahuteala'nın şu kavlinin kapsamına giren mubah bir şeydir: **"Allah, alış-verişi helal kıldı."** [el-Bakara 275] İlaç satmayı haram kılan bir nass, varit olmamıştır.

Madde-165: Beldelerimizde yabancı malların işletilmesi ve yatırım yapılması men edilir. Yine herhangi bir yabancıya ayrıcalık tanınması da men edilir.

"Yatırım" ve "işletme" kelimeleri, birer Batılı ıstılahtır. Yatırım kelimesine gelince; bunun manası, malın kendi kendine kar getirmesidir ve bu da onu faize vermektir. İşletme kelimesine gelince; bunun manası, kar getirmesi için malın sanayide veya ziraatta veya ticarete işletilmesidir.

Bu mefhuma binaen her türlü yatırım yasaktır. Çünkü bu, bir faizdir ve faiz ise haramdır. Yabancı yatırımın belirtilmesi ise ister zimmi isterse Müslüman olsun harbi bir kimse ile faizle işgal etmenin haram olması hükmünün benimsenmesinden dolayıdır. Bu da Allahuteala'nın şu kavlinin genel olmasından dolayıdır: **"Ribâyı (faizi)**

haram kılmıştır." [el-Bakara 275] Şöyle ki bu ayeti tahsis edecek herhangi sahih bir nass varit olmamıştır. Dolayısıyla genel olarak kalır. Şu hadis bu ayeti tahsis etmektedir denilmez: لَا رِبَاَ بَيْنَ الْمُسْلِمِينَ وَأَهْلِ الْحَرْبِ فِي دَارِ الْحَرْبِ "Dâr-ul harpte Müslümanlar ile ehl-il harp arasında faiz yoktur." Böyle denilmez: Çünkü bu, zayıf bir hadistir. Zira bu hadis, Mekhul tarafından yapılmış bir mürseldir. Eş-Şâfi, el-Umm'de bu hadisin sabit olmadığını ve içerisinde hüccet olmadığını söylemiştir. İbn-u Muflih ise meçhul bir haber olduğunu söylemiştir... Dolayısıyla ne faizin helal kılınması ne de ayetin tahsis edilmesi için uygun değildir. Dolayısıyla ayet genel olarak kalır ve yabancı malların yatırımı aynen Müslüman ve zimmi tebaanın sahip olduğu malların yatırımı gibi haram olur. Çünkü bu, bir faizdir ve faiz ise haramdır.

Yabancı malların işletilmesine gelince; bu haramdır. Çünkü bu, [الوسيلة إلى الحرام حرام] "Harama vesile olan şey haramdır" kaidesi gereği harama götüren bir durumdur.

Tahrim içinse zannı galip yeterlidir. O halde yabancı malların işletilmesi kesin olarak harama ulaştırdığında nasıl olur? Somut vakıalar ve doğruluğu kesin bilgiler bir ülkede yabancı malların işletilmesinin kafirlerin nüfuzunu o ülkeye yaymanın aracı olduğunu göstermiştir. Onların nüfuzunu ülkeye yaymak ise haramdır.

Ayrıcalıklara gelince; bu, Batılı bir ıstılahtır ve iki manası vardır: Birincisi: Yabancı bir devletin İslam Devleti'ne dayatması olması itibarıyla diğer devletler dışında bu devlete İslam Devleti'nde belirli haklar verilmesidir. Bu da zamanında İngiltere ve Fransa'nın Mısır'da ayrıcalıklara sahip olması gibi İslam Devleti'nin zayıfken 19. asırda verdiği ayrıcalıklarda olduğu gibi yabancı tebaanın İslam kanununa göre değil de kendi ülkelerinin kanununa göre yargılanmaları ve devletin yabancılar üzerinde otoritesinin olmamasıdır. Bu anlamda bu ayrıcalıklar şu iki yönden haramdır: Birincisi: Bu, İslam Devleti'nin egemenliğini yok saymak ve kafir devletlere İslam beldesi üzerinde otorite vermektir. Bu ise kesinlikle haramdır. İkincisi: Bu, İslam hükmünün İslam beldelerindeki gayrimüslimlere tatbik edilmesini men etmekte ve küfür hükmünün tatbik edilmesini sağlamaktadır. Bu da kesinlikle haramdır. Bundan dolayı bu manadaki ayrıcalıklar men edilir. Ayrıcalıkların ikinci manasına gelince; ayrıcalığın getirildiği kişinin dışındaki kişilerin men edilmesi şartıyla herhangi mubah bir işe izin verilmesidir. Yabancı için olsun yada olmasın aynı şekilde bu da haramdır. Çünkü bütün mubahlar, herkes için mubahtır. Dolayısıyla mubahın bir kişiye tahsis edilmesi ve başkalarının bundan men edilmesi mubahı insanlara haram kılmaktır. Devletin, bir mubahtan

en güzel şekilde faydalanılmasına imkan verecek bir üslupla onu düzenlemeye hakkı olduğu doğrudur. Ancak bu düzenlemenin mubahı bir kimseye haram kılması doğru değildir. Böylece yabancı olsun yada olmasın bu anlamda ayrıcalıklar verilmesi de haramdır. Sadece yabancı belirtilmiştir: Çünkü ona ayrıcalık verilmesi, zarara yol açar. Çünkü bu, petrol ayrıcalıklarında olduğu gibi onun ülkeye hakim olmasına yol açar.

Madde-166: Devlet, kendisine has, bağımsız bir para çıkarır. Bu paranın, herhangi bir yabancı para birimine bağlanması caiz değildir.

Bu maddenin birinci kısmının delili şudur ki el-Buhari'nin Abdullah İbn-u Ömer kanalıyla tahrir ettiği Aleyhi's Salatu ve's Selam'ın, [] "*İmam [Halife] bir çobandır*" kavline binaen imama işleri gütme hakkı verilmesidir. İşleri gütmekten biri de mubahları düzenlemektir. Devletin kendisine has bir para çıkarması mubahlardan olduğuna göre kendisine has bir para çıkarması veya çıkarmaması caizdir. Zira Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], değişmez belli özellikte belli bir para bastırmamıştır ve onun zamanında devletin belli bir parası yoktu. Bu durum, hem Aleyhi's Salatu ve's Selam'ın hem dört raşidi halifenin döneminde hem de Emevilerin ilk dönemlerinde bu şekilde devam etmiştir. Ta ki Abdülmelik Bin Mervan gelince mübadele aracı olarak kullanılan işlenmiş veya işlenmemiş bütün altın ve gümüşlerin İslami motiflerle değişmez, sabit bir ağırlıkta basılmasına karar verdi. Böylece Abdülmelik, gümüşten dirhem ve altından dinarlar bastırdı. İşte İslami

dirhemlerin ve dinarların basılması bu tarihten itibaren ortaya çıkmıştır. Bunun öncesinde ise mevcut değildi. Bundan dolayı devletin para çıkarması mubahtır vacip değildir. Ancak ülkenin ekonomisini yok olmaya ve düşmanlara karşı korumak paranın çıkarılmasını gerektirirse bu durumda paranın çıkarılması şu şeri kaide gereği vacip olur: [ما لا يتم الواجب إلا به فهو واجب] "Kendisi olmadıkça vacibin tamamlanmayacağı husus da vaciptir."

Maddenin ikinci kısmına gelince; bunun haram olmasının delili şudur ki bu, sterline bağlı olduğunda Irak'ta olduğu gibi mali açıdan devletin parasını bağladığı kafir devletlere bağımlı hale getirir. Bunun da ötesinde mali açıdan bu kafir devletin insafına kalır ki her ikisi de haramdır. Zira şeri kaide şöyledir: [الوسيلة إلى الحرام حرام] "Harama vesile olan şey de haramdır." Bunun içindir ki İslam Devleti'nin parasını yabancıya bağlamak haramdır.

Madde-167: Devletin parası, gerek sikkeli gerek sikkesiz olarak altın ve gümüştür. Devletin bu ikisinden başka nakit çıkartması caiz değildir. Devletin, hazinesinde denk miktarda altın ve gümüş karşılığı olması koşuluyla, altın ve gümüş yerine başka bir şey çıkarması caizdir. Dolayısıyla altın ve gümüşten tamamen denk mukabilleri varsa, devletin bakır, bronz, kağıt veya benzerini çıkartıp bunları kendi ismiyle sikkeli nakit yapması caizdir.

İslam, alış-veriş ve icara hükümlerini belirlerken malın mübadelesi veya emeğin ve faydanın mübadelesi için mübadelenin esasına binaen gerçekleşmesinin farz olduğu belirli bir şey belirlememiştir. Bilakis mübadelede karşılıklı

rıza olduğu sürece mübadeleyi herhangi bir şeyle gerçekleştirmede insanı serbest bırakmıştır. Mesela bir insanın dikiş öğretmesi karşılığında bir kadınla evlenmesi, fabrikada bir ay çalışma karşılığında bir araba alması ve belirli miktarda şeker karşılığında bir kişinin yanında çalışması caizdir. Böylece şeriat, alış-veriş ve icara ile ilgili delillerin genel olmasından dolayı dilediği şeyle mübadele yapmakta insan oğlunu serbest bırakmıştır:

"Allah, alış-verişi helal kıldı." [el-Bakara 275] Yani bir şeyi herhangi bir şeyle demektir. Hadis ise şöyledir:

"Ücretliye teri kurumadan ücretini

verin." [İbn-u Mâce, tahrir etti] Yani çalışan bir kimse, ücret her ne olursa olsun işini yaptığında ücreti ödenir demektir. Ayrıca mübadelesi yapılan bu şeyler, birer fiil değildir ki bunlarda aslolan mukayyetlik olup bunların mubah olması bir delili gerektirsin. Bilakis bunlar, birer şeydir. Şeylerde aslolan ise tahrim delili bulunmadıkça mubahlıktır. Bu şeyleri haram kılan bir delil varit olmamıştır. Binaenaleyh gerek satmak gerek almak gerek hibe etmek gerek mübadelede bulunmak yoluyla olsun bunlarla şeri muamelede bulunmak caizdir... Bunlarla mübadelede bulunmayı haram kılan bir nassın bulunması müstesna. Buna göre malın nakit ile aynı şekilde nakdin mal ile mübadelesi mutlak olarak mubahtır. Ancak nakdin nakit ile mübadelesinin özel hükümleri vardır. Dolayısıyla bu hükümlerle mukayyet olmalıdır. Aynı şekilde haklarında haramlığına dair nassın varit olduğu mal ile emeğin dışında emeğin nakit ve nakdin emekle mübadelesi de mutlak olarak mubahtır. Buna göre nakdin birimi her ne olursa olsun malın belirli bir nakit birimi ve aynı şekilde

emeğin belirli bir nakit birimi ile mübadele edilmesi mutlak olarak mubahtır. Zira bu nakit biriminin ister kağıt/banknot nakit gibi hiçbir mukabili olmasın ister doküman kağıt nakit gibi altından nisbi mukabili olsun isterse naibi kağıt nakit gibi altın ve gümüşten tamamen değerine denk mukabili olsun bunların hepsi ile mübadele yapılması sahih olur. Bundan dolayı malın veya emeğin herhangi bir nakit birimi ile mübadelesi sahih olur. Dolayısıyla Müslüman bir kimsenin, herhangi bir nakitle satması, alması, kiralaması ve ücretli olması caizdir.

Ancak devlet, hükmettiği beldeler için belirli bir nakit birimi çıkarmak istediğinde zekat, mübadele, faiz ve benzerleri gibi aslen malla ilgili şeri hükümleri veya diyet, çalınan malın miktarı ve benzerleri gibi mala sahip olan kişi ile ilgili hükümleri uygulamalıdır. Dolayısıyla herhangi belirli bir nakdi çıkarmada serbest değildir. Bilakis belirli bir nakit birimi çıkarmak zorunda olup hiçbir şekilde bunun dışında nakit çıkarması caiz değildir. Zira şeriat, nassın getirdiği belirli cinste belirli bir nakit birimi belirlemiştir. Dikkat edin! O, altın ve gümüşdür. Dolayısıyla devlet, bir nakit çıkarmak isterse bu nakdin sadece altın ve gümüş olması ile mukayyettir. Dolayısıyla da şeriat, dilediği herhangi bir türden istediği nakdi çıkarmakta devleti serbest bırakmamıştır. Bilakis belirli nakit birimlerinde bir nakit çıkarmak istediğinde devletin kendisi için çıkaracağı nakit birimlerini belirlemiştir ki bunlar, sadece altın ve gümüşdür. Bunun delili şudur ki İslam, altın ve gümüşü değişmez sabit hükümlere bağlamıştır. Mesela diyeti farz kılarken bunun için altından muayyen bir altın miktarı belirlediği gibi hırsızlıkta el kesmeyi vacip kılarken de el kesmeyi

gerektirecek miktarı altın olarak belirlemiştir. Nitekim Sallallahu Aleyhi ve Sellem, Yemen halkına yazdığı mektupta şöyle buyurmuştur:

"Mümin bir canın (diyeti) yüz devedir. Gümüş sahipleri içinse bin dinardır." [İbn-u Kudame, Amr İbn-u Hazm'ın Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in Yemen halkına yazdığı mektuptan rivayet ettiğine göre el-Mugni'de zikretti] Nesai'nin Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in Yemen halkına yazdığı mektup hakkındaki rivayetinde ise [] "**Gümüş sahiplerine**" ifadesinin yerine [] "**Altın sahiplerine bin dinar**" ifadesi geçmiştir.

Yine Sallallahu Aleyhi ve Sellem, şöyle buyurmuştur:

"Dört ve dört dinardan fazla olmadıkça hırsızın eli kesilmez." [Muslim, Aişe Radiyallahu Anhâ kanalıyla tahric etti] İşte belirli hükümlerin dinar, dirhem ve miskal ile sınırlandırılması, dinarı altın ve dirhemi gümüş ölçüsü ile şeylerin ve emeğin değerinin kıyas edileceği nakit birimi haline getirmektedir. Dolayısıyla bu nakit birimi, hem nakit hem de nakdin esası olmaktadır. Dolayısıyla da şeriatın, şeri hükümleri altın ve gümüşe bağlamasının bu hükümler nakitle ilgili olduğunda bir nass olması, nakdin sadece altın ve gümüş olduğuna dair bir delildir. Ayrıca Allah [Subhânehu ve Te'alâ], nakdin zekatını vacip kılarken bunu sadece altın ve gümüşte vacip kılmış ve bunun nisap miktarını altın ve gümüş olarak belirlemiştir. Dolayısıyla nakdin zekatının altın ve gümüş olarak takdir edilmesi nakdin altın ve gümüş olduğunu belirlemektedir. Yine sadece nakit muameleleri hakkında gelen sarfla (para

değiştirmekle) ilgili hükümler, sadece altın ve gümüş hakkında geldiği gibi İslam'daki mevcut mali muamelelerin hepsi de sadece altın ve gümüşe göre gelmiştir. Sarf ise ya paranın aynı para ile yada başka bir para ile olmak üzere paranın para ile satın alınmasıdır. Diğer bir ifade ile nakdin nakit ile satın alınmasıdır. Şeriatın, sarfın -ki sırf nakdî bir muameledir- sadece ve ancak altın ve gümüşle olacağını belirlemesi ise nakdin sadece altın ve gümüş olması gerektiğine dair açık bir delildir. Nitekim Aleyhi's Salatu ve's Selam, şöyle buyurmuştur:

"İsteddiğiniz şekilde gümüş karşılığında altın ve altın karşılığında gümüş satın." [el-Buhari, Ebi Bekre kanalıyla tahrir etti: Muslim,

Ubade İbn-u Samit kanalıyla bir benzerini tahrir etti] Yine Aleyhi's Salatu ve's

Selam, şöyle buyurmuştur:

"Altın

gümüş ile değiştirmek peşin olmadıkça ribadır." [Ömer kanalıyla muttefekun aleyh]

Bunun da ötesinde Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], nakit olarak altın ve gümüşü belirledi ve sadece bu ikisini mal ile emeğin ölçüsünde müracaat edilecek nakdî ölçü yaptı. Muameleler bu ikisinin esasına göre yapılmaktaydı. Keza okka/kıyye, dirhem, danik, kırat, miskal ve dinarı bu nakit için birer ölçü yaptı. Bunların hepsi, Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in zamanında meşhur ve malum olup insanlar bunlarla muamele yapmaktaydı ve Aleyhi's Salatu ve's Selam'ın da bunu ikrar ettiği sabit olmuştur. Sahih hadislerde sabit olduğu üzere altın ve gümüş, tüm alış-verişlerde ve nikahlarda vaki olmaktaydı. Dolayısıyla resulün nakdi altın ve gümüş yapması, şeriatın bazı şeri hükümleri sadece bu ikisine bağlaması, nakdin zekatının bu ikisine hasredilmesi, sarfın

ve mali muamelelerin bu ikisine hasredilmesi; işte tüm bunlar, İslam'da nakdin sadece altın ve gümüş olduğuna dair açık bir delildir.

Ancak şunun anlaşılır olması gerekir ki şeriatın, devletin çıkaracağı nakdi, altın ve gümüş olarak belirlemesi devlet, hükmettiği beldelerde insanlar arasındaki mübadeleleri bu nakitle sınırlandırıyor demek değildir. Bilakis bu şeriatın, nakdi belirli birim olarak belirlediği şeri hükümlerin ancak bu nakde göre olacağı demektir. Mübadelelere gelince; şeriatın getirdiği üzere mubah olarak kalırlar ve devlet tarafından belirli bir birim ile sınırlandırılması helal değildir. Yani devletin mübadeleleri kendi veya başka bir devletin nakdi ile sınırlandırması helal değildir. Çünkü bu sınırlandırma, mubah olan bir şeyi haram kılmak olup bu caiz değildir ve devletin bunu yapması helal olmaz. Ancak devlet, otoritesi altındaki beldelerde başka bir devletin nakdinin mubah olmasının kendi nakdine veya maliyesine veya ekonomisine darbe indirdiğini, yani zarara yol açtığını görürse o zaman, [الوسيلة إلى الحرام حرام] "Harama vesile olan şey de haramdır" kaidesi gereği onu yasaklayabilir. Aynı şekilde muayyen bir nakdin de buna yol açtığını görürse, [كل فرد من أفراد الشيء المباح إذا كان يؤدي إلى ضرر يحرم ذلك الفرد ويبقى الشيء مباحاً] "Mubah olan bir şeyin kollarından bir kol bir zarara götürürse sadece bu kol haram kılınır ve o şey mubah olarak kalır" kaidesi gereği bu nakdi yasaklayabilir. Aynı şekilde bu, devletin nakdinin ülke dışına çıkarılması ve ülke içerisinde yabancı para ile muamele edilmesi için geçerli olduğu gibi yabancı nakdin ülkeye sokulması ve ülke dışına çıkarılması için de geçerlidir.

Madde-168: Devletin kendi parası arasındaki değişim caiz olduğu gibi, kendi para birimi ile diğer devletlerin para birimleri arasındaki değişim de aynı şekilde caizdir. Paralar farklı cinslerden olduğu zaman, -geciktirilmeksizin el değiştirilmesi şartıyla- aralarındaki değişimde birinin fazla olması caizdir. Veresiye olması ise caiz değildir. İki cins farklı oldukça, değişim fiyatının sınırlandırılmadan değiştirilmesine izin verilir. Tebaanın fertlerinden her bir fert, -herhangi bir para izni veya başka bir izin gerekmez- dışardan ve içerden dilediği parayı satın alabilir ve onunla dilediğini satın alabilir.

Bu maddenin delili; Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şu kavlidir:

"İstediğiniz

şekilde gümüş karşılığında altın ve altın karşılığında gümüş satın." [el-Buhari, Ebi Bekre kanalıyla tahrir etti] Malik İbn-u Evs İbn-ul Haddesân'dan şöyle dediği rivayet edildi: "Şöyle diyerek geliyordum: "Dirhem değiştirecek kimse yok mu?" Derken Ömer İbn-ul Hattab'ın yanında olan Talha İbn-u Ubeydullah dedi ki: "Önce bize altınlarını göster sonra da dirhemlerini getir. Hizmetçimiz geldiğinde sana gümüşünü verelim" Bunun üzerinde Ömer İbn-ul Hattab dedi ki: Vallahi hayır! Ya ona gümüşünü verirsin yada ona altınını iade edersin. Zira Resulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, şöyle buyurdu:

"Altın gümüş ile değiştirmek ve satışını yapmak peşin olmadıkça ribadır."

Rivayet edildiği üzere Berâ İbn-u Azib ve Zeyd İbn-u Erkam, ortaklar. Peşin ve veresiye gümüş satın aldılar. Bu durum Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'e ulaştınca o

ikisine şöyle emretti:

"*Peşin olanı alın, veresiye olanı iade edin.*" [Ahmed, Ebi el-Minhâl kanalıyla rivayet etti] Yine el-Buhari, Süleyman İbn-u Ebî Muslim kanalıyla şöyle dediğini tahrir etti: Eba el-Minhâl'e peşin olan sarf hakkında sordum. O da dedi ki: "Ben ve ortağım peşin ve veresiye bir şey aldık. Bize Bera İbn-u Azib geldi. Ona bunu sorduk. Bunun üzerine şöyle dedi: "Ben ve ortağım Zeyd b. Erkam da aynısını yaptık. Bunu Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'e sorunca şöyle buyurdu:

"Peşin olanı alın, veresiye olanı iade edin."

Yani o ikisi sarraftılar. İşte bu hadisler, sarfın caiz olduğuna dair bir delildir. Sarf, içerideki muamelelerde yapıldığı gibi dışarıdaki muamelelerde de yapılmaktaydı. Zira ülkenin nakdinden gümüşle altın ve altınla gümüş değiştirilebileceği gibi ister ülke içerisinde isterse dışında olsun ülkenin nakdi yabancı nakitle değiştirilebilir. İki farklı para arasında değişim meydana geldiğinde aralarında fark olursa bu, döviz kuru olarak isimlendirilir. Dolayısıyla döviz kuru, devletin parasındaki saf altının ağırlığı ile diğer devletin parasındaki saf altının ağırlığı arasındaki orandır. Bundan dolayı hem bu oranın değişimine hem de ülkelerdeki altın fiyatının değişimine bağlı olarak döviz kurunun değiştiği görülür.

Altın ile gümüş arasındaki sarf hükümleri, mevcut kağıt paralara da intibak eder. Çünkü (nakit ve fiyat) illeti, devletin kağıt paralarla nakitsel muamelede bulunma kanununun bağlayıcılığından dolayı kağıt paralarda da mevcuttur. Çünkü sarfla ilgili işler, altın ve gümüşte bir cins

isim olarak varit olmuştur. Bunun ise bir mefhumu yoktur ve buna kıyas edilmez. Aynı şekilde dinar ve dirhem olarak basılan nakitte de varit olmuştur. İşte (nakit) illetinin, yani fiyat ve ücret olarak kullanılmasının istinbat edildiği şey budur. Dolayısıyla buna kıyas edilir. Mesela yukarıda geçen Malik İbn-u Evs'in hadisinde onun dirhem değiştirdiği geçmiştir. Dirhem ise nakit için anlaşılan bir lafızdır. Binaenaleyh helal ve haram olarak altın ile gümüş arasındaki sarfa intibak eden hükümler, mevcut devletlerin kanununa göre zorunlu kağıt paralar arasındaki sarfa da intibak eder. Yani bunlardan aynı cins arasındaki değişim peşin ve misli ile olmalıdır. Farklı iki cins arasındaki değişim ise peşin olmak şartıyla aralarındaki fiyat istedikleri gibi olur.

Döviz kurunun şeri hükmü, mubahtır ve herhangi bir sınırlama ile sınırlandırılmaz. Zira sarf/değişim mubah olduğu gibi döviz kuru da mubahtır. Her insan, dilediği fiyata dilediği parayı alma hakkına sahiptir. Bunların hepsi, sarfın mubahlığı kapsamına girmektedir. Sarfın ve fiyatının değişmesinin mubah olması bakımından bu maddenin delili işte budur.

Madde-169: Bankaların açılması kesinlikle yasaklanır ve devletin bankasından başka bir banka olamaz. Bu banka da faizle muamelede bulunamaz ve Beyt-il Mâl'in dairelerinden bir daire olur. Şeri hükümlere göre kredi verip mali ve finansal işlemleri kolaylaştırır.

Bankanın en bariz işleri şu üçüdür:

Tahvil ve kredi gibi faiz işlemleri, çekler gibi dönüşüm işlemleri ve emanet işlemleri.

Dönüşüm ve tahvil işlemlerine gelince; bunlar şeran caizdir. Bunların delili, havale ve emanetle ilgili delillerdir. Dolayısıyla bir Müslümanın dönüşüm, emanet ve değişim işlemleri gibi şeran caiz olan tüm benzeri işlemlerle iştigal edecek bir banka açması caizdir. Bu durumda bu tür bir banka açmak haram olmaz. Haram olan sadece faizle işlem yapan bankadır. Ancak bu işlemlerin, büyük kar getirileri yoktur veya bu işlemlerin kar getirileriyle ancak sarrafların işyerleri gibi iş yerleri açılabilir. Bir kimse bu işlerden kısıtlı karlar elde edeceğinden dolayı bir banka açması imkansızdır. Çünkü dönüşüm, emanet ve değişim işlemlerinin karı, faizin karına oranla çok düşüktür. Büyük karlar ise paranın faiz işlemlerine yatırılmasındadır. Paranın daha karlı bir yatırıma yatırıldığı işte budur. Bunun içindir ki havale, emanet ve değişim işlemlerinin karının bugün dünyada olduğu gibi bugünkü anlamda banka açmaya yeterli gelmesi imkansız olup sadece sarrafların işyerleri gibi sınırlı iş yerleri açmaya yeter. Bugünkü bankaların vakıası ise buna intibak etmez. Bundan dolayı faizli işlem olmadan bir banka açmak imkansızdır. Banka ise ancak faiz işlemleri için açılır. Faiz ise Kuran'ın şu katı nassıyla haramdır:

"Ribayı (faizi) haram kılmıştır." [el-Bakara 275] Bunun içindir ki bugünkü anlamda banka açmak haramdır.

Ancak borç vermek, mutlak olarak mubahtır. Bu da Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in şu kavlından dolayıdır:

"Bir Müslümana iki defa borç veren hiç bir Müslüman yoktur ki bir kere sadaka vermiş gibi olmasın." [İbn-u Mâce, Abdullah İbn-u Mesud

Radiyallahu Anh kanalıyla tahrir etti] Yine Enes'ten rivayet edildiği üzere Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], şöyle buyurmuştur:

:

:

"Miraç

gecesinde cennetin kapısında şu ibarenin yazılı olduğunu gördüm: "Sadaka on misliyle (mükafatlandırılacaktır). Borç verilen para on sekiz misliyle (mükafatlandırılacaktır)." Ben: "Ey Cibril! Borç verilen para ne sebeple sadakadan daha üstün oluyor?" diye sordum. O da dedi ki: "Çünkü dilenci yanında para olduğu halde ister. Borç isteyen ise, ihtiyacı sebebiyle talepte bulunur." [İbn-u Mâce, tahrir etti] Aynı şekilde emanet de mubahtır. Bu da Allahuteala'nın şu kavlinden:

"Allah size, mutlaka emanetleri ehli

olanlara vermenizi emreder." [en-Nisâ 58] Şu kavlinden:

"Birbirinize emanet

bırakırsanız, emanet bırakılan kimse emaneti sahibine versin." [el-Bakara 283] Keza Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şu kavlinden:

"Emaneti,

sana emanet edene (sahibine) ver. Sana hıyanet edene bile hıyanet etme." [Tirmizî, Ebi Hurayra Radiyallahu Anh kanalıyla tahrir etti ve hasen

garip hadis olduğunu söyledi] Ve şu kavlinden dolayıdır: أَنَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَتْ عِنْدَهُ وَدَائِعُ، فَلَمَّا أَرَادَ الْهَجْرَةَ أَوْدَعَهَا عِنْدَ أُمِّ أَيْمَنَ، وَأَمَرَ عَلِيًّا أَنْ يَرُدَّهَا عَلَى أَهْلِهَا "Resulullah'ın yanında emanetler vardı. Hicret etmek istediğinde onları Ümmü Eymen'e bıraktı ve Ali'ye bunları sahiplerine iade etmesini emretti." [İbn-u Kudame, el-Mugni'de

zikretti] Havale de mubahtır. Bu da Aleyhi's Salatu ve's Selam'ın şu kavlınden dolaydır:

"Zengin borcunu ödemeyi ertelemesi zulümdür. Sizden biriniz hali vakti yerinde olan birine havale edildiğinde, buna uysun." [Muslim, tahrir etti] el-Buhari bu hadisi, [] ifadesi yerine [] lafzı ile tahrir etmiştir. Ahmed'in Musned'inde ise şöyle geçmiştir:

"Kim hali vakti yerinde olan birine havale edilirse havaleye uysun." Madem ki bankanın yaptığı bu üç işlem, şeran caizdir, bunlarda haram olan sadece verilen borçtan faiz alınmasıdır ve faiz olmadıkça bankanın açılması ve işletilmesi imkansızdır o halde bunun faizsiz şekilde insanlara temin edilmesi kaçınılmazdır. Zira artık insanların maslahatlarından biri haline gelmiştir. Bundan dolayı devlet, Beyt-ul Mâl'ın şubelerinden bir şube olarak imamın görüş ve içtihadında göre bu üç işlemi yerine getirecek bir banka açmalıdır. Çünkü bunlar, imamın görüşüne ve içtihadına göre içerisinde işlerin güdülmesinin gerçekleştiği mubahlardandır. Dolayısıyla bu da devletin insanların maslahatlarını görececek bir banka açabileceğine dair bir delildir.

Öğretim Siyaseti

Madde-170: Öğretimde izlenecek programın esasının İslami akide olması vaciptir. Derslerin içeriği ve tedrisatın metodu tümüyle öğretimde bu esastan ayrılmamak üzere konulur.

Lügatte denilmiştir ki [علم الرجل علماً] "Adam bir ilim öğrendi." Yani onun hakikatine vakıf oldu demektir. [علم الشيء] "Bir şeyi bildi." Yani onu tanıdı demektir. Kamus-ul Muhit'te şöyle geçmiştir: "[علمه كسمعه علماً] Yani kesra ile kesemiahu gibi onu iyice öğrendi. Yani onu tanıdı demektir. Âlim ve alîm adam. Çoğulu ulema ve ullâmadır." İşte ilim kelimesinin ve ondan türeyen kelimelerin manasında aslanan bu lügat manasıdır. Dolayısıyla ilim lafzının ve ondan türeyen lafızların manası, bunları ıstılah manasına hamledecek bir karine bulunmadığında lügat manasına hamledilir. Öğretim metodu denilirken bununla kastedilen sadece bu lügat manasıdır. Yani her bilgidir. Öğretim metodu, öğretilmesi amaçlanan bilgilerin üzerine bina edildiği esaslar ile bir taraftan bu bilgilerin kapsadığı konulardan ve diğer taraftan bu bilgilerin gereğince verildiği keyfiyetten ibarettir. Dolayısıyla öğretim metodu şu iki hususu kapsar: Birincisi: Tedris konuları. İkincisi: Tedris yöntemleri. Madem ki İslami akide, hem Müslümanın hayatının hem İslam Devleti'nin hem de Müslümanların arasındaki ilişkilerin, yani toplumun esasıdır o halde Müslümanın alacağı her bilginin esasının İslami akide olması kaçınılmazdır. Bu bilgi ister hayatıyla ister başkasıyla olan ilişkisiyle ister devlet içerisindeki siyasi konumuyla

isterse bu hayat, hayat öncesi ve sonrasında olan herhangi bir şeyle ilgili olsun fark etmez. Nitekim Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], önce İslam'a, yani İslam akidesine inanmaya davet etmek için insanlarla birlikte seyrediyordu. Ta ki Müslüman olduklarında onlara İslam hükümlerini öğretmeye başladılar. Resulün Müslümanlara yönelik öğretiminin üzerine inşa edildiği esas akide idi. Mesela oğlu İbrahim öldüğü sırada güneş tutulunca insanlar, "Güneş, İbrahim'in ölümünden dolayı tutuldu" dediler. Bunun üzerine Sallallahu Aleyhi ve Sellem, şöyle dedi:

"Güneş ve ay,

Allah'ın ayetlerinden iki ayettir, herhangi bir kimsenin ölümünden ve yaşamından dolayı tutulmazlar." [Muttefekun aleyh] Böylece akideyi, güneş ve ayla ilgili bilgilerin temeli yapmıştır. Yine el-Buhari, Ebî Saîd el-Hudrî kanalıyla şöyle dediğini rivayet etti:

:

"Resulullah [Sallallahu

*Aleyhi ve Sellem] ile birlikte Beni'l Mustalık Gazvesi'ne çıktık. Arap esirlerinden çokça esir ele geçirdik. Kadınları arzuladık. Çünkü bekarlık başımıza vurmıştu ve azil yapmak istiyorduk. Bunu Resulullah'a sorunca buyurdu ki: "**Bunu yapmamanızda bir beis yoktur. Kıyamet gününe kadar yaratılacak hiçbir canlı yoktur ki yaratılmamış olsun.**" Başka bir rivayette ise onlar, Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'e azil hakkında sorduklarında şöyle buyurmuştur:*

"Bunu yapmamanızda bir beis yoktur. Zira Allah, kıyamet gününe kadar yaratılacak olanları yazmıştır." Bu hadisin bir benzerini de Muslim tahrir etti. Böylece Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], hamileliği engellemesi bakımından azil meselesi hakkındaki sorularına cevap vererek Allah'ın ilmine, yani İslam akidesine imanı cevabına esas kıldı. Buna delalet eden daha birçok hadis vardır. Bu da İslam akidesinin öğretim metodunun esası kılınması devlete, kesinlikle ifrata kaçması helal olmayan vacip bir husus olduğuna delalet eder. Ancak İslam akidesini öğretim metodunun esası kılmak her bilginin İslam akidesinden fıskırarak olması demek değildir. Çünkü şeriat, böyle bir şey talep etmediği gibi bu, vakıa ile de çelişmektedir. Zira her bilgi İslam akidesinden fıskırmaz. Çünkü İslam akidesi, akait ve hükümlere has olup bunların dışındakilerle bir ilgisi yoktur. Bilakis İslam akidesini öğretim metodunun esası kılmanın manası şudur ki akait ve hükümlerle ilgili bilgilerin İslam akidesinden fıskırması gerekir. Çünkü bu bilgiler, bunlar sayesinde gelmiştir. Akait ile hükümlerin dışındaki bilgilere gelince; İslam akidesini bunların esası kılmanın manası şudur ki bu bilgileri ve hükümleri, İslam akidesi üzerine bina etmektir. Yani İslam akidesini mikyasa almaktır. Dolayısıyla bu bilgiler ve hükümler İslam akidesi ile çelişirse onu almayız ve ona iman etmeyiz. Çelişmiyorsa bunları almak caizdir. Dolayısıyla bu, alma ve iman etme bakımından bir mikyastır. Bilgi ve öğrenme bakımından olana gelince; bunları öğrenmekte bir mania yoktur. Zira ilmin talep edilmesine teşvik eden deliller gelmiştir. Nitekim Sallallahu Aleyhi ve Sellem, şöyle

buyurmuştur: **"İlmi talep etmek farzdır."** Ez-Zerkuşî, et-Tezkira'da şöyle dedi: "el-Hafız Cemaleddin el-Mezî, şöyle dedi: Bu hadis, hasen derecesine ulaşan kanallarla rivayet edilmiştir ve 'ilim' lafzı, faydalı her ilim için geneldir." Yine Ebu Davud, Ahmed, İbn-u Hibban ve el-Beyhaki, eş-Şa'b'ta Kesîr İbn-u Kays'tan SallaAllahu Aleyhi ve Sellem'in şu kavlini tahrir etmişler:

"Her kim ilim talep etmek üzere bir yol tutunursa Allah da onun için cennetin yollarından bir yol tutunur." "İlim" lafzı, faydalı her ilim için mutlakdır.

Kuran-ı Kerim'de İslam'la çelişen birtakım fikirler ve akait gelmiştir. Şu ayet gibi: **"Bizi ancak zaman helak eder."** [Casiye 24] Bu ve benzeri ayetler, İslam akidesi ile çelişen fikirleri öğrenmenin caiz olduğuna delalet etmektedir. Binaenaleyh almadan ve itikat etmeden bilgileri öğrenmek caiz olup bunda bir beis yoktur. Sadece yasak olan İslam akidesi ile çelişen fikirleri almaktır. Mesela insanın maymundan geldiğini söyleyen "Darwin" teorisi gibi. Oysa Allah Subhânehu, şöyle buyurmuştur:

"Allah nezdinde İsa'nın durumu, Adem'in durumu gibidir. Allah onu topraktan yarattı. Sonra ona "Ol!" dedi ve oluverdi." [Âl-i İmrân 59] Keza maddenin kesinlikle kendi kendine evrimleştiğini, onu evrimleştiren başka bir şeyin olmadığını dolayısıyla bir ilahın olmadığını söyleyen Komünistler nezdindeki maddenin evrim teorisi gibi. Oysa Allah Subhânehu, şöyle

buyurmuştur: **"Ey iman edenler! Allah'a iman edin."** [en-Nisâ 136] Yani Allah'ın varlığına iman edin demektir. Ve şöyle buyurmuştur:

"Gökleri, yeri ve ikisi arasındakileri yaratan (O'dur)." [Furkan 59] Yine İbrahim'in kıssasının hiçbir dayanağı olmayıp ravilerin uydurduğu bir yalan olduğunu söyleyen Cahiliye Şiiri Kitabı gibi. Oysa İbrahim'in kıssası, Kuran'da zikredilmiş ve gerçekten vuku bulmuş bir kıssa olarak anlatılmıştır. Dolayısıyla bunu inkar etmek, Kuran'ı yalanlamaktır. İşte bu ve benzeri bilgiler, müfredata konulduğunda almaya ve itikat etmeye yol açıyorsa öğretim metoduna konulmaz. Mesela bu bilgiler, ilköğretim müfredatına konulmaz. Çünkü bunların öğretilmesi, alınmaları sonucunu doğurur. Aynı şekilde bunların konulması halinde alınmaması ve itikat edilmemesi için sahteliklerinin açıklanması ve fikirlerinin çürütülmesi kaçınılmazdır.

Böylece İslam akidesi, öğretim metodunun esası kılınmış dolayısıyla sadece öğrenilmesi bakımından değil tasdik ve itikat edilmesi bakımından da bilgilerin alınmasının temel miyasa kılınmış olur.

Madde-171: Öğretim siyaseti; İslami akliyet ve İslami nefsiyet oluşturmaktır. Bu siyasete göre verilecek bütün ders müfredatı belirlenmelidir.

Madde-172: Öğretimin gayesi; İslami şahsiyeti oluşturmak ve insanları, hayatın işlerine ilişkin ilimler ve

bilgiler ile donatmaktır. Öğretim yöntemleri de bu gayeyi gerçekleştirecek şekilde olur. Bu gayeye götürmeyen ve bu gayenin dışına çıkan her yöntem yasaklanır.

Bu iki maddenin vakıası şudur ki öğretim siyasetinin manası, bilgilerin esası üzerine verildiği kaide veya kaidelerdir. Öğretimin gayesi ise bilgilerin verilmesinden amaçlanan hedeftir. Dolayısıyla öğretim siyaseti, üzerine bina edilen esastır. Öğretimin gayesi ise gerçekleştirilmesi hedeflenen maksattır. Dolayısıyla öğretim siyaseti, tedris konularıyla ilişkili olup öğretimin gayesi ise tedris yöntemleriyle ilişkilidir. İnsanın vakıası ise ya şeyleri ve fiilleri idrak eder onlar hakkında yargıda bulunur yada şeyleri ve fiilleri idrak eder ve bunlara meyleder. Bu iki hususun dışına çıkmaz. Bilginin vakıası ise ya fiiller ve şeyler hakkında yargıda bulunması için aklın gelişimine dönük bilgilerdir yada fiillerin ve şeylerin zatı hakkındaki aklın faydalandığı bilgilerdir. Bu iki hususun dışına çıkmaz. İslam ise İslam akidesini, Müslümanın hayatının esası kılmıştır. Dolayısıyla onu, fikirlerinin esası kıldığı gibi meyillerinin de esası kılmıştır. Fikri harekete geçiren Kuran ayetleri ve resulün hadisleri ise onu, yani fikri ancak Allah'a iman için harekete geçirmiştir. Allahuteala'nın şu kavli:

"Göklerin ve yerin yaratılışı hakkında derin derin düşünürler." [Âl-i İmrân 191] Resulün şu kavli gibi:

"Bir saat tefekkür etmek, bir sene ibadet etmekten daha hayırlıdır." [Tefsir-ul Kurtubi] Keza meyilleri zikreden Kuran ayetleri ve resulün hadisleri ise bunları ancak İslami akide ile mukayyet olan meyiller olarak

zikretmiştir. Allahuteala'nın şu kavli:

"De ki:

Eğer babalarınız..." [et-Tevbe 24] Ta ki şu kavline kadar:

"Size Allah ve resulünden daha sevimli ise..."

Aleyhi's Salatu ve's Selam'ın şu kavli gibi:

"Ben kendisine

babasından, çocuğundan ve tüm insanlardan daha sevimli olmadıkça sizden biriniz iman etmiş olmaz." [Enes'in hadisinden

Muttefekun aleyh] Bundan dolayı Müslümanın fiiller ve şeyler hakkındaki yargısının İslami akide esasına bina edilmiş olması kaçınılmaz olduğu gibi fiillere ve şeylere dönük meyli de İslam akidesi esasına bina edilmiş olması kaçınılmazdır. Madem ki bilgiler, hem şeyler hakkında yargıda bulunması bakımından Müslümanın akliyetini hem de şeylere meyli bakımından nefsiyetini oluşturmaktadır o halde bu bilgilerin tamamının İslam akidesine bina edilmiş olması kaçınılmazdır. İster aklın gelişimi için alınan bilgiler olsun isterse filler ve şeylerden faydalanmak için alınan bilgiler olsun fark etmez. Yani Müslümanın akliyetini oluşturan bilgilerin İslam akidesine bina edilmiş olması kaçınılmaz olduğu gibi nefsiyetini oluşturan bilgilerin de İslam akidesine bina edilmiş olması kaçınılmazdır. Bu esasa göre öğretim siyasetinin İslami akliyeti ve İslami nefsiyeti oluşturan olması kaçınılmazdır. Dolayısıyla öğretim siyaseti, aslen bilginin vakiasından, fikre ve meyillere ilişkin ayetlerin toplamından ve bunların bilginin vakiasına indirgenmesinden istinbat edilmiş olup 171. madde bu delile binaen konmuştur.

172. maddeye gelince; bu madde, gerek hicretten önce Mekke'de olsun gerekse hicretten sonra Medine'de olsun Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in Müslümanlara yönelik öğretimindeki fiillerinden alınmıştır. Zira Aleyhi's Salatu ve's Selam, Müslümanlara yönelik öğretimden her birinin akliyeti ve nefsiyeti, yani fiillere ve şeylere yönelik yargıları ve meyilleri ile birer İslami şahsiyet olmalarını hedeflemektedir. Onlara hayat işlerini tedavi eden hükümleri öğretmesinin yanı sıra Allah'ın rızasını talep etme, izzet, hidayeti insanlar arasında yayma sorumluluğunu üstlenme, etkin yöntem ve üretken üsluplarla onları İslam hidayetine erdirme gibi yüce değerleri de öğretmektedir. Allahuteala, şöyle buyurdu:

"Sen,

Rabbinin yoluna hikmet ve güzel öğüt ile çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et!" [en-Nahl 125] Keza onlara Kuran'ı ezberletiyor, İslam hükümlerini öğretiyor, emirlere ittiba etmeyi ve nehiylerden kaçınmayı benimsetmesinin yanı sıra ticaret, ziraat ve sanat gibi geçimleri için gerekli olan şeyleri de öğrenmelerini mubah kılıyordu. İşte İslami şahsiyeti oluşturan ve hayat işleri için gerekli olan bilgileri ona mubah kılarak bu bilgilerle donanmasına imkan veren resulün bu fiilleri, bu maddenin delilidir.

Madde-173: İslami ve Arap dili ilimleri için haftalık verilecek dersler, sayı ve zaman bakımından diğer ilimler için verilecek dersler miktarınca olmalıdır.

Tedris konuları şu iki türün dışına çıkmaz: Bilimsel Bilgiler: Kimya, fizik, astronomi, matematik ve benzeri

deneysel bilimler; insanın kendisiyle sözler, fiiller ve şeyler hakkında; vakıaları, özellikleri ve insan fıtratına uygunlukları bakımından hüküm vermesi için aklı geliştirmek maksadıyla verilirler. Bu bilgilerin şahsiyet oluşturmakla doğrudan bir ilişkisi yoktur. Şeri Bilgiler: Bunlar sözler, fiiller ve varlıklar hakkındaki şeri hükmü açıklamak için verilirler. Eğer bu; farz yada mendub yada mubah yada mekruh yada haram ise teklifi hükümdür. Eğer bu hüküm; ister sebep veya şart veya mâni veya ruhsat veya azîmet olsun isterse sahih veya batıl veya fasit olsun vaz'î hükümdür. İşte bu, İslami akliyeti oluşturur. Bu şeri hükümler; Müslümanın sözler, fiiller ve şeylere yönelik şeri tavır alması hedefiyle uzvî ihtiyaçlarını ve içgüdülerini doyurmak için harekete kalkıştığında meyletmesi veya meyletmemesi ile yada alması veya terk etmesi ile birleştirildiğinde İslami nefsiyet oluşur. İslami akliyet ve İslami nefsiyetin oluşturulmasıyla; düşünmede ve meyletmede İslami akideyi esas alan İslami şahsiyet oluşturulmuş olur.

Dolayısıyla İslam Müslümandan insan, hayat ve kainatın yaratılışı hakkında düşünmesini talep eder. Mesela Allah [Subhânehu ve Te'alâ] şöyle buyurdu:

"Göklerin ve yerin yaratılışı hakkında derin derin düşünürler." [Âl-i İmrân 191] Ve şöyle buyurdu:

"Devenin nasıl yaratıldığına bakmazlar mı?" [Gâşiye

^{17]} Ve şöyle buyurdu:

"Böylece Allah ölüleri diriltir ve akledesiniz diye ayetlerini size gösterir." [el-Bakara 73] Yine Müslümandan

hükümlerinde, fiillerinde ve eğilimlerinde şeri hükümlere bağlanmasını da talep etmiştir. Mesela Allah [Subhânehu ve Te'alâ] şöyle buyurdu:

"Hayır!

Rabbine and olsun ki, onlar aralarında çıkan ihtilaflarda seni hakem tayin edip sonra da senin verdiği hükme içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın tam bir teslimiyetle teslim olmadıkça iman etmiş olmazlar!" [en-Nisa 65] Ve şöyle buyurdu:

"Resul size

her ne veriyse onu alın ve sizi her neyden nehyettiye ondan da sakının!" [Haşr 7] Ve şöyle buyurdu:

"Eğer küfrü imana

tercih ediyorlarsa, babalarınızı ve kardeşlerinizi (bile) dost edinmeyin." [et-Tevbe 23] Ve şöyle buyurdu:

"De ki: (Yapacağınızı) yapın! Muhakkak ki yaptıklarınızı Allah da resulü de müminler de görecektir. Sonra görüleni ve görülmeyeni bilen Allah'a döndürüleceksiniz de O size yapmakta olduklarınızı haber verecektir." [et-Tevbe 105]

Benzer şekilde okuldan da; fıkıh usulü, dil ve tefsir ilimlerinde seçkin İslami şahsiyetleri oluşturmak için ilk yuva olması talep edilir. Yine okuldan; atom, uzay ve bilgisayar bilimleri gibi bilimsel bilgilerle seçkin İslami şahsiyetleri oluşturmak için de ilk yuva olması talep edilir. Bağrından siyasette, yönetimde ve cihatta Ebu Bekir, Halid

ve Selahaddin gibi benzersiz liderler çıkartan İslami ümmet, yine bağrından fıkihta ve diğer ilimlerde Şâfiî, el-Buhari, Harezmi, İbn Heysem gibi eşsiz alimler çıkartan aynı ümmettir. Bütün bu bilgilerin okul merhalesinde öğretilmesindeki hedef; öğrencide İslami şahsiyeti oluşturmak, onu pratik hayat sahasına girmeye hazırlamak yada yüksek öğrenimini takip etmeye hazırlamaktır. Bundan maksat ise İslami ümmetin fikri ve ilmi seviyesini yükseltmek için gerekli seçkin şahsiyetler oluşturmaktır. Ta ki ümmet; bütün insanları küfrün zulûmatından İslam'ın aydınlığına çıkarmak, beşeri kanunların zulmünden şeri hükümlerin adaletine kavuşturmak için dünyaya liderlik etmeye ehil olsun. Aynı şekilde göklerde ve yeryüzünde olanları Allah [Subhânehu ve Te'alâ]'nın razı olduğu hususlarda insanın menfaati ve refahına sunmak için Allah [Subhânehu ve Te'alâ]'nın şu sözüne bağlanarak çalışsın:

"Allah'ın sana

verdiğinden (O'nun yolunda harcayarak) ahiret yurdunu iste ama dünyadan da nasibini unutma!" [Kasas 77]

Binaenaleyh tedris dersleri, bilimsel bilgileri ve şeri bilgileri içermelidir. Derslerin dağılımı, Müslümanın Allah Sbhânehu'nun istihlaf kıldığı yeryüzünü O'nun ve resulünün istediği şekilde imar etmeye muktedir olması için bu iki bölümün gerekliklerini karşılayacak şekilde olmalıdır.

Bilimsel bilgilerden kastımız, hayata bakış açısı ile doğrudan alakası olmayan, İslami akideden fıskırmayan ancak İslami akide üzerine kurulu olan bilgilerdir. Öğrenciyi pratik hayat sahasına girmeye hazırlamak için gereken bilgiler ve beceriler gibi. Buna göre öncelikle öğretimine

başlanılan husus, öğrencilere içinde yaşadıkları çevreleri ile ilişkilerine dair ilimlerden kendilerine gerekli olanlar tedris edilir. Ev aletleri, elektrikli ve elektronik cihazlar gibi kullandıkları aletler ve araçlar hakkında genel bilgiler ve hesap yapmak gibi bilgiler öncelikle öğretilir. Aynı şekilde yollar ve caddelerdeki trafik kuralları ve kanunları da öğretilir. Öğrencilerin içinde yaşadıkları bu çevre konularının öğretiminde; çevrenin sanayi, ziraat veya ticaret çevresi olması, bu çevrenin dağlık veya düz arazi olması yada sahil bölgesi, sıcak veya soğuk olması dikkate alınır. On yaşına kadar bu konuların öğretilmesindeki gaye; öğrencilerin kendilerini kuşatan eşya ile yaşlarına ve ihtiyaçlarına göre ilişkilerini ve onlardan faydalanmalarını sağlamak olur.

On yaşından sonra ise; öğrencilere matematik ayrıntıları ile birlikte aşamalı olarak öğretilmeye başlanır. Aynı şekilde fizik, kimya, biyoloji bilimleri ve yüzme, jimnastik, atletizm, atıcılık gibi yararlı bilgi ve beceriler de öğretilir. Buluş yaşından sonra ise, ordunun denetiminde askerî eğitim becerileri de öğrencilere kazandırılır. Ayrıca yüksek enstitüler ve üniversiteler, gerekli ölçüde insana faydalı olacak ilimlerin ele alınmasını da üstlenir.

Madde-174: Öğretimde tecrübî ilimler ve bunların uzantısı matematik gibi bilimlerle kültürel bilgiler birbirlerinden ayırt edilmelidir. Tecrübî ilimlerle bunların uzantısı olanlar ihtiyaca göre ve herhangi bir öğretim merhalesi ile sınırlandırmadan öğretilir. Fakat kültürel bilgiler; yüksek öğretimden önce ilk merhalelerde, İslami fikirlere ve

hükümlere aykırı olmayan belirli bir siyasete göre alınır. Yüksek merhalede ise, eğitim siyasetinden ve gayesinden çıkmamak şartıyla ilim alınır.

Bu maddenin delili; ilmi öğrenmeyi mubah kılan delillerin genel olmasıdır. Zira bu deliller, her ilmi kapsar. Dolayısıyla Müslümanın her ilmi öğrenmesi caizdir. Ancak bazı ilimlerin öğretilmesi akaidin tahrifine veya inançların zayıflamasına yol açıyorsa sadece bu ilimlerin öğretilmesi haram kılınır. Eğer etkilerini yitirmişler şu şeri kaide gereği bunların öğretilmesi caizdir: [كل فرد من أفراد الشيء المباح] "Mubah olan bir şeyin kollarından bir kol bir zarara götürürse sadece bu kol haram kılınır ve o şey mubah olarak kalır."

Binaenaleyh öğrenmeyi mubah kılan delillerin genel olması ve bu şeri kaide, bu maddenin delilleridir.

Akaidi tahrif eden ve inançları zayıflatan şeylerin öğretilmesi, çocuklara kolaylıkla etki eder. Bunun içindir ki ilk ve ortaöğretim merhalelerinde bu tür ilimlerin onlara öğretilmesi yasaklanır. Fakat yüksek öğretim merhalelerinde felsefe ve benzerleri gibi bu tür ilimlerin öğretilmesi çürütülmeleri şartıyla caizdir. Çürütülmelerinin dışında bunlar hakkında bir şey öğrenilmez. Zira Kuran-ı Kerim'de başkalarının fikirleri ve akideleri gelmiştir. Ancak bunlar, çürütülmelerinin beyan edilmesi ve bunlara reddiye verilmesi bağlamında gelmiştir. Aynı şekilde öğretim programları belirlenirken bu tür ilimler sadece yüksek öğretim merhalelerinde çürütülmek ve sahteliklerini beyan etmek amacıyla konulur.

Madde-175: İslami kültür, öğretimin bütün merhalelerinde öğretilmelidir. Yüksek merhalede ise tıp, mühendislik, fizik ve benzeri ilimler için bölümler tahsis edildiği gibi, tüm İslam ilimleri için de bölümler tahsis edilmelidir.

Bu maddenin delili; Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in fiilidir. Zira o, İslam hükümlerini erkeklere, kadınlara, yaşlılara ve gençlere öğretiyordu. Bu da İslam'ın insanların her nesline dolayısıyla öğretimin tüm merhalelerinde öğretilmeğine delalet etmektedir. İslam hükümlerinin dışındaki ilimlere ve sınaatlara gelince; bunlar caizdir. Ancak aslında bunlar, tıp ve mühendislik gibi bu ilimlerin ve sınaatların bazılarında girmek için öncelikli olarak kaçınılmaz olan birtakım bilgilerin tamamlanmasından sonra öğretilir. Bunun içindir ki bunların öğretilmesi bu bilgilerin tamamlanmasından sonraya bırakılır. Yani bunların öğretilmesi yüksek öğretim merhalesine bırakılır. Bu madde bilgilerin ve resulün fiilinin vakıasına binaen konulmuştur. Dolayısıyla bu maddenin gerekçesi budur.

Madde-176: Sınat ve fenler; ticaret, denizcilik ziraat yönünden ise ilime eklenebilir ve kayıtsız şartsız kabul edilebilirler, ressamlık ve heykeltıraşlık gibi özel bir bakış açısından etkilenmiş ise kültüre eklenebilir ama İslami bakış açısına aykırı olduğunda alınmazlar.

Bu maddenin delili; 162. maddenin delilidir ki o, ilmi mubah kılan delillerin genel olması ve zarara yol açması halinde tek bir ferdin mubah olan bir şeyden men edilmesi kaidesidir. Çünkü fen bilimleri ve sınaat, birer bilgidir. Dolayısıyla bunlar, mubah olup ilimle ilgili delillerin

genelliği kapsamındadır. Özellikle bakış açısını etkileyecek bir zarara yol açtığına yasaklanır. Bu ise bunları haram kılan bir nass varit olmaması halindedir. Fakat insan, hayvan, kuş ve benzerleri gibi ruh sahibi resimler veya ruh sahibi heykel yapmak gibi bunları haram kılan bir nass varit olması halinde yasaklanır. Çünkü bu, tasviri kesin olarak yasaklayan hadisler varit olmasından dolayı haramdır. Heykel de böyledir.

Madde-177: Öğretim müfredatı tektir. Devletin müfredatından başka bir müfredata izin verilmez. Devletin müfredatına bağlı kaldıkları, öğretim planının esası üzerine kurulu oldukları, bünyelerinde öğretim siyasetini ve gayesini gerçekleştirdikleri, bünyelerindeki öğretimi -ister öğrenci isterse öğretmen olsunlar- kız-erkek karışık olarak yapmadıkları ve herhangi bir taifeye veya dine veya mezhebe veya ırka veya renge has olmadıkları sürece özel okulların açılması engellenmez.

Tebaayı tek bir öğretim müfredatına zorlamak mubah bir husustur. Çünkü bu, imama insanları belirli bir üsluba zorlama hakkının verildiği mubahlardandır. Nitekim Osman İbn-u Affan bunu yapmıştır. Zira Mushafları çoğaltmış ve dört bir tarafa göndermiştir. Zira tüm ilimler caizdir ve tüm öğretim yöntemleri mubahtır. Çünkü bunların hepsi bilgidendir. Ancak öğrenilen veya öğrenimin belirli bir program altında gereğince verildiği bu bilgilerin düzenlenmesi ise devletin dairelerinin düzenlenmesi üslubu gibi öğretimi düzenlemeye yönelik bir üsluptur. Dolayısıyla imamın öğretim için belirli bir üslubu benimsemeye ve insanları buna zorlamaya hakkı vardır. Çünkü bu, işlerin

güdülmesi kapsamına giren işlerdendir. Dolayısıyla bu hususta ona itaat etmek vaciptir.

Devletin, kendi müfredatı dışında bir müfredata göre işleyen öğretimi yasaklamasına gelince; bunun delili imama, bu hususta kendi görüşüne ve içtihadına göre tasarrufta bulunma hakkı verilmesidir ki bunu yerine getirmek için belirli bir üslubu seçmesi caizdir. Seçmesi halinde ona itaat etmek farzdır ve muhalefet etmek haramdır. Zira Kuran-ı Kerim'de Allahuteala'nın şu kavlinde:

"Allah'a, resule ve sizden olan ulul-emre itaat ediniz." [en-Nisâ 59] Ve SallaAllahu Aleyhi ve Sellem'in şu kavlinde: **"Emire itaat eden bana itaat etmiş olur."** [Ebi Hurayra'nın hadisinden muttefekun aleyh] Ve şu kavlinde imama itaat edilmesi geçmiştir:

"Üzerinize, kafası siyah üzüm tanesi gibi Habeşli bir köle dahi görevlendirilse iştin ve itaat edin." [el-Buhari, Enes'ten tahrir etti] Bu, ancak ona kendi görüşüne ve içtihadına göre tasarrufta bulunma hakkının verildiği hususlarda itaat edilmesidir ve bu durumda ona itaat etmek, ulul-emre itaat etmektir. Fakat mendub, mubah, vacip ve haram gibi şeri hükümleri emrettiğinde imama itaat etmek ona itaat etmek değil Allah'a itaat etmektir. Bunun delili ise masiyetle emrettiğinde ona itaat edilmemesidir: Nafi, Abdullah [Radiyah'ın] den Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

"Müslüman olan kişiye düşen,

masiyetle emrolunmadığı müddetçe sevdiği ve kerih gördüğü şeyde işitip itaat etmektir. Ancak masiyetle emrolunursa işitmek de itaat etmek de yoktur." [el-Buhari, tahrir etti] Yine Ahmed, sahih bir isnatla Umrân İbn-u Husayn'dan şu hadisi tahrir etmiştir:

"Allah [Tebareke ve Te'alâl]'ya isyanda mahluka itaat yoktur." Dolayısıyla imamın işlerin güdülmesinde itaat edilme hakkına sahip olması kendi görüşüne ve içtihadına bırakılan hususlardadır ve bununla mamur olanlar bu hususlarda ona itaat etmelidirler. Dolayısıyla da belirli bir program belirleyip bunu emretmesi ve buna muhalif olanı yasaklaması gibi mubah olan işleri muayyen bir şekilde götüğünde ona itaat etmek vacip olur.

Öğretim müfredatının tek olması açısından böyledir. Özel okulların mubah olması açısından olana gelince; Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], insanlara İslam'ı öğretmeleri için öğretmenler gönderir ve Müslümanların birbirlerine öğretmesine izin verirdi. Bu da her insanın ücretli veya ücretsiz istediği kimseden öğrenmeye hakkı olduğuna delalet etmektedir. Keza okul açmaya da hakkı vardır ama tebaanın diğer fertleri gibi devletin müfredatına, yani halifenin emrettiği müfredata bağlı kalmalıdır. Bu da emrettiği hususlarda imama itaat edilmesine dair yukarıda geçen delilden dolayıdır.

Madem ki özel okullar İslam Devleti'nin müfredatına göre olmalıdır o halde zimmet ehli, çocuklarına kendi dinlerini nasıl öğretecekler denilirse bunun cevabı şöyledir: Evlerinde ve ibadet yerlerinde, yani okul gibi genel hayatın dışında kendi dinlerini ve ibadetlerini öğrenmeleri

engellenmez. Bu hususta devletin öğretim siyaseti takip edilir. Nitekim Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem] ve raşidi halifeler döneminde zimmet ehli ibadetlerini, kiliselerinde ve sinagoglarında öğreniyorlardı. El-Buhari, Ebî Hurayra [Radiyahallahu Anh]'den şöyle dediğini tahrir etmiştir:

:

... : "Biz mescitteyken Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem] çıkageldi ve şöyle buyurdu: "**Haydin Yahudilere gidelim.**" Birlikte çıktık ve Beyt-il Midrâs'a geldik. Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem] ayağa kalkarak onlara şöyle seslendi: "**Ey Yahudi topluluğu! Müslüman olunuz Müslüman yapınız...**" Midrâs: İçerisinde Tevrat okudukları ibadet mekanlarıdır. Aynı şekilde orada toplanıyorlar ve bayramlarında dua ediyorlar. Kamus-ul Muhit'te ise şöyle geçmiştir: "Midrâs: İçerisinde Kuran'ın okunduğu mekandır ve Yahudilerin Midrâsı da böyledir." Yani Yahudilerin içerisinde Tevrat'ı okudukları mekandır. Lisan-ul Arap'ta ise şöyle geçmiştir: "...Zamme ile Fuhr-ul Yehud, bayramlarında toplanıp içerisinde dua ettikleri ibadethaneleridir." Yani Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in döneminde kendi kiliselerinde ve sinagoglarında dinlerini öğrenmeleri engellenmezdi. Bu durum raşidi halifeler döneminde de devam etti. Nitekim Abdurrezzak, Musannaf'ında Ali İbn-u Ebî Talip'ten şunu tahrir etmiştir: "Ali, örtüye bürünmüş bir topluluk görünce dedi ki: "Onlar, Fuhurlarından çıkan Yahudiler gibiydiler." Abdurrezzak'a onların Fuhurları nedir dediğimizde şöyle dedi: "Onların

kiliseleridir." Yani Ali [Radiyallahu Anh], "örtüye bürünmüş" olarak dua eden bu kişileri, ibadetlerini eda ettikten sonra sinagoglarından çıkan Yahudiler olarak tanımlamıştır... Yani zimmet ehli, kendi dinleri ile ayinlerini kiliselerinde, sinagoglarında veya bu yerlerin müstemilatlarında öğreniyorlardı ve bugünkü anlamda özel okulları yoktu demektir.

Devlet okullarında yasak olduğu gibi özel okullarda da kız-erkek karışımının yasak olmasının delili ise şudur:

• El-Buhari, Ebî Saîd el-Hudrî'den şu hadisi rivayet etmiştir: "Kadınlar, Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'e şöyle dediler: :

:
: "Erkekler, sana karşı bize galip geldiler. O halde bize de bir gün ayır." Bunun üzerine onlara buluşmak için bir gün verdi. O günde onlara vaaz-u nasihatte ve bazı emirlerde bulundu. Onlara söyledikleri arasında şu da vardı: "Sizden kim, kendinden önce üç çocuğunu gönderirse onlar mutlaka kendisine ateşe karşı bir perde olur." Bir kadın dedi ki: "Ya iki olursa?" Buyurdu ki: "İki de olur." Yani kadınların öğretimi, erkeklerin öğretiminden ayrı olup karışık değildi. Hatta salahı bile ayrı saflarda eda ediyorlardı. Mescitten hep birlikte karışık olarak çıkmıyorlar bilakis Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem] ve salah kılan ashabı, kadınlar çıkıncıya kadar bekliyorlar sonra çıkıyorlardı.

- el-Buhari, Ümmü Seleme'den şu hadisi tahrir etmiştir:

: "Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], selam verince yerinde bir miktar kalırdı." İbn-u Şihâb, şöyle dedi: "Allah daha iyisini bilir ya bize göre bunu yapması kadınların çıkmasını sağlamak içindi." Başka bir rivayetinde ise şöyle demiştir:

"Selam verir sonra kadınlar ayrılır ve Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem] ayrılmadan evlerine girerlerdi."

Hakeza öğretim, karışık olmamalıdır.

- Özel okulların herhangi bir taifeye veya dine veya mezhebe veya ırka veya renge has olmamasına gelince; çünkü okulların bu esasa göre inşa edilmesi, devletin birliğinin etkilenmesine ve ayrılıkçı eğilimlerin yoğunlaşmasına yol açar. Hele ki okullar öğrencilerin akliyetlerini ve nefsiyetlerini oluşturmada önemli bir rol oynuyorken. Nitekim bu tür okullar, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde devletin cismini yıkan birer unsur olmuştur. Bunun içindir ki zarara yol açması ve harama götürmesinden dolayı bu okullar yasaklanır. Yani bunun delili, zarar kaidesi ve harama vesile olan şey de haramdır kaidesidir.

Ayrıca Kuran-ı Kerim'de ve Nebevi sünnette insanları birbirlerini tanımaya, ırkçılığı kaldırıp atmaya, ırk veya renk sebebiyle "ayrımıcılık" yapmamaya çağrı varit olmuştur. Allah Subhânehu, şöyle buyurmuştur:

"Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Ve birbirinizi tanıyasınız diye sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki Allah yanında en değerli olanınız, O'ndan en çok ittikâ edeninizdir. Şüphesiz Allah Alîm ve Habîrdir." [Hucurât 13] Salavatullahi ve Selâmehü Aleyh, Muslim'in Ebî Hurayra kanalıyla tahrir ettiği hadiste şöyle buyurmuştur:

"Her kim itaatten çıkar, cemaati parçalar ve ölürse cahiliyye ölümü ile ölmüş olur. Her kim asabiyetçiliğe davet eden veya asabiyetçiliğe yardım eden körü körüne çekilmiş bir bayrak altında öldürülürse bu bir cahiliyye ölümüdür." Yine Ahmed, ez-Zeyn'in sahihlediği isnat ile Ebî Nadra'dan şöyle dediğini tahrir etmiştir: Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in Teşrik günlerinin ortasında irat ettiği hutbesini işiten bir kimse şöyle buyurduğunu tahdis etmiştir:

: *"Ey insanlar! Dikkat edin! Rabbiniz tektir. Babamız tektir. Dikkat edin! Takva dışında ne bir Arap'ın aceme ne bir acemin Arap'a ne bir kırmızının siyaha ne bir siyahın kırmızıya üstünlüğü vardır. Tebliğ ettim mi?"* Dediler ki: "Tebliğ ettin ey Allah'ın resulü."

İşte bunların hepsi, bu maddenin delilleridir.

Madde-178: Hayat sahasında insana lazım olan hususları, erkek olsun kadın olsun her bir ferde, ilk ve orta öğretim merhalelerinde yeterince öğretmek devletin üzerine farzdır. Devlet, bu imkanları herkese ücretsiz olarak hazırlamalı, gücünün yettiği kadar da herkese ücretsiz yüksek öğrenim imkanı sağlamalıdır.

Bu maddenin delili şudur ki bunlar, insanların temel maslahatlarından ve menfaatlerinden olmasıdır. Zira tebaanın fertlerine hayat sahasında gerekli olan hususları öğretmek temel maslahatlardandır. Zira bunda menfaatin celbedilmesi ve mazarratın defedilmesi vardır. Bundan dolayı hem hayat sahasında gerektiği kadarıyla bu maslahatları temin etmek hem de tebaanın fertlerinden bu maslahatları yerine getirmeye muktedir olan gerekli kimseleri temin etmek devlete vaciptir. Madem ki bu asırda ümmetlerin hayatında ilk ve orta öğretim, ümmetin tamamı için lüks olmayıp zaruri bir husus haline gelmiştir o halde temel maslahatlardan olduğu sürece tebaanın her bir ferdine, ilk ve orta öğretim merhalelerinde hayat sahasında gerekli olan hususları yeterince öğretmek devletin üzerine farzdır. Dolayısıyla tebaanın fertlerinden okumak isteyen her ferde yetecek ve hayat sahasında gerekli olan hususları karşılayacak kadar ücretsiz olarak ilk ve orta öğretim okulları açması devlete vaciptir. Zira Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], kafir esirlerin fidyesini, Müslümanların evlatlarından onuna (okuma-yazma) öğretmek olarak belirlemiştir. Fidyenin bedeli ise ganimetlerdendir. Bu da halifeye, ganimetleri Müslümanların maslahatlarına infak

etme hakkı vermiştir. Bu da öğretim harcamalarının ücretsiz olacağına dair bir delildir.

Yüksek öğretime gelince; aynı şekilde bu da maslahatlardandır. Dolayısıyla tıp gibi bunlardan zaruri olanları ilk ve orta öğretim gibi devletin ücretsiz olarak temin etmesi vaciptir. Çünkü bunda menfaatin celbedilmesi ve mazarratın defedilmesi vardır. Dolayısıyla tıp, şeriatin devlete vacip kıldığı hususlardandır. Fakat edebiyat gibi bunlardan lüks olanları ise parası olması durumunda temin etmelidir.

Hakeza ilk ve orta öğretimin yanı sıra yüksek öğretimden ümmet için zaruri olanların hepsi Beyt-ul Mâl'in ücretsiz olarak karşılaması vacip olan maslahatlardan sayılır.

Madde-179: Devlet; fıkıh, fıkıh usulü, hadis, tefsir ile fikir, tıp, mühendislik ve kimyadan, icatlardan, keşiflerden ve benzerlerinden çeşitli bilgilerde araştırmalarını devam ettirmek isteyenlere imkan sağlamak üzere üniversite ve okullardakinin dışında da kütüphaneler, laboratuvarlar ve diğer bilimsel araçları hazırlar ki ümmet içerisinde çokça müctehitler, ibda edenler ve ihtira edenler bulunsun.

Bu maddenin delili, Aleyhi's Salatu ve's Selam'ın şu kavlidir:

"*İmam [Halife] bir çobandır ve güttüğünden mesuldür.*" [el-Buhari, Abdullah İbn-u Ömer

kanalıyla rivayet etti] Ve şu kaidedir: [إلا به فهو واجب واجب]

"Kendisi olmadıkça vacibin tamamlanmayacağı husus da vaciptir." Kütüphaneler, laboratuvarlar ve diğer bilimsel araçlar, imamın gözetmesi vacip olan ümmetin işlerindedir. Zira bunlardan mesul olan odur. Dolayısıyla bunda kusur

gösterirse kusurundan dolayı muhasebe edilir. Eğer fıkhıta içtihat veya güç hazırlamaya dönük gerekli ihtirayı oluşturmak ancak bu bilimsel araçlarla mümkünse, [ما لا يتم الواجب إلا به فهو واجب] "Kendisi olmadıkça vacibin tamamlanmayacağı husus da vaciptir" kaidesi gereği bunu temin etmek halifeye farz olur. Yok eğer bilimsel araçlar, buna yardımcı olan ve içtihat ile ihtira işini kolaylaştıran şeylerdense menfaatlerin celbedilmesinden olan işlerin güdülmesi kapsamına girer ki bu durumda vacip olmaz. Dolayısıyla devletin parası varsa bunu yapar yoksa yapmaz. Tüm bunlardan dolayı kütüphaneleri, laboratuvarları ve diğer bilimsel araçları hazırlamak imamın temin etmesi, yani devletin hazırlaması gereken hususlardandır.

Madde-180: Öğretimin bütün merhalelerinde telif kullanılması yasaklanır. Bir kitap basılıp yayınlandığı zaman, ister müellif isterse müelliften başkası olsun, hiç kimse basım-yayın haklarını sahiplenemez. Fakat fikirler kişide mahfuz ise basılmamış ve yayınlanmamış ise insanlara verme karşılığında ücret alması caizdir aynen öğretmekten ücret aldığı gibi.

Bu maddenin delili, öğretme karşılığında ücret almanın caiz olması ve ilmin insanlara mubah olmasıdır. Öğretme karşılığında ücret almanın caiz olmasına gelince; Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in şu kavli ile sabittir:

"Şüphesiz karşılığında ücret almaya en çok hak kazandığımız şey Allah'ın kitabıdır." [el-Buhari, İbn-u Abbas yoluyla rivayet etti] Dolayısıyla Kuran'ın dışındaki şeyleri öğretme karşılığında ücret almak evla babındandır. Yine bu, resulün

Bedir esirlerinin fidyesini Müslümanların evlatlarından onuna (okuma-yazma) öğretilmesi olarak belirlemesi ile de sabittir. Zira bu da öğretmek için yapılan bir kiralama değildir. Telif, ilmin yazılmasıdır. Yani ilmin yazılı olarak verilmesidir. Dolayısıyla ilmin yazılı olarak verilmesi, sözlü olarak verilmesi gibidir. Dolayısıyla da ilim insanlara, ya sözlü olarak ya da yazılı olarak verilir ve her iki halde de bundan ücret almak caizdir. Ancak ilim, öğrenen kimseye sözlü veya yazılı olarak verildiğinde artık öğrenen kimsenin aldığı ilim onun bir mülkü haline gelir. Böylece bu ilmi başkasına sözlü veya yazılı olarak verme ve bunun karşılığında ücret alma hakkına sahip olur. Dolayısıyla Müslümanların evlatlarına okuma ve yazma öğreten Bedir esirlerinin aldıkları ücretin dışında onlardan hiçbir hakları kalmamış ve bu öğrenim gören kişilerin, öğretmenlerinin izni ve herhangi bir hakları olmadan ücret karşılığında başkalarına okuma ve yazma öğretmeye hakları vardır. Ayrıca ilim, aslen mubahtır. Mubah olmasının manası ise her insanın onu almasının caiz olması ve sadece ilmi öğreten öğretmenin değil ilmi öğretmeye koyulan herkesin ücret almasının mubah olmasıdır. Bundan dolayı ilim, sadece öğretenin mülkü değil onu öğrenen herkesin mülküdür. Dolayısıyla ilim, mahfuz olduğu sürece öğrenenin mülkü olup başkasına öğretme karşılığında ücret alabileceği gibi ücretsiz olarak da öğretebilir. Bir ferde veya bir cemaate öğretmesi veya yolda bundan bahsetmesi veya herhangi bir araçla insanlara ulaştırması gibi ilim kişinin kendisinden çıktığında artık onu alan ferden veya cemaatin, ilmin tüm insanlara mubah olması ile ilgili delillerin genel olmasına binaen onu istediği kimseye vermesi mubah olur. İlimi

öğreten kimsenin izni olsun yada olmasın kızsın yada kızmasın fark etmez. Bir ilim olmasından dolayı hiçbir kimsenin telif hakkına sahip olmayacağını delili işte budur. Dolayısıyla ilim kişide mahfuz olduğu sürece ondan ücret almaya hakkı vardır. Herhangi bir araçla sözlü veya yazılı olarak onu insanlara verdiğinde artık tüm insanlar için mubah olur ve her bir kişinin onu başkasını öğretmesi ve öğretmesi karşılığında ücret alması da mubah olur. Dolayısıyla müellife telif hakkı vermek, mubahı haram kılmaktır: Yani hem izinsiz olarak alınmasını engelleyerek ilmi haram kılmak hem de izinsiz olarak ücret karşılığında öğretilmesini engelleyerek ilimden ücret alınmasını haram kılmaktır. Bunun içindir ki hiçbir kimsenin telif hakkına sahip olması caiz değildir.

Dış Siyaset

Madde-181: Siyaset; ümmetin dahilî ve haricî işlerini gütmektir ve bu, devlet ile ümmet tarafından yapılır. Devlet, bu gütmeyi bilfiil yapandır. Ümmet ise onunla devleti muhasebe edendir.

Bu madde, siyaset için bir tanımdır. Bu tanım ise tüm insanlar için genel bir tanımdır. Zira bu, aslen siyasetin vakıası için bir vasıftır. Dolayısıyla bu, aklın, doğruluğun, sultanın ve tüm insanlar nezdinde farklılık arz etmeyip aynı manada vakıası olan benzeri manaların tanımını gibidir. Çünkü bunların vakıası herkesçe idrak edilmiş olup sadece hükümlerinde ihtilaf etmektedirler. Bunun da ötesinde bu, siyasetin işleri gütmek anlamına gelen Sâse, Yesûsu, Siyâseten maddesinde geçen lügat manasıdır. Nitekim Kamus-ul Muhit'te şöyle geçmiştir: "Tebaayı bir siyasetle siyaset ettim. Yani ona emrettim ve onu nehyettim." Bu ise tebaanın işlerini emirler ve nehiyeler ile gütmektir. Ayrıca yöneticinin işi, yöneticinin muhasebe edilmesi ve Müslümanların maslahatlarına önem verilmesi hakkında varit olan hadislerin toplamından da bu tanım istinbat edilir. Mesela Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şu kavli:

"Allah'ın bir tebaaya çoban kılıp onu nasihati ile kuşatmayan hiçbir kimse yoktur ki cennetin kokusunu almış olsun." [Muttefekun

aleyh ve Ma'kel İbn-u Yesâr kanalıyla lafız el-Buhari'ye ait] Ve şu kavli:

"Müslümanların çobanlığını üstlenen hiçbir vali yoktur ki

onları aldattığı halde ölüp de Allah cenneti ona haram kılmış olmasın." Ve şu kavli:

*"Yöneticiler olacaktır. Onları tanıyacaksınız ve reddedeceksiniz. Her kim onları tanırsa beri olur. Her kim onlara karşı çıkarsa selamette olur. Ancak her kim razı olur ve tabii olursa (o başka)! Dediler ki: "Onlarla savaşmayalım mı?" Dedi ki: **Salatı ikame ettikleri** (İslam ile yönettikleri) **sürece, hayır!** [Muslim, Ümmü Seleme'den rivayet etti] Ve şu kavli:*

"Her kim Allah'tan başka bir şeyi dert edinerek sabahlarsa Allah katında hiçbir değeri yoktur. Her kim de Müslümanların (işine) önem vermezse onlardan değildir." [el-Hakim, el-Mustedrak'ta İbn-u Mesud Rادیاللہ Anh kanalıyla rivayet etti] Ve Cerir İbn-u Abdullah'tan şöyle dediği rivayet edildi:

"Salahı kılmak, zekatı vermek ve her Müslümana nasihat etmek üzere Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'e biat ettim." [Muttefekun Aley] Ve şöyle dediği rivayet edildi:

"Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'e gelerek şöyle dedim: "İslam üzere sana biat edeceğim. Bunun üzerine bana her Müslümana nasihat etmeyi şart koştu." [el-Buhari, rivayet etti] İster yöneticinin yönetimi devralması ister ümmetin yöneticiyi muhasebe etmesi ister Müslümanların birbirlerinin maslahatlarına önem vermesi ve onlara nasihat

etmesi ile ilgili olsun bu hadislerin hepsinden siyasetin tanımının ümmetin işlerini gütmek olduğu istinbat edilir. Dolayısıyla bu maddede yapılan siyasetin tanımı, şeri delillerden istinbat edilen şeri bir tanım olur.

Madde-182: Herhangi bir ferdin, partinin, kitlenin veya cemaatin, yabancı devletlerden herhangi bir devlet ile ilişkisinin bulunması mutlak olarak caiz değildir. Devletler ile ilişki, yalnızca İslam Devleti tarafından kurulabilir. Zira ümmetin işlerini fiilen yürütme hakkı yalnızca devlete aittir. Ümmet ve kitleler ise devleti bu dış ilişkilerden muhasebe etmelidir.

Bu maddenin delili, Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şu kavlidir:

"İmam [Halife] bir çobandır ve güttüğünden mesuldür." [el-Buhari, Abdullah İbn-u Ömer kanalıyla rivayet etti] Şeriat, işlerin fiilen ve zorunlu şekilde güdülmesi görevini sadece yöneticiye vermiştir. Dolayısıyla ya halife ise insanların biat etmesi yada halifenin veya onun görevlendirme hakkı verdiği muavin ve valilerin görevlendirmesi yoluyla şeri bir görevlendirme olmadıkça tebaanın veya herhangi bir Müslümanın, yöneticinin işini yapması helal değildir. Fakat biat veya halifenin görevlendirmesi ile görevlendirilmeyen bir kimsenin, dahilde veya hariçte ümmetin işlerinden bir şeyi gütmeyi yürütmesi helal değildir.

Burada gerek delil gerekse üzerine delilin nasbedildiği vakia bakımından bu hükmün açıklanması kaçınılmazdır. Delile gelince; şeriat otoriteyi, sadece yöneticiye ait kıldığı gibi insanları siyaset etmeyi de sadece yöneticiye ait

kılmıştır. Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], şöyle buyurmaktadır:

"Her kim

emîrinin bir şeyinden hoşlanmazsa ona sabretsin. Zira otoriteden bir karış ayrılan hiçbir kimse yoktur ki bu halde ölürse cahiliye ölümü ile ölmemiş olsun." [İbn-u Abbas'ın hadisinden muttefekun aleyh] Böylece yöneticiye karşı çıkmak, otoriteden çıkmak olarak sayılmıştır. O halde otoriteye sahip olan yönetici olup onun dışında bir başkası değildir. Yine Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], şöyle buyurmaktadır:

"İsrail oğulları, nebiler tarafından siyaset ediliyordu (yönetiliyordu). Bir nebi vefat edince, bir diğer nebi ona halef oluyordu. Artık benden sonra nebi yoktur. Halifeler olacaktır." [Ebi Hurayra'nın hadisinden muttefekun aleyh] Bu hadisin manası, ey Müslümanlar sizleri siyaset edenler halifelerdir demektir. Böylece Müslümanları kimin siyaset edeceği belirlenmiştir. Bunun mefhumu ise emirden başkası sultan olamaz ve halifelerden başkası siyaset edemez demektir. Dolayısıyla bu, tebaayı siyaset etmenin sadece yöneticiye ait olup onun dışındakilere ait olmadığına dair bir delildir. Ayrıca Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in işi şuydu ki o, devlet başkanı olması vasfıyla otoriteyi ve insanları siyaset etmeyi kendisine hasreder ve otoritenin veya tebaayı siyaset etme işlerinden herhangi bir işi yapacak kimseleri görevlendiren de oydu. Mesela herhangi bir gazveye çıkacağı zaman Medine'de yerini alacak kimseyi görevlendirir, valileri, kâdileri, zekat amillerini, suların

dağıtılması, meyvelerin takdir edilmesi ve benzerleri gibi herhangi bir maslahatla kaim olacak kimseleri tayin ederdi. İşte bunların hepsi, otoritenin ve insanları siyaset etmenin yöneticiye, yani halifeye, halifenin görevlendirdiği kimselere, emire ve emirin görevlendirdiği kimselere hasredildiğine dair bir delildir. Otorite, insanların işlerini zorunlu şekilde gütmek olduğu gibi resulün, [] "**onları siyaset ediyordu**" kavlinde varit olan tebaayı siyaset etmek de insanların işlerini zorunlu şekilde gütmektir. Buna göre insanların işlerini zorunlu şekilde gütmek, yani yöneticinin sorumluluğunu yerine getirmesi yöneticiye hasredilmiştir. Dolayısıyla bunu başkasının yerine getirmesi mutlak olarak caiz değildir. Çünkü şeriat, hem otoriteyi hem de insanları siyaset etmeyi halifeye ve halifenin görevlendirdiği kimselere vermiştir. Dolayısıyla imamın ve onun görevlendirdiği kimselerin dışında herhangi bir fert, yönetim ve otorite işleri ile kaim olur ve insanları siyaset etme işini üstlenirse onun bu fiili, şeriata muhaliftir dolayısıyla da batıldır. Batıl olan her tasarruf ise haramdır. Bundan dolayı halifenin ve halifenin görevlendirdiği kimselerin dışında, yöneticinin dışında bir kişinin yönetim ve otorite işlerinden herhangi bir işi yapması helal olmaz. Dolayısıyla insanların işlerini zorunlu şekilde gütmeye işini yürütemez. Yani insanları siyaset edemez. Çünkü bu, yöneticinin işidir ve başkasının bunu yapması caiz değildir.

Delil bakımından böyledir. Vakıa bakımından olana gelince; bazı işlerin bir gurup tarafından zorunlu şekilde yürütülmesi demokratik yönetimin mefhumlarındanıdır. Zira demokratik yönetim, kurumlardan ibaret olup bunların

başında bakanlık, yani hükümet yer alır. Ancak hükümetin dışında bazı işleri zorunlu şekilde yürüten, yani herhangi bir alanda yönetimle kaim olan kimseler de vardır. Mesela sendikalar vardır. Örneğin avukatlar sendikası, avukatların avukatlık mesleği hakkındaki işlerini zorunlu olarak yürütür ve belirli işlerde onlar üzerinde otoriteye sahip olur. Zira avukatlık yapmalarına izin veren, onları birtakım cezalara çarptıran ve onlara emekli sandığı hakkı veren odur. Bunların dışında devletin avukatlık mesleği hususunda kendisini görevlendirdiği bazı yönetim ve otorite işlerini yürütmekte olup onun emri aynen bakanlığın emri gibi geçerlidir. Tabipler sendikası ve diğer sendikalar da böyledir. Bu, içişleri açısından üzerine delilin odaklandığı vakiadır. Dışişleri açısından olana gelince; bazı demokratik ülkeler, yönetimin dışında olduğu halde muhalefet partisine diğer ülkelerle bağlantı kurma, bu ülkelerle müzakerelerde bulunma, yönetimi devraldığında uygulamak üzere iki ülke arasındaki ilişkilerle alakalı hususlar üzerinde başka devletlerle anlaşma yapma yetkisi hakkı vermektedir. Bu da dışişleri açısından üzerine delilin odaklandığı vakiadır.

Sendikalar gibi bazı kurumların, zorunlu olarak bazı içişlerini yürütmesi ve siyasi partiler gibi bazı kurumların zorunlu olarak bazı dışişlerini yürütmesi olan bu vaki, İslam'da mutlak olarak caiz değildir. Çünkü otorite ve insanları siyaset etme, sadece halifeye veya emire veya halifenin yada emîrin görevlendirdiği kimselere verilmiştir. Şeriata aykırı olmasından dolayı bu kimselerin dışında bir başka kimsenin tek bir meselede dahi olsa bunları yürütmesi helal değildir.

Ayrıca işleri zorunlu olarak yürütmek, insanlar üzerinde bir velayettir. Velayet ise ya ümmet ile halife veya ümmet ile emîr yada halife ile onu görevlendirenler veya emîr ile emîri görevlendirenler arasında olmak üzere iki kişi arasında gerçekleşmesi kaçınılmaz olan bir akittir. Dolayısıyla her kim velayet akdi olmadan işleri yürütmeyi üstlenirse bu üstlenmesi batıl olduğu gibi tüm tasarrufu da batıldır. Dolayısıyla bu, tartışmasız haramdır. Dolayısıyla da işlerin zorunlu olarak yürütülmesini üstlenmek batıldır. Bundan dolayı ümmet içerisindeki siyasi partilerin ve fertlerin, ümmetin herhangi bir işini zorunlu olarak yürütme addedilecek bir hususta herhangi yabancı bir ülke ile ilişkisi olması haramdır. İşte bu maddenin delili budur.

Madde-183: Gaye vasıtayı meşru kılmaz. Çünkü metot, fikrin cinsindedir. Haram ile ne vacibe ne de mubaha ulaşılır. Siyasi vesileler siyasetin metoduna aykırı olamaz.

Allahuteala, insanların sorunlarını çözmek için alış-veriş, icara, şirket ve benzeri birtakım hükümler getirmiştir. Bu çözümlerin insanlar arasında uygulanması için alış-verişte aldatanı tazir ve hırsızlık yapanın elini keserek had cezası ile cezalandırmak gibi başka hükümler getirmiştir. Aynı şekilde İslam Devleti ile kafir devletler arasında çıkacak sorunları çözmek için de muahid ve mustemin hükümleri, dâr-ul harp hükümleri ve davetin dikkat çekici bir şekilde onlara tebliğ edilmesi hükümleri ve benzeri hükümler getirmiştir. Bu hükümlerin uygulanması için müsteminin kanının ve malının Müslümanın kanının ve malının korunduğu gibi korunması, davet kendilerine dikkat çekici bir şekilde tebliğ

edilmeden kafirlerle savaşılmasının haram olması ve benzeri başka hükümler getirmiştir. Dolayısıyla İslam'da metot, şeri hükümleridir. Bunun içindir ki nusrete hıyanetle ve fethe ahdi bozmakla ulaşılmaz. Gayeyi şeriatın getirmiş olması gerektiği gibi bu gayeye ulaştıracak şeyi de şeriatın caiz kılması gerekir. Çünkü hem gaye hem de vasıta kulun bir fiilidir. Bu fiili mubah veya yasak kılacak şey ise şeri delil olup ne fiilin doğuracağı sonuçlardır ne de fiilin hedeflediği gayedir. Çünkü Allah, şöyle buyurmaktadır:

"Aralarında Allah'ın indirdikleri ile hükmet!" [el-

Mâide 49] Yani amellerin sonuçları veya bu amellerin ulaştıracağı şeylerle değil Allah'ın indirdikleri ile hükmet demektir. Dolayısıyla vasıtanın hükmü gayenin hükmü gibi olmaktadır ki o da şeri delildir. Yani gayenin mubah veya haram olduğunu belirleyecek olanın şeri delil olması, gayenin vasıtayı meşru kılmayacağına dair bir delildir. Yani gayeyi haram kılan şeri bir delil gelmişse vasıtayı mubah kılamaz demektir. Bunun içindir ki gayesi mubah veya vacip veya mendub veya gayesinde fayda veya hayır veya nusret var diye vasıta mubah kılınmaz. Bilakis şeriat, vasıtayı mubah kılmışsa mubah, haram kılmışsa haram olur. Yani vasıtanın şeri hükümlere göre seyrettirilmesi vaciptir. Çünkü Müslümanın her bir fiili, şeriata göre seyrettirilmeli ve şeri hükme göre olmalıdır. Çünkü şeri hükmün tarifi: [خطاب [الشارع المتعلق بأفعال العباد] "Şâri'nin kulların fiillerine ilişkin hitabıdır." Dolayısıyla Müslümanın tüm fiilleri, şeri hükme göre olmalıdır. Bundan dolayı Müslümanlar, gaye vasıtayı meşru kılar kaidesine karşı çıkmalı ve inkar etmelidirler. İslam'da delillerden gayeye ulaştıran vesileye gayenin

hükmünü veren birtakım kaidelerin istinbat edildiği doğrudur. Şu kaide: [الوسيلة إلى الحرام حرام] "Harama vesile olan şey de haramdır." Şu kaide: [الشيء المباح إذا كان فرد من أفراده] "Mubah olan bir şeyin kollarından bir kol bir zarara götürürse sadece bu kol haram kılınır ve o şey mubah olarak kalır." Ve şu kaide gibi: [ما لا يتم الواجب إلا به فهو واجب] "Kendisi olmadıkça vacibin tamamlanmayacağı husus da vaciptir." Ancak bu, vesilenin mubah veya farz olması halinde böyledir. Fakat vesile haram olursa farz veya mubah dahi olsa gaye onu helal kılamaz. Bilakis haram olarak kalır. Bundan dolayı gaye, vasıtayı meşru kılmaz. Yani vacip veya mubah olan bir gaye, haram olan vasıtayı mubah kılmaz. İşte bu madde buna göre kondu ve bu da onun delilidir.

Madde-184: Dış siyasette siyasi manevralar zaruridir. Siyasi manevralardaki kuvvet ise amellerin ilanında ve hedeflerin gizlenmesinde saklıdır.

Bu madde, imamın [halifenin] görüşüne ve içtihadına bırakılmış mubahlardandır. Siyasi manevralar ise devletin, amelin yapılması ile ortaya çıkan gayelerin dışındaki gayeler maksadıyla yaptığı amellerdir ve Sallallahu Aleyhi ve Sellem, bu tür manevraları yapıyordu. Hicretin birinci senesinin sonlarında ve ikinci senesinin başlarında gönderdiği seriyeler bunlardan biridir. Zira resulün bu seriyelerden maksadı, görünürde Kureyş ile savaşmak olsa da aslında o, bunlarla Kureyş'i korkutmak ve kendisi ile Kureyş arasında dönen husumette diğer Arap kabilelerini tarafsız bırakmaktı. Bunun delili şudur ki bu seriyelerin

sayısı altmış veya iki yüz veya üç yüz gibi az olup bu sayılar Kureyş ile savaşmak için yeterli değildi. Zaten bunların hiç biri de Kureyş ile savaşmadı ve bunların sonucunda Beni Damra ile ittifak kurulması ve Beni Müdlic ile sözleşilmesi gibi sadece bazı Arap kabileleri ile bir takım anlaşmalar yapıldı. Bu manevralardan biri de resulün, hicretin altıncı senesinde kendisi ile Kabe'yi otoritesi altında bulunduran Kureyş arasında savaş hali olmasına rağmen Hac yapmak maksadıyla Mekke'ye gideceğini ilan etmesi ve gitmesidir. Zira bu yolculuktan maksadı, Hayber'i vurmak için Kureyş ile bir barış anlaşmasına varmaktı. Zira resul, Hayber ile Kureyş'in Medine'ye saldırmak için ittifak müzakerelerinde buldukları haberini almıştı. Bunun bir manevra olduğunun delili şudur ki resulün, barış anlaşması yapmayı başarınca hac yapmadan geri dönmeyi kabul etmesi ve dönmesinden iki hafta sonra Hayber'e saldırarak onun işini bitirmesidir. İşte bunların hepsi birer siyasi manevradır. Bu manevralardaki kuvvet ise manevra olarak yapılan bu amellerin ilan edilmesi ve görünür olmasına rağmen bunların gayelerinin gizli olmasıdır. Dolayısıyla manevralardaki kuvvet, amellerin ilan edilmesinde ve hedeflerin gizlenmesinde yatmaktadır.

Madde-185: Devletlerin cürümlerini keşfetmeye cüret etmek, kaypak siyasetlerinin tehlikesini beyan etmek, habis entrikalarını ifşa etmek ve sapıtırıcı şahsiyetlerini imha etmek, siyasi üslupların en önemlilerindedir.

Bu madde üsluplardandır ve mubahlardandır. Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], Ahzab Günü ahitlerini

bozduklarında Beni Kurayza'nın işlediği cürümü ifşa etmiştir. Keza Abdullah İbn-u Cahş'ın, iki kişiyi esir alması ve haram ayda bir diğerini öldürmesinden dolayı Kureyş, Muhammed ve ashabı haram ayı mubah kıldı, kan akıttı, malları aldı ve insanları esir aldı diyerek resul hakkında propaganda yapınca Allahuteala, Kureyş'in Müslümanları dinlerinde fitneye düşüren kaypak siyasetini eleştiren ayetler indirdi. Allahuteala, şöyle buyurdu:

"Sana haram

ayında savaşmayı soruyorlar. De ki: O ayda savaşmak büyük bir günahdır. (İnsanları) Allah yolundan çevirmek, Allah'ı inkar etmek, Mescid-i Haram'ın ziyaretine mani olmak ve halkını oradan çıkarmak ise Allah katında daha büyük günahdır. Fitne de adam öldürmekten daha büyük bir günahdır." [el-Bakara 217]

Keza Beni Nadîr Yahudileri, bir duvarın kenarında otururken üzerine bir kaya düşürmek üzere Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'e karşı komplo kurunca onların bu komplolarını ifşa etmiş ve bunun bir cezası olarak onları sürgün etmiştir. İbn-u İshak, şöyle demiştir: خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى بَنِي النَّضِيرِ يَسْتَعِينُهُمْ فِي دِيَةِ ذَيْنِكَ الْقَتِيلَيْنِ مِنْ بَنِي عَامِرِ اللَّذَيْنِ قَتَلَ عَمْرُو بْنُ أُمَيَّةَ الصَّمْرِيُّ، لِلجَوَارِ الَّذِي كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَقْدَ لَهُمَا، كَمَا حَدَّثَنِي يَزِيدُ بْنُ رُوْمَانَ، وَكَانَ بَيْنَ بَنِي النَّضِيرِ وَبَيْنَ بَنِي عَامِرٍ عَقْدٌ وَحَلْفٌ. فَلَمَّا أَتَاهُمْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسْتَعِينُهُمْ فِي دِيَةِ ذَيْنِكَ الْقَتِيلَيْنِ قَالُوا: نَعَمْ يَا أَبَا الْقَاسِمِ، نُعِينُكَ عَلَى مَا أَحْبَبْتَ مِمَّا اسْتَعْنَتْ بِنَا عَلَيْهِ ثُمَّ خَلَا بَعْضُهُمْ بِبَعْضٍ فَقَالُوا: إِنَّكُمْ لَنْ تُجِدُوا الرَّجُلَ عَلَى مِثْلِ حَالِهِ هَذِهِ - وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى جَنْبِ جِدَارٍ مِنْ بُيُوتِهِمْ قَاعِدٌ - فَمَنْ رَجُلٌ يَعْلُو عَلَى هَذَا

الْبَيْتِ فَيُلْقِي عَلَيْهِ صَخْرَةً فَيُرِيحُنَا مِنْهُ؟ فَانْتَدَبَ لِذَلِكَ عَمْرُو بْنُ جَحَّاشِ بْنِ كَعْبٍ، فَقَالَ: أَنَا لِذَلِكَ، فَصَعِدَ لِيُلْقِيَ عَلَيْهِ صَخْرَةً كَمَا قَالَ... فَأَتَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْخَبِرُ مِنَ السَّمَاءِ بِمَا أَرَادَ الْقَوْمُ فِقَامَ وَخَرَجَ رَاجِعًا إِلَى الْمَدِينَةِ... وَأَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالتَّهْيُؤِ لِحَرْبِهِمُ وَالسَّيْرِ إِلَيْهِمْ... ثُمَّ أَجْلَاهُمْ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ "Yezid İbn-u Rûmân'ın bana tahdis ettiğine göre Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], kendileriyle olan komşuluk akdinden dolayı Beni Âmir'den Amr İbn-u Ümeyye ed-Damrî'yi öldüren iki katilin diyetinin (tespitinde) yardımcı olmak amacıyla Beni Nadîr'e doğru yola koyuldu. Beni Nadîr ile Beni Âmir arasında akit ve anlaşma vardı. Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], iki katilin diyetinin (tespitinde) yardımcı olmak üzere onlara geldiğinde şöyle dediler: "Evet, ey Ebâ el-Kasım! Bu hususta bize yardım ettiğinden dolayı bizde sevdiğin bir hususta sana yardım edeceğiz." Sonra baş başa kalınca dediler ki: "Bu adamı asla bu haldeki gibi bulamazsınız." -Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem] ise bu sırada onların evlerinden birinin duvarının dibinde oturuyordu-. O halde bu evin üzerine kim çıkıp bu kayayı onun üzerine atarak bizi ondan kurtaracaktır?" Buna Amr İbn-u Cahhâş İbn-u Ka'b aday oldu ve şöyle dedi: "Bunu ben yaparım." Böylece dediği gibi kayayı resulün üzerine atmak üzere evin üzerine çıktı..." Derken Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'e bu kavmin maksadına dair semadan haber geldi ve ayağa kalkarak Medine'ye dönmek üzere yola çıktı... Bunun üzerine Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], onlarla savaşmak ve onlara doğru harekete geçmek için hazırlık yapılmasını emretti... Ardından da onları sürgün etti."

Yine Kuran, Ebî Leheb'e ismiyle hücum etmiştir. Allahuteala, şöyle buyurdu: **"Ebî Leheb'in iki eli kurusun, kurudu da!"** [el-Mesed 1] Diğerlerine de sıfatları ile hücum etmiştir... İşte tüm bunlar, saptırıcı şahsiyetleri imha etmek sayılır.

İşte bunlar, bu maddenin delilleridir.

Madde-186: Fertlerin, ümmetlerin ve devletlerin işlerini görüp gözetmeye yönelik İslami fikirlerin azametini göstermek, siyasi metotların en azametlisi sayılır.

Bu madde, devletin yapması gereken işlerdendir. Zira bu, bir farz olup mubah değildir. Çünkü devlete düşen daveti dikkat çekici bir şekilde tebliğ etmektir. Çünkü Allah, şöyle buyurmaktadır: **"Resule düşen**

yalnızca apaçık tebliğdir." [el-Ankebut 18] el-Mubîn kelimesi, anlaşılır bir vasıftır. Bunun içindir ki tebliğe dair bir kayıttır. Davetin dikkat çekici bir şekilde tebliğ edilmesi ise ancak İslami fikirlerin azametini göstermekle mümkündür. İslami fikirlerin azametinden biri de İslam Devleti'nin zımmiye, müstemine ve muahide yönelik muamelesi, yöneticinin insanlara musallat olması değil şeriatın uygulayıcısı olması ve ümmetin yöneticiyi tam bir disiplinle muhasebe etmesidir. Ümmetin yöneticiyi muhasebe etmesi gerektiği gibi zulmetse bile ona itaat etmeli ve masiyette ona itaat etmesi haramdır. Baş kaldırma hakkına tamamen sahiptir ve açık bir küfür gördüğünde baş kaldırması gerekir. İslam Devleti'nde yöneten ile yönetilen her şeyde eşit olup herhangi bir ferdi şikayet ettikleri gibi herhangi bir kâdi

karşısında hakları için yöneticiyi şikayet edebilirler. Yönetimle kaim olurken şeriata muhalefet ettiğinde yöneticiyi mezalim kâdisine şikayet edebilirler. İşte bu ve benzeri fikirlerin gösterilmesi ve bunların azametinin ibraz edilmesi gerekir ki İslam'ın azameti gösterilmiş ve dikkat çekici bir şekilde tebliğ edilmiş olsun. Bunların gösterilmesi, siyasi üsluplardan olmayıp siyasi metotlardandır.

Şeri hükme göre kendilerine davet tebliğ edilmedikçe kafirlerle fiili olarak savaşmak caiz değildir. Nitekim Taberani, el-Kebir'de Ferve İbn-u Mesîk el-Murâdî'den şöyle dediğini tahrir etmiştir: "Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'e gelerek şöyle dedim:

, " »: :
: "Ey Allah'ın resulü!

Kaviminden arkasını dönüp kaçan bir kimse ile karşılaştığımda onunla savaşabilir miyim?" Buyurdu ki: "**Evet.**" Ferve arkasını dönüp giderken onu çağırdı ve dedi ki: "**Onları İslam'a davet et. Eğer karşı çıkarlarsa onlarla savaş.**" Tirmizi, bu hadisin bir benzerini tahrir etti. Yine İbn-u Abbas'tan şöyle dediği rivayet edilmiştir:

"Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], davet etmedikçe hiçbir kavimle savaşmamıştır." [ed-Darimi, Ahmed ve el-Hakim, tahrir etti] Bunların hepsi, savaşmadan önce İslam'a davet edilmesinin vacip olduğuna dair bir delildir. İslam'a davet edilmesinin gerçekleşmesi içinse onlara davetin dikkat çekici bir şekilde tebliğ edilmesi kaçınılmazdır. Bundan dolayı İslami fikirlerin azametinin gösterilmesi farzdır. Çünkü tebliğin dikkat çekici bir şekilde gerçekleşmesi bu sayede

olur. Dolayısıyla bu, metotla ilgili hükümlerden olup üsluplardan değildir.

Madde-187: Ümmetin siyasi meselesi; devletin şahsiyetinin kuvvetinde, hükümlerinin güzel tatbikinde ve davetini dünyaya taşımayı sürdürmekte ifadesini bulan İslam'dır.

Siyasi mesele ifadesinin manası; devletin ve ümmetin karşı karşıya kaldığı bir mesele olup bunun için gerekli olan işlerin gözetimini yerine getirmeleri kaçınılmazdır. Bu mesele bazen genel olur ki bu siyasi bir mesele olur. Bazen özel olur ki bu da siyasi bir mesele olur. Bazen de meselenin bir parçası olur ki bu durumda meselenin herhangi bir meselesi olur. Mesela bugün İslam ümmetinin karşı karşıya kaldığı ve bunun için gerekli olan işlerin gözetimini yerine getirmesi kaçınılmaz olan mesele, Hilafet'i tekrar hayat sahasına geri döndürmektir. Dolayısıyla bu, siyasi bir meseledir. Bunun dışındaki Filistin ve Kafkas ülkeleri meselesi gibi meseleler ise bu meselenin meseleleri durumundadır. Her ne kadar bunlar, İslam ümmetinin karşı karşıya kaldığı meselelerden olup işleri gözetmeyi gerektiriyor olsa da bunlar, Hilafet'in geri getirilmesinin bir parçası durumundadır. İslam Devleti kurulduğunda ise siyasi meselesi, İslam'ı dahilde tatbik etmek ve daveti hariçte taşımaktır. İstikrarlı bir konuma sahip olunca ise siyasi meselesi, maddede belirtilen hususlar olur. İslam'ı güzelce tatbik edip devletlerarası şahsiyeti güçlendiğinde ise siyasi meselesi, Allah İslam'ı tüm dinlere galip kılıncaya kadar İslam davetini dünyaya taşımak haline gelir. Dolayısıyla

siyasi mesele, devletin ve ümmetin karşılaştığı şeriatın yerine getirilmesini vacip kıldığı önemli temel meselelerdir. Dolayısıyla da devlet bunları, şeriatın bu hususta gerekli gördüğü şeylere göre yerine getirmek için çalışmalıdır. Bunun içinse bir delile gerek yoktur. Çünkü bu, meydana gelen meselelere şeri hükümlerin tatbik edilmesi cümlesindedir. Bundan dolayı siyasi meseleler, meydana gelen meselelerin farklılığına göre farklılık arz eder. Mesela Mekke'de iken Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in davet aşamasındaki siyasi meselesi, İslam'ı izhar etmektir. Bunun içindir ki Eba Talib, Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'e şöyle dediğinde: "Senin kavmin bana gelerek şöyle şöyle dediler. Bana ve kendine eziyet etme. Bana taşıyamayacağım bir yükü yükleme." Böyle dediğinde Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem] bundan, amcasının rengini belli ettiği, kendisini yalnız bırakacağı, kendisini kavmine teslim edeceği ve kendisine yardım edemeyeceği sonucunu çıkararak ona şöyle dedi:

"Vallahi,

ey amca! Bu işi terk etmeme karşılık, güneşi sağ elime ve ayı da sol elime koysalar, yine de vazgeçmem! Tâ ki ya Allah, onu (İslam'ı) izhar eder, ya da ben onsuz helak olurum." [Siret-i İbn-u Hişam] İşte bu söz, Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in o zamanki siyasi meselesinin İslam'ı izhar etmek olduğuna delalet etmektedir. Keza Medine'de iken devleti kurup o zaman küfrün başı olan baş düşman Kureyş ile birçok muarekede savaştığı sırada da Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in siyasi meselesi İslam'ı izhar etmek olarak devam etmiştir. Bunun içindir ki Sallallahu Aleyhi ve Sellem, hac

yolculuğundayken Hudeybiye'ye ulaşmadan önce kendisine Kureyş'in bunu işittiğini ve kendisi ile savaşmak için çıktığı haberi ulaştı. Zira Beni Ka'b'tan bir adam kendisine şöyle dedi: "Kureyş, yolculuğunu işitince kaplan derilerini giyinmiş bir halde dışarı çıktılar ve Zî Tavâ'ya indiler. Allah'a ahd ederler ki asla onların yanına Mekke'ye giremeyesin." Bunun üzerine Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], şöyle buyurdu: !

» : «

"Yazık şu Kureyş'e! Harp onları yedi bitirdi. Ne olurdu sanki benimle diğer insanların arasına girmeselerdi?" Ta ki şöyle dedi: "Kureyş kendini ne zannediyor? Vallahi, ya Allah beni üstün kılıncaya yada bu baş (bu bedenden) ayrılıncaya kadar Allah'ın beni kendisiyle gönderdiği (İslam) üzerine onlara karşı savaşırım." [Ahmed, Misver ve Mervan'dan rivayet etti] es-Sâlife, vücudun baş kısmıdır ve başın ayrılması ölüme kinaye edilmiştir. Yani ölünceye kadar demektir. İki durumda da siyasi mesele aynı olmasına rağmen resul, birinci durumda Allah İslam'ı izhar edinceye kadar İslam'a davetteki kararlığını gösterirken diğer durumda, yani devlet kurulduğu zamanda ise Allah İslam'ı izhar edinceye kadar cihattaki kararlığını göstermiştir. Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], Kureyş ile sulh yapmayı başarmasının ardından bu sayede en büyük fetih gerçekleşmiştir. Çünkü bu, Mekke'nin fethedilmesinin zeminini hazırlamış ve Arapların Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'e gelerek fevç fevç Allah'ın dinine girmesini sağlamıştır. İşte o zaman resulün siyasi

meselesi, sadece İslam'ı izhar etmek değil bilakis Rum ve Fars gibi diğer dinlere mensup devletlerle savaşarak İslam'ı tüm dinlere üstün kılmak olmuştur. Bunun içindir ki ona Fetih suresi inmiş ve onda Allahuteala'nın şu kavli geçmektedir:

"(Kendi) **dinini bütün dinlere üstün kılmak için resulünü hidayet ve hak din ile gönderendir.**" [Fetih 28]
Binaenaleyh İslam Devleti, İslam'ı güzelce tatbik edip devletlerarası şahsiyeti güçlendiğinde siyasi meselesi, İslam'ı aralarında yaymak için diğer dinlere ve ideolojilere mensup devletlerle cihat ederek İslam'ı tüm dinlere üstün kılmak olur.

İşte bu madde bundan dolayı benimsenmiştir.

Madde-188: İslam davetinin yüklenilmesi, üzerinde dış siyasetin dolaştığı bir eksendir ve devletin tüm diğer devletlerle ilişkileri İslam davetini yüklenme esasına göre kurulur.

Bu madde, resulün krallara gönderdiği mektuplardan, Rumlarla savaşması için Filistin bölgesindeki Belka ve Darum'a göndermek üzere Usame ordusunu hazırlamasından ve ölümcül hastalığına rağmen ordunun gitmesinde ısrar etmesinden alınmıştır. Bu, İslam Devleti ile dünyadaki herhangi bir devlet arasındaki ilişkilerin esasının İslam daveti olduğuna, bu ilişkinin ordular hazırlamayı ve savaşa hazırlanmayı gerektirdiğine delalet eder. Ta ki dikkat çekici bir şekilde tebliğ edilmesinin ardından İslam davetine icabet etmeyen kimselerle savaşma fırsatı doğduğunda bu

kuvvet, cihat etmek için hazır olmuş olsun. Dolayısıyla İslam daveti, herhangi bir devletle olan tüm ilişkilerin esasıdır. Dolayısıyla da İslam daveti, dış siyasetin esası olmaktadır.

Madde-189: Devletin, dünyada kurulu diğer devletlerle olan ilişkileri şu dört husus üzerine kuruludur:

Birincisi: İslami alemde kurulu devletlere, sanki tek bir beldede kuruluymuşçasına itibar edilir. Dış ilişkiler kapsamına girmezler ve onlarla olan ilişkiler dış siyasetten sayılmaz. Hepsini tek bir devlet halinde birleştirmek için çalışmak gerekir.

İkincisi: Kendileriyle aramızda iktisadî anlaşmalar veya ticarî anlaşmalar veya iyi komşuluk anlaşmaları veya kültürel anlaşmalar bulunan devletler ile muamele, anlaşmada geçenlere göre olur ve anlaşmalarda belirtilmesi halinde, -muamelenin fiilen misli olması şartıyla- bu devletlerin tebaalarının beldelerimize kimlikle, pasaport gerekmezsiniz girme hakları vardır. Bu devletlerle olan iktisadî ve ticarî ilişkiler, -zararı olması ve bu devletleri güçlendiren şeylerden olmaması şartıyla- belirli şeylerle ve belirli sıfatlarla sınırlandırılmalıdır.

Üçüncüsü: Kendileriyle aramızda anlaşma bulunmayan devletler, İngiltere, Amerika ve Fransa gibi bilfiil sömürgeci devletler ve Rusya gibi beldelerimize göz diken devletler, hükmen harbi devletler sayılırlar. Onlara karşı her türlü ihtiyati tedbir alınır. Onlarla herhangi bir diplomatik ilişki kurulmaz. Bu devletlerin tebaaları, beldelerimize ancak pasaportla ve her kişiye her girişi için özel bir vize almak suretiyle girebilirler.

Fakat fiili harbi devlet haline gelirlerse bu geçerli olmaz.

Dördüncüsü: (İsrail) gibi fiili harbi devletlere karşı bütün ilişkilerde savaş hali esas tutulmalıdır. Aramızda ateşkes olsun veya olmasın onlarla fiili savaş içindeymişiz gibi davranılmalıdır. Tüm tebaalarının beldelerimize girmesi yasaklanır.

Bu madde, dâr-ul İslam, dâr-ul küfür, muahid ve müsteminle ilgili hükümlerden alınmıştır:

Birinci Fıkra: Hindistan gibi İslam'la yönetilen veya Lübnan gibi geneli Müslüman olan İslam beldeleri ile ilgilidir. Hilafet'in hicri 1342 senesinde yıkılmasından Allah'ın izniyle yeniden kuruluncaya kadar İslam beldelerinin hepsi dâr-ul küfürdür. Çünkü İslam beldelerinden bir kısmı İslam'la hükmetmez ve dış emanı İslam emanı ile sağlanmazken bir kısmının ise emanı Müslümanların emanı ile sağlanmasına rağmen İslam'la hükmetmemektedir. Hepsi de dâr-ul küfür sayılır. Madem bugünkü İslam beldeleri, dâr-ul İslam'dı o halde yeniden dâr-ul İslam'a dönüştürmek için çalışmak kaçınılmazdır. Ancak İslam'la hükmetmedikleri veya emanları İslam emanı olmadıkça birer dâr-ul küfürdürler. Dâr-ul küfürden kastımız halkının hepsinin kafir olması olmadığı gibi dâr-ul İslam'dan kastımız da halkının hepsinin Müslüman olması değildir. Bilakis burada dârın manası, "şeri bir hakikat" olarak şeri bir ıstılahtır. Yani aynen salah, oruç lafzı ve benzeri şeri hakikatler gibi dâra bu manayı veren bizzat şeriattır.

Binaenaleyh halkının hepsi Nasrani olan ancak İslam Devleti'nin içerisinde yer alan bir ülke dâr-ul İslam olarak isimlendirilir. Çünkü İslam Devleti içerisinde yer aldığı sürece tatbik edilen hükümler İslam hükümleridir ve ülkenin emanı, İslam emanı ile sağlanmaktadır.

Halkının geneli Müslüman olan ancak İslam'la hükmetmeyen bir devletin içerisinde yer alan ve emanı kafirlerin ordusu ile sağlanan bir belde açısından da böyledir. Zira halkının geneli Müslüman olmasına rağmen bu belde dâr-ul küfür olarak isimlendirilir. Çünkü burada dârın manası, şeri bir hakikat olup dâr lafzı ıtlak edilirken Müslümanların az yada çok olmasının bir önemi yoktur. Bilakis önemli olan halkına tatbik edilen hükümler ve halkı için sağlanan emandır. Yani dârın manası, aynen salahın manasının salahın manasını açıklayan şeri nasslardan alındığı gibi bu manayı açıklayan şeri nasslardan alınmaktadır. Hakeza şeri hakikatlerin hepsinin manası, lafızların lügat manalarından değil şeri nasslardan alınır.

Dâr-ul küfre ait hükümler olup dâr-ul İslam'la ilgili hükümlerinden tamamen farklıdır. Zira onun, yani dâr-ul küfrün kendisine has hükümleri vardır:

Eğer dâr-ul küfürde yaşayan bir Müslüman, dininin şiarlarını izhar edemiyorsa dininin şiarlarını izhar edebileceği başka bir dâr-ul küfre intikal etmelidir. Bunun delili Allahuteala'nın şu kavlidir:

**"Kendilerine
zulmeden kimselere melekler, canlarını alırken: "Ne işte**

idiniz!" dediler. Bunlar: "Biz yeryüzünde çaresizdik" diye cevap verdiler. Melekler de: "Allah'ın yeri geniş değil miydi? Hicret etseydiniz ya!" dediler. İşte onların barınağı cehennemdir; orası ne kötü bir gidiş yeridir." [en-Nisâ 97]

Bu ise bugün olduğu gibi dâr-ul İslam'ın olmaması halindedir. Fakat dâr-ul İslam varsa dâr-ul küfürden dâr-ul İslam'a hicret hükümleri aşağıdaki şekilde olur:

1- Bir kimse hicret etmeye muktedir olup bulunduğu beldede dinini izhar edemiyor ve kendisinden istenen İslam hükümlerini yerine getiremiyorsa bu durumda bu kimsenin dâr-ul İslam'a hicret etmesi farzdır ve dâr-ul harpte, yani dâr-ul küfürde ikamet etmesi haramdır. Bilakis dâr-ul İslam'a hicret etmesi vaciptir. Bunun delili bir önceki ayettir:

"Kendilerine zulmeden kimselere melekler, canlarını alırken: "Ne işte idiniz!" dediler. Bunlar: "Biz yeryüzünde çaresizdik" diye cevap verdiler. Melekler de: "Allah'ın yeri geniş değil miydi? Hicret etseydiniz ya!" dediler. İşte onların barınağı cehennemdir; orası ne kötü bir gidiş yeridir." [en-Nisâ 97] Bu ayet, burada da delil getirmeye uygundur. Yine Tirmizi'nin Cabir kanalıyla Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in şöyle buyurduğunu rivayet etmesi de buna delalet etmektedir:

: : **"Ben, müşriklerin arasında ikamet eden her Müslümandan beriyim."** Dediler ki: "Niçin ey Allah'ın resulü?" Buyurdu ki: **"Onların ateşleri birbirine görünmemelidir."** Ebi Davud'un

rivayetinde ise şöyle geçmiştir: :

"Dediler ki: "Niçin ey Allah'ın resulü?" Buyurdu ki: "O ikisinin ateşleri birbirine görünmemelidir." Bu hadisin bir benzerini de en-Nesâi, rivayet etti. Hadiste geçen [

] "Onların ateşleri birbirine görünmemelidir." ifadesinin manası, onların Müslümanın ateşini göreceği ve Müslümanın da onların ateşini göreceği bir yerde demektir... Bu da onların dârında yaşanmamasına dair bir kinayedir.

El-Buhari'nin rivayet ettiği Aleyhi's Salatu ve's Selam'ın şu kavline: "Mekke'nin fethinden sonra

hicret yoktur." Şu kavline: "Fetihten sonra

hicret yoktur." Şu kavline:

"Artık hicret bitti ancak cihat ve niyet vardır." Ve rivayet edilen şu hadise gelince: Safvân İbn-u Ümmeyye Müslüman olunca ona denildi ki: "Hicret etmeyenin dini yoktur." Bunun üzerine Medine'ye geldi ve Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem] ona dedi ki: :

"Ebâ Vehb, seni buraya getiren nedir?" Dedi ki: "Denildi ki hicret etmeyenin dini yoktur." Resul buyurdu ki: "Ebâ Vehb, Mekke'nin geniş vadilerine geri dön ve meskenlerinizde kalın. Zira artık hicret bitmiştir. Ancak cihat ve niyet vardır. (Cihada) çağrıldığımızda çıkınız." [İbn-u Asâkir rivayet etti] Bunların hepsi, Mekke'nin fethinin ardından hicreti nefyettir. Ancak bu nefy, aynı hadisten istinbat

edilen şeri bir illetle illetlendirilmiştir. Zira "Mekke'nin fethinden sonra" kavli, illiyet içeren bir şekilde gelmiştir. Dolayısıyla bu, Mekke'nin fethi hicretin nefyedilmesinin illeti demektir. Bu da bu illetin, malulün ortaya çıkmasıyla ortaya çıkacağı ve ortadan kalkması ile ortadan kalkacağı, Mekke'ye has olmayıp bilakis tüm beldelerin fethedilmesi için geçerlidir demektir. Bunun delili ise diğer rivayettir:

"*Fetihten sonra hicret yoktur.*" Nitekim el-Buhari'nin, hicret hakkında sorulduğunda Aişe'nin şöyle dediğini rivayet etmesi de bunu teyit etmektedir:

"Bugün hicret yoktur. Mümin, fitneye düşürülme korkusuyla dini için Allah'a ve resulüne kaçıyordu. Fakat bugün Allah, İslam'ı üstün kıldı ve mümin Rabbine dilediği gibi ibadet ediyor." Bu, Müslümanların fetih öncesi fitneye düşme korkusuyla dinleri için kaçmak amacıyla hicret ettiklerine ve fetihten sonra hicretin nefyedildiğine delalet etmektedir. Çünkü dinlerini izhar etmeye ve İslam hükümlerini yerine getirmeye muktedir oldular. Dolayısıyla hicretin nefyedilmesinin illeti, bu sonucu doğuran her fetih olup sadece Mekke'nin fethedilmesi değildir. Binaenaleyh bununla kastedilen fetihten sonra artık fethedilen beldeden hicret etmek yoktur. Dolayısıyla Aleyhi's Salatu ve's Selam'ın Safvân'a, "Artık bitti" sözü, fethedildikten sonra Mekke'den demektir. Çünkü hicret, kafirlerin beldesinden ve dâr-ul küfürden çıkmak demektir. Bir belde fethedilip dâr-ul İslam'a dönüştüğünde ortada ne kafirlerin beldesi ne dâr-u küfür ne de hicret diye

bir şey kalır. Aynı şekilde fethedilen her belde de hicret diye bir şey kalmaz. Nitekim Ahmed'in Muaviye kanalıyla Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'i şöyle derken işittim dediğini rivayet etmesi bunu teyit etmektedir:

"Töve kabul edildiği sürece hicret bitmez. Güneş batıdan doğuncaya kadar töve kabul edilecektir." Yine Ahmed, Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

"Cihat olduğu sürece hicret devam edecektir." Başka bir rivayette ise şöyle geçmiştir:

"Düşmanla savaşıldığı sürece hicret devam edecektir." Dolayısıyla bu hadisler, dâr-ul küfürden dâr-ul İslam'a hicretin devam edeceğine delalet etmektedir.

2- Bir kimse hicret etmeye muktedir olmasına rağmen kendi beldesinde dinini izhar edebiliyor ve kendisinden talep edilen şeri hükümleri yerine getirebiliyorsa bu durumda hicret farz değil mendup olur... Bunun delili şudur ki Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], fetihten önce dâr-ul küfür iken Mekke'den hicret etmek istiyordu ve bu hususta sarih ayetler gelmiştir. Bu ayetlerden biri Allahuteala'nın şu kavlidir:

"İman edenler ve hicret edip

Allah yolunda cihat edenler var ya, işte onlar, Allah'ın rahmetini umabilirler. Allah, Gafurdur, Rahimdir." [el-Bakara

218] Ve şu kavlidir:

"İman edip de hicret

edenler ve Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihat edenler, derece bakımından Allah katında daha üstündürler. Kurtuluşa erenler de işte onlardır." [et-Tevbe 20]

Bu ayetlerin hepsi, hicretin talep edilmesi hususunda sarihtir. Hicretin farz olmamasına gelince; çünkü Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], Müslümanlardan bazılarının Mekke'de kalmasını ikrar etmiştir. Zira rivayet edildiği üzere Nu'im en-Nehhâm, hicret etmek isteyince kavmi Benu Adîy kendisine gelerek ona şöyle dediler: "Bizim yanımızda kal ve yine dinin üzerine ol. Eziyet etmek isteyenlere karşı biz seni koruruz. Yeter ki bizi daha önce gözettiğin gibi gözet. O da Beni Adîy'nin yetimlerini ve dullarını gözetirdi. Bu yüzden bir süre hicretten geri kaldı daha sonra hicret ettiğinde Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem] ona şöyle dedi:

"Senin kavmin sana karşı benim kavimden daha hayırlı çıktı. Benim kavmim beni çıkarıp öldürmek isterken senin kavmin seni korudu ve kolladı." [İbn-u Hacer, el-İsabe'de zikretti]

3- Gerek hastalık gerek kalmaya zorlama gerekse kadın, çocuk ve benzerleri gibi zayıf olmaları nedeniyle hicret etmekten aciz olması sebebiyle hicret etmeye muktedir olamayan kimseye gelince; Allah, onu bundan muaf tutmuş ve ondan bunu talep etmemiştir. Bunun delili ise Allahuteala'nın şu kavlidir:

"Erkekler, kadınlar ve

çocuklardan (gerçekten) aciz olup hiçbir çareye gücü yetmeyenler, hiç bir yol bulamayanlar müstesnadır." [en-Nisâ

98]

4- Kendi beldesinde dinini izhar etmeye ve talep edilen şeri hükümleri yerine getirmeye muktedir olmakla birlikte aynı zamanda ikamet ettiği dâr-ul küfrü dâr-ul İslam'a dönüştürme gücüne sahip olan kimseye gelince; ister bu güce bizzat kendisi ister kendi beldesindeki Müslümanlarla kitleleşmesi ister kendi ülkesi dışındaki Müslümanlarla yardımlaşması ister İslam Devleti ile yardımlaşması isterse herhangi meşru bir vesile sayesinde sahip olsun bu kimsenin bu durumda dâr-ul küfürden dâr-ul İslam'a hicret etmesi haramdır. Zira dâr-ul küfrü dâr-ul İslam'a dönüştürmek için çalışması vaciptir ve bu durumda hicret etmesi haramdır. Bunun delili, kendi beldesini dâr-ul İslam'a ilhak etmek için çalışmasının büyük bir farz olmasıdır. Bunu eda etmeye muktedir olduğu halde yerine getirmeyip ilhak çalışmasını terk eder ve hicret ederse herhangi bir farzı terk etmiş gibi günahkar olur.

Binaenaleyh dâr-ul İslam varken hicret etmesi vacip olan bir kimsenin dâr-ul küfürde ikamet etmesi haramdır. Bunun da ötesinde bir Müslümanın dâr-ul küfürde ikamet etmesi onu dâr-ul küfür halkından kılar. Dolayısıyla gerek İslam Devleti ile ilişkiler gerekse diğer fertlerle ilişkileri bakımından ona dâr-ul küfür hükümleri tatbik edilir. Dolayısıyla da ona had uygulanmaz, ondan zekat alınmaz, dâr-ul İslam'da olan bir kimseye varis olamaz ve dâr-ul İslam'da olan kimselerin nafakası ona düşmez. Çünkü dâr-ul küfür halkına şeri hükümler tatbik edilmez. Müslümanların lehine olanlar onların lehine olmadığı gibi Müslümanların aleyhine olanlar da onların aleyhine değildir. Dolayısıyla hükümler onları kapsamaz. Bunun delili şudur ki

Müslümanlar, dâr-ul küfürde olanların sadece Müslüman olmalarını değil aynı zamanda İslam'ın otoritesinin altına girmelerini de talep ediyorlardı. Zira Süleyman İbn-u Burayde'nin, babasından şöyle dediği rivayet edilmiştir:

:

"Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem] bir orduya yahut bir seriyeye emîr tayin ettiği zaman, hassaten ona Allah'a karşı takvalı olmasını ve beraberindeki Müslümanlara da hayır tavsiye eder, sonra şöyle derdi: "**Allah'ın adıyla, Allah yolunda gazveye çıkın. Allah'ı inkar edenler ile savaşın! Gazveye çıkın, ama haddi aşmayın, gadr (haksızlık) etmeyin, müisle (hakaret için cesetler üzerinde tahribat) yapmayın, çocukları öldürmeyin! Müşrik düşmanlarıyla karşılaştığınız zaman, onları üç haslete yahut sığata davet et. Eğer sana icabet ederlerse, onlardan kabul et ve artık onlara dokunma! Önce İslam'a davet et, eğer sana icabet ederlerse, onlardan kabul et ve artık onlara dokunma!**

Sonra kendi dârlarından (beldelerinden) dâr-ul muhaciruna (dâr-ul İslam'a) ayrılmaya (hicrete) davet et ve onlara haber ver ki bunu yapmaları halinde muhacirlerin lehine olan onların da lehine olur, muhacirlerin aleyhine olan onların da aleyhine olur. Eğer ondan (beldelerinden) ayrılmayı reddederlerse, onlara haber ver ki Müslüman Arabiler (bedevîler) gibi olurlar; müminler üzerine icra edilen Allah'ın hükmü onların da üzerine icra edilir, ama onların ganimette [savaş yoluyla düşmandan alınan mal] ve feyde [savaş olmadan düşmandan alınan mal] hiçbir hakkı olmaz, Müslümanlar ile birlikte cihat etmeleri müstesna." [Muslim rivayet etti] Yine Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], şöyle buyurmuştur:

"**Sonra kendi dârlarından (beldelerinden) dâr-ul muhaciruna (dâr-ul İslam'a) ayrılmaya (hicrete) davet et ve onlara haber ver ki bunu yapmaları halinde muhacirlerin lehine olan onların da lehine olur, muhacirlerin aleyhine olan onların da aleyhine olur.**" [Muslim rivayet etti] Dolayısıyla bu, bizim lehimize ve aleyhimize olanların onlara da olması, yani hükümlerin onları da kapsamı için ayrılmayı (hicret etmeyi) şart koşan bir nasıttır. Zira []

"**Onlara haber ver ki bunu yapmaları halinde... onların da lehine olur**" kavlinin mefhumu, onlar bunu yapmadıkları takdirde Muhacirlerin lehine olan onların da lehine olur, Muhacirlerin aleyhine olan onların da aleyhine olur demektir. Çünkü mükafatın gerçekleşmesi şartın gerçekleşmesine bağlıdır. Şart gerçekleşmediğinde mükafatta gerçekleşmez. Yani ayrılmazlar (hicret etmezlerse) dâr-ul İslam'daki Müslümanların lehine olanlar onların

lehine olmaz. Ayrıca Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in şu kavli:

"Onlara haber ver ki Müslüman Arabiler (bedevîler) gibi olurlar; Müslümanlar üzerine icra edilen Allah'ın hükmü onların da üzerine icra edilir." Bu kavli, onların öldürülmemeleri ve mallarının ganimet olarak alınmaması açısından olup hükümler açısından değildir. Zira yukarıda geçen şartla ilgili hükümlerin konusu bu hususta sarihtir. Kaldı ki Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], mal konusuna artı bir açıklık getirmiştir. Zira aynı hadiste şöyle buyurmuştur:

"Ama onların ganimette [savaş yoluyla düşmandan alınan mal] **ve feyde** [savaş olmadan düşmandan alınan mal] **hiçbir hakkı olmaz."** Böylece Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], ayrılmaktan imtina etmelerini fey ve ganimetteki haklarının düşmesi olarak saymıştır ki diğer mallar, fey ve ganimete kıyas edilir. Yani malla ilgili hakları düşmüş olur. Dolayısıyla muhacirlerin dârına ayrılmayan (hicret etmeyen) bir kimse, malla ilgili hüküm bakımından dâr-ul İslam'daki haklarından, yani mali haklarından mahrum olan diğer Müslümanlar gibi olur. Dolayısıyla da Müslümanların lehine olanlar onun lehine olmayacağı gibi Müslümanların aleyhine olanlar da onun aleyhine olmaz. Bu da malla ilgili hükümlerin ona tatbik edilmeyeceği anlamına gelmektedir. Çünkü o, muhacirlerin dârına ayrılmamıştır. Her ne kadar Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in: [

] **"Bunu yapmaları halinde muhacirlerin lehine olan onların da lehine olur, muhacirlerin aleyhine olan onların da aleyhine olur"**

kavlından dolayı ona hükümlerin hiç biri tatbik edilmemiş olsa da bu, malla ilgili haklar açısından bir tekittir. Ayrıca o zaman muhacirlerin dârı olan (Medine), tek dâr-ul İslam idi ve onun dışında kalan yerler dâr-ul harp, yani dâr-ul küfür idi. Bunun içindir ki Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], dâr-ul harp olması itibarıyla muhacirlerin dârı dışında olan tüm beldelele savaşırdı. Bunun delili ise Enes'ten şöyle dediğinin rivayet edilmesidir:

"Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], bir kavme saldıracağı zaman sabah oluncaya kadar saldırmazdı. Eğer ezan sesi işitirse (saldırmaktan) vazgeçerdi. Ezan sesi işitmezse sabah olur olmaz saldırırdı." [el-Buhari] Yine Isam el-Muzni'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], bir seriye gönderdiğinde şöyle derdi:

"Bir mescit görür veya bir müezzin sesi işiterseniz hiçbir kimseyi öldürmeyiniz." [İbn-u Mace dışında Kütüb-i Sitte sahipleri rivayet etti ve Tirmizi, hasen garip dedi] İşte bu iki hadis, Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], muhacirlerin dârı dışında olan yerleri Müslümanlar otursa dahi dâr-ul harp, yani dâr-ul küfür olarak gördüğüne ve dâr-ul küfür olarak hükmettiğine delalet etmektedir. dâr-ul küfür'deki Müslümanlar ile gayrimüslimler arasında ayırım yapılmaz. Ancak Müslümanlarla savaşılmaz, onlar öldürülmez ve malları ganimet olarak alınmazken gayrimüslimlerle savaşılır, onlar öldürülür ve malları ganimet olarak alınır. Bunun dışındaki onlarla ilgili hükümler aynıdır. Dolayısıyla dâr-ul İslam

dışındaki tüm beldeler, dâr-ul harp sayılırlar ve dâr-ul harp hükmünü alırlar. İşte bunların hepsi, dârın hükmüne delalet ettiği gibi Müslüman yada kafir olsun dâr-ul İslam varken dâr-ul harpte, yani dâr-ul küfürde ikamet eden bir kimseye dâr-ul harp hükümlerinin tatbik edileceğine delalet etmektedir. Dâr-ul küfrün zorla fethedilmesi durumunda Müslümanın öldürülmemesi ve malının ganimet olarak alınmaması dışında bu hususta Müslüman ile kafir aynıdır. Ayrıca dâr-ul İslam'da ikamet eden bir kimseye dâr-ul İslam hükümleri uygulanır ve bu hususta Müslüman ile zimmi aynıdır. Dolayısıyla dârın farklılığına göre hükümler terettüp eder. Mesela Müslüman yada gayrimüslim olsun dâr-ul küfürde ikamet eden bir kimseyi kesinlikle İslam Devleti'nin tatbik ettiği İslam hükümleri kapsamaz. Bu da Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in Süleyman İbn-u Burayde'nin hadisinde geçen şu kavlden dolayıdır:

"Bunu

yapmaları halinde muhacirlerin lehine olan onların da lehine olur, muhacirlerin aleyhine olan onların da aleyhine olur." Bunun mefhumu onlar, bunu yapmadıklarında, yani muhacirlerin dârına ayrılmadıklarında Muhacirlerin lehine olanlar onların lehine olmayacağı gibi Muhacirlerin aleyhine olmayanlar da onların aleyhine olmaz demektir. Yani İslam Devleti'nde (dâr-ul İslam'da) tatbik edilen İslam hükümleri onları kapsamaz demektir. Çünkü onlar, İslam Devleti'nin tabiiyetini taşımamaktadırlar. Ancak onları şu iki hüküm kapsar: İçerisinde yaşadıkları dâr-ul küfür fethedildiği sırada kanlarının ve mallarının korunması. Çünkü bunlar, Abdullah İbn-u Ömer'den rivayet edilen Resul [Sallallahu

Aleyhi ve Sellem]'in şu kavline binaen istisna edilmiştir:

"Allah'tan başka ilah yoktur, Muhammed O'nun resulüdür deyincede, salâhı ikame edinceye ve zekatı verinceye kadar insanlarla savaşmakla emrolundum. Bunu yaptıkları zaman kanlarını ve canlarını ancak İslam'ın hakkıyla benden korumuş olurlar. Artık onların hesabı Allah'a aittir." [Ömer, Ebî Hurayra, İbn-u Ömer ve başkalarının hadisinden muttefekun aleyh/lafız Muslim'e aittir] Fakat Müslüman yada zimmi olsun dâr-ul İslam'da ikamet eden bir kimseyi şeriatın ibadetler gibi gayrimüslimler için istisna kıldığı hükümler hariç devletin dâr-ul İslam'da tatbik ettiği İslam hükümlerinin tamamı kapsar.

Dâr-ul küfür veya dâr-ul İslam olması bakımından dâra yönelik bu değerlendirmeye tabiiyet adı verilir. Dolayısıyla Müslüman yada zimmi olsun dâr-ul İslam'da ikamet eden bir kimse İslam tabiiyetini (dâr-ul İslam tabiiyetini) taşımış olur. Dolayısıyla da devlet tarafından ona İslam hükümleri tatbik edilir. Müslüman yada kafir olsun dâr-ul küfürde ikamet eden bir kimse dâr-ul küfür tabiiyeti taşımış olur. Dolayısıyla devlet tarafından ona İslam hükümleri tatbik edilmez. Bunun içindir ki önemli olan geçici ikamet değil yerleşmektir. Mesela Müslüman bir kimse dâr-ul İslam'da ikamet etse ve ticaret veya tedavi olma veya ilim öğrenme veya akrabalarını ziyaret etme veya gezme veya herhangi bir maksatla dâr-ul küfre gidip İslam tabiiyetini taşımasına, yani

dâr-ul İslam'da ikamet etmesine ve oraya geri dönecek olmasına rağmen orada birkaç ay veya sene kalarak dâr-ul küfürde otursa bile dâr-ul İslam halkından sayılır. Keza bir Müslüman dâr-ul küfürde ikamet etse ve ticaret veya tedavi olma veya ilim öğrenme veya akrabalarını ziyaret etme veya gezme veya herhangi bir maksatla Dâr-ul İslam'a gelip İslam Devleti tabiiyetini taşımayıp küfür tabiiyetini taşımayı, yani dâr-ul küfürde ikamet etmeyi sürdürmesine ve oraya geri dönecek olmasına rağmen orada bir gün veya bir ay veya bir yada bir seneden fazla kalsa bile dâr-ul küfür halkından sayılır. Dolayısıyla onun hakkında müstemin hükümleri uygulanır. Dolayısıyla dâr-ul İslam'a ancak eman, yani devletin izni ile girebilir. Dolayısıyla da mesele, ne kadar uzarsa uzasın geçici ikamet değildir. Bilakis mesele, ikamet etmektir, yani taşınan tabiiyettir.

Buna göre İslam Devleti kurulup Hilafet ortaya çıktığında Müslümanların otoritesi ve İslam'ın emanı ile hükmettiği beldeler dâr-ul İslam olur ve bunların dışındaki yerlere bakılır; İslam'la hükmetmiyor veya emanı küfür emanı ise halkının tamamı Müslüman olsa bile dâr-ul küfür, yani dâr-ul harptir ve ona dâr-ul harp hükümleri uygulanır. Fakat İslam'la hükmediyor ve emanı İslam emanı olmasına rağmen Hilafet'e ilhak olmamışsa dâr-ul İslam olur ve ona İslam hükümleri uygulanır. Dolayısıyla onların hükmü, bagi hükmünde olup gerek akitleri gerek kâdi ve vali naspetmeleri ve bunların hükümleri sahihtir. Ancak halifenin biatinin altına girmeleri için onlarla savaşılr. Bu da şu hadisten dolayıdır:

"İki

İmama [Halifeye] biat edildiğinde onlardan sonuncusunu

öldürün." [Muslim, Ebi Saïd'den rivayet etti] Yani onunla savaşın demektir. Buna göre ne zaman ki Irak, Türkiye ve Suriye gibi Müslümanların ülkelerinden bir ülkede İslam Devleti kurulur İngiltere veya Amerika veya Rusya veya diğer küfür diyarlarında ve küfür beldelerinde ikamet eden bir Müslümanın hükmü, dâr-ul harpte olan bir kimsenin hükmü gibi olur. Bu hususta bu beldelerin fethedilmesi sırasında kanunun ve malının korunması dışında Müslüman ile kafir arasında bir fark yoktur. Müslüman bir beldede olan Müslümanlara gelince; İslam'ı tatbik ederler ve Hilafet'e dahil olmazlarsa beldeleri Dâr-ul İslam olur ve onların hükmü bağilerin hükmü gibidir. Fakat İslam'ı tatbik etmezlerse beldeleri dâr-ul küfür olur. Aynı şekilde İslam beldelerinden olan her bir ülke, İslam'ı tatbik etmemeye devam eder veya dış emanı Müslümanların emanı dışında bir eman olursa dâr-ul küfür sayılır ve halkının tamamı Müslüman olsa dahi onun hakkında dâr-ul küfür hükümleri tatbik edilir. İslam Devleti'ne, yani Müslümanların halifesinin hükmettiği beldelere mücavir olması ile olmaması arasında fark yoktur. Zira İslam Devleti'ne göre İslam'la hükmeden veya çoğunluğu Müslüman olan İslam beldelerinin tamamı İslam Devleti'ne ilhak edilmesi, İslam rayesine boyun eğmesi ve boynunda halifeye biat olması gereken tek bir İslam beldesi sayılır.

İslam emanı ifadesinden maksat, emanın İslam otoritesi ile sağlanmasıdır. Küfür emanı ifadesinden maksat, emanın küfür otoritesi ile sağlanmasıdır. Kamus-ul Muhit'te şöyle geçmiştir: "Emin ve eman, korkunun zıddına sahip olan kimse gibi. Emene, fetha ile emnen ve emânen ferahlayan kimse gibidir." Ebu Davud, Sa'dın şöyle dediğini tahrir

etmiştir:

"Mekke'nin fethedildiği gün Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], isimlerini belirttiği dört erkek ve iki kadın dışında insanlara güvence verdi." Yine Ebî İbn-u Ka'b'tan şöyle rivayet edilmiştir:

"(Mekke'nin) fethedildiği gün meçhul bir adam dedi ki: "Artık bugünden sonra Kureys yok. Derken Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in münadisi, ismini belirttiği falan filan dışında siyah ve beyaz emandadır diye nida etti." [Ahmed, hasen isnat ile Musned'de, el-Hakim Mustedrak'ta ve İbn-u Hibban Sahih'inde bir benzerini Ebî İbn-u Ka'ab Radiyallahu Anhden tahrir etti] Emanın manası işte budur. İslam'a veya küfre izafe edilmesi ise emanı sağlayan otoriteye izafe edilmesidir. Çünkü devlet içerisindeki eman, sadece otoriteye aittir. Dolayısıyla İslam'ın emanı, Müslümanların otoritesi ile sağlanan emandır ve küfrün emanı kafirlerin otoritesi ile sağlanan emandır.

Devletin iç emanı, tebaadan her birinin ırzının, kanının ve malının emanının otoritenin emanı ile sağlanmasıdır. Devletin dış emanı ise devletin kendi sınırlarını saldırılara karşı başkasının otoritesi ile değil kendi otoritesi ile koruyan olmasıdır.

Maddenin ikinci fıkrasına gelince; bunun delili şudur ki İslam, diğer devletlerle anlaşmalar yapmayı caiz kılmıştır. Allahuteala, şöyle buyurmuştur:

"Ancak kendisiyle aranızda bir misak bulunan bir topluma sığınanlar müstesna." [en-Nisâ 90] Ve şöyle buyurmuştur:

"Eğer kendileriyle aranızda bir misak bulunan bir toplumdan ise ailesine teslim edilecek bir diyet." [en-Nisâ 92]

Ve şöyle buyurmuştur:

"Eğer onlar din hususunda sizden yardım isterlerse sizinle aralarında misak bulunan bir kavim aleyhine olmaksızın (o Müslümanlara) yardım etmek üzerinize borçtur." [el-Enfâl 72] Bu ayetlerde geçen misak, anlaşmadır. Nitekim Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], hem Eyle Hükümdarı Yuhanna İbn-u Ru'be hem de Beni Damra ile bir anlaşma yapmıştır. Bu anlaşmaların içerdiği şartlar uygulanır ve Müslümanlar bu şartlara bağlı kalmalıdır. Bu da Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şu kavlinden dolayıdır:

"Müslümanlar şartlarına bağlıdırlar." [Tirmizi, tahrir etti ve hasen sahih dedi] Ancak bu şart, İslam'la çelişmemelidir. Eğer İslam'la çelişirse Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in Tirmizi'nin hadisindeki şu kavlinden:

"Helalı haram veya haramı helal kılan şart dışında" ve şu kavlinden dolayı reddedilir:

"Allah'ın kitabında olmayan hiçbir şart yok ki batıl olmasın." [Aişe Radiyallahu Anhanin hadisinden muttefekun aleyh] Dolayısıyla Müslümanlar, İslam'a aykırı değilse anlaşma metinlerinde geçtiği üzere bu şartları yerine getirirler. Dolayısıyla da bu fıkranın delili, anlaşmaların cevazına dair delil ile şartlara vefa göstermenin

vacip olmasına dair delildir.

Bu fıkranın iktisadî ve ticarî ilişkilerle alakalı olan ikinci kısmına gelince; ham maddeyi ülke dışına çıkarması veya ülkedeki fabrikaların kapanmasına veya benzeri hususlara yol açması gibi iktisadî anlaşmaların ümmete zarar verme olasılığından dolayı bunlardan zararlı olmayanlar belirlenir ve zararlı olanların hepsi yasaklanır. Bu da şu kaide gereğidir: [كل فرد من أفراد الشيء المباح إذا كان يؤدي إلى ضرر يحرم] "Mubah olan bir şeyin kollarından bir kol bir zarara götürürse sadece bu kol haram kılınır ve o şey mubah olarak kalır." Ticarî anlaşmaların durumu da aynıdır.

Bu devletler, hükmen muharip devletler sayılır. Çünkü kafir olmaları İslam'ın otoritesine boyun bükmemelerinden dolayıdır. Dolayısıyla muharip olarak itibar edilirler. Çünkü Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], şöyle buyurmuştur:

"Allah'tan başka ilah yoktur, Muhammed O'nun resulüdür deyinceye kadar insanlarla savaşmakla emrolundum." Bu hadis geneldir ve hükmen, yani hükümler açısından muharip sayılmaları bizimle onlar arasındaki anlaşmalar sebebiyledir.

Üçüncü fıkraya gelince; bunun delili, bizimle halkı arasında bir anlaşma bulunmaması halindeki dâr-ul harp hükümlerinin delilidir. Maddede belirtilen devletlere gelince; bu devletlerle diplomatik ilişkiler kurulmamasının delili, bu devletlerin İslam'ın otoritesine boyun bükmüş beldelerde konsoloslukları bulunduğunda bunların zarar

verecek olmasıdır. Çünkü bu tür devletlerin konsolosluklarının işi, kendi devletlerinin hakimiyetlerini buldukları beldelere yaymaya çalışmaktır. Bunun içindir ki [منع فرد من أفراد المباح إذا كان يوصل إلى ضرر] "Mubahın kollarından biri zarara yol açtığına bu kol yasaklanır" kaidesi gereği konsolosluk açmaları yasaklanır. Ancak girdiğinde zarara yol açacak kimseler dışında vatandaşlarının ülkeye girmesi yasaklanmayacağı gibi tüm elçileri değil de zarara yol açacak şahsiyette bir elçi gönderilmesi dışında elçilerin geçici olarak ülkeye girmesi de yasaklanmaz.

Bu devletlerin hükmen muharip devlet sayılmasına gelince; çünkü bunlar, Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şu kavlinin kapsamına girmektedirler:

"Allah'tan başka ilah yoktur, Muhammed O'nun resulüdür deyinçeye kadar insanlarla savaşmakla emrolundum." Zira onlar birer kafirdir. Fiilen değil de hükmen muharip sayılmalarına gelince; çünkü onlarla bizim aramızda fiili bir savaş yoktur. Çünkü ne onlar ne bizim tarafımızdan bizimle onlar arasında fiili bir savaş hali ilan edilmemiştir. Fakat bu devletlerin hepsi veya bir kısmı, fiilen savaş halinde olursa, yani Müslümanların beldelerine saldırırsa onlara dördüncü fıkradaki fiili savaş muamelesi uygulanır. Bunun içindir ki Irak ve Afganistan'a saldırılarının ardından Amerika ve İngiltere ile Müslümanların herhangi bir beldesine savaş ilan eden herhangi başka bir devlet fiilen muharip devletler olmuşlardır. Bizimle onlar arasındaki mevcut savaş hali devam ettiği sürece onlara fiili savaş hükümleri uygulanır.

Dördüncü fıkraya gelince; bunun delili, kafirlerle savaşılmaması emrinden dolayı cihadın delili, kafirlerden gayrimüslimlerin kanlarını ve mallarını helal kılan deliller ve muarekede savaşmanın delilleridir. Allahuteala, şöyle buyurdu: **"Kafirlerden yakınınızda bulunanlara karşı savaşın."** [et-Tevbe 123] Aleyhi's Salatu ve's Selam, şöyle buyurdu:

"Allah'tan başka ilah yoktur, Muhammed O'nun resulüdür deyinmeye kadar insanlarla savaşmakla emrolundum." [Muttefekun aleyh/Lafız Muslim'e ait] Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in şu kavlerinden:

"Bunu yaptıkları zaman kanlarını ve mallarını ancak hakkıyla benden korumuş olurlar." Allahuteala'nın şu kavlerinden:

"Tekrar savaşmak için bir tarafa çekilme veya diğer bölüğe ulaşıp mevzi tutma durumu dışında, kim öyle bir günde onlara arka çevirirse muhakkak ki o, Allah'ın gazabını hak etmiş olarak döner." [el-Enfâl 16] Ve Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in şu kavlerinden dolayı Müslümanlar onlardan istisna edilir:

"Yedi büyük gınahtan kaçınmın." Bunların arasında şunu da saydı: **"Savaş günü arkaya dönüp kaçmak."** [Ebi Hurayra'nın hadisinden muttefekun aleyh]

Bunların dışında savaş ve muareke hükümleri, diğer dâr-ul harp ve muareke delilleridir.

Bu fiili harbi devletlerle daimi sulh yapmak, yani savaşı daimi olarak durdurmak veya daimi ateşkes yapmak caiz değildir. Çünkü bu, kıyamet gününe kadar devam ettiği halde cihadı iptal edeceği gibi daimi ateşkes yapmak da Allah Subhânehu İslam'ı tüm dinlere üstün kılıncaya kadar sürmesi gereken İslam'ın yayılmasını engeller. Allah Subhânehu, şöyle buyurmuştur:

"Fitne kalmayıncaya ve din bütünüyle Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın!" [el-Enfâl 39] Yine Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], şöyle buyurmuştur:

"Cihat, Allah'ın beni gönderdiği günden, ümmetimin sonuncusu, Deccal ile savaşmaya kadar devam edecektir." [Ebu Davud, Enes Radiyallahu Anh kanalıyla tahrir etti]

Bu devletlerle geçici sulh yapmaya ve savaş halini geçici olarak durdurmaya gelince; buna bakılır:

a- Bizimle kendisi arasında fiili savaş hali olan devlet, varlığının üzerinde kaim olduğu İslami olmayan bir arza sahip olup onunla geçici ateşkes yapmak, yani onunla savaş halini geçici olarak durdurmak İslam'ın ve Müslümanların maslahatına ve şeriatın ikrar ettiği şartlara göre olursa bu caizdir.

Bunun delili Hudeybiye Sulhu'dur. Zira Hudeybiye Sulhu, Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in Medine'de ikame ettiği devlet olan İslam Devleti ile varlığı henüz Müslümanların fethetmediği bir arz, yani İslami olmayan arz üzerinde kaim olan Kureyş Devleti arasında olmuştur.

b- Fakat bizimle kendisi arasında fiili savaş halinin olduğu devletin varlığının tamamı, İslami bir arz üzerinde kaimse, yani Filistin'i gasbeden Yahudi devleti "İsrail" gibi varlığını henüz Müslümanların fethetmediği bir arzda barındırmıyorsa onunla sulh yapmak caiz değildir. Çünkü hem bu devletin kurulması şeran batıldır hem de onunla sulh yapmak kesinlikle İslami bir arz hakkında ona taviz vermek demektir. Bu ise İslam'da haram ve bir cürümdür. Bilakis Müslümanların beldelerindeki meşru olmayan yöneticilerin yaptığı bir ateşkes olsun yada olmasın onunla mevcut fiili savaş hali devam etmelidir.

Hakeza bir karış toprak üzerinde dahi olsa Yahudi devleti ile yapılan her türlü sulh, şeran haramdır. Çünkü o, gasıp ve saldırgan bir devlet olup varlığının tamamı Müslümanların arzı üzerinde kaimdir. Onunla sulh yapmak İslami bir arz hakkında ona taviz vermek, ona sahip olmasına ve oradaki Müslümanlara hakimiyet kurmasına imkan vermektir. Bu ise şeran caiz değildir. İslam, onunla savaşmayı tüm Müslümanlara zorunlu kılmıştır. Dolayısıyla orduları savaş için seferber edilmeli, savaşmaya muktedir olanlar silah altına alınmalı ve Yahudi devleti yok edilip Müslümanların beldesi ondan kurtarılncaya kadar bu durum devam etmelidir. Allahuteala, şöyle buyurmuştur:

"Muhakkak ki Allah, kafirler için müminler aleyhine asla bir yol (sulta) kılmayacaktır!" [en-Nisâ

^{141]} Ve şöyle buyurmuştur:

"Kim size saldırırsa siz de onun size saldırısının misli ile ona saldırın." [el-Bakara 194] Ve şöyle buyurmuştur:

"Sizi çıkardıkları yerden siz de onları çıkarın." [el-Bakara 191]

Madde-190: Askerî anlaşmalar ve onun cinsinden olan veya onunla bağlantılı olan -siyasî anlaşmalar ile üs ve liman kiralama sözleşmeleri gibi- tüm anlaşmalar kesin bir yasaklama ile yasaklanır. İyi komşuluk anlaşmaları, iktisadî, ticarî, malî ve kültürel anlaşmalar ile ateşkes anlaşmaları imzalamak ise caizdir.

Anlaşmanın tanımı şudur ki: Devletlerin belirli bir ilişkiyi düzenlemek ve bu ilişkinin tabi olduğu kuralları ve şartları belirlemek amacıyla aralarında yaptıkları ittifaklardır. Müslüman fakihler ise anlaşmayı, müvedea olarak isimlendirmişlerdir. Müslümanlar ile kafirler arasında anlaşmalar yapılmasının caiz olduğunu delili Allahuteala'nın şu kavlidir:

"Ancak kendisiyle aranızda bir misak bulunan bir topluma sığınanlar müstesna." [en-Nisâ 90] Ve şu kavlidir:

"Eğer kendileriyle aranızda bir misak bulunan bir toplumdan ise ailesine teslim edilecek bir diyet." [en-Nisâ 92] Ve şu kavlidir:

"Eğer onlar din hususunda sizden yardım isterlerse sizinle aralarında misak bulunan bir kavim aleyhine olmaksızın (o Müslümanlara) yardım etmek üzerinize borçtur." [el-Enfâl 72]
Bu ayetlerde geçen misak, anlaşmadır. Nitekim Resul

[Sallallahu Aleyhi ve Sellem], kafirlerle birçok anlaşma yapmıştır. Ancak anlaşmanın inikad sıhhati için ilgili şeri hükümlerin yanı sıra sürenin sınırlı olması gibi anlaşmanın konusunu şeriatın caiz kılmış olması şarttır. Anlaşmalar çeşitli olup bir kısmı siyasi anlaşmalardır bir kısmı siyasi olmayan anlaşmalardır.

Siyasi olmayan anlaşmalara gelince; malî, iktisadî, ticarî, sinâî, kültürel ve benzeri ilişkiler gibi her birinin özel bir durumu olması bakımından iki ülke arasındaki ilişkinin keyfiyetini belirleyen ittifaklardır. Konusuna göre buna şeran bakılır ve konusuyla ilgili şeri hükümler uygulanır. Bunun içindir ki iktisadî anlaşmalar caizdir. Çünkü iktisadî anlaşmalarda ücretle ve dış ticaretle ilgili hükümler uygulanır. Ticarî anlaşmalar caizdir. Çünkü ticarî anlaşmalarda alış-veriş ve dış ticaret hükümleri uygulanır. Malî anlaşmalar caizdir. Çünkü malî anlaşmalarda sarf hükümleri uygulanır. Kültürel anlaşmalar caizdir. Çünkü kültürel anlaşmalarda gerek bilimsel konu gerekse öğrenilmesi ve öğretilmesinin doğuracağı kaçınılmaz ve olası sonuçları bakımından eğitim ve öğretim hükümleri uygulanır.

Siyasi anlaşmalara gelince; üç kısımdır:

Caiz olan siyasi anlaşmalar: Sulh ve ateşkes anlaşmaları gibi devletin varlığına etki etmeyen, iç veya dış otoritesini zayıflatmayan ve kendi aleyhine kafirlere otorite vermeyen anlaşmalardır. Nitekim Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], Hudeybiye Sulhu'nda Kureyş ile ateşkes ve sulh yapmıştır. Yine saldırmazlık anlaşmaları gibi. Nitekim Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], Beni Damra ve Beni Mudlic ile

saldırmazlık anlaşmaları yapmıştır. Aynı şekilde iyi komşuluk anlaşmaları da caizdir. Çünkü Resul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem], Yahudiler ile iyi komşuluk anlaşması yapmıştır. Ve hakeza.

Zorunlu caiz olan anlaşmalar: Bu ise cizye alma ve küfür nizamı ile hükmetmeye devam etmesi karşılığında bir devletle yapılan anlaşma gibi devletin çok zor durumda olması halinde veya bizimle savaşan düşmanların ittifakından çekilmesi mukabilinde para verme karşılığında bir devletle yapılan anlaşma gibi düşmanların bizimle savaşmak için bir araya gelmesi halinde yapılan anlaşmalardır.

Yasak olan anlaşmalar: Himaye anlaşması, daimi tarafsızlık anlaşması, sınırların daimi belirlenmesi anlaşması, havaalanlarının ve askeri üslerin kiralanması anlaşması ve benzeri anlaşmalar gibi anlaşmalar olup bunlar caiz değildir. Çünkü bunların konusu caiz değildir. Çünkü himaye, hem Müslümanlar aleyhine kafirlere otorite verir hem de Müslümanların küfrün emanı altına girmesini sağlar. Daimi tarafsızlık caiz değildir. Çünkü bu, Müslümanların otoritesini zayıflatır. Sınırların daimi olarak belirlenmesi caiz değildir. Çünkü bu, davetin taşınmaması ve cihat hükmünü askıya almak demektir. Havaalanlarının kiralanması caiz değildir. Çünkü bu, dâr-ul İslam aleyhine kafirlere otorite verir. Askeri üslerin kiralanması da böyledir.

Askerî anlaşmalara gelince; Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şu kavbinden dolayı haramdır:

"Müşriklerin ateşi ile aydınlanmayın." [Ahmed ve en-Nesâi, rivayet etti]
Kavmin ateşi, savaşta varlıklarına kinayedir. Şu kavbinden:

"Ben asla bir müşrikten yardım almam."

[Muslim, Aişe Radiyallahu Anhâden rivayet etti] Ebî Davud ve İbn-u Mâce'nin Aişe Radiyallahu Anhâden yaptıkları rivayet ise şöyle geçmiştir: **"Biz bir müşrikten yardım**

almayız." Ve şu kavlinden:

"Müşriklere karşı kafirlerden yardım almamız." [İbn-u Ebî Şeybe, Said İbn-u el-Munzir'den rivayet etti]

Ahmed ve Ebu Davud'un, Zî Mahmer'den Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'i şöyle derken işittiğini rivayet etmelerine gelince:

"Rumlarla güvenli bir sulh yapacaksınız. Siz ve onlar, onların gerisindeki bir düşmanla savaşacaksınız." Hadisteki, **"Siz ve onlar, onların gerisindeki bir düşmanla savaşacaksınız"** kavli, Rum devletine değil fertlerine hamledilir. Çünkü şöyle demiştir:

"Rumlarla güvenli bir sulh yapacaksınız ve savaşacaksınız." Müslümanlar ile kafirler arasındaki sulh, ancak cizye vermeyi ve Müslümanların hükmü altına girmeyi kabul ettiklerinde olur. Çünkü İslam Müslümanlara, kendileriyle savaşan kafirleri şu üç şey arasında muhayyer bırakmalarını emretmiştir: Ya Müslüman olmak ya cizye vermek yada savaşmak. Kafir bir haldeyken onlarla sulhun olması ise ancak cizye vermeleri ve İslam rayesinin altına girmeleri halinde mümkündür. Dolayısıyla "Onlarla sulh yapacaksınız" kavli, onların Müslümanların rayesi altında olduklarına dair bir karinedir. Dolayısıyla onlar o zaman fertlerden ibarettiler ve Rumlarla yaşanan şeylerin vakıası da

bunu teyit etmektedir. Zira Müslümanlar, onlarla savaştılar, onları hezimete uğrattılar ve beldelerini işgal ettiler. Dolayısıyla Rumlar, Müslümanlarla birlikte fert olarak savaşmıştır. Ancak Rum devleti, İslam Devleti ile birlikte gerilerinde olan bir düşmanla savaşmamışlardır. Bu da bu hadiste geçen Rumlardan muradın bir devlet değil fertler olduğunu teyit etmekte ve delillerin arasını cem etmek ve delillerle amel etmek üzere buna hamledilmesi gerekir. Nitekim usul-ul fıkhıta bilindiği üzere iki delille birden amel etmek ikisinden birini ihmal etmekten daha evla olup cem etmek imkansız olmadıkça tercihe başvurulmaz. Böylece ortaya çıkmaktadır ki bir devlet olarak müşriklerden yardım almanın caiz olduğuna delalet eden bir delil bulunmamaktadır. Aksine kesinlikle bunun caiz olmadığı hususundaki deliller sarıhtir.

İşte bunlar bu maddenin delilleridir.

Madde-191: Devletin, İslam esasından başkasına dayanan veya İslam hükümlerinden başka hükümleri tatbik etmeye dayanan örgütlere iştirak etmesi caiz değildir. Birleşmiş Milletler (UN), Uluslararası Adalet Divanı (ICJ), Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası gibi uluslararası örgütlerle Arap Birliği gibi bölgesel örgütlere katılması caiz değildir.

Uluslararası örgütlerin ve yerel örgütlerin üzerine dayandığı konuyu şeriat haram kılmaktadır. Zira Birleşmiş Milletler, bir küfür nizamı olan kapitalizm nizamı esasına dayanmasının yanı sıra büyük devletlerin özellikle de Amerika'nın İslam dünyasındaki mevcut devletler de dahil

küçük devletlere hakimiyetini dayatmak amacıyla kullandığı elindeki bir araçtır. Uluslararası Adalet Divanı [ICJ], küfür nizamı ile hükmetmekte olup ona muhakeme olmak Allah'ın indirmediklerine muhakeme olmaktır. Uluslararası Para Fonu [IMF], faizli döviz kredileri vermeye ve şeran haram olan sarf esasına dayanmaktadır. Zira IMF dövizini, yerli para karşılığında peşin olarak vermemektedir. Bilakis döviz ihtiyacı olan devlete bu döviz, kendi parasının cinsinden belirli oranda faiz alma karşılığında vadeli olarak vermektedir. Bu ise bir yönden haram olan bir sarftır. Çünkü bu, yasak olan bir sarftır. Çünkü sarf, ancak vadeli değil peşinen olur. Zira vadeli olursa hadiste geçtiği üzere bu haramdır. Aynı şekilde bunda faiz de vardır ki bu haramdır. Dünya Bankası, herhangi bir banka gibi faizle iştiğal etmeye dayanmaktadır. Arap Birliği, kapitalizm nizamı esasına dayanmakta ve sözleşmesinde Arap devletlerinin bağımsızlıklarının korunacağı, yani İslam beldelerinin ayrılmışlığının ve parçalanmışlığının korunacağı belirtilmektedir ki bu haramdır. İslam Konferansı Örgütü ve benzerleri de Arap Birliği gibidir. İşte tüm bu sebeplerden ötürü İslam Devleti'nin bu örgütlere iştiğal etmesi haramdır.

İşte bu, Anayasa Mukaddimesi veya Esbab-ı Mucibesi'dir. Anayasa Mukaddimesi'nde, anayasa maddelerinin içerdiği hükümlerin delillerini açıkladık ve izah edilmesi kaçınılmaz olanları izah ettik. Bunlardan bu anayasanın İslami bir anayasa olduğu, yani kitap, sünnet, icmâ-us sahabe ve kıyasın olduğu şeri delillerden istinbat edilmiş şeri hükümler olduğu ortaya çıkmaktadır. Bunun içindir ki Müslümanların bununla amel etmesi farzdır.